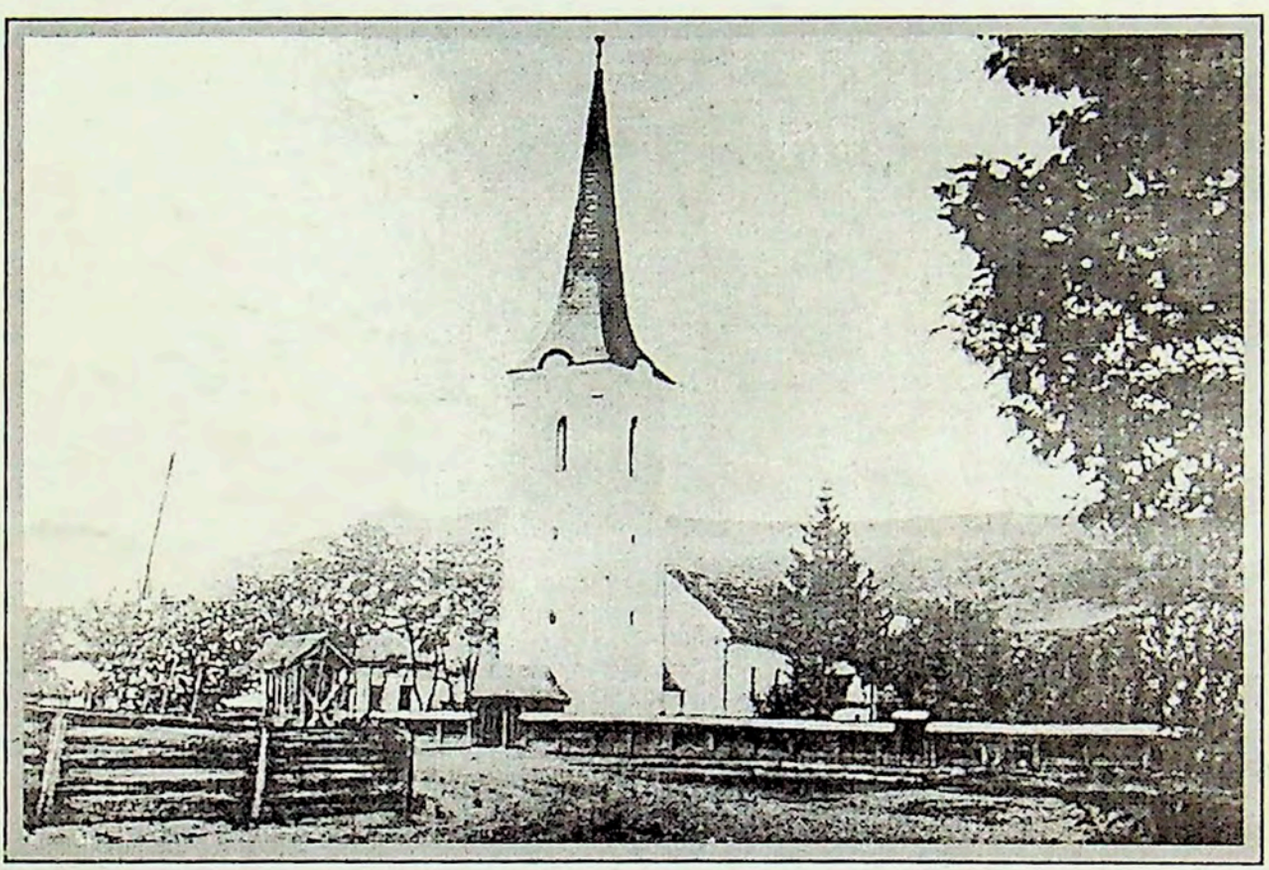
Konrád Béla

MEZŐPANIT

Falumonográfia

1996

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Konrád Béla

MEZŐPANIT

Falumonográfia

[Erdélyi Magyar Adatbank]

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Konrád Béla

MEZŐPANIT

Falumonográfia

1996

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Első borító: A református templom (korabeli képeslap)
Hátsó borító: Mezőpanit madártávlatból

Lektorálás: Nagy Teréz, Berecki Ágnes
Számítógépes szedés, tördelés: KissKey kft., Székelyudvarhely
Nyomda: Alutus, Csíkszereda

[Erdélyi Magyar Adatbank]

I. Előszó

Két évtizedes paniti tevékenységem elegendő volt ahhoz, hogy azonosulni tudjak a paniti néppel, s elfogadjam úgy őket, ahogy a fiú elfogadja a szüleit; büszkeséget és hálát érezve erényei miatt, s bölcsen megbocsátva esetleges gyarlóságait. Húsz esztendő nem nagy idő, de bebizonyosodott, hogy bőven elég ahhoz, hogy gyökeres változások menjenek végbe a kisebb vagy nagyobb emberi közösségek életében, amelyek történelmi fordulópontot jelenthetnek nemcsak e közösségek, hanem az emberiség történelmében is.

1974 őszén kaptam áthelyezést mint biológia szakos tanár a paniti tíz osztályos iskolához, éppen akkor, amikor az iskola sportpályája készült. A kollegák nagy részét már ismertem, s így a bemutatkozás, vagy inkább a találkozás rövid öröme után már vígan hordtuk – közösen – a töltőanyaggal vagy a frissen kevert betonnal megrakott saroglyákat. Munka végeztével úgy éreztem magam mintha régi szálak fűznének ehhez a közösséghez, s a jelen már a jövőt is elévetítette. Tudtam, hogy itt jó lesz és érdemes lesz dolgozni, hogy egy munkás és igényes közösségbe léptem, amelynek tagjai hűségések a falu hagyományaihoz, amely hosszú évszázadokon keresztül megtartó erő volt a paniti nép számára. Unatkozásra nem is volt soha lehetőség, mert mindig volt valami új, valami biztató, lelkesítő, reményeket keltő és eredményeket összegező esemény, amelyeket közösen éltünk meg, s amelyek mindig erőt adtak az elkövetkező időkre.

Mennyi minden történt ezalatt az idő alatt! A falu gazdasági átalakulása gyökerestől megváltoztatta az emberek életét. Belenyugodtak abba, hogy az ősi földek – amelyért annyit fáradoztak – a termelőszövetkezetben vannak, s hogy a gépesítés feleslegessé teszi az emberi munkaerő felhasználását a régi méretekben. Így megindult a nagyarányú ingázás a város különböző munkahelyeire, ahol minden család tagjai megfelelő alkalmazást találtak. Végigéltük a gazdasági élet fokozatos romlását, a korrupció elburjánzását, a hazugságok hosszú sorát, amellyel mindent meghamisítottak, az állami- és pártszervezetek önkényeskedéseit, amelyek minden tevékenységi területen megrontották az embereknek a szocialista jövőbe vetett bizalmát.

Ebben az időben kiteljesedett a tíz osztályos oktatás, s a Panithoz tartozó falvak tanulói is, a VIII. osztály elvégzése után, ide a községközpontba jöttek a IX. és X. osztály elvégzésére. Így vált szükségessé az iskola új szárnyának megépítése, hogy biztosítani lehessen az V.-X. osztályos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tanulóknak a délelőtti oktatást. Megépült, a falu összefogásából, az aszfaltozott bekötőút, megindult az autóbuszjárat Marosvásárhely és Székelykövesd között, megoldva az ingázó munkások, valamint a városi iskolákba járó gyermekek szállítását, majd később a kövesdi és harczói V.-VIII. osztályosok bejárását a paniti iskolába.

Megértük a szocialista rendszer csúfos bukását, a termelőszövetkezet javainak szétosztását, nagy értékű közvagyon elkótyavetélését, a rohamosan növekedő munkanélküliséget, a fiatal munkaerő szétszóródását, az egyház és iskola hatékonyabb összefogását, a nemzeti létünkkel szembeni nyílt támadásokat, s egy új gazdasági és társadalmi folyamat halvány körvonalazódását. Mindez nem ment zökkenőmentesen, megviselte még az erős és hagyományaihoz ragaszkodó paniti ember jellemét és optimizmusát is; de a pillanatnyi elbizonytalanodás után rögtön jelentkeztek az újabb nekilendülések és sikeres újrakezdések biztos jelei.

Így kényszerült a paniti ember számtalanszor a történelem folyamán újrakezdeni és rendezni életét – változó körülmények között – a tűzvészek, az ellenség dúlásai, az évekig tartó háborúk után, amikor számbelileg megfogyatkozva, "de törve nem" győzedelmeskedett a romok és üszkök fölött, megtartva hiven a faluközösség írott és íratlan törvényeit, Istenbe és saját erejébe vetett hitét és bizalmát.

A Mezőpanit történelmében lepergett 650 esztendő ami az első írásos említés után eltelt, 1332-től, sok minden történt, de a kezdeti időkben az évszázadok sem idéztek elő olyan nagy és mélyreható változásokat, mint az utóbbi ötven-hatvan esztendő.

Ezalatt az idő alatt a régi hagyományos falukép eltűnt. Szalmafedeles ház már egy sincs Paniton, s az azokat felváltó régebbi típusúakból is csak kevés maradt meg. A falu halad előre a modernizáció útján. A népviseletet is felváltotta a mai divatos öltözet. Székelyruhát csak a nagyon öregeken látni. Igaz, ünnepek alkalmával a fiatalokon is, mert azért a szekrényben megőrzik azokat, s akinek nincs, újakat is csináltatnak, főleg a lányoknak. A székely kapukat rendre felváltja a vaskerítés és -kapu, s a régi szokásokat lassan elfelejtik ha nem kerülnek lelkes emberek, akik azokat fenntartják és gyakorolják. Mindezzel egyszerre kivesznek a régi mesterségek és foglalkozások, mint a kapufaragók, citerakészítők, kerékgyártók, guzsalykészítők stb., s már megszűnt a kenderfeldolgozás, ami még pár évtizeddel ezelőtt az asszonyok és leányok fő téli teendője volt.

Az élet modernizálódása folytán a tudomány és technika vívmányai mindinkább teret hódítanak Paniton is. A rádió, televízió, hűtőszekrény és hűtőláda, mosógépek, telefon s sok más egyéb megszokott kellékeivé váltak a paniti ember életének, de ezzel egyidejűleg, sajnálatos módon, eltűnt sok olyan eszköz és szerszám, amelyet a közelmúltban még általánosan használtak a régi gazdaságokban.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mindezeket figyelembe véve született meg a gondolat, hogy Panit monográfiáját össze kell állítani, emléket állítva ezáltal egy erős falukö-zösségnek, amely az idők folyamán bebizonyította életképességét, lépést tartott a haladással, megőrizte hagyományait napjainkig, állandó népesség-gyarapodást ért el a legnehezebb időszakokat is átvészelve, sohasem hagyva el a községet nagyobb tömegben.

Mezőpanit történetéről már többen készítettek falumonográfiát az utóbbi harminc-negyven év alatt, különböző szempontokat véve figyelembe s különböző céllal. Így:

- Zsigmond Ferenc tanító és Nagy Ödön leírták Mezőpanit rövid történetét, de ezek a dolgozatok kéziratban maradtak;
- Gál Márton paniti születésű közgazdász leírta a fontosabb falu-történeti, gazdasági és társadalmi vonatkozású eseményeket 1955-ig (40 gépelt oldalon);
- Jánosi Gizella szintén paniti születésű történelem szakos tanárnő megírta "Mezőpanit község történelmi monográfiáját" 1994-ig 85 gépelt oldalon, történelmi, gazdasági, politikai és társadalmi vonatkozásban.

Ezekben a munkákban összefoglalt értékes és dokumentumokkal alátámasztott adatokat felhasználtuk a jelen monográfia kibővítéséhez.

De ezen munkák egyike sem volt eléggé átfogó munka ahhoz, hogy teljes történelmi, gazdasági, politikai és szociális képet nyújtson e kis emberi közösség életéről, amely mindig élenjáró volt a környéken, a paniti emberről, akire tényleg illik a gyakran emlegetett jelszó: "Előre, panitiak!"

A jelen monográfia alapja már 1982-ben elkészült, akkor a "szocializmus győzelmének" 20-ik évfordulóját kellő eredményekkel illusztrálta. Azt a munkát akkor nem tartottuk alkalmasnak a benyújtásra, ezért csak néhány példányban készült el: egyet az Iskolához, egyet a református parókiához, egyet a néptanácshoz helyeztünk letétbe, egy példány a szerzőnél maradt.

Az 1989-es változások után jött el a megfelelő idő és vetődött fel a gondolat, hogy a megkezdett munkát folytatni kellene, hogy a gyorsan pergő eseményeket rögzítsük napjainkig, s adjuk közkézre a mai és elkövetkező generációk számára, növelve ezáltal önismeretünket és önbecsülésünket, a panitiak és mások önbizalmát és a sikeres jövőben vetett hitét.

A monográfia megírásához felhasználtuk a fent említett munkák adatai mellett a rendelkezésre álló írásos és szájhagyomány által őrzött emlékeket, a községi intézmények adatait, számos idős ember szóbeli közlését, példát adva az elkövetkező generációknak egy kis emberi közösség élete által, akik szoros egységben küzdöttek az idők viharában az életért, a fennmaradásért, akiknek minden időkben egészen a mai napig a legnagyobb erényük az összefogás és a lankadatlan munkaszeretet.

A szerző:
Konrád Béla

[Erdélyi Magyar Adatbank]

II. Mezőpanit és környéke természeti-földrajzi leírása

II.1. A terület felszíni formái és geológiai felépítése

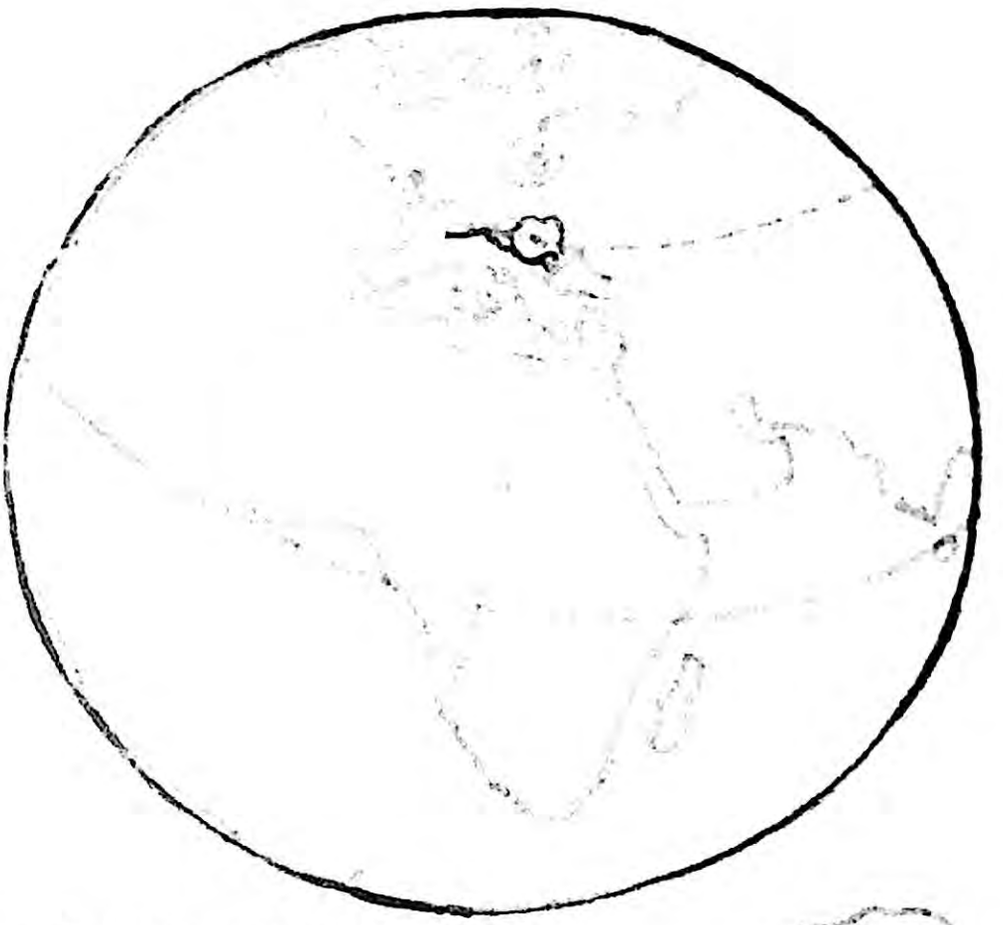
Mezőpanit község az Erdélyi medence közepén fekszik a kb. 46° 34' északi szélesség és a 24°28' keleti hosszúság metszési pontjánál az Erdélyi Mezőség déli peremén, Marosvásárhelytől 13 km-re nyugati irányba.

Adminisztratív-területi felosztás szerint: Maros megye, Mezőpanit község, Románia Köztársaság. 1968-tól Mezőpanit községhez tartoznak a következő falvak: Mezőbergenye, Harczó, Székelykövesd és Csittszentivány. Ezek közül az 1952-1968 közötti időszakban Mezőbergenye és Csittszentivány önálló községek voltak.

A terület felszíne jellegzetes mezőségi dombvidék, ahol a dombok átlagos magassága 300-400 m, ritkán haladja meg a 450 métert. Ilyen pl. a Lyuk vagy Oltványtető, amely 477 m magas. A vidékre jellemzőek a széles dombhátak és lankás lejtők, amelyek ritkán haladják meg a 14-16 fokot. Nagy esésű lejtőket képeznek a Marosvásárhely felöli dombok, amelyek helyenként elérik a 40 fokot is. A község területének legalacsonyabb tengerszint fölötti magassága 315 m.

A község területe geológiai szempontból az Erdélyi Mezőséghez tartozik, melyet északon a Nagy Szamos, északnyugaton a Kis Szamos, délen a Maros és a Nyárád völgye határol, s amely szerves részét képezi az Erdélyi medencének A különböző földtörténeti korokban végbement változások kihatással voltak a terület kialakulására. Így: a Föld fejlődésének középkorában, a Kréta korban, az Erdélyi medence és a Szigethegység kiemelkedik a tengerből, s így ezen időszak végén, a harmadkor elején a medence határánál megindult a szárazföldi üledékek felhalmozódása, amely a Zsibó - Gyalu - Gyulafehérvár között az első tarka sorozat üledékeinek kialakulását eredményezte.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

- távolság az Északi sarktól: 4900 km
- távolság az egyenlítőtől: 5100 km
- távolság Bukaresttől: 360 km
- távolság Marosvásárhelytől: 13 km
- északi szélesség 46°34'
- keleti hosszúság 24°22'

Mezőpanit földrajzi adatai

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A földtörténeti óharmadkor alsó eocén időszakában tengeri transzregressziós folyamatok indulnak meg, aminek következtében az Erdélyi medence déli szegélyén, kelet felől a tenger előnyomul Porceşti - Vöröstorony vidékéig. Később, az eocén korszak középső szakaszának a végén, egy újabb tengeri előnyomulás elönti az Erdélyi medence északi és északnyugati részét, Zsibó, a Meszes hegység, Kalotai medence, Kolozsvár, Gyalu vidékét, valamint a Járai medence területét. Így itt tengeri üledékek keletkeztek: mészkövek, márgák, gipszek.

A felső eocén kezdetén, a prepireneusi mozgások ismét megszakították a tengeri üledék képződését, a tenger visszavonul és megindul a medence északnyugati részében a felső tarka sorozat szárazföldi üledékeinek kialakulása. Ugyancsak a felső eocénben egy újabb tengeri előnyomulás elöntötte az Erdélyi medence északi, keleti és központi részét, ahol több kisebb-nagyobb sziget alakult ki.

Az oligocén időszak elején a pireneusi mozgások következtében egy újabb kiemelkedés történik. Egyes vidékeken, mint pl. Kolozsvár - Forgácskút - Ticu környékén egy újabb regresszió a forgácskúti rétegek tarka üledékeinek képződését eredményezte. Az oligocén időszak végén és a miocén elején az állandó ingadozó mozgások eredményeként mollász jellegű üledékek rakódtak le a szárazföldi, tavi, félsós és tengeri környezetben. Ezek a lerakódások, vöröstarka, agyagos, homokköves, kvarc, kaolinhomokos és szenes üledéket hoztak létre.

Ebben az időszakban rakódtak le a mezőségi rétegek márgái, melyek Paniton is megtalálhatók közbeépült szintekkel és egyes részeken jelentős só-lerakódással.

A tortonai időszak végén a világóceánnal megszakad a kapcsolat, és megindul a tenger fokozatos kiédesülése. Ebben az időszakban a medence középső részében lerakódtak a szármáta időszak csökkent sósvizű üledékei: márgák, homokok, homokkövek, és az egész medence területén jelentős gáztelepek képződtek. A tenger édesedésének fokozódását bizonyítják a későbbi márgás és homokos üledékek.

A tenger további feltagolódása következtében az Erdélyi medence felszabadul a víz alól, s lassan kialakul a mai folyóhálózat, amely levezeti a megmaradt vízmedencék vizeit.

A negyedkorban, amikor a Kárpátoktól északra fekvő területeket belföldi jégtakaró borította, a medence peremét övező magas hegyekben a gleccserek V alakú völgyeket vágtak ki, a tavak lecsapolódtak, megindult a folyóvölgyek bevágódása, teraszüledékek lerakódása, majd az eljegesedés megszűnte után kialakultak a mai térformák.

A medence központi részén a harmadkori rétegek branchiantiklinálisokba gyűrődtek, dombokat képeztek. Feltételezhető, hogy a tengerfenék lassan süllyedt, ami megmagyarázza a neogén üledékek több ezer méteres vastagságát.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mindezek után a területen eróziós folyamatok mentek végbe, amelyek mélyen felszabdalták a talajt és létrehozták a széles dombhátakat – amelyek jellemzőek a község területére is – azok lejtőit, a völgyek patakait és azok mocsaras árterületét.

II.2. A terület éghajlata

a) A terület hőmérséklete

A község területének éghajlata mérsékelt kontinentális, amely W. Köppen osztályozása szerint a Df.b.x.-el megjelölt éghajlat-típusba tartozik. A Df.- hideg és nedves telű éghajlat; a b.- a legmelegebb hónap középhőmérséklete 22°C alatti; az x.- a csapadék-maximum nyár elején, a minimum télután van.

A hőmérsékleti viszonyokat az 1896-1955-ös időszakra számított átlagértékek jellemzik. E szerint Marosvásárhelyen és közvetlen környékén – tehát Mezőpaniton is – az évi középhőmérséklet átlagértéke 8-9°C között váltakozik. A leghidegebb hónap január, ennek középhőmérséklete -3 és -4°C között váltakozik. A kontinentális éghajlatra jellemző hőmérsékleti abszolút értékek, az abszolút minimum és abszolút maximum nagy ingadozást mutat. Januárban Marosvásárhelyen 22.8°C. Ezzel szemben nyáron, júniusban, az Erdélyi medence több pontján az abszolút hőmérséklet 36-42°C között ingadozik. Marosvásárhelyen és környékén 39°C-ot mértek, tehát az évi abszolút hőmérsékletingadozás eléri, vagy meg is haladja Marosvásárhely környékén a 71.8°C-ot.

Több évi megfigyelés azt mutatja, hogy a telek általában enyhébbek, így Mezőpaniton az évi középhőmérséklet 1976-ban 12.4°C, 1977-ben 11.2°C volt. Hidegebb volt az 1981-82-es évi tél, amikor a téli átlag -6°C alatt volt.

b) A terület csapadékviszonyai

A község területének évi csapadékmennyisége évi 500-600 mm között van, s így az Erdélyi medence közepesen száraz vidékeihez tartozik.

Marosvásárhely klímadiagramja azt mutatja, hogy a vidék – ami a csapadék eloszlását illeti – nagyjából kiegyensúlyozott: a nyári hónapokban lehullott csapadékmennyiség fedezi a párolgás útján elvesző vizet, s általában kielégíti a növényzet szükségletét.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A csapadékmennyiség évente nagy különbségeket mutat – sok csapadék hullott az 1970, 1972 és 1975-ös esztendőkben, amikor jóval meghaladta az évi átlagot.

A levegő páratartalma összefüggésben van a hőmérséklettel. Ez januárban 76%, áprilisban 66%, októberben 74% (havi átlag). Az évi átlag 72%, ami megfelel a növények szükségleteinek.

c) Az uralkodó szelek

A területen uralkodó szelek északnyugatiak, amelyek főleg télen és tavasszal éreztetik hatásukat. A paniti völgy jórészt védett, csak a déli részén erősebbek a légáramlatok, amelyek télen hótorlaszokat hordanak össze.

d) A terület vízhálózata

A csapadékból származó vizet, valamint a felfakadó talajvizeket kis patakok viszik a Maros völgyébe. Jelentősebbek a Gúnya-patak (vagy Kövesdi patak - Péntek pataka), amely Mezőkövesd falu határában ered, átfolyik Harcón, majd Paniton, és észak-déli irányba haladva, egyesül Bergenye patakával, s egy rövid közös szakasz után beömlik a Marosba. Ez a két patak gyűjti össze a mellékvölgyek kisebb patakait, mint a Bancza, Telek, Eöstér pataka, valamint a Tyúkszó, Agyagos és Ropó pataka.

A patakok vízhozama nyáron nagyon lecsökken, egyes mellékpatakok vize teljesen elapad.

Nagy esőzések alkalmával, mint amilyenek az 1970-es és 1975-ös esztendőbéliek voltak, a Kövesdi patak megáradt, elöntötte a község egy részét: a Tököskertet, a Ligetet, valamint a Csonkaszert, a régi iskola épületét is, ahol az osztálytermekben 20 cm-es víz volt.

A patakok medre időnként feltelik iszappal, aminek következtében a talajvízszint is emelkedik, s a völgyek nedves-vizenyőssé válnak. Ennek a megakadályozása érdekében időnként kitakarítják a medret, hogy megvédjék a kaszálókat az elmocsarasodástól.

A Kövesdi patak vizét nyáron öntözésre használták a téesz zöldségesében, azonban az alacsony vízhozam miatt csak kis területen biztosította a szükséges öntözővizet.

Az ivóvizet kutak biztosítják. A századfordulóig nem volt minden háznál kút, hanem néhány bő és jó vizű kút vizét használta az egész község. Panit régi kútjai a Hidegkút, amely a községtől két kilométerre volt a határban. A falu felső részén van a Közöskút. A falu között, a temetőhöz közel van az Ivókút, délen a Köblöskút, amelynek ugyancsak jó vize van. Keleten Mezei Sándornál, az egykori "udvarban" volt régen jó és bővizű kút (most iskolakút). Ma a községben majdnem minden háznál van kút, azonban száraz esztendőben

[Erdélyi Magyar Adatbank]

megtörténik, hogy a felszegen kiapadnak a kutak, s a községi, vagy alszegi kutakat kell igénybe venni.

e) A község talajféleségei: tápanyagtartalma és vegyhatása

A község területének jellegzetes talajai:

- A **barna erdei talaj**, amely a területek 70%-át teszi ki, s ami a minőségét illetően a dombhátak és a lejtők kitettsége, hajlásszöge valamint a lemosódás fokának megfelelően eltéréseket mutat. A talaj humusztartalma alacsony: 1.8 - 2.2, száraz időben kérgesedik, és legalább négy évenként istállótrágyázni kellene, hogy állandóan jó termést adjon.
- A **réti agyagtalaj** a terület kb. 10%-át teszi ki. Humusztartalma jobb, 2.5-3 között van.
- A **degradált csernozjom**, amely a terület 10%-át teszi ki, főleg a határ Mezőség felőli részén, a bándi tetőn, a sóspataki részen található. A humusztartalma ennek a talajnak a legnagyobb: eléri a 4-es, 5-ös értéket.
- A terület kb. 10%-a **hordalékos-öntéstalaj**, amely a völgyekben található, kisebb területeken Panit, Bergenye és Kövesd-Harczó határában, és nagyobb területen Szentiványon, a Maros völgyében. Ezek a talajok, kivéve a szentiványi határt, kevésbé homokos, inkább agyagos összetételűek, textúrájuk tömött, a víztöbblet miatt szivályosodnak, helyenként szikesednek. Ezért leginkább mint természetes kaszálókat hasznosítják.

A talajok tápanyagtartalma gyenge és közepes. Az 1974-ben végzett agrokémiai felmérés eredményeiből a következő tűnik ki:

A **foszfor**ellátottság (P_2O_5) a talajok 58%-ának gyenge, 20%-ának közepes, 12%-ának jó és 10%-ának nagyon jó.

A **kálium**ellátottság (K_2O) a talajok 28%-ánál közepes, 53%-ánál jó és 19%-ánál nagyon jó.

A talajok felvehető **nitrogén**tartalma (NO_3, NH_4) a humusz mennyiségétől függ. Ennek alapján a talajok 5%-a gyengén, 60%-a közepesen és 35%-a jól ellátott.

A fentiek azt tükrözik, hogy a jó terméseredmények elérése érdekében nélkülözhetetlen a rendszeres istállótrágyázás, amit kellő mennyiségű műtrágyával kell kiegészíteni.

A **talajok vegyhatása** (pH) a következő:

34% - 5.5-6.0 pH - enyhén savanyú jellegű. Ezeket a talajokat 5-6 évenként meszezéssel javítani lehet.

37% - 6.1-7.2 pH - gyengén savanyú és közömbös vegyhatású

28% - 7.3-8.4 pH - enyhén és moderáltan lúgos vegyhatású.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

f) A terület gazdasági felosztása és felhasználása

A terület felhasználása községi szinten a következő:

Összterület:	6176 ha, ebből
szántó:	3981 ha
erdő:	1010 ha
legelő:	438 ha
gyümölcsös:	428 ha
természetes kaszáló:	261 ha
szőlős:	48 ha
terméketlen terület:	10 ha

A főbb termesztett növények a búza, kukorica, cukorrépa, dohány, burgonya; a takarmánynövények közül a lóhere, pázsitfüvek; a konyhakerti növények közül a paradicsom, paprika, uborka, zöldbab, tojásgyümölcs. A gyümölcsfafajták: alma, körte, szilva, meggy, cseresznye s kisebb mértékben a dió. Az utóbbi években masszív gyümölcsfa-telepítéseket végeztek, főleg Panit területén.

g) Az éghajlati, geomorfológiai és biotikus tényezők közötti viszony, valamint a természetes növényzet elosztása a területen.

Panit község területe hangsúlyozottan mezőgazdasági jellegű, mely az éghajlati, edafikus és geomorfológiai tényezők kölcsönhatásának köszönhető. A csapadék mennyisége, évi elosztása, fedezi a legtöbb gazdasági növény (búza, kukorica) vízszükségletét. A hőmérsékleti tényezők: az enyhe telek, a késői fagyok ritkasága, a meleg nyarak lehetővé teszik, hogy a melegigényes növények is (szőlő, kukorica) jól megteremjenek. A talajok szerkezete, tápanyagtartalma, vegyhatása, a rétegek mélysége és vízgazdálkodása a terület nagy részén lehetővé teszi, hogy úgy a termesztett, mint a spontán flóra növényei megfelelő pedo-klimatikai viszonyok között fejlődjenek.

A biotikus tényezők a múltban is és a jelenben is nagy hatást gyakoroltak a területre. Főleg az ember tevékenysége a legszembetűnőbb. Az erdőirtások, a legeltetés és a nem mindig szakszerű földművelés az utóbbi évszázadok folyamán lényegesen megváltoztatta a növényzetet. Az erdőirtások – főleg a tarvágások – ,a szervezetlen s főleg a kora tavaszi legeltetések, a nem megfelelő agrotechnika alkalmazása – kiváltképpen a lejtők hosszában való szántása – következtében megindultak az eróziós folyamatok, amelyek hatására romlottak a területek víztárolási- és átadási körülményei, tápanyag-tartalma a lejtőkön, a völgyekben pedig iszaposodást, elmocsarasodást vagy szikesedést váltott ki. Mindezek a folyamatok elősegítették a szárazságtűrő füves sztyepp térhódítását.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Panit területének természetes növényzetét az évezredek folyamán lezajlott geológiai, domborzati, éghajlati tényezők, valamint a flóramigrációk alakították ki, melyhez hozzájárult az ember tevékenysége, főleg az utóbbi évszázadokban, aminek következtében megváltozott a növényzet összetétele és elosztása a területen.

A spontán flórát alkotó fajok zömét az eurázsiai és európai flóraelem-csoporthoz tartozó növények képezik. Ezt az alapot tarkítják az egészen különleges flórakincsek, amelyek a kontinentális, pontuszi, ponto-mediterráni és mediterráni elemek közül kerülnek ki.

Panit területén a spontán flóraelemek nagy egyedszámban fordulnak elő, van azonban néhány növény, amelyek kis területeken találhatók, s ezért megérdemelnék, hogy legalább helyileg védetté nyilvánítsák. Ezek a következők:

Farkas boroszlán (Daphné mezereum L.) a Harcsa erdőben

Erdei szellőrózsa (Anemone silvestris L.) kb. 10m2 területen, az oltvány-legelő nyugati lejtője felső harmadán

Kockás liliom (Fritillaria meleagris L.) az oltványerdőben és az oltványlegelő nyugati oldalán

Törpemandula (Prunus tenella Batsch.) a szőlődomb nyugati oldalán Paniton és Harczón

Turbán-liliom (Lilium martagon L.) az oltvány-, Dal- és Harcsaerdőkben

Nagy (kőrislevelű) ezerjófű (Dictamus albus L.) a szőlődomb nyugati oldalán.

Panit területének spontán növényzete ceno-taxonomiai szempontból 17 főbb növénytársulást képeznek, melyek mezei, erdei, vízi és ruderális jellegűek. Ezek közül megemlítjük:

- A napos, déli és délnyugati lejtők növénytársulásai:
    1. Szőrösvirágú árvalányhaj és csinos árvalányhaj társulások
    2. Barázdás csenkesz-törpesás társulások
    3. Zsálya, kakukkfű és pusztai-mezei üröm társulások
    4. Hosszúlevelű árvalányhaj-fogtekercs társulások
- Az északi lejtők növénytársulásai:
    5. Barázdás csenkesz és sóványcsenkesz társulások
- A fás növénytársulások:
    6. Kocsányos és kocsánytalan tölgyesek
    7. Gyertyános tölgyesek
    8. Törpemandulások
- A nedvestalajú völgyek társulásai:
    9. Fehértippan társulások
    10. Békaszittyós társulások
    11. Fülemüleszittyó-erdeimentás társulások
    12. Mocsári gólyahír társulások
    13. Nádasok

[Erdélyi Magyar Adatbank]

14. Lókörmű martilapus társulások

- A ruderális és parlagos területek növénytársulásai:

15. Gyalogbodzások
16. Paréj és fodros lórom (lósóska) társulások
17. Sebforrasztó zsombor és fehér üröm társulások

A Panit területén összegyűjtött növények 79 családba, 530 fajhoz, 4 alfajhoz, 3 változathoz és 1 formához tartoznak. Legnépesebb család a fészkesek (80 faj), ajakosok (39 faj), pillangósvirágúak (35 faj) és a pázsitfű-félék (29 faj) családjai.

h) Panit község területének természetes faunája

A terület állatvilága az erdős kultúrsztyeppre jellemző fajokból tevődik össze.

A rovarvilágot számos hasznos, közömbös de főleg káros fajok alkotják. Számos káros faj elterjedését segíti elő a nagy területeken végzett növénytermesztés, de ugyanakkor, a vegyszeres növényvédelem következtében, gátolja is a fajok akadálytalan elszaporodását, sokszor a hasznos fajokat is megritkítva. Legelterjedtebb rovarok a májusi cserebogár, amely néha nagy károkat okoz, a kolorádóbogár, a bimbólikasztó-bogár, az alma-eszelény, a répabarkó, a vetési pattanóbogár, az almamoly, a kukoricamoly, a szőlőmoly, a lótetű, a mezei tücsök, a zöldszöcske, az olasz sáska, a csergő sáska, a káposztalepke, a galagonyalepke, a gabonapoloskák, a hétpettyes katicabogár stb. Ritkán fordul elő a szarvasbogár, az orrszarvú bogár, a kőrisbogár, a hőscincér, a galacsinhajtó bogarak, a csibor, a csíkbogár, az éjjeli pávaszem, a fagyalszender stb.

A halak közül gyakori, és a horgászok kedvelt zsákmánya a harcsa, csuka, ponty, balind, márna, paduc, kövicsík; ritkán a compó, sügér, kárász, amelyeket a Marosban lehet fogni. Egyes halfajok – mint a kövicsík, a fenékjáró küllő – a patakokba is felúszik, de horgászati szempontból nincs jelentőségük.

A kétéltűeket a kecskebéka, varangyos béka, erdei béka, gyepi béka, leveli béka, tarajos gőte képviseli.

A csúszó-mászók közül megtaláljuk a vízisiklót, rézsiklót, lábatlan gyíkot, zöld gyíkot, fürge gyíkot. Mérges kígyót idáig nem észleltek a területen.

A madárvilág eléggé gazdag, mivel a területen aránylag sok az erdő. Gyakrabban előforduló madarak: háziveréb, mezei veréb, balkáni gerle, feketerigó, sárgarigó, poszáta, légykapó, zöldike, kerti rozsdafarkú, kékcinke, széncinke, kis- és középnagy harkály, zöld küllő, mátyás szajkó, kakukk, gyurgyalag, szarka, csóka, vetési és dolmányos varjú, egerészölyv, vércse, karvaly, kuvik, erdei fülesbagoly, fogoly, fürj, fácán, csergőréce, tőkés réce, bíbic és gémfélék. Ritkán jelenik meg a rétisas, kabasólyom, a nagy fülesbagoly. 1980-ban egy holló pár rakott fészket, de tojásaikat valaki kiszedte, ezért elköltöztek a környékről. 1980-81 telén négy nagy fülesbagoly

[Erdélyi Magyar Adatbank]

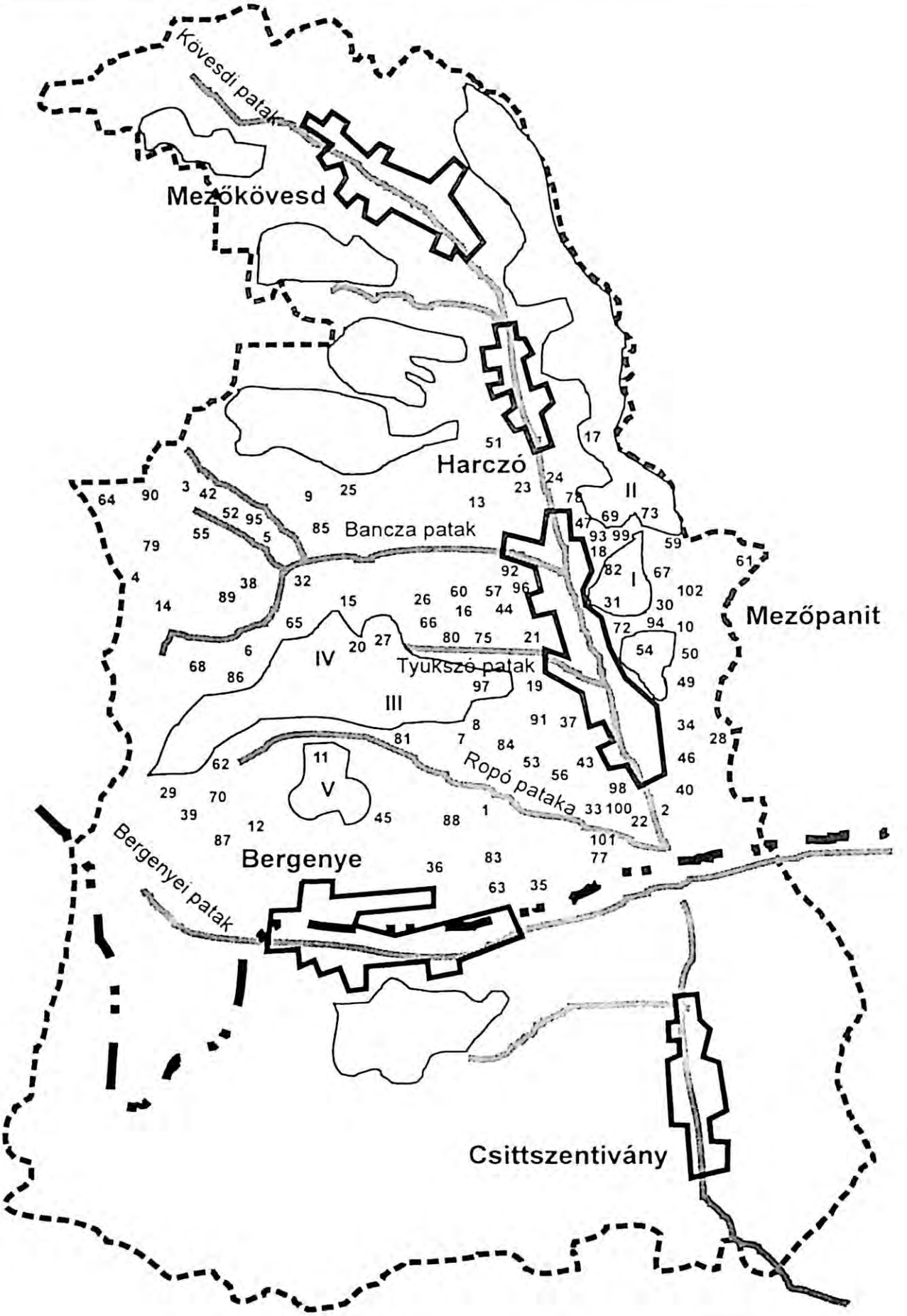
tanyázott az oltványerdőben, de a vadászok lelőtték őket. A falu területén fészkel néhány gólya pár, de számuk egyre csökken. Úgyszintén a fecskék is egyre kevesebben térnek vissza.

A rovarevő emlősök közül elég gyakori a vakond, a denevér és a sündisznó, valamint a cickány.

Az emlősök közül nagy számban élnek a rágcsálók: mezei egér, mezei pocok, földikutya, hörcsög; igen elszaporodott a vándorpatkány. A vadnyulak száma az utóbbi években nagyon megcsappant, ami miatt az 1971-72 év telén vadászata szünetelt. A ragadozók közül gyakori a róka, görény, menyét, ritkább a hermelin és a vadmacska. Kis számban él a területen borz, mivel állandóan zaklatják, üldözik őket az emberek. Nagy számú populációkban élnek az őzek, amelyek jól alkalmazkodtak a környezeti feltételekhez, valamint a 70-es évektől a vaddisznók; ezek nagy károkat okoznak a kukorica- és burgonyavetésekben. A 80-as években megjelentek a gémszarvasok, és azóta elég nagy számban állandóan jelen vannak. Nem ismeretes, hogy farkasnak állandó tanyája lenne a területen, de telente szórványosan megjelentek a 60-as évekig. 1981 telén egy medvét is láttak a kövesdi erdőben, melyet aztán Marosvásárhelyen lőttek le.

Vadászati szempontból jelentősége van az őznek, vaddisznónak, fácánnak és mezei nyúlnak, amelyekből szép számban ejtenek el a vadászszezonban.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mezőpanit község - határrészek és dűlők

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Erdők:

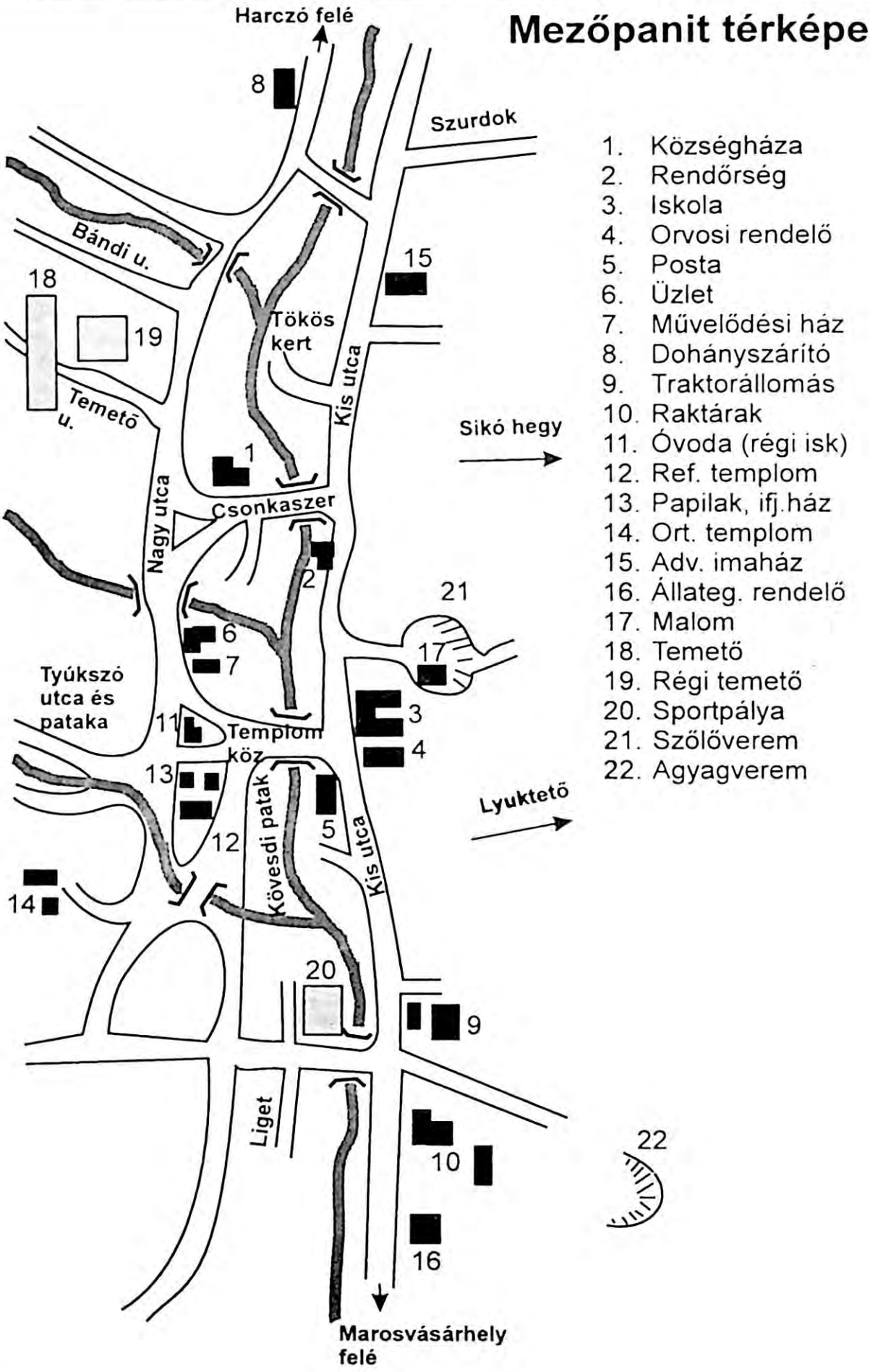
I.Oltványerdő
II.Dalerdő
III.Tyúkszóerdő
IV.Harcsaerdő
V.Akácoserdő

Határnevek, dűlőnevek:

1.Agyagosalja - tető
2.Alsótanarak
3.Bancza - oldal - tető
4.Bándi - oldal - tető
5.Bedeárka
6.Bikafű
7.Bokoralja
8.Borsfű - oldal - alja
9.Borsoságy
10.Bugicstető
11.Csereköz
12.Cserehágó
13.Cserepadárka
14.Cigófája
15.Csorgó
16.Csuba
17.Dalmege
18.Dalszőlő
19.Disznólegelő
20.Dögtér
21.Faggyas - tető
22.Alsófőnyíl
23.Felsőfőnyíl
24.Függőalja
25.Földeklábja
26.Hágó - alja
27.Harcsa
28.Hangyástető
29.Hármasút
30.Hegymege
31.Hegyszőlő
32.Hidegkút
33.Hörcsögös
34.Hangyásdomb
35.Icike
36.Iszek
37.Kendereskert
38.Keresztüljáró
39.Kiscsere
40.Kisnyáras
41.Kotlósalja
42.Kadartető - alja
43.Köblöskert
44.Kurtaláb
45.Lázárcsere
46.Lyukgödre
47.Magyarokútja
48.Nagyerdőalja
49.Nagynyáros - alja
50.Nyárostető - alja
51.Nagyvápa
52.Nagyverem - alja
53.Németkalap
54.Oltvány
55.Őstér
56.Pad - tető
57.Paprétje - árka
58.Polgolátjáró
59.Ponk - tető - oldal
60.Papkútja (Papkertje)
61.Prücske
62.Ropó - tető
63.Szalonnásút - tető
64.Szálteleki - tető
65.Szakadásalja
66.Szakaszoldal
67.Sikóhegy
68.Szénafű
69.Széltető
70.Szénáságy
71.Szilas
72.Szőlőverem
73.Szurdok - tető
74.Tekenős - alja
75.Temető - tető
76.Tököskert
77.Tórétje
78.Tövises - tető - alja - ágy
79.Tizedes - árka - alja
80.Tyúkszó - alja - farka - tető
81.Vesszősalja
82.Ádám rétje
83.Alsó észak
84.Borozdahát
85.Csutkas
86.Farkaslyuk
87.Felső észak
88.Horgashídja
89.Hugyódomb
90.Imatető
91.Jánosik borozdája
92.Kapitánykert
93.Kápolna
94.Kékhíd
95.Kódoralja
96.Lókötőhely
97.Omlás
98.Pájkác
99.Szőlőfőtető
100.Tanorok
101.Telek
102.Tyúktető

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mezőpanit térképe

1. Községháza
2. Rendőrség
3. Iskola
4. Orvosi rendelő
5. Posta
6. Üzlet
7. Művelődési ház
8. Dohányszárító
9. Traktorállomás
10. Raktárak
11. Óvoda (régi isk)
12. Ref. templom
13. Papilak, ifj.ház
14. Ort. templom
15. Adv. imaház
16. Állateg. rendelő
17. Malom
18. Temető
19. Régi temető
20. Sportpálya
21. Szőlőverem
22. Agyagverem

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III. A község története a legrégibb időktől 1945-ig

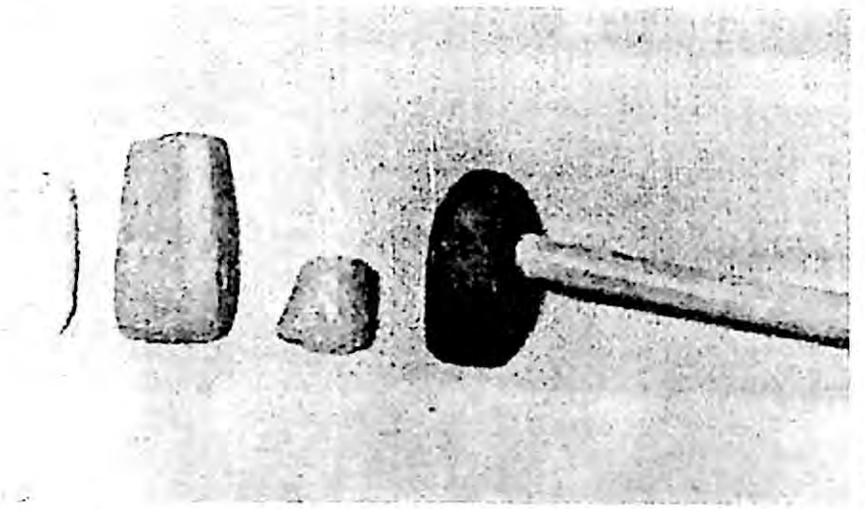
III.1. A leletek alapján

A község területén már az ókortól kezdve emberi települések voltak. A különböző korok és kultúrák maradványait megőrizték a talajrétegek, és ezek szántáskor, vagy egy-egy épület alapozásakor előkerülnek. Ily módon a múltban és a jelenben is számos leletre bukkantak.

A kőkorszak emberének jelenlétét igazolják a pattintott kőszerszámok (szilex kések), amelyeket Panit területén találtak a Kenderes kert környékén. Ezekből az iskola történelmi gyűjteményében található néhány példány.

A csiszolt kőkorszak emberétől reánk maradt néhány kőbalta, melyek közül kettő nincs átlyukasztva, egy pedig át van fúrva a nyél beillesztése végett. Az átfúrtat az új iskola alapozásakor találták, 1976-ban. A kőbaltákat az iskola múzeuma őrzi. Ezek azt bizonyítják, hogy a csiszolt kőkorszak embere is végig itt tartózkodott a község területén.

Hogy a terület lakott volt végig a fémkorszakban is, bizonyítja egy bronzvéső, amelyet a Hidegkút nevű határszélben találtak.

A csiszolt kőkorszak embereinek eszközei

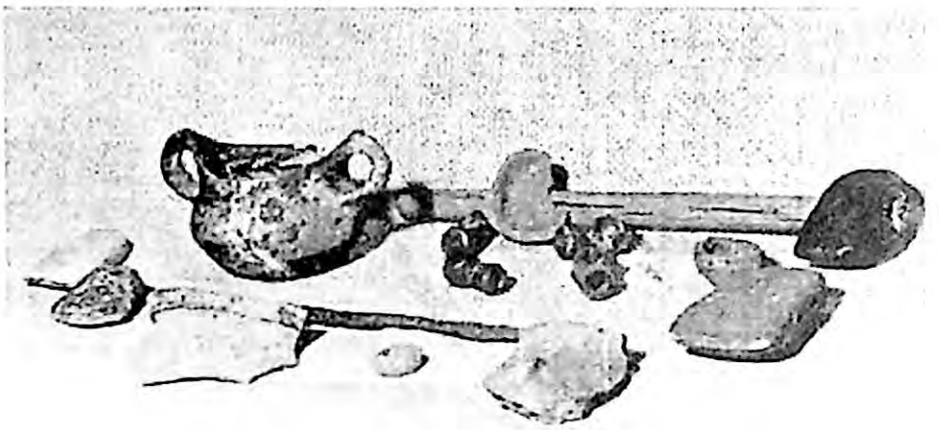
A vaskorszak leletei közül jelentősebb egy lándzsahegy, nyílhegyek és számos égetett fekete kerámiaedények ép állapotban, vagy törött darabok, amelyeket a község különböző részein találtak.

Jelentősebb leletek kerültek elő 1976-ban az új iskola építésekor, az alap kiásásakor, amikor egy késő vaskorszaki sír

[Erdélyi Magyar Adatbank]

került elő csont- és edénymaradványokkal. A marosvásárhelyi történelmi múzeum szakmegállapítása alapján Hallstatt-i kultúrához tartozik. (A maradványok a múzeumban maradtak.)

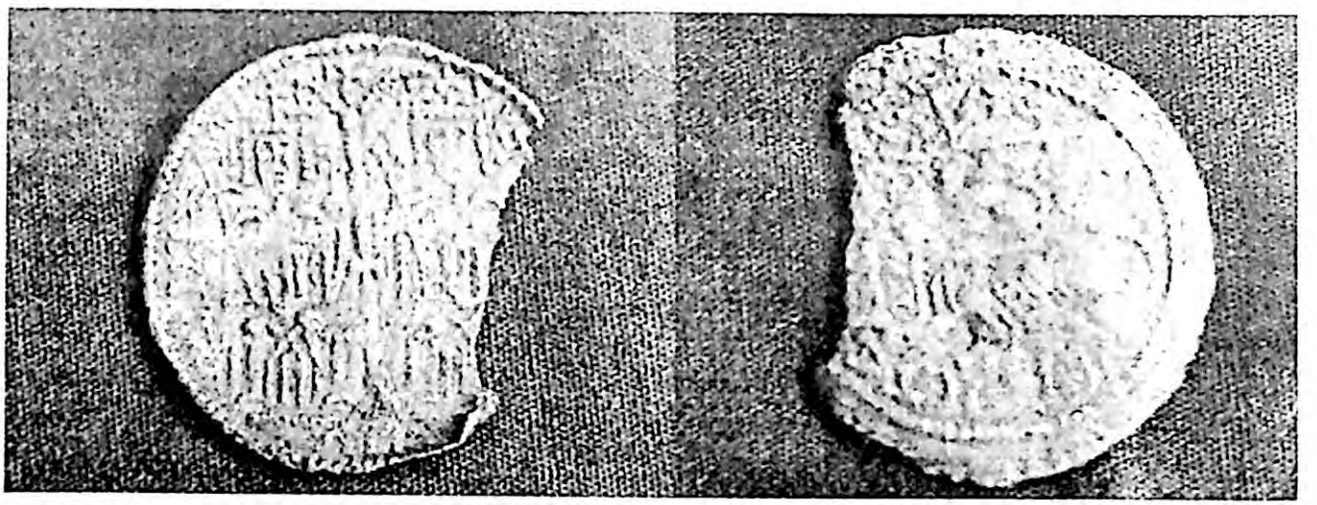
Csittszentiványterületén 1980 telén csatornázási munkálatok alkalmával kerültek elő hasonló leletek, amelyeket szintén a marosvásárhelyi múzeumba vittek, de amelyek felől választ nem kaptunk.

Különböző korok eszközei az iskola múzeumából

Panit területe lakott volt a népvándorlás korában is. Ilyen jellegű edényeket és töredékeket talált a hidegkúti határrészen Sikó Dániel, a Nyáros alján pedig Váradi Albert református lelkész. Ugyancsak ebből az időből származó ezüst karperecet talált szántás közben Gál Sándor a Harcsa erdő alján. A karperec további sorsa nem ismeretes, de a cserépedényeket megőrizték a második világháború végéig, amikor is a csendőrök összetörték, és a darabjait szétdobálták.

A terület lakott volt végig a középkorban is. 1954-ben az alszegben Nagy János (Bori) kútásás közben két rézpénzt talált; az egyiket – részben csorbult – fia felhozta az iskolába. Erről állapítottuk meg, hogy az 1163 január 14-től 1163 június 19-ig a magyar trónon uralkodó IV. István rézpénze, melynek hasonmása a Magyar Nemzeti Múzeumban található. Erről a rövid

IV. István rézpénze

[Erdélyi Magyar Adatbank]

uralkodásról tudnunk kell, hogy IV. István az 1162-ben elhunyt II. Géza testvére volt, aki bizánci segítséggel végig ármánykodott a trónért. Bátyja halála után mégsem őt, hanem a másik testvért, Lászlót koronázzák meg, aki 1163 január 14-én hirtelen elhunyt, s őt követhette a trónon IV. István. A trónt követelte II. Géza törvényes fia, III. István is, akinek seregei a székesfehérvári csatában legyőzik IV. István csapatait, aki kénytelen ismét görög földre menekülni. E rövid uralkodás alatt verette ezeket a pénzérméket, amelyek feltételezhetően a seregében harcoló panitiak által kerültek a község területére.

A paniti határ különböző részein, ahogy azt a cserép- és téglamaradványok bizonyítják, több település volt. Így a mai Panittól északnyugati irányban van az Őstér (Eőstér) nevű határrész, ahol a hagyomány szerint az első település volt. Itt cserépdarabok, téglák kerültek a felszínre, amelyekről azt mondják, hogy a hajdani templom maradványai. A legnagyobb település a falu mai területén volt, mely kb. magába foglalta a mai Tyúkszó utcát, a templom körüli részt és a Nagy utcának a Kapitánykertig terjedő részét. A második település az Őstér területe (Hidegkúti rész) volt. A harmadik település az Agyagos alatt foglalt helyet, melynek nyomai még ma is fellelhetők.

E három településen kívül több határrészen elszórt tanyák is voltak. Egy idő után az utóbbi két települést elhagyták a lakosok, betelepedtek a község mai területére. Hogy ez a lépés milyen indokkal történt, ma már nem ismeretes; feltételezhető, hogy gazdasági okokból, mivel a kis terület, amit egy-egy település elfoglalt, nem tudta biztosítani a lakosok élelmezését, de az is lehet, hogy védelmi okokból, vagy csak egyszerűen arra gondoltak, hogy összefogva jobb életfeltételeket tudnak maguknak biztosítani, s jobban ellen tudnak állni a hatalomnak és a földesúri nyomásnak. Így alakult ki lassan a falu mai képe.

A falu kiterjedését 1918 előtt nagymértékben akadályozta a nemesi birtok, amely a falu mindkét végén nagy kiterjedésű területekkel rendelkezett.

III.2. Íratlan emlékek, amelyeket a szájhagyomány tart nyilván

A község mai lakóinak eredetéről írásos emlék nincsen. A hagyomány szerint Háromszékről telepedtek erre a területre (talán Kézdiszentlélekről), melyet a harcban tanúsított vitézségükért kaptak. Ezt látszik igazolni számos határnév s a hozzá fűződő szájhagyomány.

Így például, a falu nyugati felén lévő terület, amely a közelmúltban disznólegelő volt, a "Lókötő-hely" nevet viseli. Úgy tartják, hogy az ide

[Erdélyi Magyar Adatbank]

telepedett székely vitézek ide kötötték ki a lovaikat legelni, a faluhoz közel, hogy kéznél legyenek, ha a szükség úgy kívánja. Úgyszintén, a temető alatt, a falunak az Újlaki Domokostól Czoppány Péterig terjedő részét "Kapitány kert"-nek nevezték. Nevét onnan kapta, hogy az ide telepedett székelyek kapitánya lakott a telken.

A hagyomány szerint a tatárok egyik betörésének útvonala a Hidegkúton, a Nagyverem alján és a Nagypáván haladt keresztül, de elkerülte a Panit, Bergenye és Bánd közötti dombot, amelyet sűrű erdő borított. Ebben az erdőben húzódott meg éppen Panit lakossága a fent említett falvakéval egyetemben, s így megmenekültek a tatár rabságtól. A szerencsés megmenekülés emlékére a dombot Isten dombjának nevezték el, s hívják a mai napig, mivel az Isteni gondviselés mentette meg a falvak népét.

Ugyancsak a hagyomány szerint Szent László, a magyarok királya, aki több alkalommal hadakozott a betörő kunok ellen, egy útja alkalmával ezen a vidéken is megfordult, és a mostani Koncz rétjén lovát annál a kútnál itatta meg, melynek helye még ma is látszik az országút mellett, a rét szélében. Azóta is ezt a helyet Szent László kútjának nevezik.

A falu mellett keletre a Lyuktető csúcs emelkedik. Ennek egyik pontját Kápolnának nevezik. Nevét onnan kapta, hogy itt régen egy kápolna állott, melyet 1750-ben Macskássy Krisztina hosszasszói földbirtokosnő építtetett. (Egy körülbelül 50m2 területen még ma is tégladarabokat lehet találni, amiből következtetni lehet egy 4x4 m-es kápolna létére.) A hagyomány szerint a kápolnát egy alagút kötötte össze az udvarral, amely az oltványerdő alatt húzódott, és ezen az alagúton a kastélyból fel lehetett járni a kápolnába. Valószínű, hogy valamikor ennek nyílása látszódhatott sokáig, és innen kapta a domb a Lyuktető nevet. Ma már ebből semmi sem látható.

Ugyancsak sokszor emlegetnek egy másik alagutat, amely az Őstéren lévő hajdani templomot kötötte össze a bándi tetővel, amelyen el tudott menekülni a templomba szorult lakosság, ha a templomot megostromolta, vagy felgyújtotta az ellenség.

Panit felső végénél a völgy kétfelé ágazik, a nyugati völgyet Banczának nevezik. A hagyomány szerint itt egy török telepedett le, akit Bonczának hívtak, s így lett idővel a völgy neve Bancza.

Panit délnyugati részén van az Agyagos tető, melynek északi oldalát Borsfűnek hívják. A monda szerint itt "borsfa bokrok tenyésztek vadon", melyeket egy paniti lakos hozott Törökországból, és ültetett el a Tyúkszó erdő alsó sarka irányában, a legelő oldalába. A bors az éghajlat miatt nem ért be, de a fájából a panitiak jó pipaszárakat tudtak készíteni.

Panit északkeleti felén hirtelen emelkedik, közvetlenül a falu fölé a Sikó-hegy. A hagyomány szerint ezt a területet a Háromszékből ide telepedett Sikó család kapta a harcokban tanúsított vitézsége elismeréséül. Mivel a hegytetőről be lehet látni az egész falut, ezért minden évben, új esztendő beköszöntésekor, a fiatalok itt egy nagy tüzet gyújtanak. Valószínű, hogy a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szokás abból az időből származik, amikor az ellenség közeledtét a kigyulladt és fellángoló őrtüzek jelezték a falu lakóinak.

III.3. A falu nevével kapcsolatos írásos emlékek

Mezőpanit megnevezése az idők folyamán több kisebb eltérést, változást mutat, de a névképzést végig azonosítani lehet.

Orbán Balázs a Székelyföld leírása c. művében úgy említi, hogy Panitot első alkalommal az 1332-es pápai dézsmát szolgáltató falvak névsorában találta meg, ahol Pambus néven volt feljegyezve.

A Teleki Kódex első kötete 53. lapján egy 1431 dec. 13-án történt feljegyzés Panijth néven említi.

Az 1968-ban kiadott Erdélyi Történelmi Helységnév Szótár második kötetének 30. lapján Panit község nevének további alakulását a következőképpen adja:

1505 Panith
1567 Panijt
1733 Penyed
1760 Panit
1835 Peneth
1850 Panat
1854 Panit

A fentiekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy Mezőpanit neve már jóval 1848 előtt tisztán és elvitathatatlanul ebben a formában volt ismeretes, mert egy 1848 szept. 12-én Marosvásárhely Cs. K. Város commandánsa által a falus bírónak küldött rendelkezésében tisztán írja: "**Mező Paniti** Falusi Bíró!"

Az 1567-ből származó pápai nyilvántartás szerint Panit 10 kapuval szerepel, míg Bánd 15-tel, Bergenye pedig 5-tel.

A feljegyzésekben a Panit községhez tartozó falvak is szerepelnek:

1333	Székelykövesd	Keowesdh
	Harczó	Hudzow
	Csittszentivány	Siván Sanctus Johannes
1334	Bergenye	Borgenye
1442	Csittszentivány	Csittszentiván néven.

A falvak neveinek egyes változatai származhatnak elírásokból is, amit esetleg nem magyar anyanyelvű feljegyzők végeztek, s így nem voltak tisztában a magyar írás sajátosságaival.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

III.4. A falu népességének összetétele és létszámának alakulása a II. világháború végéig

A panitiak háromszéki eredetét igazolja a mai napig fennmaradt népviselet, amelyhez hasonló csak Háromszéken található. Ugyanakkor a Székely Birtokosság tulajdonában lévő területek közös művelésének megszervezése szintén háromszéki mintájú, bizonyítva azt, hogy a panitiak gazdasági és társadalmi életüket a régi, megszokott formák szerint alakították ki.

A panitiaknak a Székelyföld északnyugati részére való betelepülése jóval az első írásos említés előtt történhetett, a XI. vagy legkésőbb a XII. sz. folyamán. Erre utalhat a Szent László királlyal kapcsolatos szájhagyomány és a XII. sz. közepe tájáról származó IV. István pénzérme. A földterületek ekkor még köztulajdonban voltak, és a szántók, legelők, erdők használata a nemzetségi normáknak megfelelően, közösen történt. Így, az akkori társadalmat szabad székelyek képezték, és vezetőiket a közösség akarata emelte tisztségükbe.

Idővel, a nagy terület könnyebb igazgatása végett osztották fel kisebb adminisztrációs egységekre, s születtek meg a székely székek. Panit község és lakossága a Marosszék részét képezte, feladatául lévén adva a szék védelme a támadások ellen, és nem utolsó sorban, Marosvásárhely védelme, ha a szükség úgy kívánta.

A XIII. sz. folyamán megkezdődött a feudális viszonyok kialakulása és megerősödése, s ezzel párhuzamosan az egységes székely társadalom, a szabad székelység rétegződésének folyamata is. Ezt a folyamatot nagymértékben elősegítette a székelység által betöltött katonai szerep. A székelységet a keleti gyepük védelme mellett mindinkább bevonták az általános katonai rendszerbe, erejükre számított a központi hatalom. Ezáltal lehetővé vált, hogy egyes katonai vezetők kiváltságokat élvezzenek, hadi sikerek esetén szolgálataikat a központi hatalom földterületekkel és nemesi címekkel jutalmazza. Ezeket a területeket utódaik is örökölték és megtartották mindaddig, míg valamilyen ok miatt nem lettek kegyvesztettek. Így alakult ki a főemberek rendje.

Az 1400-as évek elején jelenik meg, mint társadalmi kategória, a lófő székelység, akik a könnyűlovasságot képezték a hadseregben, s akik külön előjogokat élveztek. Földterületeket kaptak, azokat utódaik egy meghatározott szabályzat szerint örökölték, de ennek ellenében kötelesek voltak saját lóval és fegyverzettel, később két lóval, hadba vonulni mihelyt ezt meghirdették a száldobosok jelzőtüzek gyújtásával, vagy a véres kard végighordozásával.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezen kívül, feltehetően kisebb mértékben, más földszerzési lehetőségek is voltak. Például az erdő- és bozótirtások, mocsaras, lápos területek lecsapolása, terméketlen területek feljavítása és egyebek, amelyek feljogosították a végrehajtó személyeket vagy családokat, hogy az illető területeket saját használatukba vegyék.

A földtulajdonosok mellett lassan kialakult a köz- vagy szabad székelyek rendje, akik katonakötelesek voltak, s akik a hadban gyalogosi minőségben vettek részt. Belőlük alakult ki a XV.-XVI. sz.-ban a gyalogpuskások hada. Ezek a szabad székelyek egy része akár a földtulajdonosok földjén laktak, akár nem, nem voltak jobbágyok és rendelkeztek a szabad költözködés jogával. Mindenképpen ez a társadalmi kategória az általános elszegényedés során oda süllyedt, hogy egy részük már katonáskodni sem tudott, és előállt az a veszély, hogy jobbágysorba süllyednek. Ezt a hatalom nem akarta, s hogy megőrizze a székelység nagy katonai erőtartalékait, megakadályozta, hogy a földtulajdonosok kiszolgáltatottjaivá váljanak.

Hunyadi János, Magyarország kormányzója (1446-1453), védnöksége alá vette a szabad székelyeket, hogy ne jussanak a földesurak kénye-kedvére.

Az 1545.-i marosvásárhelyi diéta előírta, hogy a székek törvénykezéseinek ülnökeit kétharmad részben a szabad székelyek soraiból válasszák.

Hunyadi Mátyás, Magyarország királya (1458-1490), a megnövekedett török veszély közepette védelmébe vette a székelység középrétegét, s összeírást rendelt el, külön listákon a lófőket és külön a gyalogosokat, s szigorúan megtiltotta, hogy a nemesek önhatalmúlag megváltoztassák azokat. Ugyanakkor felhatalmazta a katonai rendet, hogy elkobozhassák a nemesek teljes vagyonát, ha kényszeríteni próbálják a középrétegeket a saját céljaik érdekében. Sajnos, hogy itt is a védelem alól már kiestek a leszegényedett székely rétegek, akik a katonáskodás terheit nem tudták viselni.

Mátyás halála után a vezető rétegek még jobban eltávolodtak a székely középrétegektől, és feudális urakká váltak, a szegény szabadok pedig részben jobbágysorba süllyedtek.

A székely társadalomnak ezt a megoszlását használta fel a bécsi udvar, hogy az erdélyi központi hatalmat meggyengítse, lázadásra bírva a szabad székelyeket, akiknek kiváltságaik visszaállítását ígérte.

Így 1562-ben kitört a székelyek lázadása János Zsigmond erdélyi fejedelem és a Habsburg-párti nemesek ellen, amelyen valószínűleg a panitiak is részt vettek. A marosvásárhelyi Borsos Sebestyén krónikája szerint a felkelt székelyeket leverték, két vezetőjüket, Nagy Józsefet és Gyepesi Ambrust, az 1562 jún. 20-án tartott diéta határozata alapján, karóba húzták, másokat pedig Görgény és Gyalu várába fogságba vetették. A megtorlás azonban nemcsak ennyiből állott. A fejedelem segesvári határozata mentesítette a nemeseket és lófőket az adófizetés alól (de az azonnali hadbaszállásra saját lóval és mindennemű felszereléssel továbbra is kötelezte őket). Ugyanakkor elvett a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szabad székelyektől minden előjogot, a fejedelem jobbágyainak minősítette őket, és megadóztatott minden kaput 25 dénárral Segesvár építéséhez.

Ebben az időben Panit 10 kapuval szerepel, amely fogalom, mint adózási egység, még a mai napig is vitatott, mert egyesek szerint 4-6 családot, mások szerint 10 családot jelentett egy kapu.

Az 1600-as évek nagy változásokat hoztak a székelység életében. Mihály vajda után a Básta György seregében találjuk őket, aki elrendelte a székelyek összeírását és az eskütételt a császárnak.

A Marosvásárhelyen 1602-ben tartott összeíráson **18 paniti** teszi le az esküt a császár képviselői előtt, nevezetesen:

Nagy Mihály és Janczi Mihály lófők;

Csontos János, Nagy György és Nagy Albert gyalogpuskások;

Illyési György, Drági Balázs, Kiss Péter, Szabó Márton, Hajdú Máté, Barta András, Sikó Pál, Pázsit Gergely, Gál Márton, Sala István, Osvát Mihály, Pázsit Antal és Kálmán János közrendű szabad székelyek.

1603-ban csak **15 szabad székely** szerepel az eskütevők névsorában:

Illyési György, Drági Balázs, Kiss Péter, Szabó Márton, Hajdú Mátyás, Pázsit György, Sala Péter, Kálmán János, Gál Márton, Barta András, Sikó Pál és Bálint Antal.

A fentiekből kitűnik, hogy a második eskütételen több olyan nevű is szerepel, aki az első évben is felesküdtek, valamint az, hogy Panit lakóinak létszáma arányában igen kevés az eskütevő, nagy volt azok száma, akik kihúzták magukat az eskütétel alól.

Az 1614-ben tartott összeírás alkalmával a paniti családok helyzete a következő:

Szabadok összesen	33	ebből
lófő	3	
gyalogos		22
közrendű székely	8	
Jobbágyok összesen	6	ebből
régi	1	
külső (vármegyén kívüli)	5	
Zsellérek összesen	27	

Tehát az. összcsalád-létszám 66, akiknek fele szabad és fele kiszolgáltatott.

A három **lófő** neve: Nagy Albert, Drág András, Oszfáni Mihály.

I. Rákóczi György 1636-ban elrendelte az új összeírást, amelyben Paniton öt lófő szerepel: Nagy Albert, Nagy Mihály, Nagy György, Nagy András és még egy Nagy György.

A **gyalogpuskások** külön társadalmi csoportot képeztek és 33%-át tették ki a népességnek. Jellemző, hogy ez a csoport mindinkább összeolvadt a szabad székelyekkel, mert alig van köztük gazdasági különbség.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A **jobbágyok** esetében külön tüntették fel a régi, vagyis a helybelieket, ez esetben Dobos Pál, aki Penyeffi Dorka jobbágya. A többi öt jobbágy külső, vagyis máshonnan származó: Oláh Miklós, Teneffi Varga Mihály, Kovács Gergely, Nagy Oláh István és Kis Oláh István.

A **zsellérek** neve után feltüntették, hogy hol laktak: valakinek a házában, vagy a közös földeken földbe vájt kalibákban. Oláh László, aki csordapásztor, például a faluházában lakott.

I. Rákóczi György uralkodása alatt némileg javult a székelyek helyzete, mert a közvetlen örökös nélkül elhalt családok birtokait nem vették el, hanem meghagyták az elhalt mindkét ági rokonságának, hogy a katonáskodás terheit könnyebben elviselhessék. A fejedelem által 1636-ban elrendelt összeírásban Paniton

hadköteles	24	amiből
lófő	5	
gyalogos	11	
új hadköteles	8	

Az öt lófő Nagy Albert, Nagy Mihály, Nagy György, Nagy András és Nagy György, mint 1614-ben. Megjegyzendő, hogy a hadkötelesek száma 9-cel kevesebb, mint az előző összeírás alkalmával.

Az 1647-i Marosszentkirályon rendezett lustra (katonai szemle) alkalmával, Panitról 22 hadkötelest írnak össze.

A következő években a lófők száma megnövekedik, mert II. Rákóczi György fejedelem 1656 június 28-án a Ploieşti-i táborban kiadott rendelete alapján, a Csontos György hadnagysága alatt szolgáló paniti puskásokat a havasalföldi hadjáratban tanúsított vitézségükért lófőkké tette, azzal a feltétellel, hogy az ezután következő hadjáratokban is részt vegyenek. Az új lófők: Gál János, Fejér János, Demián György, Székely Gáspár, Salak György, Pete Balázs, Sikó András, Fábián Ferenc, Sikó János és Nagy István.

Az 1685-ös esztendőben ismét eskütételre hívja I. Lipót császár a székelyeket, amelyre Panitról 24 személy jelentkezik: Izsák János, Pete Ferenc, Drági Mihály, Demén Márton, Makai Ferenc, Nagy János, Barta Lőrinc, Czegő Mihály, Filep Péter, Péntek Márton, Mátyás Márton, Csillag György, Patakfalvi János, Erős Máté, Borbély György, Demén Gáspár, Zöld István, Barta András, László István, Sikó Mihály, Bodó György, Nagy István, Somafái István, Asztalos János.

Ebben a névsorban, a Nagy-ok mellett, már sok, ma is ismert paniti név szerepel.

Apaffi Mihály erdélyi fejedelem halála után, 1690-ben az erdélyi fejedelemség önállósága hamarosan megszűnik. Az osztrák uralom mindinkább megerősíti pozícióit. A fontosabb várakba osztrák katonaság fészkeli be magát, főleg a szász várakban jelentős osztrák katonai erő összpontosul.

1703-ban kitör a II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc, amely zászlajára a "Hazáért és szabadságért" jelszót tűzte. A székelyek nagy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

számban vettek részt az erdélyi hadjáratban, de hogy Panitról kik lehettek, erről írásos emlék nem maradt.

A gr. Teleki Mihály naplójában viszont fel lett jegyezve, hogy a fejedelem útja az erdélyi beiktatásra 1707 április 5-én Paniton keresztül vezetett Marosvásárhelyre, amikor is a Szurdokon is áthaladt, ahol a lovát a tetőn lévő forrásból megitatta.

A II. Rákóczi Ferenc vezette felkelés bukása után 1711-ben megkötötték a szatmári békét, és ezután nagyot változott a székelység helyzete. Habár a Lipóti Diploma elismerte a székelység jogait 1691-ben, a békekötés után ezt semmibe vették. A székely nemességen kívül gyakorlatilag mindenki adózó polgár lett, s a lófők és talpasok már nem voltak kötelesek katonáskodni. Az adókat szigorúan kirótták és behajtották.

A marosszéki 1722-ben összeírt adózok sorában jelenik meg első ízben az **armalist** megnevezés, amely magába foglalta azokat, akiknek volt nemesi levelük, de mégis adókötelesek voltak (ezek voltak az egytelkes nemesek, akiknek nem volt két örökös jobbágyuk).

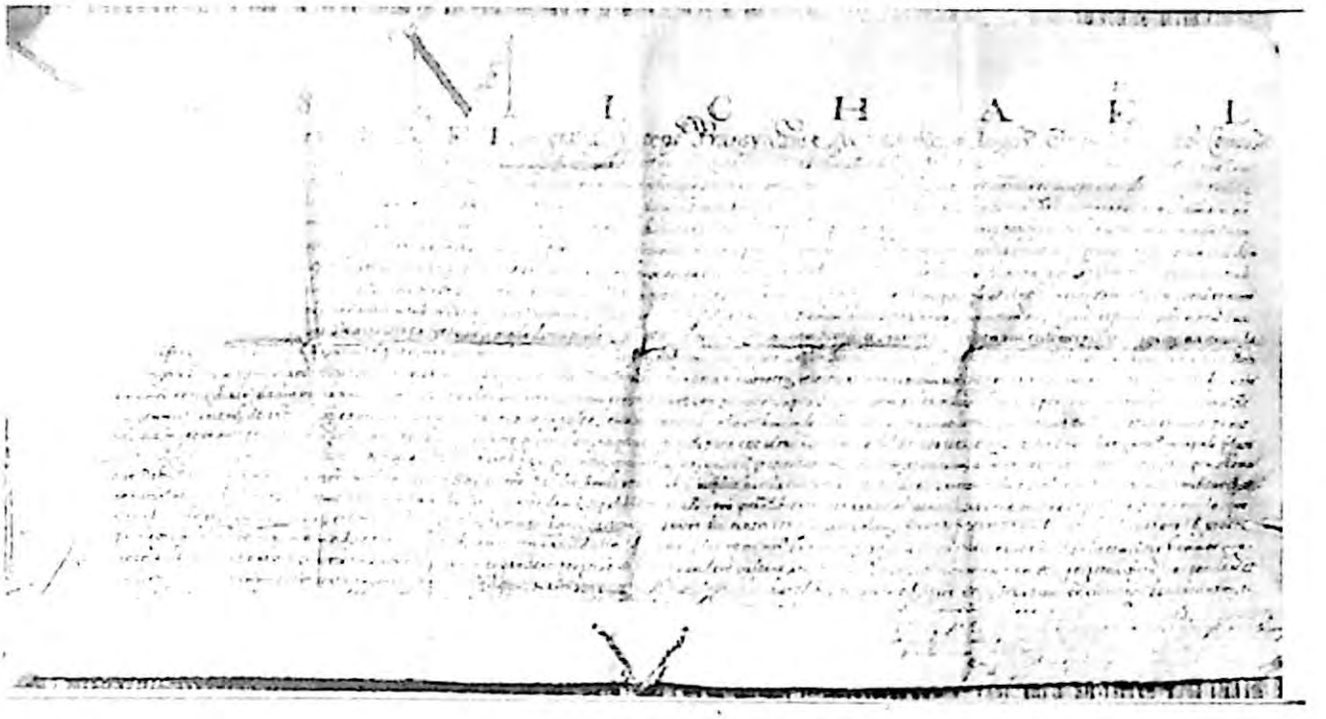
A Bartha család címere

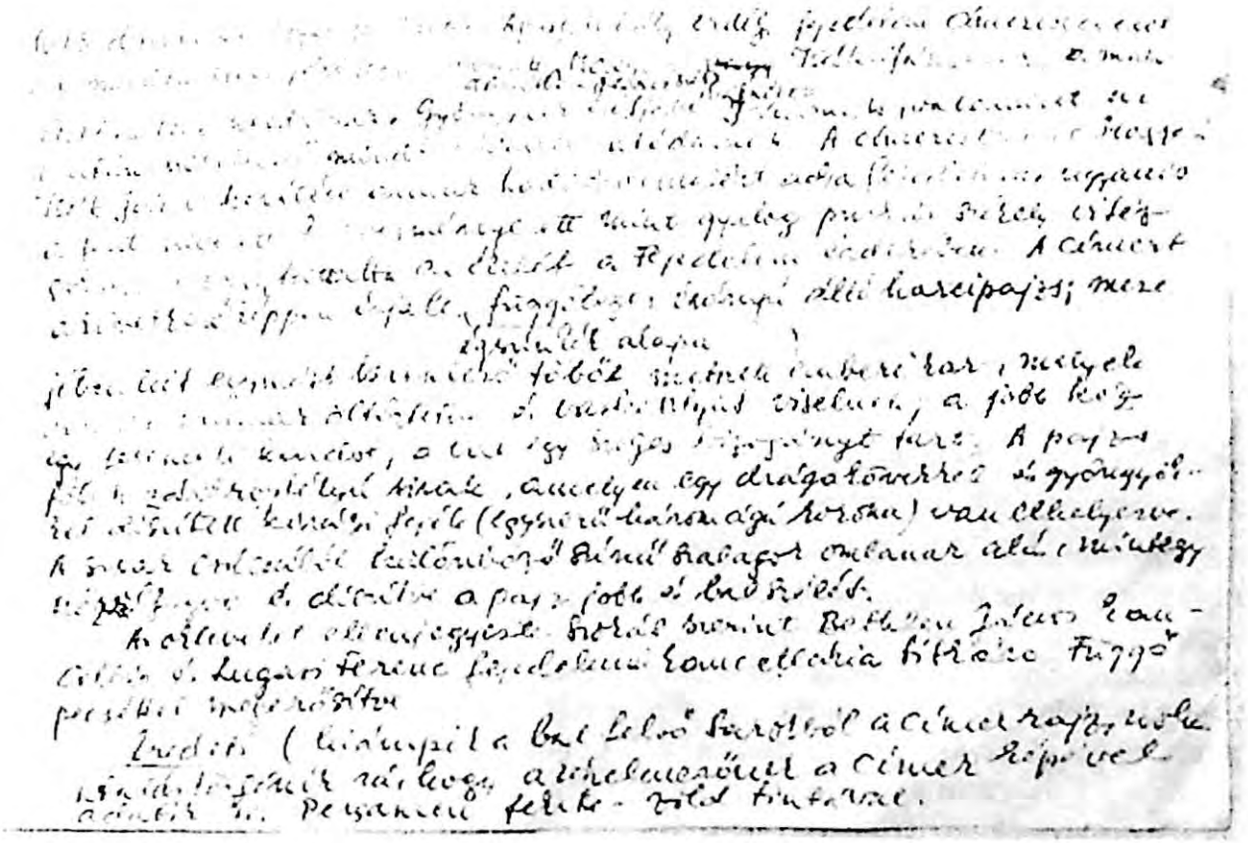
A Bodó család címere

A paniti családok közül a Bartha és Bodó családról tudjuk, hogy nemesi címerük van, de mivel nemesi levelük nincs meg, s a címereken csak a név szerepel, keltezés nincs, nem ismeretes, hogy melyik évből származnak. Egyes információk szerint a nemesi leveleket valaki összeszedte és helyettük festette a mai címereket.

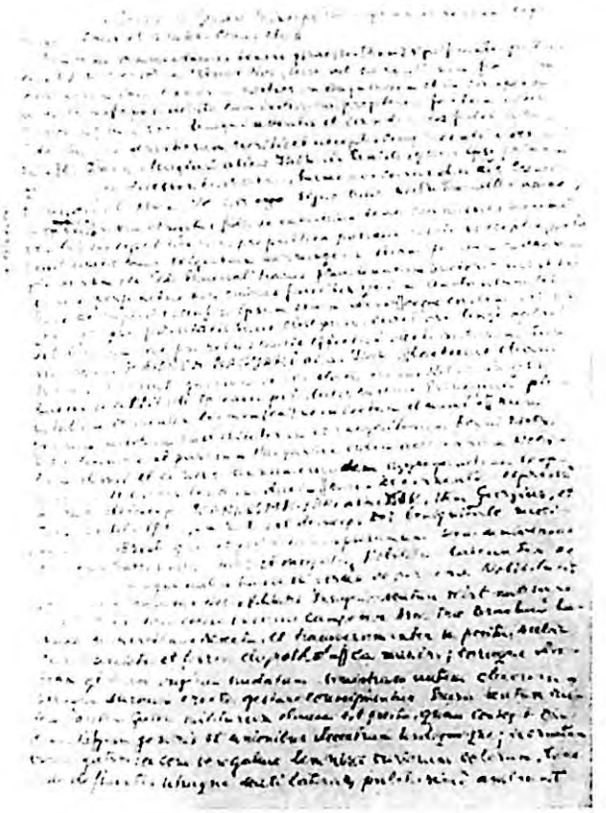
[Erdélyi Magyar Adatbank]

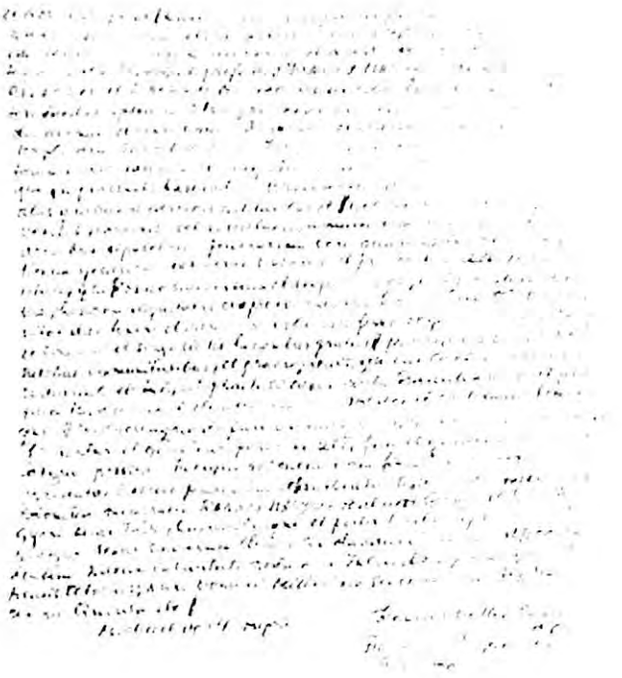

1996. aug. 19-én (a könyv nyomdai munkálatainak megkezdése után) jutott tudomásunkra, hogy Paniton mégis van egy nemesi cimeres levél (armalis) a Bartha Mihály tulajdonában, aki kései leszármazottja az azt Apafi Mihály erdélyi fejedelemtől 1675-ben elnyerő Magyari alias Izsák Jánosnak. A bal felső sarokból hiányzik a címer rajza, de leírása az alábbi, magyarra fordított szövegből kitűnik:

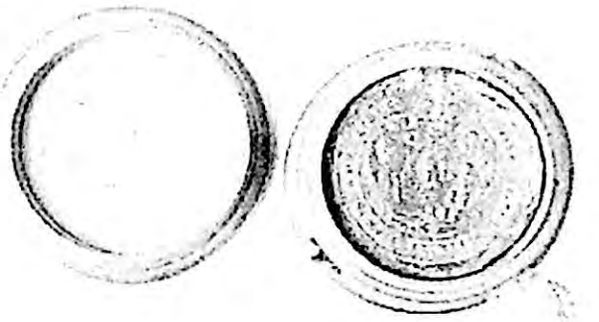
[Erdélyi Magyar Adatbank]

A latin szöveg, olvashatóan átírva

A nemesi levél hitelességét a leszármazottak 100 év múlva 17 tanú bizonyságtételével igazoltatták. A kéziratos szövegnek (8 oldal) itt látható a rövid kivonata.

Az ármális alsó, felhajtott része alatt találhatók a hiteles aláírások. Ez a rész le van fogva a fából esztergályozott dobozba behúzott zsinórral, amelynek két szárát a pecséttel ellátott viasz fogja össze. A dobozt (szelencét) ki lehet nyitni a pecsét ellenőrzése céljából.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1772-ben végzett összeírás tükrözi a paniti helyzetet, amely a családok, telkek számát illeti:

Társadalmi kategória	Család-létszám	Telkek száma
Adózó nemesek	11	16.5
Lófők	20	19.5
Gyalogpuskások	9	6.5
Közrendű székelyek	2	1.5
Jobbágyok	13	12
Zsellérek	15	11
Pásztorok	3	
Kóborlók	3	
Máshol lakók	13	
Összesen	**76**	

A XVIII. sz. második felében a családok száma Paniton, viszonyítva egymáshoz az 1750-es és az 1777-es esztendőt, a következő:

Családok (társadalmi kategória)	1750-ben	1777-ben
Adózó nemes	13	15
Közrendű székely	47	96
Jobbágy	23	29
Zsellér	13	24
Kóborló	11	9
Cigány	2	4
Összesen	**109**	**177**

Kitűnik, hogy a békésebb állapotoknak köszönhetően jelentősen növekedett a lakosok száma, mely növekedés ebben az időben Erdély-szerte jellemző volt. Ugyanakkor először jelenik meg a cigányok kategóriája, 1750-ben.

Erdély és a Székelyföld első, pontos és teljes összeírását 1780-ban készítették II. József – a kalapos király – rendeletére. Ez az összeírás már sokkal világosabb demográfiai képet adott a falvakról. E szerint Panit helyzete a következő:

Férfi lakosság összesen 427 ebből
házas 153
magános 274
Nők létszáma összesen 386

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Összlakosság	813	ebből
pap	2	
nemes	35	
paraszt	95	
parasztok örökösei	90	
zsellér	50	
egyéb	41	
gyermek (1-12 év)	75	
gyermek (13-17 év)	39	

Ebben az összeírásban a nemesek kategóriája magába foglalta a lófőket is, a parasztokhoz sorolták a közrendű székelyeket, a zsellérek kategóriájában pedig a jobbágyok is szerepeltek. Ekkor a telkek-lakások száma 151, a családoké 158 és a lakosoké 813.

II. József halála után (1790) ismét feléled a harc a szabad székelyek ősi jogainak visszaszerzéséért. 1791-ben a marosszéki követeléseket a jeddi születésű Abisi Barabás Mihály nyújtotta be a diétának. Követelésük a Lipóti Diploma előírásainak betartása volt, melynek lényege az adóktól való mentesség a katonáskodás fejében. A székelyek kérése sokáig elhúzódott anélkül, hogy megoldást nyert volna. Az elégedetlenség újra fellángolt 1809 táján, amikor a napóleoni háborúk kényszerítő körülményei között a császár felújította a kötelező katonáskodást, de a jogokat nem adta meg a székelyeknek. A lázadás nem vitt eredményre, mert rövid idő alatt elfojtották. Bizonyos, hogy ebben a mozgalomban panitiak is részt vettek, lévén, hogy itt szerveződött a Marosvásárhely és környéki lázadás, de sajnos, konkrét adatokat nem ismerünk.

A szabad székelyek és nemesek problémái mellett a XIX. sz. első felében a jobbágyság helyzetének megoldása is előtérbe került.

1831-ben ismét úrbéri összeírás volt, amelyben Panit a következő adatokkal szerepel:

A telkek száma:	189	ebből:
kúriák	9	
adózó nemes családok	16	
szabad székelyek	114	
libertinusok	7	
coloni (betelepítettek) és zsellérek	30	
adómentesek	3	

Ha a fentieket összehasonlítjuk az 1777-i összeírással, kitűnik, hogy hét családdal kevesebb szerepel a jelen kimutatásban. Ennek az okát nem adja az összeírás, s így nem tudunk erre világos magyarázatot adni. Ugyancsak meglepő a "coloni" megnevezés, akiket egy helyre sorol a zsellérekkel. Ez

[Erdélyi Magyar Adatbank]

minden bizonnyal a nem sokkal azelőtt betelepült román családokra vonatkozik, akik a nemzetiségi megkülönböztetésnél megjelennek, mint románok. Az, hogy a zsellérek kategóriájába sorolták őket, bizonyítja, hogy az uradalom földjeire hozták zselléreknek.

A továbbiakban láthatjuk a családok nemzetiségi és vallási megoszlását:

magyar	147
román	20
református	147
unitus	20

Az összeírás megemlíti a faluban lévő két templomot, a reformátust és az unitust.

Paniton közmunkát 86 személy kézzel, 30 igával volt köteles végezni. Ez alól a munkák alól a bénák, fogyatékosok, kiskorúak, árvák, fiatalok, új házasok mentesítve voltak.

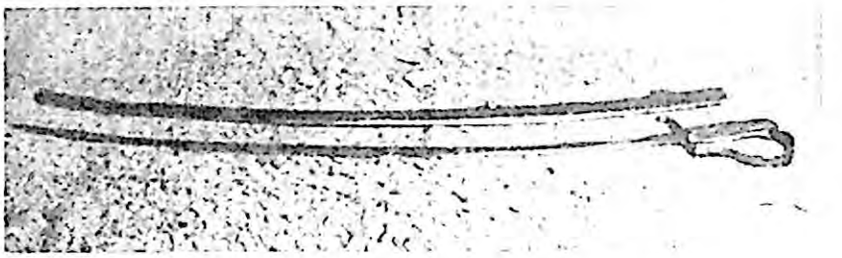
Az ezután következő időszaknak legégetőbb problémája Magyarországon és Erdélyben is a jobbágykérdés megoldása maradt, amely fölött a rendek nem tudtak közös nevezőre jutni. Így köszöntöttek be az 1848-as esztendő eseményei, amelyek megmozgatták egész Európát, s a haladás erői töretlenül követelték a reformokat. Az 1848 márciusában kirobbant forradalmi láz végigsöpört Európán. A március 15-i budapesti események után a forradalom és a 12 pontban foglalt követelések híre megérkezett Kolozsvárra és március 22-én Marosvásárhelyre is, ahol az ifjúság március 24-re egy memorandumban foglalta össze a szabad polgári lét feltételeinek megteremtéséért megfogalmazott követeléseit: sajtószabadságot, az országgyűlés összehívását Kolozsvárra, az uniót az anyaországgal, a közteherviselést stb.

1848 május 9-re a Kolozsvárra összehívott országgyűlés megvitatta és törvényt hozott az unióról, a katonai kötelezettségek egységesítéséről, és a IV. törvénycikkével kimondta a jobbágyság felszabadítását, s a törvény előtti egyenlőséget. A hűbéri robot és függés megszűnését 1848 június 18-ra pontosította, amikor a jobbágyok tulajdonába mennek az addig használt földterületek. A zűrzavaros idők, amelyek következtek sok félreértésre adtak okot, míg tisztázódott, hogy a törvény csak az úrbéri földeket adta a jobbágyoknak és biztosította az állam általi kárpótlását a volt tulajdonosoknak. A székely részeken, mivel a birtokok székely örökségnek számítottak, a jobbágyok és a zsellérek csak önmegváltás alapján kaphatták meg azokat. Amíg a megváltás módja és összege nem tisztázódott, megegyezés alapján – a tulajdonos és az érintett személyek között, addig a szolgáltatásokat kénytelenek voltak tovább végezni. Ezen személyek közé tartozott a paniti jobbágyok nagy része is, mert a marosszéki Stock főhadnagy felhívást adott egyes falvak elöljáróságának, hogy utasítsák a zselléreket és jobbágyokat a megegyezés megejtésére a földtulajdonosokkal. Ezek között a falvak között szerepel Panit is. A tisztázási folyamatok elhúzódtak 1853-54-ig, amikor

[Erdélyi Magyar Adatbank]

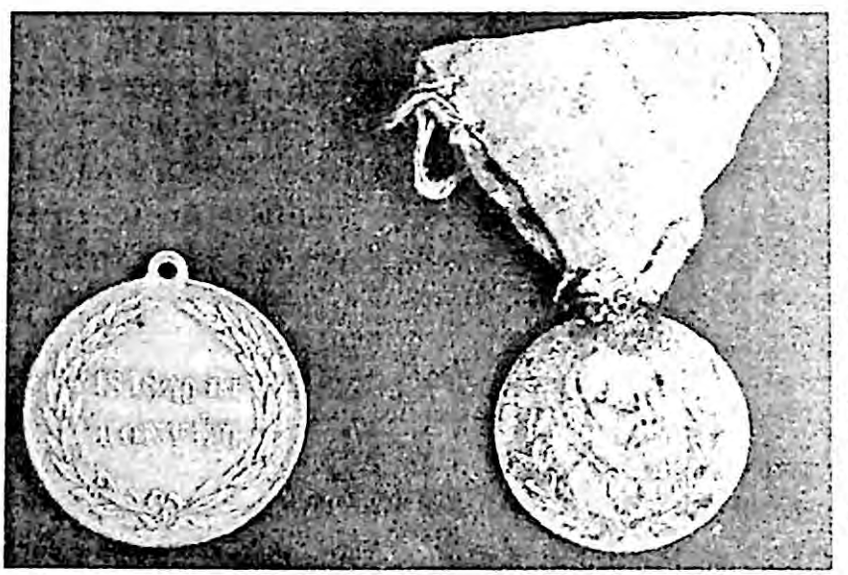
császári nyílt parancsot adnak ki, amiben feltüntették a megváltás szabályait. Így is számos esetet a törvényszékeknek kellett megoldaniuk, s kötelezték a feleket a kiegyezésre.

A házatlan zsellérek is személyileg szabadokká váltak, s a földesúrral szemben kötelezettségeik nem voltak. Ezután napszámos- és harmados művelésből éltek. Az udvari zselléreket sem az 1848-as jobbágyfelszabadítás sem az 1854-es udvari nyílt parancs gazdaságilag nem szabadította fel. Helyzetüket csak az 1896-os XXV. törvénycikk rendezte. Ennek értelmében a kis telkeket amin laktak, önmegváltás útján birtokba vehették, külső földeket – ha ilyennel rendelkeztek – csak abban az esetben válthatták meg, ha azokat már 1848 előtt is használták.

A paniti Nagy György honvédkardja

A Habsburg hatalommal való nyílt szembefordulással párhuzamosan a bécsi udvar uszítására kiéleződött az ellentét a nemzetiségekkel, ami Erdélyben is fegyveres összecsapássá fajult. Így a forradalom önvédelmi szabadságharccá változott az elnyomó osztrák hatalom és az általuk támogatott nemzetiségi erőkkel szemben. Sorban megalakultak a nemzetőrség fegyveres alakulatai Marosszéken is, amelyek elsődlegesen a rend fenntartására voltak hivatottak. A szék területén 2573-an iratkoztak nemzetőrnek; feltételezhető, hogy ezek közt panitiak is voltak. Ezután, az 1848 június 8-i rendelet alapján megkezdődtek a sorozások a rendes katonaság létrehozására, a honvéd alakulatok megszervezésére.

Budavár visszavételére kiadott Kossuth Lajos érdemrend 1848-49

Hogy Panit fölött az 1848-49-es forradalom és szabadságharc nem vonult át nyomtalanul, bizonyítja az a reánk maradt értesítés vagy átirat, amelyet Mező Panit Falusi bírójának küldtek 1848 szept. 12-én a "Prefectu Gardai halisnale in Legione III. a marusiana", valamint a Marosvásárhely Cs. K. Város Com-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mandansa aláírásaival, melynek teljes szövege a következő:

Mező Panit Falusi Bíró!

Ezen írásom által rendelem, hogy mennél hamarébb minden férfi, akár oláh, akár magyar, 17-től 50 esztendősig, jól felfegyverkezve, teremjen Sz. Pálon a lágerbe több napi élelemmel...

A mellett pedig hozzanak 250 jó kenyeret, 250 porció zabot, 15 font sót, 2 font gyertyát és három jó vágni való marhát.

Nagy Kúti Pál Saffiniu Macarean Vasilie

12. sept. 848 Prefectu Gardei halisnale in Legione

III. a marusiana

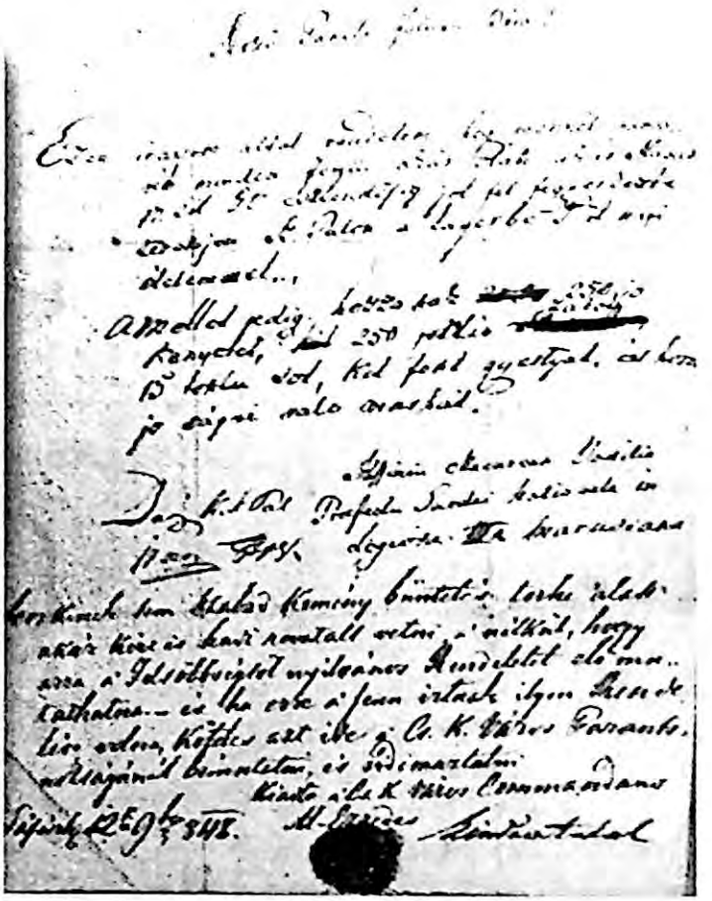
Senkinek sem szabad kemény büntetés terhe alatt akár kire is havi rovatalt vetni a nélkül, hogy arra a Felsőbbségtől nyilvános rendeletet előmutathatna. – És ha erre a fent írtnak ilyen rendelése volna, köteles azt ide a Cs. K. Város Parantsnokságánál bemutatni és vidimaztatni.

Kiadta a Cs. K. Város Commandans

MVásárH. 12.9.848 Al-ezredes Kindua Antal

Viaszpecsét

Arról, hogy ezt a parancsot hogyan vagy milyen mértékben teljesítettek a panitiak, nem maradt semmilyen feljegyzés, legalábbis mostanig nem került elő. Az, hogy a panitiak közül többen harcoltak a honvédalakulatokban, megőrizte az emlékezés. 1982-ben az akkor 86 éves Nagy Dénes elmondta, hogy 1848-49-ben a panitiak közül Kovács Ferenc, Marosán János és Nagy György szolgáltak a honvédseregben. Nagy György a nagyapja volt, aki a fegyverletétel után börtönőr volt a marosvásárhelyi fogháznál. Miután kiöregedett, élete végéig (1907-ig), havonta 5 korona nyugdíjat kapott. Nagyapja a fegyvereivel együtt jött haza a szabadságharcból; a honvédkardját és két vitézségi érmét Nagy Dénes e sorok írójára bízta, hogy azokat majd egy múzeumnak juttassa el. A két emlékérem közül egyik a "Kossuth Lajos érdemrend", a másik a Budavár visszavétele emlékére kiadott vitézségi

Mezőpanit Falusi Bírójának küldött levél, 1848. szeptember 12.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

emlékérem. Dénes bácsi említette, hogy a honvéd karabély is megvolt, de a 70-es árvíz alkalmával eltűnt. (Az emlékeket felajánlottuk a marosvásárhelyi történelmi múzeumnak, ahonnan azt a szóbeli elutasítást kaptuk, hogy hasonló tárgyakból elég van a múzeumban. Ezért maradt meg az iskolában egész 1987-ig, amikor a Securitate állandó fürkészései miatt a kardpengét négybe törve elrejtettük. A forradalom után összehegesztve immár megmaradt a paniti falumúzeum ereklyéjeként.)

A Bartha Márton családfájának lejegyzői megörökítették Bartha András, Bartha Ferenc, Bartha Dániel és Bartha József nevét, akiket az 1848-49-es szabadságharc hősi halottjainak említ.

A szabadságharc cári segítséggel történt leverése után, a sikertelenség dacára új korszak nyílik egész Erdély és minden egyes falu életében. A nép fiai örökösei és hordozói lesznek a 48-as eszméknek, fokozódik a nemzeti öntudat és jogos büszkeség, amelyek kihatással voltak az emberek szellemére, fokozódott az összefogás eszméje és a törekvés egy általános gazdasági és erkölcsi felemelkedésért.

A kiegyezés utáni időszakban állandóan növekedik Panit lakossága a természetes szaporulat következtében. Ezt az 1870-től az első világháború küszöbéig terjedő időszak demográfiai mutatói ékesen bizonyítják:

Évszám	Össz-lakosság	Magyar	Román	Német	Más nemz.
1870	1432	1228	180	1	23
1881	1512	1279	155	1	25
1900	1657	1534	111	-	12
1910	1724	1601	117	6	-

Az összlakosság vallásonkénti megoszlása a következő:

Év-szám	Össz-lakos-ság	Refor-mátus	Görög kat.	Róm. kat	Unitá-rius	Izrae-lita	Orto-dox	Más vall.
1870	1432	1199	195	20	6	-	-	9
1881	1512	1326	162	12	3	2	1	6
1900	1657	1477	148	25	-	7	-	-
1910	1724	1568	140	6	1	6	3	-

A lakosság növekedésének fő forrása a természetes szaporulat volt. Az évente született gyermekek száma jóval meghaladta az elhalálozások számát:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Évszám	Születettek száma	Elhalálozások száma	Természetes szaporulat
1865	66	34	32
1866	44	36	8
1867	62	43	19
1883	71	30	41
1884	69	47	22
1885	70	51	19
1894	71	50	21
1895	57	44	13

Ilyen körülmények között a XX. sz. elején a politikai és gazdasági helyzet alakulása mindinkább egy nemzetközi konfrontáció felé sodorta a népeket. 1914 júliusában kitört az I. világháború. Megkezdődött a mozgósítás, a férfiak javarészét behívták frontszolgálatra. Panit lakossága, a többi falvakéval együtt, nemcsak a munkaerő hiányát szenvedte, hanem az adók, a rekvirálások, beszolgáltatások, egyes vezetők önkényeskedéseit és az állandó áremelkedések terheit is.

A háború nagy véráldozatot követelt a paniti néptől. A frontokon és a fogságban elhunytak közül csak református vallású 73, akiknek a nép kegyeletéből állított emléktábláról közöljük névsorát:

Adorjáni Sándor
Asztalos Imre
Barabási András
Barabási Ferenc
Barabási Géza
Barabási József
Barabási Samu
Baráth Mihály
Bartha A. József
Bartha Lajos
Bartha P. Márton
Bartha P. Mihály
Bartha Péter
Bencze János
Bencze József
Bodó S. János
Bodó József
Bodó Lajos
Bodó Mihály
Bodó S. Péter
Borbély András
Borbély Sámuel
Csiszér Márton
Csiszér Mihály
Gaál Balázs
Gaál Gergely
Gaál István
Gaál József
Gaál Sándor
Gaál Tamás
Izsák Pál
Jánosi József
Kádár Ferenc
Kádár József
Kovács Antal
Kovács Ákos
Kovács Fábián
Kovács Lajos
Kovács Mihály
Lukács József
Márton Sándor
Máthé Gergely
Nagy Domokos
Nagy Nándor
Pete Dániel
Pete Samu
Pete Sándor
Pete Ödön
Péter Sándor
Sikó Albert
Sikó János
Sikó János
Sikó József
Sikó Lajos
Sikó László
Soós Lajos
Szántó Sándor
Szép Pál
Szőcs József
Török Sándor
Újlaki János
Újlaki József
Újlaki Márton

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Borbély János	Mezei Lajos	Zajzon Pál
Borbély Péter	Mezei Pál	Zöld Sándor
Borbély Sámuel	Nagy Albert	
Borbély Sámuel	Nagy Dávid	

A sok megpróbáltatás ellenére, amit az I. világháború, valamint az utána következő elnyomó rendszer okozott, a panitiak erős lelkülete és élni akarása ismét győzedelmeskedett, s az eredmények minden területen megmutatkoztak.

Ennek egyik nyilvánvaló példája a falu lakosságának számbeli gyarapodása. 1930-ban Panit lakóinak száma eléri az 1820 főt, 95 személlyel több, mint az 1910-es esztendőben.

Nemzetiségi megoszlás szerint:

- magyar	1690
- román	126
- német	2
- orosz	1
- szerb	1

Anyanyelv szerint:

- magyar	1701
- román	115
- német	2
- orosz	1
- szerb	1

Vallás szerint:

- református	1699
- görög katolikus	89
- ortodox	19
- római katolikus	10
- unitárius	1
- mozaik	1
- nem deklarált	1

Ez a felfelé ívelő irányzat megmaradt a II. világháború végéig, amikor a panitiak újabb véráldozattal adóztak a történelemnek, amit még fokozott az is, hogy több paniti a háború után arra kényszerült – főleg politikai okokból – hogy a végleges emigráció útját válasszák.

Az előző évek adataiból világosan kitűnik, hogy a magyar anyanyelvű lakosság száma az évszázadok folyamán gyorsan növekedett. Divat volt a szomszéd falvak magyar lakosaival való házasodás, főleg a náznánfalviakkal és a kövesdiekkel, ahol a múlt században és századunk első felében sokkal nagyobb számban éltek, mint ma. A Panitba beszármazottak, de főleg a természetes szaporulat (a születés-elhalálozás sok évi arányszáma bizonyítja) a lakosság számának gyors növekedését eredményezte.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A magyar lakosság családi összetételében mutatkozó változások bizonyítják, hogy néhány generáció alatt számos család vagy kihalt, vagy beleolvadt más családokba.

Egy 1636-ból való leírás a következő családneveket említi, amelyek ma már nem léteznek: Csillag, Patakfalvi, Péntek, Demjén, Sárkány, Uzoni, Csomafái, Czegő, Sárközi, Benő, Erdő, Filep, Drági, Harmati, Szalma, Téglás, Czolosi, Kincses, Erdővégi, Csontos, Jakab, Ágoston, Barátosi, Fábián, Sáska, Aszalós, Balla, Benkő, Fizesán, Gidófalvi és Kóróczki. Később eltűnt nevek: Péter, Pribék, Veress, Zsigmond, Gáspár, Somorai.

A ma létező családnevek, előfordulásuk gyakorisága szerint a következők:

Név	Család	Személy	Név	Család	Személy
Bartha	69	275	Lovász	3	7
Nagy	72	269	Kiss	2	7
Barabási	71	244	Pálfi	2	7
Sikó	74	227	Gálfi	2	6
Bodó	50	160	Nagy-Pete	2	6
Kovács	31	120	Szombat	2	6
Borbély	33	110	Pete-Szilágyi	1	6
Gál	22	78	Margit	2	5
Jánosi	21	70	Szilágyi	2	5
Adorján	12	44	Varga	2	5
Máthé	12	44	Balog	1	5
Márton	15	42	Kádár	1	5
Pete	13	41	Szakács	1	5
Mezei	10	32	Balázs	1	4
Csiszér	7	28	Farcádi	1	4
Szabó	9	27	Farkas	1	4
Bíró	7	21	Fazakas	1	4
Deák	7	20	Keresztesi	1	4
Izsák	4	18	Mátyás	1	4
Zöld	4	17	Szélyes	1	4
Török	5	16	Szép	1	4
Hódos	4	16	Tamási	1	4
Magyari	5	15	Triff	1	4
Geréb	3	10	Cirjék	1	3
Mátyus	2	10	Katona	1	3
Újlaki	4	9	Bálint	1	2
Szántó	3	9	Tőkés	1	1

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Név	Család	Személy	Név	Család	Személy
Daróczi	2	8	Máthé-Nagy		
Rétesi	2	8	Soós		
Kelemen	1	8			

A magyarok lelki alkatára jellemző a bátorság, amelyről számtalanszor tettek tanúbizonyságot a harcok idején, képviselőválasztáskor, forradalmi megmozdulások alkalmával; a szorgalom, amellyel minden munkájukat végzik, hogy minél jobb életfeltételeket biztosítsanak maguk és családjuk számára; az egymás megsegítése, ha a szükség úgy kívánja; a munka szeretete, ami sokszor csodálatra méltó. Túl nagy szorgalmuk sokszor kapzsiságnak tűnik a szomszéd falvak lakóinak szemében, és bizonyos fokú irigységet vált ki bennük, és rákennek a panitiakra olyan dolgokat, amelyek nem éppen állják meg a helyüket.

Galgóczi Károly 1870-ben a panitiakról a következőket írja: "A nép értelmessége bizonyítékául mindenekelőtt azon fogadtatást kell feltüntetnünk, amelyben küldöttségünk részesült. A nép előre értesülve lévén kiszállásunkról, dacára a megérkezésünk előtt csak kevéssel elállott esőnek és a sáros időnek, az utcán összecsoportosodva várt bennünket, a falusbíró és jegyző vezetése mellett. Megértvén küldetésünk célját, nyílt bizalommal érintkezett velünk, a gazdák minden tartózkodás nélkül, sőt örömmel mutogatták gazdaságaikat, készséggel feleltek kérdéseinkre, és megjegyzéseinket értelmes észrevételekkel kísérték." ... "Ugyanily irányban kitüntetendő, miszerint a nép jó templomba járó, buzgó vallásos, iskolájára gondot fordít ... és gyermekei iskoláztatását is dicséretes szorgalommal teljesíti." 126 évvel ezelőtt igazán dicséretes képet festettek a paniti népről.

A román ajkú lakosokat az 1831-es összeírás említi először. Ezidőtájt telepíthette be őket valamelyik gróf vagy báró földjei megművelésére, mivel a szabad székelyeket jobbágymunkára nem foghatta. A templomban található írásos emlék egy 1791-ből való énekeskönyv és egy misekönyv. Mindkettő görög nyelvű. Ebből következik, hogy a románok görög-katolikus vallásúak voltak, csak 1948-tól lettek ortodoxokká. Panit és a hozzátartozó falvak román és magyar lakossága között a legrégibb időktől napjainkig a legjobb viszony alakult ki. Egymás nyelvét szívesen beszélték, és egymás kultúráját, szokásait tiszteletben tartották. A román gyermekek már gyermekkoruk óta a magyar gyermekek társaságában tökéletesen elsajátították a magyar nyelvet, s azt végig úgy beszélték, hogy egyáltalán nem különböztek a magyar ajkúaktól. Régebbi családnevek: Duka, Cosma, Ignat és Pantea, újabban benősülés következtében: Şerban, Comis, Burcuş nevek léteznek. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a román lakosság száma az évek során fokozatosan csökkent, aminek az az oka, hogy sokan a fiatalok közül más községbelihez, vagy éppen városbelihez mennek férjhez, vagy nősülnek, s így elhagyják Panitot.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az utóbbi évszázadok folyamán Panit község falvaiba cigányok is telepedtek, az összeírásokban először 1777-ben jelennek meg. Paniton már több mint száz éve cigányok nem éltek, nem telepedtek le. Kivételesen egy Kovács nevezetű és foglalkozású családnak adtak letelepedési engedélyt és községi területet házépítés céljából a mai Tököskert területén a két világháború között. Ők végezték a sarlók élezését, amire nagy szükség volt ebben az időben. A család utolsó tagja Kovács Albert, aki a gerendás házak mennyezetének lemosásával is foglalkozott. Elhunytával kiveszett az utolsó cigány is Paniton. Azt a tényt, hogy a faluban nem élnek cigányok, a következőképp magyarázzák:

Az 1800-as évek második felében Paniton is élt néhány cigány család, de nem a faluban, hanem a határ területén. Pl. két család a Csubán lakott a Török Lajos kertje végében, földbe vájt barlanglakásban. A határ többi részén is élt néhány család, akik mindig arra a területre telepedtek le, amelyik fekete ugar volt. Ezek az utóbbiak nyáron sátorban, télen földbevájt kunyhókban laktak. Nem tudni, hogy mivel foglalkoztak; úgy tartják, hogy amíg a gazdák a mezőn dolgoztak, addig ezek a cigányok az istállókat gyújtogatták azzal a céllal, hogy a bent égett állatokat elvihessék és megegyék. Ez a fogás többször sikerült is. Történt azonban, hogy a Nagy Sándor (Giza) jószágának a helyén is kigyulladt a pajta, s az odasietők emberek horgokkal el kezdték húzni le a szalmafedelet, amikor is kihullott egy füstölgő cigányrongy csomó. Így aztán bebizonyosodott a gyakori égések oka. Ekkor a Sámsondról kihívott csendőrök a cigány férfiakat elfogták és elvitték, az asszonyokat és gyermekeket a panitiak elkergették a falu határából, s többet nem engedték meg nekik a letelepedést.

A község többi faluja közül Bergenyében és Csittszentiványon nincsenek nyilvántartásban cigány nemzetiségűek, mivel azok, akik valamikor voltak, beolvadtak a magyar vagy román nemzetiségbe. Az 1977-es összeírás adatai szerint Kövesden 27, Harczón 74 személy vallotta magát cigány nemzetiségűnek.

III.5. Szomorú esztendők Panit történetében

Mint sok más települést, Panitot is sok csapás érte az idők folyamán. Az elég gyakori tűzkárok, jégverések, a háborúk dúlásai sokszor visszavetették a falu gazdasági és társadalmi fejlődését. Pl:

A XVIII. sz. első felében pestis pusztított Szentiványon;

1856-ban egy nagy tűzvész ütött ki, 83 ház melléképületekkel együtt leégett;

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1885-ben szintén tűzvész pusztít. A cigányok gyújtottak fel több épületet;

1905 augusztus 5-én 12 gazdának égett le minden épülete;

1910 július 1-én a jég annyira elverte a határt, hogy semmilyen növény hasznavehető állapotban nem maradt. Egy határjáró gazda az elpusztult gabona helyét figyelve, egy döglött nyulat talált, melyet a lehulló súlyos jégdarabok vertek agyon;

1910 július 31-én a Nagy utcán 42 családnak minden épülete leégett, benne majdnem minden ingóságukkal együtt;

1916 júniusának egyik szombat délutánján kigyulladt a Nagy utcán Barabási Gergely csűrje. A szárazság és szél miatt pár perc alatt 12 ház állt lángokban. A tüzet alig volt aki oltsa, a katonaság sietett a lakosok segítségére, több órai küzdelem után sikerült elfojtani a lángokat. Leégett több mint 50

Az 1970-es árvíz

[Erdélyi Magyar Adatbank]

épület és melléképület, benn égtek állatok, a padláson gabona, takarmány. A kár meghaladta a 200.000 koronát;

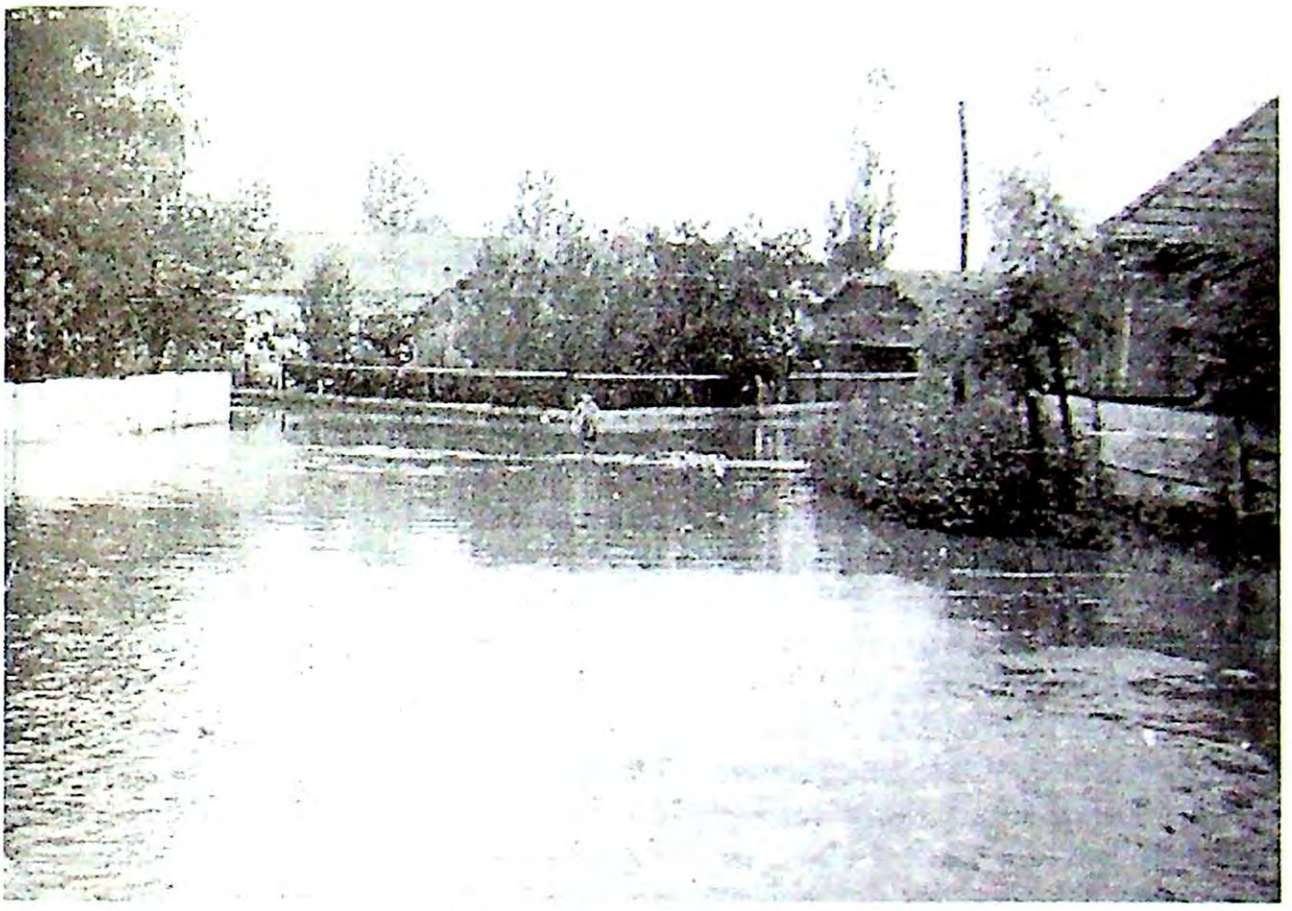
1944 őszén, mikor a front áthaladt a községen, sok kár keletkezett. Két aknalövedék találta el a templomot, aminek következtében a fedél majdnem teljesen tönkrement. Több mint 20 házat gyújtólövedék ért, másokat aknák, repesz és légnyomása sértett meg úgy, hogy a lakások fele lakhatatlanná vált, a gazdasági épületek is súlyosan megrongálódtak;

1970-ben, a nagy árvíz alkalmával sok lakóház és gazdasági épület károsodott;

1975 nyarán a kövesdi patak annyira megáradt, hogy a régi iskola épületében 20 cm víz volt a parkett fölött, több lakóház és gazdasági épület is megrongálódott;

1976-ban leégett a paniti malom. A tűz okát nem lehetett kideríteni.

A sok csapás ellenére Panit haladt előre a fejlődés útján. Ez is mutatja a panitiak szívós kitartását, pedig a sok újjáépítés ismételten igénybe vette a falu gazdasági potenciálját. Igaz, hogy így gyorsabban alakult ki a falu mai arculata, mert a sok szalmafedeles lakóházat és melléképületet gyorsabban váltotta fel a az új típusú építkezés.

Az 1970-es árvíz Paniton

[Erdélyi Magyar Adatbank]

IV. A község gazdasági élete a kezdetektől 1945-ig

IV.1. Történeti áttekintés

A háromszéki székelyek betelepedésének idején a mai Panit területére, még megőrizték egy ideig az ősi nemzetiségi formákat, ami azt jelentette, hogy a gazdasági életben is fennmaradt a földek közös birtoklásának rendszere, s így öröklési, átírási vagy más írásos bizonyítékok nem is maradtak erről az időszakról. Ebben a gazdálkodási formában a földhöz való jogot a személyhez kapcsolt vérségi jogosultsági rend szabályozta hosszú ideig.

A XIII. sz. végén és a XIV. sz. elején a társadalmi rétegződés jelei mutatkoznak a székely közösségekben is, melynek legfőbb oka a hadban betöltött szerepük lehetett. Így fokozatosan elkülönültek és sajátos jogokkal rendelkeztek a katonai vezetők, a lovaskatonák és a gyalogosok, ami megfelelő előnyt is jelentett a közös földek elosztásánál, a belsőségek (telkek) megszerzésénél és a külső területek elosztásánál. A XIV. sz. végén az iratokban megjelennek a főember vezetők (primores), a lovasok vagy lófők (primipilli), a közrendűek (libertini) megkülönböztetés, akik a közösség tehetős részét képezték. A másik oldalon a földönlakók vagy földnélküliek (innguilini), akik a gazdagabb székelyek telkeire telepedtek, s akikből a későbbi székely jobbágyság legnagyobb része kialakult.

A XV. sz. második felében a székely területeken is kialakul a királyi juss rendszere (jus regium), mely alapján egyes birtokokat a király adományozhat Székelyföldön is, s ha a birtoklok kegyvesztettekké váltak, a király, saját belátása szerint, elvehette és másnak adományozhatta, új és hűségesebb híveket toborozva ezáltal.

A XVI. sz. közepén a vérségi jogosultsági és érdemi rend alapján történő részesedés helyét a telek (belsőség) birtoklási joga vette át. A község minden telekkel rendelkező tagja részesedett a közös földekből, rétekből és az erdőkből, mivel ezeket a külső területeket a telkek tartozékainak tekintették. A részesedés nem történt egyenlő arányban, hanem a rendi hovatartozás szerint állapították meg. Ezt az arányt szabta meg a Marosszéknek a XVIII.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

sz. eleji szabályrendelete a következőképpen: "A nyilakból pedig tartoznak adni a jobbágyos nemeseknek négyet, az alábbvaló szabadrendűeknek kettőt, darabontnak és jobbágynak egyet."

Kezdetben a földeket évente "nyílvonással" osztották el. Ha közben új családokkal szaporodott a falu, és azok telket kaptak, a nyílföldeket is újra osztották. Ennek az elosztási módnak az emlékét őrzi a mai napig Paniton a "Felsőfőnyíl" és "Alsófőnyíl" határ-elnevezés, mely területeket annakidején nyílvonással osztottak el a panitiak között.

Később az időnként megejtett újraosztáskor a falu minden egyes családja rendi állapota szerint részesült a sorshúzással kiosztott parcellákból. Majd meghonosodott az a szokás, mely szerint az új családoknak a közben kihalt családok megmaradt birtokát adták át, s így a területeket nem kellett újraosztani.

A XVI. sz. folyamán Panit gazdasági életére jellemző volt a szántóföldi növénytermesztés jelentőségének növekedése. Már abban az időben gondot fordítottak a földek termőképességének a fokozására, trágyázták úgy a régi, mint az újonnan bevont területeket. Egy 1592-ből származó levél tükrözi az akkor termesztett növények széles skáláját, megemlítve, hogy "a búza mellett, ami legyen tényleg a legszebb és legtisztább, fordítsanak gondot a rozsra, árpára, zabra, kölesre, cirokra, borsóra, lencsére, paszulyra, lenre és kenderre, hogy mindenből legyen bőven, úgy az őszi, mint a tavaszi terményekből". Ugyanakkor a levél utasítást ad, hogy "a kertekben termesszék a gyökeres zöldségeket, hagymát, salátát, káposztát és póréhagymát, gondozzák a gyümölcsöket, ültessenek, oltsanak és szaporítsák a cseresznye-, meggy-, szilva-, alma-, körte-, dió- és mogyorófákat".

Ebben az időszakban a növénytermesztés mellett sokat fejlődött az állattenyésztés is. Az állatok biztosították az igaerőt, a földek termőképességének fenntartásához az istállótrágyát, valamint jelentős pénzbeli jövedelmet a sokféle adó és kötelezettség terheinek fedezésére. Abban az időben a fő igaerőt az ökrök adták. A jó jármos ökrök mellett tehenet, juhot és sertést neveltek ki-ki a maga tehetsége szerint. Bethlen Gábor fejedelem 1623. évi rendelkezése utasítja a székeket, hogy sajtot és túrót a "megszokott módon" készítsenek a székelységben.

Ebben az időben még divott az állatok "rideg" vagy "szilaj" tartása a csordákban, amikor az állatokat a védettebb helyeken télen is kint tartották a szabad ég alatt a "pásztorok" felügyelete mellett. A XVII. sz.-ban honosodik meg az istállózó állattartás, amely lényegesen hozzájárult a termelés fokozásához, de ugyanakkor a költségeket is jelentősen megnövelte.

A XVII. sz. folyamán végbemenő gazdasági fellendülés fokozta az árutermelést és megélénkül a kereskedelem. Ebben az időben az árak a következőképpen alakultak: 1 ló ára 25 frt., a pár ökör 17 frt., 1 borjas tehén 3 frt., 1 borjú 1 frt., 400 l bor 10 frt., 1 pár férficsizma 1,5 frt., 1 pár női csizma 1 frt, 1 köböl búza 0,5 frt., 1 tyúk 3 krajcár, 1 liba 5 krajcár, 1 kg hús 1 krajcár.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tehát a termelt javak ára alacsony volt, a családoknak nagyon sokat kellett dolgozniuk, hogy a különböző kötelezettségek törlesztésére előteremtsék a szükséges összegeket.

A XVII. sz. folyamán a "telek", a határban levő tartozékaival együtt – beleértve az irtásokból származó földeket is – örökségként mindinkább magánbirtok jelleget kapott és csere, adás-vétel vagy záloglás tárgyát képezte. Így gyökeret vert a székely birtokviszonyokban is az "örökbirtok" fogalma, a közösségi rendelkezés alól kivont tulajdon. Ezzel a folyamattal párhuzamosan a közföldek területe mindinkább zsugorodott és csökkent a jelentősége, ami a megélhetés biztosítását illette. Ez az új gazdasági rend a jobbágyok által használt földeket nem érintette, mert ők azokat, egyezség alapján, használatra kapták uraiktól. (A XIX. sz. elejére a közös földek a székely birtokosság területét képezték, s a jogarak közösen használták. Ekkor főleg legelők és erdőterületek tartoztak a székely birtokosság tulajdonába.)

A XVII. sz. végéig a székelyek csak az évi örökadóval tartoztak, majd fokozatosan pénzbeli adót is kiróttak, amit a Portának vagy a fejedelemnek hajtottak be az adószedők. A hadkötelezettség megszünte után, a XVIII. sz. elején a nemeseken kívül minden más társadalmi réteghez tartozó legfőbb kötelessége az adók befizetése volt. Az adókat olyan könyörtelenül behajtották, hogy egy gyenge esztendő vagy egy természeti csapás elegendő volt ahhoz, hogy a falu lakosai teljesen elszegényedjenek, vagy egész falvak elnéptelenedjenek. Az osztrák fennhatóság megerősödésével megjelennek a falvakon a becsüsök, az adószedők és a végrehajtók, akik a karhatalom segítségével hajtották fel a tartozásokat.

1692-ből származó összeírás az állatok utáni adót a következőképpen állapította meg: 1 ökör után 36 dénár, 2-3 szarvasmarha után 36 dénár, 1 malomkő után 50 dénár.

Mindezek mellett az azelőtti években a marosszékiektől megvonták a parajdi bányákból a só kiaknázási jogát, ami átment a fiskus – állam kezébe, s a nélkülözhetetlen sót ezután drága pénzért kellett az embereknek megvásárolniuk.

A XVIII. sz. elején új adózási rendet vezetnek be; itt még a nincstelenek is fizetnek. Az adózási rend a következő volt:

2 jármos ökör után	2 frt.
2 jármos tehén után	2 frt.
2 ló után	2 frt.
2-3 szarvasmarha után	25 dénár
1 örökség után (állatokkal)	34 dénár
1 örökség után (állatok nélkül)	34 dénár
10 juh után	50 dénár
1 malomkő után	37 dénár.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1722-es összeírás alapján a panitiak anyagi helyzetét tükröző állatlétszám, a különböző társadalmi kategóriák létszámához viszonyítva, a következő volt:

Társadalmi kategória	Csa-lá-dok	Tel-kek	Állatállomány					
			ökör, tehén	borjú	ló	juh, kecske	disznó	méh-kas
Adózó nemes	11	16.5	38	3	2	32	29	17
Lófő	20	19.5	85	7	6	81	45	33
Gyalogpuskás	9	6.5	35	6	1	27	20	8
Közrendű	2	1.5	5	3	1	-	5	4
Jobbágy	13	12	36	1	2	83	20	7
Zsellér	15	11	34	2	3	35	10	5
Pásztor	3	-	3	-	2	4	3	-
Kóborló	3	-	3	-	2	4	3	-
Máshol lakó	1	13	-	-	-	-	-	-
Összesen	**76**	**80**	**239**	**22**	**19**	**266**	**135**	**74**

A fentiekből kitűnik, hogy Paniton a 76 családnak 80 egész telke van, s azokból 13 telek tulajdonosa nem lakik Paniton. Ami az anyagi helyzetüket illeti, sokat mondó az a tény, hogy a közszékelyek anyagi helyzete viszonylag gyengébb, mint a jobbágyoké vagy zselléreké, valamint az, hogy a lófőszékelyeknek volt a legjobb a vagyoni állapota. A panitiak adója abban az időben 378 forintot tett ki, aminek a behajtása szigorú rendeletek alapján könyörtelenül meg is történt.

1750-ben a székelységben új adórendet vezettek be, amely a földeket, szőlőket és szénafüveket 4 kategóriába osztotta, minőségük szerint: a szántókért és szénafüvekért az adó félholdanként 20, 18, 16, 8 krajcár, a szőlőkert 30, 24, 18, 12 krajcár. Az állatok után:

1 ló vagy ökör 24 krajcár
1 tehén 20 krajcár
1 borjú vagy csikó 15 krajcár
1 juh vagy kecske 3 krajcár
1 disznó 5 krajcár
1 méhkas 3 krajcár

járt az államnak. Mindez olyan körülmények közt, amikor egy pár ökör ára 17, egy pár csizma 1-1,5, egy köböl búza 0,5 forint volt, és egy tyúk 3, egy liba 5 krajcárba került. Ezen kívül minden 6 forint jövedelem után 6 krajcár adót kellet fizetni.

A jobbágyokat és zselléreket a robot is terhelte, melyet az 1769-es úrbéri törvény a következőképpen állapított meg: - egy jobbágy kétkezi munkával heti 4 nap, - igás állattal heti 3 nap, - zsellérek heti 2 nap robottal tartoznak. Igaz, hogy a székely székékre ez kevésbé vonatkozott, mert itt a feudális viszonyok

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lazábbak voltak, és a székely jobbágyok robotkötelezettségeit megegyezés alapján kétoldalú szerződések állapították meg.

1785-ben találunk először úrbéri megállapodást Paniton, amely a Bethlen gróffal szembeni kötelezettségeket rögzíti. E szerint egy jobbágy heti 3 nap, egy örökösödési joggal rendelkező zsellér heti 2 nap és egy örökösödési joggal nem rendelkező zsellér heti 1 nap robottal tartozik. Ugyanitt jegyezték fel, hogy Gálfalvi Sándornak vannak jobbágyai, akik 2 napot robotolnak hetente 4 ökörrel.

A paniti úrbéri összeírás egy általános képet nyújt az akkori falu gazdasági helyzetéről. Megjegyzi, hogy a termőföld gyenge minőségű, gyakori trágyázásra szorul, de a meredek oldalakon ezt nem érdemes végezni, mert a nagy esők a földet is és a trágyát is a völgyekbe mossák. A talaj erősen kötött, sziválYos, nehéz szántani, s csak 4-6 ökörrel lehetséges. A rét kevés, nagy része a völgyekben van. Itt a széna jó lenne, ha a gyakori áradások nem mosnák el. A magasabb fekvésű helyeken a széna minősége csak közepes, s nem elégséges az állatok számára. Ezért a panitiak a mezőségre járnak, ahol részben kaszálnak, vagy pénzért vesznek szénát, s szekerekkel hazahordják. A legelőterületek sem elégségesek, mivel a számbelileg gyarapodott lakosság több állatot tart.

Épületfa nincs a községben, ezért venni kell, s ugyanúgy a tűzifát is, hogy kíméljék az erdőket. Ez alól csak a Bethlen udvar emberei képeznek kivételt. A szegényebb emberek minden növényi szárat felhasználtak tüzelésre, főleg a kenyérsütéshez.

Az idézett összeírás megemlíti, hogy malom nincs a faluban, s elég messze kell járniuk őrölni. Marosvásárhely viszont közel van, s a panitiak közül sokan járnak ide a piacra s egyebekért. A Maroson az átkelésért fizetniük kellett a következő díjakat: egy nagy állat után 1 krajcárt, 1 tojás után 1 piculát, 1 szekér után 2 krajcárt, 1 ló után 1 krajcárt, egy szarvasmarha eladása után 3 krajcárt.

Akinek nem volt eladni valója, dolgozni járt a vásárhelyi gazdákhoz, vagy a szőlőkbe – napszámért. Ezt a gyakorlatot a panitiak a mai napig megőrizték, s nagyon sokan – nők a háztartásokban, férfiak a kertekben – vállalnak alkalmi, vagy időszakos munkákat, ahova pontosan eljárnak.

A Bethlen udvarnak a panitiak sohasem adták a kilencedet, hanem e helyett karácsonyra egy tyúkot és tíz tojást, tavasszal pedig két csirkét adott minden köteles család, "ajándékba".

A nemesek a jobbágyok robotmunkáját mindig a legnehezebb időszakokban igényelték, amikor a földeken saját maguknak is sok tennivalójuk akadt. Az urak a nagyobb szakértelmet igénylő munkákra mestereket fogadtak, akik napszámban, vagy előre kialkudott bérért dolgoztak.

Ugyanitt jegyezték fel, hogy Panit területén két lakatlan telek van. Egyik, ahol Kozma György jobbágy lakott, majd utána a fia, kinek halála után a házat

[Erdélyi Magyar Adatbank]

elvitte az árvíz. A másik, ahol Dán Tódor lakott, aki szintén meghalt, a felesége pedig, mivel nem paniti születésű volt, hazament a szülőfalujába. A két telket kiadták Sztán Tomának és Morosán Jánosnak.

Az 1831-ben végzett úrbéri összeírás tükrözi a panitiak egy részének elszegényedését. Megemlít 48 személyt, akik "nyomorúságos" körülmények között élnek. Ezek között van Péter Istvánné, aki özvegy, sok gyermekkel, Deák Dánielné, aki súlyos beteg és még négy személy, akik nemrég telepedtek a faluba.

A paniti általános gazdasági helyzetről is reális képet alkothatunk. A földterületeket kevésnek és gyenge minőségűnek tartják, a terméseket pedig a közepesnél gyengébbeknek. E miatt a faluban 38 család nagyon szegénynek minősül.

Itt találunk említést a kukorica termesztéséről, amely ebben az időben nagyon elterjedt volt, és főleg a szegényebbek táplálkozásában játszott fontos szerepet. A burgonyáról megjegyzi, hogy az 1750-es évektől fokozatosan terjedt el, s kezdetben csak a házi kertekben termesztették a zöldségfélékkel együtt. A dohány termesztését 1722-től említi – ez jelentős pénzbevételt eredményezett. Abban az évben az összbevétel 1373 forint volt. A legfontosabb kenyérgabona az őszi búza és az "elegyes" (búza és rozs). A kenyérgabonán kívül, kisebb mennyiségben, árpát, zabot, kölest, kendert, lent, borsót, lencsét és babot termesztettek.

Megemlít a faluban 8 mesterembert: 6 ács, 1 kovács és 1 csizmadia.

A panitiak évi adója 1830-ban 1190 forint - 19 krajcárt tett ki, amihez még hozzájárultak a községi költségek 175 forint - 25 krajcár értékben (ebből a mészáros fizetése 18 forint 8 krajcár volt). A hadseregnek beszolgáltattak 995 köböl búzát, 1096 köböl zabot , 1056 köböl szénát és 70 forintot.

A szabadságharc után, a század második felében a jobbágyság felszabadulása nem hozta meg a várt gazdasági fellendülést. Annak dacára, hogy a tudományos és technikai fejlődés hozott némi változást az erdélyi területekre, jellemző maradt a gazdasági elmaradottság. Ezt bizonyítja egy 1870-ben készített leltározás, amelyben 396 vetőgép, 72 kaszálógép, 131 lovakkal működtetett cséplőgép és csak 17 gőzgéppel működtetett cséplőgép szerepelt.

A jobbágyság megszűnte után Panit lakóinak nagy része földtulajdonhoz jutott, de sok család a megváltás fejében eladósodott az uradalommal vagy a nagyobb gazdákkal szemben, s így a függőségi viszonyuk szinte semmit sem változott. A megváltott földek eladását viszont a törvények nem tiltották, s így megkezdődött a földek nagyobb arányú adás-vétele, ami szintén hozzájárult a falu gazdasági életének polarizációjához.

Egy 1870-ben Galgóczi Károly által készített leírás szerint a földterületek birtoklása és hasznosítási módja a következő képet mutatja:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A föld felhasználási módja	Ebből földesúri		A nép kezén		Összesen	
	hold	□öl	hold	□öl	hold	□öl
Szántóföld	134	626	1933	320	2067	946
Kaszáló, rét, kert	52	133	358	1507	411	1640
Szőlő	3	100	30	593	33	693
Legelő	77	8	203	1083	280	1091
Erdő	87	616	326	757	413	1373
Terméketlen	2	44	104	286	107	242
Összesen	**356**	**2439**	**2958**	**1346**	**3313**	**1185**

Tehát 1870-ben a paniti mezőgazdasági összterületből, ami 3313 hold és 1185 négyszögöl volt, 356 holdat és 1439 négyszögölet az uradalom birtokolt Kornis Ferencné - Grundemann Emma személyében, 2958 holdat és 1346 négyszögölet pedig több mint 350 család. Ebből kitűnik, hogy abban az időben a földesúri birtok még jelentős gazdasági erőt képviselt.

Egy 1880-ból származó kimutatás szerint a következő a helyzet:

Összmezőg. ter.(hold/□öl)	3325	1185
ebből: szántó	2067	946
rétek, kertek	411	40
szőlők	645	693
legelők	280	1091
erdők	413	1370
terméketlen terület	107	242

Az összterület 8008 darabban (parcella) volt, ami azt jelenti, hogy átlagosan egy parcella nagysága kisebb mint egy fél hold. A földtulajdonosok száma 374 volt, ami szerint egy család parcellái 21 darabban voltak. A 3325 hold és 1185 négyszögöl területen a következő kategóriák osztoztak:

100 holdon felüli birtok	1
10 - ' ' -	150
5 - ' ' -	120
5 holdon aluli birtok	100

Az állat állomány a következő volt:

kanca	10	igás ökör	40
paripa	7	borjú	100
csikó	2	bivaly	2
bika	1	juh	500
tehén	200	sertés	100
		méhkas	20

[Erdélyi Magyar Adatbank]

IV.2. Gazdasági tulajdonformák

A XX. sz. elején – a község területén – négy gazdasági tulajdonforma küzdött egymás mellett a megmaradásért, a földek fölötti tulajdonjog megtartásáért és a gazdasági felemelkedésért: 1. a földesúri birtok, 2. az egyház, 3. a székely birtokosság és 4. a magángazdaságok. A rendelkezésükre álló birtokok helyzete a következő volt:

a) A földesúri birtok

Ahogy az írások bizonyítják, a mezőpaniti udvart Berneczi Pál kapta Báthori István fejedelemtől 1572-ben, azzal a céllal, hogy a fejedelem ez új tulajdonost örök hűségre kötelezze. 1573-ban egy új név tűnik fel a tulajdonosok sorában: a Baki Pálé, akiről nem tudjuk, hogy nem egy és ugyanaz-e az előzővel, aki közben a nevét Bernecki Baki Pálra változtatta. Még abban az évben, 1573-ban, Alárdi Ferencre száll a birtok, akitől később a fejedelem elkobozta – mivel megszökött a szentpáli csatából, – és Szövérdi Gáspár Jánosnak adományozta. Gáspár János 1630-ban a birtokot és az udvart, a malommal együtt Bethlen Györgynek adományozta.

A Bethlen család több mint 100 éven át a tulajdonában tartotta az udvart, s így 1732-ben az utolsó Bethlenre, gróf Bethlen Istvánra szállt a birtok. A gróf felesége Macskási Krisztina, aki 1734-ben elvált férjétől. A váláskor a paniti birtok Macskási Krisztinának maradt, és így 1734-től a Szentmártoni Macskási család lesz a tulajdonos. Krisztinának három gyermeke volt, akik közül gróf Rédei Ferencné - gróf Bethlen Borbála kapta a paniti birtokot. A következő örökös Borbála leánya, Juliánna, akinek gróf Grundemann János volt a férje. Leányaik Júlia és Emma.

1813-tól a birtok megoszlik. Felének tulajdonosa gróf Teleki Domokos, aki Grundemann Júliának volt a férje. Ő a ráeső részt 1860-ban eladta Balla Mihálynak, akitől a panitiak rövid időn belül az egész területet megvásárolták, 72000 forintért. A megvásárolt birtok már nagymértékben javította a nép gazdasági helyzetét, s eltolódást eredményezett a kisbirtokok javára.

Ennek a birtoknak a tulajdonosa 1896-ig Korniss Ferencné Gründemann Emma. Tőle kapta 1896-ban báró Szentkereszti Györgyné Korniss Klementina. 1910-ben báró Josika Gábor volt a tulajdonos, Szentkereszti Emma férje. Emma a birtokot két testvérével, Annával és Istvánnal együtt örökölte. Báró Szentkereszti István huszártiszt 1916-ban századosi rangban volt.

1919 után, Erdélynek Romániával való egyesülése következtében létrejött új politikai, gazdasági és társadalmi viszonyok nagy változásokat hoztak a birtokviszonyok terén is. A földreform megnyirbálta a földesúri

[Erdélyi Magyar Adatbank]

birtokokat, földhöz juttatott sok földnélküli vagy kevés földdel rendelkező parasztot. Az új tulajdonosoknak nem lévén lehetőségük földjeiket megdolgozni, elidegenítették azokat. Így vált lehetővé, hogy egyes gazdák nagy földterületeket vásároljanak fel.

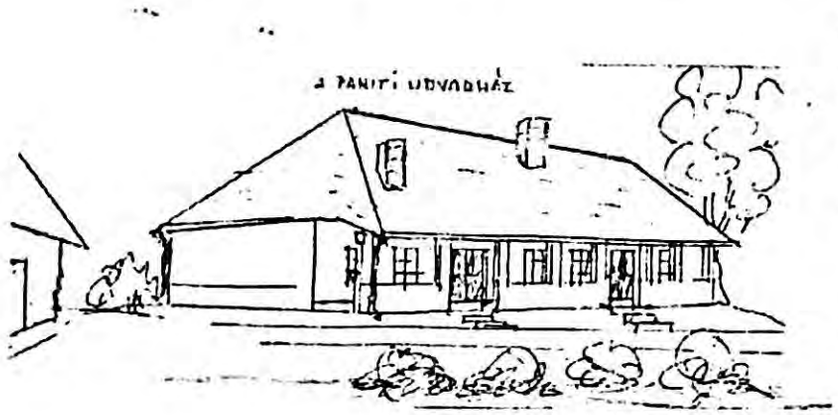
A megmaradt uradalmi birtokból a földreformkor kiosztottak a falu szegényeinek 16 holdat, a Bartha Mártontól Jánosi Lajosig terjedő részt, amelyeket a mai napig "kényszertelkeknek" neveznek.

A megmaradt birtokon is megingott a földesúri tulajdonforma. A három örökös között viszály tört ki, aminek az lett a vége, hogy az egész birtok dr. Telegdi István marosvásárhelyi ügyvéd tulajdonába került, aki azt két részletben eladta a panitiaknak. A felső Főnyílt, amely Barabási József mostani jószágáig tartott 1921-ben, az alsó Főnyílt az erdővel és az udvarral együtt 1924-ben adta el.

Ugyanakkor az Alsótanarak a román egyház és a Lyuklegelő a község tulajdonába ment át.

A földesúri udvar az Oltvány alatt volt (1955-ben Mezei Farkas Sándor tulajdona). Az udvar mindig jól gondozott volt. Ezt a munkát az udvar által alkalmazott kertészek végezték, akik idegenből hozott szakemberek voltak. Az első világháború idején és utána a kertész Bencze János volt, akinek fia a fronton esett el, leánya pedig a nagy spanyolnátha-járvány idején Paniton halt meg, és ott is temették el. A palota az udvar közepén állott. Az egész hegyoldal virágágyásokból, sétányokból, játszóhelyekből állott, amelyeket juhar, fenyő és orgonafák sorai díszítettek. Ahogy mesélték az öregek, a parkban 70-80 cm átmérőjű fák is álltak, de az új tulajdonos, Mezei Sándor, kivágatta, és az egész területet szántóvá tette. Akik látták a szép parkot ma is fájlalják a park kiirtását, ami most is a falu ékessége lehetne.

A mezőpaniti udvarház építése az Alárdi család idején történt. A régi udvarház alaprajzi elrendezése szimmetrikus, dór oszlopos fedett tornáca klasszikus hatású. A Bethlenek idejében belső berendezése a grófi család rangjának megfelelő volt, a szobák fali kárpittal díszítve, a pipatóriumba a pipaszárakat a falu mesterei borsfából készítették. A kastélyhoz melléképületek és egy malom tartozott. (Keresztes Gyula: A mezőpaniti udvarház).

A mezőpaniti udvarház

Később itt működött az iskola bentlakása, aztán a mai napig az egészségügyi körzet székhelye.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az uradalmi birtokon a következő kategóriájú alkalmazottak dolgoztak:

A cselédség, amely a belső szolganépet képezte. Ezek végezték a kastélyban és az udvarban a különböző munkákat, mint a takarítás, favágás, tűzgyújtás, -rakás, víz- és egyebek hordása a konyhára, állatok gondozása és a föld egy részének a megdolgozása. Az udvarban cselédlakásokban laktak és bármely időben munkára készen kellett állniuk. A munkájukért kapott bért "prémondá"-nak nevezték. A cselédség a románok és az elszegényedett magyarok soraiból került ki.

A zsellérek, gazdasági függőségüknél fogva, a földesúri birtokhoz voltak láncolva. Az udvari birtokból vettek ki egy kis részt, amelyet részébe megdolgoztak. Az udvarhoz tartozó zsellérházakban laktak. Ezért egy bizonyos számú munkanapot kellett teljesíteniük a földesúrnak. A zselléreknek az udvari birtokon egy kis szőlőjük is volt, amelyet a "jobbágyok szőlője"-nek neveztek. Mindemellett a zsellérek rosszul és szűkösen éltek.

Az udvari birtokon szabad parasztok is dolgoztak. Ezeknek vagy nagyon kevés földjük volt, vagy föld nélküliek voltak. Ezért kibéreltek egy-egy darab földet, és azt részébe dolgozták, ezért őket **részesek**nek nevezték. Harmadába kapálták a kukoricát, s aki két holdat magkapált, az tartozott az uradalomnak bér nélkül learatni 80 kalangya búzát. Kénytelenek voltak ilyen nehéz feltételeket is elfogadni, csakhogy a mindennapi kenyeret, ha szűkösen is, biztosítani tudják a családnak. Mesélik, hogy sokszor aratás közben még enni sem volt idő, hanem az asszonyok tettek egy darab kenyeret a felhajtott kötényükbe, s munka közben abból törtek, hogy éhségüket csillapítsák.

A földesúri birtok hanyatlásának korszakában honosodott meg az **árenda birtok**. Az 1890-es évek végén vették ki először az uradalmi birtokot a panitiak árendás művelésre. Például 1906-ban hat esztendőre vette ki a területet Gaál Sándor, Gaál János, Pete Zoltán, Pete András, Kovács Péter, Nagy Albert és Sikó József. Ezeknek a gazdáknak jó igavonó ökreik voltak, a földet megszántották, bevetették, s ha elegendő munkaerejük volt a családban, meg is dolgozták, ha nem, kiadták részes kapálásra a szegényebb embereknek.

b) Az egyházi birtok

Nem maradt írásos hagyaték arról, honnan származott a református egyház birtoka. Feltételezhetően a székely örökség közös földbirtokainak egy része – a fokozatos elidegenedés időszakában – átment egyházi tulajdonba. A tény az, hogy 1950-ig nagy kiterjedésű szántó, rét és erdő volt az egyház tulajdonában. Az 1904-ben megvalósított tagosításig az egyházé volt 111 hold szántóterület, amelyből 20 holdat a pap, 19-et a kántor használt. A tagosítás után ez a kép megváltozott. Mivel a tagosított föld jobb volt, a pap 15 holdat, a kántor 11-et kapott. Az egyház jövedelme (a föld, legelő, erdők jövedelme) 367 korona volt, amelyből 93 koronát adóztak. A megmaradt összegből a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

templom, a mesteri lak és a papilak javítását végezték. A feleslegből gyakran földet is vásároltak. A papi és kántori földek adóját is az egyház fizette, ezért a pap és a kántor életkörülményei a legjobb gazdákéival vetekedtek.

Az egyház birtokát a legrégibb időktől kezdve a nép közös munkával művelte meg. Mindenkinek egy meghatározott napon az egyház birtokán kellett dolgoznia. Egyes munkálatokat részében végeztek el a falu szegényebb emberei. A lakosoknak a pappal és a kántorral szemben is voltak kötelezettségei. Erről ír egy 1633-ban kiadott egyházmegyei körlevél: évente a papnak 3 kalangya vagy 3 véka búza, 2 kalangya zab, 10 dénár és egy szekér fa, a mesternek 1.5 kalangya vagy 1.5 véka búza, 1 kalangya zab, 5 dénár és egy szekér fa jár minden családtól. Ezen kívül kötelesek a pap és a mester gabonáját, valamint szénáját behordani. A legények minden évben 1 napszám teljesítésére kötelesek. Kisebb eltérésekkel Panitban is ezeket a kötelezettségeket vezették be.

Mivel az elszaporodott népességű és leszegényedett falut az egyházi szolgáltatásoknak ez a módja igen súlyosan érintette, 1858. március 14-én a községi nagygyűlés határozatot hozott, aminek értelmében a lakosságra nehezedő terheket könnyíteni fogják. Engedélyt kértek az egyház erdején lévő fa egy részének eladására. Ezt 1860-ban a bonyhai zsinat jóváhagyta. Minden család 10 forint és 2-3 véka gabona beszolgáltatására volt köteles. Ezekből az összegekből 1800 forint tőkét képeztek, amelyet kölcsönadtak a rászorulóknak. 1910-ig már 26000 koronára növekedett ez az összeg, melynek 8%-os kamatából a papnak 800 koronát, a kántornak 400 koronát adtak évente.

c) A székely birtokosság

Az ide települt székely lakosság háromszéki szokások szerint szervezte meg a gazdasági életét. A székely örökség közösen használt és évente újraosztott területeinek a megfogyatkozása után a még megmaradt erdő- és legelőterületeket közös művelés alá fogták, és annak jövedelmét közösen élvezték. Így jött létre a Székely Nemes Közbirtokosság. Ennek tagja volt a község minden felnőtt férfi lakosa. Kivételt képeztek a bevándoroltak és a betelepítettek. Ezeknek nem volt joguk a székely birtokosság jogainak élvezetéhez. A székely birtokosságot egy elnök, egy jegyző, egy pénztárnok és egy 20 tagú bizottság vezette. Minden 20 évet betöltött férfi választó joggal bírt és a vezetőségbe beválasztható volt. A vezetőségi választások három évenként történtek. Ugyanazon személyt több egymás után következő választáson újraválaszthattak a vezetőségbe. Ennek az lett a következménye, hogy egyesek – a gazdagabbak közül – vezető szerepre tettek szert, s a szegényebb rétegeket kizárták a vezetőségből. Mindemellett nem tudnak arról, hogy visszaélések lettek volna a székely birtokosság javainak kezelésében.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A székely birtokosság taglétszáma 1939-ben 500 fő, s a tulajdonában 140 hold legelő és 11 hold erdő volt. Az eladott fából 7314 korona tőkét képeztek, aminek az évi kamatja 1500 korona volt. Ebből a pénzből, valamint az erdő és legelő évi jövedelméből fedezték azon épületek karbantartási költségeit, amiket a község vezetősége a székely birtokosságtól kért.

A fenti jövedelmekhez csatolódik még a székely birtokosság kocsmáltatási jogának a jövedelme, amelyet az év egyharmad részében gyakorolt. Galgóczi Károly 1870-ben erről ezt írja: Paniton "a kocsmáltatási jog háromfelé oszlik, de azért megfelelő egyesség útján közösen használtatik, a jogosítottak közt az időszak szerint lévén megosztva. Jelesen, Szentmihály napjától Újévig magát a községet illeti a kocsmáltatási jog. Újévtől Szentgyörgy napig (április 24.) az uraságnak van kocsmáltatási joga, amelyen két udvar osztozik, végre Szentgyörgy naptól Szentmihály napig az ú.n. székely birtokosságnak, mely a lakosság törzsét teszi ki, van kocsmáltatási joga, ez 58 porta szerint osztozván annak jövedelmén". Megemlíti, hogy abban az évben a község kocsmáltatási joga 153 forintért van kiadva, tehát a székely birtokosság kocsmáztatásból származó évi jövedelmét is ez összeg egyharmadára tehetjük.

A székely birtokosság jövedelmének felhasználását az alábbi adatok tükrözik:

1887-ben a másodtanítói fizetést magára vállalta

1901-ben a papilak és az istálló fedésére 800 koronát fizetett

1908-ban az alakuló Értékesítési és Fogyasztási Szövetkezet pénztárába, részvénytőkeként, 391 tagjáért 3910 koronát fizetett

- a község részére apaállatokat vásárolt, és ezek eltartási költségeire évi 600 koronát fizetett

- gyümölcsfa csemetéket vásárolt, és kiosztotta a tagok között, hogy a dombok oldalát beültessék

- a mindezek után megmaradt jövedelmet kiosztotta a tagok között, évi osztalék gyanánt.

A székely birtokosság a két világháború között is megmaradt ugyanabban a szervezési formában, egészen az erdők és legelők államosításáig. A vezetőséget ebben az időszakban is három évre választották, 13 tagból állt. A jövedelmi források is megmaradtak, és az elosztás módján sem változtattak. 1939-ben az elnöki tisztséget Kádár Márton helyi születésű tanító töltötte be.

Íme egy gazdasági szervezési forma, amely megállta az idők viharát évszázadokon keresztül.

d) A magángazdaságok

A község gazdasági életében a magángazdaságoknak volt a legnagyobb súlya. A paniti határ összkiterjedése 1870-ben 3313 hold (1

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hold=1600 négyszögöl) és 1185 négyszögöl volt, azaz kb. 1902 hektár terület. Ebből csaknem 357 hold, azaz 201 hektár földesúri birtok és 2958 hold, vagyis majdnem 1701 hektár terület magánbirtok (lásd a 50. old. táblázat).

Mivel a családok száma ebben az időben 307, a 2854 hold művelés alatt álló földből egy családra átlagosan 9 hold terület jutott. Volt néhány 50 holdig terjedő birtok, vagy 40-50 gazda bírt 9 holdas területet s a többi ettől kevesebbet.

Panit határát a XVI.-XVII. sz.-ban kétnyomásos rendszerrel művelték, tehát a határ fele mindig ugar volt, a másik felét vegyesen beosztva vetették őszi és tavaszi gabonával. A dohánytermesztés elterjedésével – ami a fő pénzforrást jelentette – Paniton is bevezették a három nyomásos rendszert (hármas határrendszer): a határ egyharmad részébe őszi kalászosokat vetettek, a másik harmadába tavaszi gabonát és a harmadik harmad volt az ugar-nyomás (fekete ugar). Az ugart trágyázták – istállótrágyával vagy kosarazással – és egész évben közös legelőnek használták. Ez így volt a többi falu területén is. A paniti nyomáson az 1900-as évek elején (a tagosítás előtt) egy ménes, egy tehéncsorda, nyolc kisebb juhnyáj, egy sertéskonda és egy pipefalka legelt.

A hármas határ keretén belül mindenkinek megvolt a maga földparcellája, amit egyénileg művelt meg. Galgóczi leírja, hogy abban az időben egy-egy gazda földterülete rengeteg parcellára oszlott, úgyhogy egy 15-20 holdas gazda birtoka 40-50 parcellában feküdt. A parcellák legnagyobbja 5 holdnál nem volt több, de voltak 4-5 vékástól egészen félvékás parcellákig. A nyomásrendszer korlátozott gazdálkodási lehetőséget biztosított, mivel minden gazda olyan növényt kellett termesszen, amilyenre a nyomás be volt állítva. Külön területen termesztették a ruházathoz szükséges kendert a falu egy nyugati dombján, amit még ma is "kenderes kert"-nek neveznek a panitiak.

A hármas határ a következőképpen oszlott meg:

1. az alsóhatár, amelynek határvonala a Borsfű oldalának felső szegélyén, tehát a hegyormon haladt végig és a Tyúkszó erdőhöz vezető úton tartott a falu széléig
2. a Hidegkút patakának vonala és a Hágó alja a faluig
3. a felső határ, melynek vonala a Harczóig tartott.

Amellett, hogy a határ egyharmada mindig parlagon maradt, a mezőgazdasági munkamódszerek is nagyon elmaradottak voltak, ebből következett hogy a munka termelékenysége alacsony szinten maradt.

A föld megmunkálásában a fő munkaeszköz az eke volt. A századfordulóig házi készítésű faekével szántottak, amelyen a "laposvas" is keményfából készült (ezt később vaslemezzel vonták be). A faekével a földet nem lehetett mélyen felszántani, a gyomosodás hamar megindult. Ugyancsak házilag állították elő a boronát, ami fa- vagy vasszegekkel készült. A föld porhanyításában és a vetések gyomtalanításában az emberi munkaerőnek volt a legnagyobb szerepe, amit kézi kapával végeztek.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A XX. sz. első éveitől 1907-ig a nagy csavaros kormánylemezű, kis laposvasú ekét használták. Ez a talajon lévő gyomot teljesen aláborította, de nem porhanyította eléggé a földet. 1907-től használták Paniton a szögletes kormánylemezű váradi ekét (Nagyváradon gyártották), amely a földet jól porhanyította, de gyengén borította. Az 1910-es évektől vezették be a "szak" ekét, vagy művelő ekét, (megfelel a ma is használt, fagerendelyre szerelt ekének), ami a jó borítás mellett megfelelően porhanyította is a talajt. Ezek az ekék még mindig fagerendelyes, fataligás ekék voltak, csak 1921-től terjedt el a vaseke. Igen kevés maradt meg belőlük, talán egy falumúzeum létesítése céljából sem lehetne mindenik típusból találni.

A vetés az 1920-as évekig kézzel történt. Csak akkor vásárolt a panitiak egy szűk rétege vetőgépet. Igaz, hogy az udvar, valamint Pete Endre nevű gazda már 1890-től rendelkeztek vetőgéppel, de ezt csak ők használhatták. Ugyanakkor a gazdakörnek is volt vetőgépe már 1910 előtt, de ehhez is kevesen jutottak hozzá, úgyhogy a gazdák nagy része az ősi rudimentális módszereket alkalmazta.

A lókapát még ebben az időben Paniton nem ismerik.

Az aratás a 40-es évekig sarlóval történt, amivel kevés veszteséggel össze lehetett gyűjteni a gabonát, de az aratás így 3-4 hétig is eltartott. Csak azután kezdték kaszával aratni a szalmás gabonát, amit viaszérésben kezdtek meg.

Az 1900-as évekig a cséplést a csűrökben cséphadarókkal végezték. A csűr földjét erre előre elkészítették, tehéntrágyás és polyvás agyagkeverékkel egyenletesre elsimították és kiszárították, hogy olyan lett, mint a talp. Azután a kévéket megoldották, és a kalászokat egyirányba helyezve, ágyásokat képeztek. Ezután bottal, vagy cséphadaróval addig verték, amíg a kalászok leperegtek a kalászorsókról. Azután következett a polyva és törek kifújtatása, amit szélben végeztek, lapátokkal szórva magasról a szemeket. Utána kézi rostával az apróbb és súlyosabb idegen anyagot is eltávolították belőle. Az 1900-as évek után ismeri meg a falu a cséplőgépet és a szelelőrostát, majd az első világháború után, a 30-as években általánossá válik a cséplőgép használata.

IV.3. A falu társadalmi rétegződése

A falu társadalmi rétegződése a tulajdonban lévő földterület szerint alakult Paniton a következőképpen: 1. nagygazdák, akik idegen munkaerőt alkalmaztak; 2. közepes gazdák, akiknek annyi földjük volt, hogy a családjukat el tudták látni a szükségesekkel; általában nem dolgoztattak mással, s maguk sem dolgoztak idegen földeken; 3. kisgazdák, akik kis földterülettel

[Erdélyi Magyar Adatbank]

rendelkeztek, s így másnál vállaltak munkát, vagy részébe dolgoztak bizonyos földeket; 4. a nincstelenek, akiknek nem volt egyáltalán földjük, s mint szolgák, cselédek vagy részesek dolgoztak a nagygazdák földjein.

1. A nagygazdák száma az 1900-as évek előtt még viszonylag alacsony, de gazdasági súlyuk jelentős, mivel nagy földterülettel rendelkeztek.

Az 1850 utáni években a paniti nagygazdák családnevei: Zöld, Izsák, Kovács, Gál, Zajzon, Fekete, Nagy, Barta, Barabási, Sikó, Borbély, Jánosi, Gáspár, Bodó: összesen 14 család.

1870-ben Paniton 15-20 gazda tartott szolgát, ami egyben a nagygazdák számát is tükrözi. Földvásárlások révén a gazdaságok száma megnő a 20-as évek után. A nagygazdák nagy tekintélynek örvendtek a faluban, szegény embernek nehéz volt a kasztjukba belépni. Még a kollektivizálás utáni években is lehetett hallani, amint mondták, hogy ez vagy az a család nagygazda-, vagy első család a faluban. A gazdák rétegéből került ki a bíró, a székely birtokosság elnöke, a szövetkezeti elnök stb.

2. A közepes gazdaságok száma sem túl nagy, igaz, hogy ezek száma 1944-ig fokozatosan növekedett, mivel a panitiak minden lehető földterületet megvásároltak, ahol csak eladó volt. Az 1870-es időkben a 8-9 holdas gazdaságok számát (ez megfelel kb. 5 hektár földnek) 40-45-re teszik. Ez a szám a második világháborúig, valószínű, hogy megháromszorozódott. A közepes gazdaságok állandóan küzdöttek a fennmaradásért és a nagygazdaságok sorába való felemelkedésükért.

3. A kisgazdák alkották a falu lakosságának zömét. Megdolgozták kis földjeiket, napszámba jártak Marosvásárhelyre, Medgyesfalvára, Marosszentkirályra. A század elején a marosvásárhelyi cukorgyár építésénél is sok paniti dolgozott. A kisgazdák nagy földterületeket műveltek részébe a bergenyei, bándi, szálteleki, sályi, uralyi, gerebenesi és más mezőségi uradalmak birtokából, vagy a nagygazdáktól. Mivel ezek a területek messze estek Panittól, a mezei munkák időszakában az emberek családostól, állatostól kiköltöztek a földekre, s addig nem jöttek haza, amíg a munkát el nem végezték. Ez alatt az idő alatt a tulajdonos két tehén tartását engedélyezte a munkásoknak. Ilyenformán az életkörülmények gyengék voltak, szegényesen táplálkoztak. Ebből a szegény rétegből Panitból is sokan kivándoroltak Amerikába, de nagy részük visszatért, úgyhogy 1910-ben már csak heten voltak kint.

4. A falu nincstelenjeinek pontos számát nem tudjuk, de hozzávetőlegesen a két háború közötti időszakban 40-50 család lehetett. Ifjú korukban szolgának álltak, házasságuk után pedig napszámban vagy részében dolgoztak. A cselédek bérét Galgóczi K. a következőképpen jegyzi le: "Egy évi bére egy minden munkára használható cselédnek a koszton kívül 40 forintig megy. Aki teheti, egészen pénzre egyez. Mások törökbúza földet és ruházatot adnak a következőképpen: 16 új forint készpénz, egy darab

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kukoricaföld s 20 forint ruházati váltság szokásos. Nem divat a cselédnek marhatartást engedélyezni." (A cseléd itt férfi cselédet jelent.)

A nincstelenek sorsa a legsiralmasabb abban az időben. Sok gazda a munkát a cselédnek a következőképpen osztja be: nappal kapál, kaszál vagy búzát hord, éjjel pedig az állatokat kell őriznie, amíg legelnek. Csak akkor alhatott egy keveset, ha az állatokat a tilosban hamar meg tudta etetni, másként majdnem egész éjjel járkálnia kellett, hogy az állatok össze tudják szedni a táplálékot, s jóllakjanak. Sokszor elázott a szolga nadrágszára és szokmánya alja, s el is kopott a sok harmattól és súrolódástól. Mondják az öregek, hogy délben a gazda viccesen, vagy komolyan így szólt a szolgához: "Amíg pihensz, hozz egy légely vizet!" Így aztán a szolga élete nem volt könnyű. A XX. sz. elején a szolga bére: 1 rend ruha, néhány ing és alsónadrág, egy koronás bocskor és évi 20-25 korona készpénz.

Az említett nehéz gazdasági körülmények ellenére, ha lassan is, de Panit határozott léptekkel haladt a fejlődés útján. A panitiak földjeikhez foggal és körömmel ragaszkodtak, csak nagyon ritkán történt meg, hogy paniti eladta földjét. Nagyon drága is volt: az 1870-es években egy hold ára 300-400 koronára rúgott. A panitiak nagy szorgalma és takarékossága azonban lehetővé tette, hogy mind több és több földet vásároljanak. Az 1890-es években a panitiak megvették az udvari birtok felét.

A század elején már feltevődött Paniton is a háromnyomásos rendszer megszüntetése és a tagosítás megvalósítása, de ekkor még sokan ellenezték, egyrészt azért, mert attól féltek, hogy a felszabadított földeken szabálytalan legeltetési jog alakul ki, másodsorban pedig a kevés földdel rendelkezők azt mondták, hogy az ő földjeik elég tagosítottak.

1905-ben mégis megvalósult a tagosítás, ami elég sok gondot okozott, mivel a földeket minőségük alapján kellett mennyiségileg kiegyenlíteni, hogy senki ne károsodjon. Mondják, hogy kellemetlenségek is adódtak. Néhányan össze is verekedtek valamely területért, s sokáig irigykedve nézték azokat, akik a legjobb helyeket szerezték meg. Főleg azoknak sikerült némi előnyre szert tenni, akik a mérnökökkel járták a határt mérni, s bizonyos szolgálatokat tettek nekik. A tagosítás mégis eredménnyel járt, mert a fekete ugart felszámolták, s ezáltal a termőterület egyharmadával megnövekedett. Így be lehetett vezetni a gazdaságokba a vetésforgós művelési rendszert, amely hozzájárult a terméshozamok növekedéséhez. Nagyobb jövedelmet biztosított a gazdaságok számára, amiből újabb területeket és gazdasági felszerelést lehetett vásárolni.

A legtöbb föld ez első világháborút követő földreform után került a panitiak kezére. A harczói és náznáni szegényeknek kiosztott földeket a panitiak mind felvásárolták, mivel azoknak nem voltak állataik és gazdasági felszereléseik, hogy földjeiket eredményesen művelhessék. Szintén a panitiak vásárolták meg az udvari birtokokat, amikor azok eladásra kerültek. Ennek

[Erdélyi Magyar Adatbank]

következtében a panitiak tulajdonában levő szántóföld-területek majdnem megkétszereződtek.

IV.4. Állattartás

A panitiaknak a múltban is egyik fő foglalkozásuk az állattartás volt. Az állattartás jövedelme nagymértékben hozzájárult az életszínvonal emelkedéséhez, valamint a földvásárláshoz szükséges pénzalapok megteremtéséhez.

1870-ben az állatállomány a következő: 49 ló, 636 szarvasmarha, 1813 juh, 526 sertés, és 85 méhkas. Ha ezt számos állatban fejezzük ki, egyenlő 918 nagy állattal, úgyhogy 2.7 hold területre jut egy számosállat, ami a rendszeres trágyázáshoz nem volt elégséges. Az ebből az időből való magállapítás szerint a kevesebb földdel rendelkező gazdák viszonylag több állatot tartottak.

Az állatállomány fejlődésének egyik akadálya a természetes kaszálók és legelők csekély kiterjedése, valamint a szántóföldi takarmánytermesztés elterjedésének hiánya. Csak abban az időben kezdtek egyes gazdák bükkönyös zabot és kevés lucernát termeszteni. (Itt említik meg Barabási György és id. Kovács Gergely nevét, mint úttörőket ezen a téren.)

Panit állatállományával kapcsolatosan a feljegyzések megemlítik, hogy:

A lóállomány kancákból állt, amiket hágatásra Vásárhelyre vittek, mivel mén nem volt a faluban. A lovakat könnyebb munkára használták – fuvarost csak kettőt tartottak nyilván az 1870-es esztendőben. A lótartásban a fő cél a csikónevelés volt.

Ökröket igavonásra csak kevés gazda tartott. Erre a célra inkább teheneket használtak.

A tehenek az igaerő mellett tejet és borjakat adtak. A tenyésztett fajtát erős testű, vegyes hasznosítású magyar fajtának írják le. Paniton a borjú- és tinónevelés a dohánytermesztés után a falu második fő pénzforrása. (Ez a helyzet a mai napig megmaradt.) Sajnálkozva állapították meg, hogy a falu egyetlen tenyészbikájára abban az időben 300 tehén jutott, s évente csak kb. 80 borjúval gyarapodott a szarvasmarha-állomány.

A juhokat négy turmában tartották Paniton. A fejés és a nyírás közös volt. A gazdák a juhok száma arányában részesedtek a gyapjúból és a sajtból. A juhokat kosarazás útján trágyázásra is közösen használták. A trágyáért a gazdák fizettek, amiből leginkább sót vásároltak. Egyes gazdák a juhaikat az urasági nyájban tartották, ú.n. komponára – aminek értelmében a nyírást és a fejést az uraság végeztette, és a gazda a gyapjú és sajt részét előzetes alku szerint kapta meg.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

IV.5. Politikai és gazdasági élet

A falu politikai és gazdasági életének fejlődése, a tornyosuló nehézségek, amelyekbe minduntalan beleütköztek a gazdálkodó emberek, meggyőzte őket arról, hogy gondjaik megoldására össze kell fogniuk. Így az első világháború előtt már lehetővé – és ugyanakkor szükségessé vált egy egész sor közhasznú szervezet megalakítása és középület felépítése.

1885-ben alakul Paniton egy temetkezési egylet, amelynek 271 tagja volt és 138 részvénnyel rendelkezett.

1892-ben alakult meg a Hitelszövetkezet 92 taggal, amelybe Harczó és Kövesd gazdái is tartoztak. Csak a tagjainak adott kölcsönt. 1918 után elszakadt a budapesti központtól, pangásnak indult és felbomlott.

1894-től a községnek postahivatala is volt.

1908 február 8.-án alakult meg Paniton az Értékesítési és Fogyasztási Szövetkezet, 400 üzletrésszel, amelyeknek értéke egyenként 10 korona volt. Ebből 3810 koronát saját tagjaiért a székely birtokosság fizetett. A szövetkezet épülete a Nagy utcai Kovács G. Sándor mai telkén helyezkedett el.

1911-ben építették a mai üzlethelyiséget. Ide tartozott a tejszövetkezet is, ahová naponta bevitték a tejet. Onnan szekérrel szállították Marosvásár-

Az 1911-ben épített fogyasztási- és tejszövetkezet épülete

[Erdélyi Magyar Adatbank]

helyre a leszegődött házakhoz. A szövetkezetet mindig panitiak bérelték, mert jól jövedelmezett; sohasem volt idegen vagy zsidó kereskedő a faluban.

Ugyancsak a századforduló táján alakult meg a tűzoltó egyesület, amely a gyakori tűzesetek miatt vált szükségessé. A két háború között két darab kézi üzemeltetésű fecskendővel rendelkezett.

a) A Gazdakör

1907 október 20-án alakult a Gazdakör Székelyhídi Viktor székelyföldi miniszteri kirendeltségű megbízott elnöklete alatt tartott gyűlésen. 89 taggal indult. Érdemes hangsúlyoznunk azt a jótékony hatást, amelyet a Gazdakör tevékenysége gyakorolt Panit gazdasági életére. Ennek alapját a gépesítés, kemizálás, új fajták meghonosítása, vagy addig nem ismert növényfajok és állafajták behozatala és elterjesztése képezte. Mindezekkel párhuzamosan szervezett tapasztalatcserék a megyék területén, valamint a gazdatanfolyamok, a rendelkezésre álló szakkönyvtár, a gazdanapi termény- és állatkiállítások, megannyi tényezője volt a gazdasági élet fellendülésének. A paniti Gazdakör jegyzőkönyvei, amelyeket példás gondossággal vezettek 1907 és 1949 között, messzemenően bizonyítja azt a pezsgő gazdasági életet, amelyet a község gazdatársadalma élt azokban az években.

1908 márciusában a Gazdakör már 120 kg bükkönymagot, 132 kg lóheremagot, 45 kg lucernamagot és 1900 darab szőlőoltványt kínált a gazdáknak átvételre. Így olyan sikerrel honosult meg az értékes pillangósvirágú takarmánynövények termesztése, hogy néhány év múlva már a panitiak adnak el nagy mennyiségű lóheremagot, növelve ezáltal jövedelmeiket. A Gazdakör sikereit látva többen iratkoztak be, 1913-ban a taglétszám már eléri a 189-et.

1914-től 1917 szeptemberéig a Gazdakör munkája nagy részben pangott a háborús évek nehézségei miatt. 1917-ben megpróbálkoznak új vezetőség választásával és kimondják az Országos Magyar Gazdaszövetséghez való csatlakozást, ami nem hozta meg a várt eredményt a bizonytalan politikai és gazdasági helyzet miatt.

A trianoni békeszerződések után bekövetkezett változások nagy fordulatot hoztak. Az országhatárok átrendezése utáni döbbenetet felváltotta egy nagyon nagy egymásra találás és tenni akarás az élet minden területén.

1920 március 14-én a panitiak lelkesen csatlakoztak az újonnan megalakult Erdélyi Földműves Szövetséghez és megrendelik az Erdélyi barázda című szaklapot. A megválasztott szövetségi tisztikar tagjai: elnök – Váradi Albert református lelkész, alelnök – Pete Gyula községi bíró, jegyző – Bartha Lajos református tanító, pénztárnok – Kováts G. Sándor végzett gazda, választmányi tagok – Zajzon János, Nagy Albert, id. Kovács Gáspár, Sikó Mihály (Péteré), Nagy Gábor, Barabási Sándor (Péteré), Jánosi Péter (Péteré), ifj. Gaál János, id. Sikó Dániel, Márton Balázs, Kovács Tamás, Bartha Miklós.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A volt Gazdakör minden vagyonát átvette a Földműves Szövetség, amely a régi alapokon kezelte és használta a gépi felszerelést.

Az 1921. július 21-én tartott szövetségi közgyűlésen bejelentették, hogy Maros-Torda vármegye Földműves Szövetsége megkezdte a Gazdanapok szervezését. Tudatták a tagsággal, hogy az első jún. 26-án Székelyhodoson volt, a második júl. 31-én Nyárádszentlászlón lesz, amelyen kívánatos, hogy minél több paniti gazda vegyen részt, mert a harmadik Gazdanapot Mezőpaniton szervezik, aug. 21-én, s a tapasztalatcsere hasznos lehet a jó szervezés érdekében.

Az 1921. augusztus 9-én tartott választmányi gyűlésen, ahol részt vett a paniti születésű Gáspár József, a vármegyei F.Sz. elnöke, összeállították a Gazdanap programját, s egy 60 tagú szervezőbizottságot alakítottak a gazdaköri tagokból, ahol mindenkinek meg volt a meghatározott feladata. Érdemes leírnunk azt a gazdag és változatos napi tevékenységet, amit nem csak elterveztek, hanem maradéktalanul meg is valósítottak:

- A község két végén díszkaput állítanak, ahol a fiatalok népes csoportja üdvözli a vendégeket. (Erre az alkalomra Váradi Albert ref. lelkész egy népies hangulatú üdvözlő verset ír.)
- A vendégeket elvezetik az elszállásoló házakhoz.

Délelőtt:

- Istentisztelet (Kacsó Lajos mezőmadarasi lelkész tartja).
- Vidéki tanítók és úrilányok énekkarának fellépése (Reichert Róbert mezőmadarasi tanító vezényletével).
- Gazdasági előadás (Gál Elek borászati felügyelő előadása).
- Szántóverseny.
- A lombtakarmányozás bemutatása Nagy Albertnél.
- Közebéd az udvari parkban.

Délután:

- Kiállítás megtekintése a népházban.
- Díszfelvonulások.
- A "fonó", guzsalyos, énekkel és szavalatokkal.
- Szépségverseny.
- Versenyfutás, kötélhúzás.
- Székelyverbunk.

Vacsora után:

- Bál a nagyközösség számára (külön zártkörű táncmulatság).

Ezt a gazdag programot maradéktalanul meg is valósították, s több ezer vendéget szállásoltak el, vendégeltek meg, gazdag tapasztalataikból és eredményeikből bőven nyújtottak az érdeklődőknek, szolgálták az összetartozás és összefogás eszméjét, mindannyiuk előrehaladása érdekében.

Alább leírjuk a gazdanap utáni jegyzőkönyvből azt, ami a rendezvény gazdasági részét illeti:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Délelőtt 9 órakor vette kezdetét a szántó verseny, a kertek hátulján. I. díjat Nagy József (Ferencé), II.-at Márton József (Mihályé), III.-at Sikó Gyula (Józsefé) és IV.-et Pete Gyula nyert. A szántásverseny után következett Nagy Albert kertjében a lombtakarmányozás bemutatása a mezőpaniti Gáspár József szövetségi díszelnök tanulságos előadása kíséretében. Innen a közönség átvonult a most felavatott népházba, a háziipari- és terménykiállítás megtekintésére, ahol mindenki munkája legjava gyümölcsét mutatta be. A gazdag díszítésű falakon ilyen feliratok voltak: "Ez a falu Panit, Nagy öröm van ma itt!", "Szorgalmas, dolgos nép Között az erkölcs ép!"

Bizony a mára is útmutatásul szolgálhat, hogy egy hagyományait tisztelő és összefogásban élő faluközösség – jó szervezéssel és lelkes vezetők segítségével – milyen lélekemelő dolgokat képes megvalósítani.

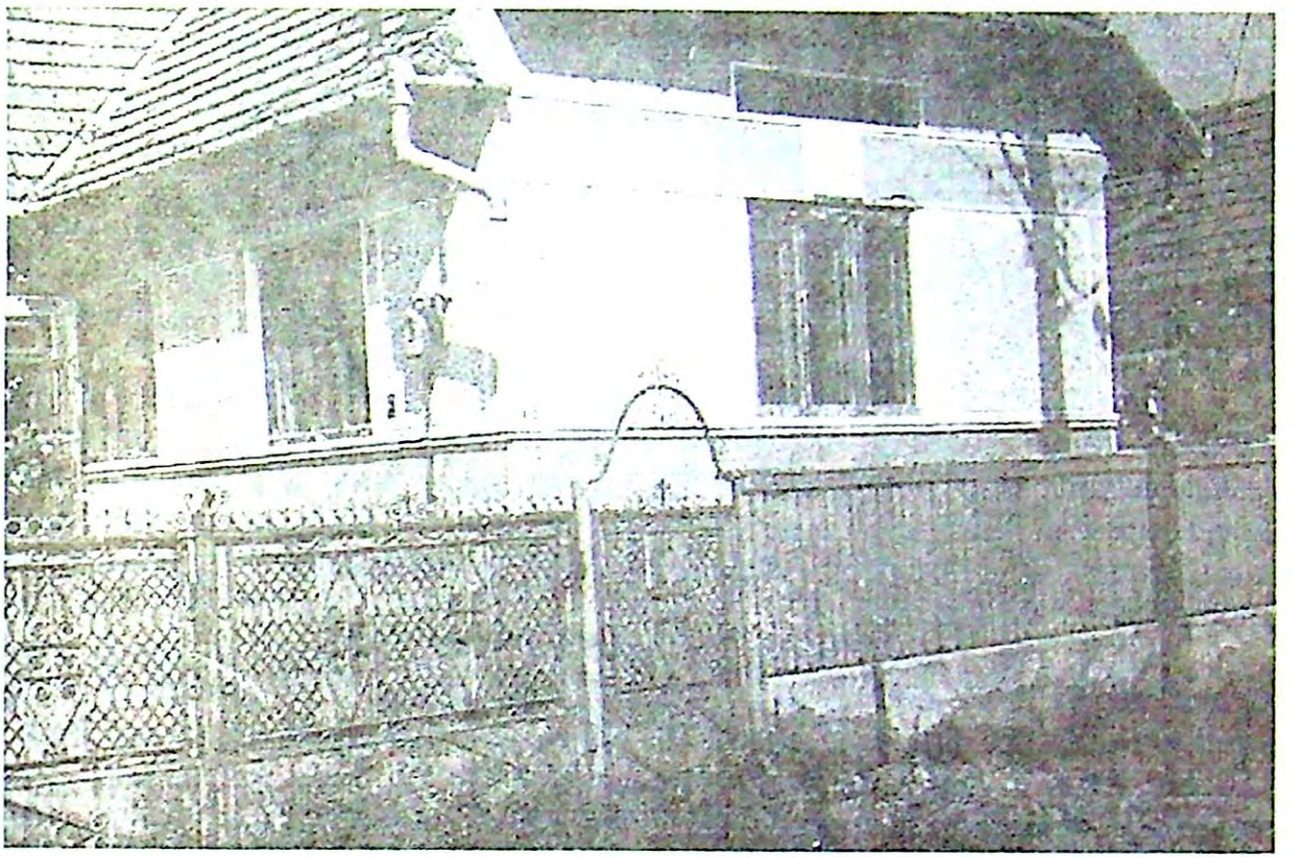
A Gazdakör minden tevékenységében érvényesült a belső demokrácia elve. Mindent megbeszéltek, megszavaztak, vagy elvetettek, semmit sem tett a vezetőség a nép akarata ellen. Állandó gond és törekvés volt a géppark bővítése, hogy mindenki a megfelelő időben használhassa azokat, gazdasági erejének megfelelően. Az 1928. március 11-én tartott közgyűlésen az elnök Pete Endre előterjesztette, hogy egy kis javításra szoruló hengert adományozna a gazdakörnek, ha azt elfogadnák. Ugyanakkor felvetődött, hogy a marosszentkirályi Máriaffy birtokon eladó, használt gépek vannak, amelyek között jó lenne szétnézni, s legalább egy vetőgépet venni. A tagok köszönettel nyugtázták az ajándék hengert, és mindjárt megválasztottak egy háromtagú bizottságot, amelyik a Máriaffy eladó gépeit nézné meg, olyan felhatalmazással, hogy ha alkalmasnak találja minőségben és árban, vegye is meg. Vásároltak is egy vetőgépet, majd az év vége felé még egyet, 14000 lejért. Jellemző, hogy a tagság komolyan megtárgyalta a javaslatokat, és nem mindig értett egyet. Így, nov. 26-án, az elnök jelentette, hogy vásárolt egy gereblyét 1800 lejért, amit szívesen átadna a Gazdakörnek, ugyanabban az árban. A tagok a megbeszélés után elutasították az ajánlatot, azzal az indoklással, hogy az úgysem tudja minden tag igényét kielégíteni, s csak elégedetlenséget okozna.

Nagy gondot fordítottak a gépek karbantartására, és megkövetelték, hogy a tagok azokat ésszerűen és kíméletesen használják, időben vigyék vissza, s a náluk történt meghibásodásokat saját költségükön javíttassák ki. A kihágásokat első esetben 100 lejjel, másodszor 500 lejjel , harmadszor kizárással büntették. Így zárták ki a tagság soraiból 1929. márc. 3-án Zajzon Jánost az alapszabályzat 20. paragrafusának utolsó bekezdése alapján. (Igaz, hogy egy év múlva visszavették.)

A Gazdakör gondoskodott a kisebb igaerővel rendelkező gazdaságokról is, kisebb kapacitású gépek vásárlása által. Ezért 1929-ben határozatot hoztak egy 11 soros vetőgép vásárlásáról. Ezen a gyűlésen esik szó egy vagon szuperfoszfát műtrágya megvásárlásáról is a tagság számára.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1929. okt. 13-án a panitiak az előző évben elhunyt Gáspár József tiszteletére emlékünnepélyt és ezzel kapcsolatos gazdanapot szerveztek. Az eseményeket rögzítő jegyzőkönyvből idézzük: A gazdanap reggel 8 órakor kezdődött a fejőversennyel, melynek nyertesei: I. díj - Zajzon János, aki

Gáspár József emlékház

Csokros nevű 3 éves tehenétől 3 perc alatt 5.4 l tejet fejt (jutalma 100 lej); II. díj - Gaál Sándor (Jánosé), aki Viola nevű 3.5 éves tehenétől 7 perc alatt 7 l tejet fejt (jutalma dicsérő oklevél); III. díj - Nagy József (Ferencé), aki Rigó nevű 6 éves tehenétől 3 perc alatt 4.1 l tejet fejt (jutalma egy négyágú vasvilla). Ezután állatkiállítást tartottak fajok és életkor-csoportok szerint: - 1 éves üszők, - 2 éves üszők, - szimentáli tehenek, - erdélyi fehér tehenek, - bikák, - lovak és csikók. Mindenik csoport három díjat kapott. Következett a szántóverseny a Kurtaláb nevű dűlőben, ahol hat gazda jelentkezett, s

Az emléktábla

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mindenik a legtökéletesebb szántásra törekedett. Ezután Sikó László úr tartott előadást az őszi szántás jelentőségéről. Volt még háziipari- és terménykiállítás, nagy számú díjazottal. Délután a templomban Gáspár József emlékünnepély volt, majd utána a tagság az ünnepelt szülőházához vonult a Földműves Szövetség vándorzászlaja alatt, ahol leleplezték a ház falába elhelyezett emléktáblát. Ez alkalommal a paniti születésű dr. Sikó József tartott díszbeszédet.

A Gazdakör tagjai közösen küzdöttek a cséplőgép-tulajdonosok magas vámtarifája ellen, ami nagy megterhelést jelentett a gazdaságok számára. Például, 1931. júliusában Zajzon Gyula cséplőgép-tulajdonos 8% vámgabonáért akart csépelni, de a panitiak csak 7%-ot ígértek. Megbízták a Gazdakör vezetőségét, hogy hirdetés által keressenek más vállalkozót, aki elvégzi a cséplést 7%-ért. Pár nap múlva jelentkezett Zajzon Gyula, akivel meg is kötötték a szerződést.

Ezekben az években a Gazdakör téli tanfolyamokat szervezett a megyei központ irányításával és előadóival. A résztvevő gazdák a tanfolyam végén levizsgáztak, ahol bizonyítaniuk kellett az elsajátítás alaposságát. Ilyen tanfolyam volt 1933 telén a gyümölcstermesztési, 50 hallgatóval, 1934 telén a szőlészeti, ugyancsak 50 hallgatóval, és ugyanazon a télen a gyümölcstermesztési, 61 hallgatóval.

1936. nov. 15-én a Népházban tartott közgyűlésen a tagok megszavazták az EGE-hez (Erdélyi Gazdák Egyesülete) való csatlakozást, és megrendelték az Erdélyi Gazdát, az egyesület szaklapját. Itt értesítették a tagokat, hogy 1 vagon nemesített búzát (Bánkúti 1201-es és Odvos 241-es) vetőmagnak átvesznek a központtól, s a tagok csere alapon kaphatnak belőle.

Ugyancsak ezen a gyűlésen határoztak, hogy a tél folyamán egy általános mezőgazdasági tanfolyamot indítanak két hetes időtartammal, amelyen minél többen vegyenek részt, mert a gazdakör fizet az EGE-nek a résztvevőkért, és az előadókat szállással és koszttal ellátja. 1937. jan. 10-én nyitották meg a tanfolyamot, amelyen az EGE részéről részt vett Mikó László gazdasági felügyelő, a Maros megyei Földműves Szövetség elnöke, Szőke Mihály nyugalmazott iskolaigazgató, a tanfolyam vezetője és az állattenyésztés előadója, s Seyfried Ferenc gazdamérnök, EGE titkár, aki a növénytermesztést adta elő. A tanfolyam ideje alatt a gazdák jó előmenetelt tanúsítottak, mert az 1937. jan. 23-án tartott vizsgáról a következő feljegyzést olvashatjuk: "Máriaffy Lajos birtokos, EGE alelnök elnökletével a vizsga meg is tartatott 23 rendes és 50 rendkívüli hallgató részvételével. A vizsga egyúttal egy soha el nem felejthető ünnepély volt számunkra, amelyen meggyőződtünk fiataljaink gazdasági tudásáról, tanulásáról. Ugyanakkor egy lelki találkozás volt vezetők és népünk között, mely összekovácsol bennünket a sorsközösség tudatában."

A paniti gazdaköri tagok 1937. február 21. és 27. között egy, az EGE által Kolozsváron rendezett kiállításon csoportosan vettek részt. Az 1563

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A Gazdakör vezetősége a 30-as évek végén.
Állnak (balról jobbra): Incze Pál (Barabási), Bartha Zoltán, Miklós László, ismeretlen, ismeretlen, id. Nagy Lőrinc.
Ülnek (balról jobbra): Sikó Gergely, Gál János, Szász Pál, Váradi Albert, Barthos Gábor, Nagy József.

/1937. számú átirat értesíti a panitiakat, hogy *"... a kiállításon bemutatott magvakért a paniti Gazdakört a kiállítás bíráló bizottsága 500 lej pénzdíjjal, a kiállító tagokat pedig elismerő oklevéllel tüntette ki."* Az okleveleket a gazdaköri gyűlésen ünnepélyesen adták át a következő gazdáknak: Sikó Mihály, Pete Gyula, Barabási Albert, Kovács Béla, Barabási Gergely, Zajzon Gyula, Barthos Gábor, Kovács Sándor, Gáll Tamás, Nagy János, Máthé Gergely, Borbély Csiszár Márton.

A Gazdakör anyagi alapjai állandóan erősödtek, és így mind hathatósabban tudott hozzájárulni a tagok gazdasági megerősödéséhez. Természetesen, ezt a tagoknak is viszonozniuk kellett, és hozzá kellett járulniuk a szükséges pénzalapok előteremtéséhez. Így vetődött fel az ötlet, 1937 májusában, hogy egy cséplőgépet kellene vásárolniuk, amely által csökkentenék a tagok kiszolgáltatottságát a cséplőgép-tulajdonosokkal szemben, ugyanakkor jövedelemforrást biztosítanának a gazdakörnek, csökkentve ezáltal a rovatalból származókat, amelyek nagy terhet jelentettek a tagságnak. Ezzel mindenki egyetértett, s így az 1937. július 13-án tartott közgyűlésen ismertetik a tagokkal, hogy sikerült a vásárt nyélbe ütni, s megvettek egy új Hoffer cséplőszekrényt 155775 lejért, (aminek dobszélessége 810 mm), egy használt Ford traktort 55500 lejért és egy főszíjat 6557 lejért. A Gazdakör így a gyárral szemben nagy adóságot vállalt, és

[Erdélyi Magyar Adatbank]

fedezet gyanánt Barabási P. Gergely és Kovács Ferenc választmányi tagok, valamint Bartha Samu (Lajosé) birtokukat a Gazdakör javára átengedték. E gazdák áldozatkészsége, kockázatvállalása a köz javára példás, mely cselekedetükkel szembeni köszönő sorokat a jegyzőkönyv megörökítette.

1938 nyarán a 810 mm-es kis cséplőgépet – ami nem bírta volna az azévi nagy szalmájú gabonák cséplését – kicserélték egy 1070 mm-es MÁV gyártmányú gépre, amely újabb fizetési kötelezettségeket rótt a gazdakörre. A tartozást 3 évi vámgabona bevételből gondolták fedezni, a tagság rovatali megterhelése nélkül.

1938. augusztus 11-én jól szervezett gazdanap és díszgyűlés keretében emlékeznek meg a paniti Gazdakör fennállásának 30. évfordulójáról. A gazdanap eseményeinek megörökítését a Reggeli Újság augusztus 17-i számából idézzük azért, hogy példaként álljon az az értékelés, amely a kívülállók részéről hangzott el, minden részrehajlás nélkül:

A MEZŐPANITI GAZDAKÖR 30 ÉVES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL AZ E. G. E. ÉS FÖLDMIVES SZÖVETSÉG IRÁNYITÁSA MELLETT F. ÉV AUG. 14 ÉN (1938)

NAGY GAZDANAPOT

RENDEZ, MELYRE CIMZETTET ÉS CSALÁDJÁT TISZTELETTEL MEGHIVJA

MŰSOR

1. 8-9 óra: Fejőverseny.
2. 9-10 „ Állatkiállítás és díjazás.
3. 10-11 „ Istentisztelet.
4. 11-12 „ Silé- és modern tejgazdaság bemutatása ismertetéssel Seyfried F. gazdaságának.
5. 12-1 Terménykiállítás megtekintése.

1-3 KÖZEBÉD.

6. 3-7 A jubiláns Gazdakör díszközgyűlése.
a) Arasok felvonulása a gyűlésre.
b) Király himzett énekli a férfikar.
c) Elnöki megnyitó: a vendégeket üdvözli Gál János gazdaköri elnök.
d) A jubiláns Gazdakört üdvözlik Dr. Sütő Pál E. G. E. elnök.
e) A jubiláns Gazdakört üdvözlik Miké László F. M. Sz. elnök.
f) A Gazdakör 30 éves történetét ismerteti Barthos Gábor alelnök.
g) Népdalok énekli a vegyeskar.
h) Beszéd, bikamegett szavalja: Zajzon Gyula.
i) Milyen buzát termeljünk? Sutus Ferenc E. G. E. felügyelő
j) Őszi teendők a gyümölcsösben Angyal Balázs F. M. Sz. szaktanító.
k) Népdalok énekli a férfikar.
l) Záróbeszéd: Vásádi Albert ref. lelkész.
7. Gulyásbográcsvacsora.

Tg.-Mureş-ről autóbusz járat.

A 30 éves Gazdakör 1938-ban tartott Évfordulós Gazdanap meghívója

"Hosszú évtizedeken keresztül magtanulta a falu népe, hogy az önzés és magának való élet nem vezet eredményre. Ha részes akar lenni a haladásban és a munka gyümölcsöztetésében, össze kell fognia szomszédaival, ismerőseivel és minden más embertársával, aki azonos utakat és célokat követ. Ez indította el azt a nagyszabású gazdatömörülést, amelynek minden gazdakör egy-egy gyűjtőállomása. Ezért volt népes és tanulságos a paniti gazdanap, amelyen százkilométeres körzetből gyülekeztek össze a falvak földművelői, hogy a három évtizedes Gazdakört üdvözöljék.

Az erkölcsi összefogásnak kézzelfogható bizonyítékát adta a földműves társadalom ezen a gazdanapon, ahol a kedvezőtlenre forduló időjárásban is kitartottak a megjelentek, s teleszomjjal szívták magukba a tanulságokat. Majd az Istenhez fordultak, hogy tartsa meg továbbra is a föld népét erőben, összetartásban, szeretetben, nemzetiségének és hazájának javára.

Felemelő érzés volt a Gazdakör gépi berendezésének felvonulása, melyen bemutatták a folyamatot, amíg a búzából kalács lesz. Az ekék sora nyitotta meg az érdekes felvonulást, mely után a vető- és cséplőgépek következtek, aratólegények és kürtőskalácsos leányok kíséretével. Amint a nehéz traktorok végigdübörögtek, megteltek a szívek örömmel és bizakodás-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

sal, hogy a csatakocsik mai uralmában ez a felvonulás a béke seregéé volt, mely a kenyér és jólét verejtékes kitermelésére szolgál.

Ebben a hadseregben szolgálni tisztesség, becsület és igaz hősiesség."

Az augusztus 18-i számból:

"Tegnapi számunkban részletesen ismertettük a paniti gazdanap magas színvonalú, lélekemelő programjának lefolyását. A község munkás népe e mellett olyan látványos kiállítással is szolgált vendégeinek, amely még azokból is a legmesszebbmenő elismerést váltott ki, akik ismerik a paniti gazdák erényeit. Így történt, hogy az EGE vezetősége jóval több kitüntetés kiosztása mellett döntött, mint amennyire eredetileg számítottak.

A tehenek csoportjában 35 állatot vonultattak fel. Ezeknek meglehetősen nehéz elbírálását egy szakértő bizottság végezte, Szász József megyei földbirtokos elnökletével: Aranyérmet Izsák János, ezüstöt Gáll Sándor J., bronzot Váradi Albert lelkész állattulajdonosok kaptak. Oklevelet osztottak ki Máthé Gergely, Somorai Dénes, Gáll Salamon, id. Máthé Gergely, Nagy Ferenc, id. Jánosi Sándor és Koncz János gazdák között.

A lovakért 30 állattartó közül Máthé Gergelyt tüntette ki aranyéremmel a Dobránszky Dezső elnökletével megválasztott bíráló bizottság. Ezüstérmet Sikó János, bronzot Cioban Nicolae, míg oklevelet Somorai Dénes, Vajda István, Zajzon Gyula és Barthos Gábor gazdaköri alelnök kaptak.

A bikák csoportjában tenyésztésért ezüstérmet Kovács Miklós, tartásért dicsérő oklevelet a Székely Birtokosság kapott.

Az üszők csoportjában 52 állatot hajtottak fel, s Adorján Antal gazda nyerte el az aranyérmet, az ezüstöt Nagy Józsefnek juttatta a bíráló bizottság. Dicsérő oklevelet kaptak Kovács Márton P., Kovács József M., Gál Sándor S., Nagy Lőrinc és Csula Zaharia.

Az állatkiállítás keretében a sertéstenyészet néhány szép példányát vonultatták fel. E téren a Limbăşan őrnagy elnökletével kijelölt bizottság Nagy Lajosnak ezüstérmet, Pete Gyula, Kovács Sándor F. és Gáll Domokosnak dicsérő okleveleket juttatott.

Dicsérő oklevél sikeres Gazdanapi szereplésért

A fejőversenyen 8 versenyző vett részt. I. lett Nagy József, aki 4 perc alatt 7.7 l tejet fejt ki, II. Vajda Dezső szentkirályi legény, III. Gáll Sándor.

A terménykiállítás során szintén változatos s

[Erdélyi Magyar Adatbank]

érdekes anyaggal tett ki magáért a község. Itt aranyérmet Zajzon Gyula kapott csoportos kiállításért, Nagy Gy. Sándor méhészetért ezüstérmet nyert.

Burgonyatermesztésért bronzérmet kapott Barabási József gazdálkodó. Dicsérő oklevelet kaptak Czakó József földbirtokos Kövesdről, Barthos Gábor, Sikó L. Gyula, Nagy József (Ferencé), Nagy Lajos N., Bartha Samu L.

A gazdanapon résztvevők mindannyian részt vettek az emlékünnepélyen, ahol jelen voltak dr. Szász Pál, Az EGE elnöke, Telegdi László és Szász Ferenc felügyelő, Szegő Dénes Állategészségügyi főorvos, Atzél Ede báró, a Földműves Szövetség részéről Mikó László elnök, Anghi Balázs igazgató s ezen kívül megyei birtokosok, kisgazdák és intellektüelek nagy számban.

... Az egybegyűltek istentiszteleten vettek részt, amelyen Váradi Albert lelkipásztor mondott fennkölt szárnyalású beszédet, Barthos Gábor tanító vezetésével az ifjúsági vegyes kar közénekeket adott elő. Seyfried Ferenc gazdamérnök a választásról tartott tanulságos előadást. Szász Ferenc felügyelő pedig 'Milyen búzát termeljünk' címmel beszélt érdekesen.

Az ünnepély gerincét a délutáni díszközgyűlés alkotta, amelyet a jelenlevők kérésére a szabadban tartottak meg, az esőzés dacára is. A díszközgyűlés Gál József gazdaköri elnök üdvözlőbeszédével kezdődött, majd Barthos Gábor tanító ismertette jól megírt értekezésben az eltelt 30 év történetét. Elmondta, hogy a Gazdakör tulajdonképpen 1907-ben alakult, de hivatalosan a következő évben kezdte meg működését. Első elnöke Zsigmond Ferenc igazgató-tanító volt. ... Az ünnepély Váradi Albert lelkész zárta be. Elmondta, többek között, hogy az elmúlt három évtized alatt a zöldágakból font kapuk, amelyeket a vendégek fogadására felállítottak, egyre messzebb kerültek, s ez szemléltetően bizonyítja azt a fejlődést, terjeszkedést, amelyet a község megtett. ... Az új munkanapok, évek elindulásánál arra kéri a gazdanépet, hogy hittel és vezetői mögött haladjanak tovább bizalommal új ünnepek, mérföldkövek elérésére."

Ezeket a lelkes és biztató szavakat ma is magukénak vallhatják a panitiak, és példaképnek elődeik törekvését, akaratát és sikereiket, mert íme, ismét egy nagy újrakezdés napjait éljük, ahol szükség lesz összetartásra, becsületes és szorgos munkára, hogy a "hosszú út mérföldköveit" mindannyian elérhessük.

Még ebben az évben a gazdák fokozzák a cukorrépa és a szója termesztését, hogy minél nagyobb jövedelemhez jussanak. Egy lóherefejtő gépet vesz a Gazdakör 40000 lejért, hogy ezzel is gyarapítsák a bevételeket, s törleszteni tudják az adósságokat. E mellett még egy négynapos állattenyésztési, állat-egészségügyi és állattakarmányozási tanfolyamot is tartanak.

1940 tavaszára a Gazdakör törleszti az adósságai 2/3-ad részét, de még mindig marad 60000 lej, amit őszig szándékoznak megadni. Ebben az évben a tavaszi vetések gyengén sikerültek, sok volt az állatrekvirálás, és sok

[Erdélyi Magyar Adatbank]

embert behívtak a hadseregbe, ami mind kedvezőtlenül hatott a gazdasági életre, és hátráltatta a munkát. Az év őszén bekövetkezett bécsi döntés ismét megváltoztatta az országhatárokat. A nemzeti elnyomás megszűnése egy igazságosabb világ kialakulásának reményeit csillantotta fel, és ez lendületet adott a gazdasági életnek is. Az EGE felveszi az EMGE (Erdélyi Magyar Gazdák Egyesülete) nevet, s 1941-ben már számos kisgépet, műtrágyát kínál a gazdáknak és gazdaköröknek, valamint trágyatelepek és silógödrök építését ajánlja, kedvezményes áron. Így vett a Gazdakör egy gabonaszelektort 50%-os kedvezménnyel, és építtetett 8 silógödröt, amelyekből néhány még ma is használható.

1942-ben az EMGE rendszeresíteni akarta az ákosfalvi gazdasági népfőiskolát, s kérte a gazdaköröket, hogy a fenntartáshoz szükséges alapokhoz járuljanak hozzá 100 pengővel. A háborús helyzet azonban ennek megvalósítására már nem adott lehetőséget. 1943-ban megalakítják a székely határőr zászlóaljakat, ahová sok paniti gazdát is behívnak katonai szolgálatra, úgy a vezetőtanácsból, mint a tagok soraiból. Ezért a zárszámadások és az ügyviteli teendők napirenden tartása késedelmeskedik, a gyűléseket sem tudják megtartani. A Gazdakör még 1944 elején felhívja a tagokat, hogy minden erőfeszítést tegyenek meg a többlettermés elérése érdekében, ami minden gazdaköri tag hazafias kötelessége.

b) Egyéb gazdasági jellemzők

A két világháború közötti időszak gazdasági életére Paniton is jellemző volt a társadalmi rétegződés elmélyülése. A nagygazdák rétege fokozatosan megnövekedett, úgy, hogy 30-nál több gazda tartott szolgát vagy használt napszámos munkát. Ezek közül 2-3 két szolgát és szolgálólányt is. A nagygazdaságok súlya az árugabona termesztésben mindinkább megnövekedett, s a piacon kialakult harcban egyre több nehézséget okoztak a közepes- és kisgazdáknak. A középgazdák, akik máskülönben megélhetnének a földjeik után, hajszolják magukat és családtagjaikat, s részibe vagy árendába kivesznek még egy darab földet, csakhogy felvehessék a versenyt a nagyobb gazdaságokkal. Az így befolyt többletjövedelemből újabb földterületeket vásárolnak.

A nagygazdaságok számának növekedésével párhuzamosan szaporodott a nincstelenek száma is. Ennek egyik oka a természetes szaporulat és kisebb mértékben egyes közép- és szegénygazdák tönkremenése. A panitiakra jellemző – beleértve a nincsteleneket is – hogy mindvégig hűek maradtak falujukhoz, s ha egy idényre el is szegődtek a városra, mindjárt hazatértek, mihelyt munkalehetőség kínálkozott. Állandó ipari munkát csak az 1950-es évek után vállaltak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Erre az időszakra jellemző az óriási hajsza a földvásárlásért. A földek ára, főleg a 30-as évek után, nagyon megnőtt. A pénzt elő kellett teremteni, s annak módja a következő lehetett:

- kisajtolni a végletekig a család munkaerejét
- takarékoskodni a koszton, elkerülni minden felesleges költséget
- a legalacsonyabbra szorítani minden olyan költséget, ami nem járul hozzá a gazdaság fejlesztéséhez, beleértve a lakást, ruházatot, szórakozást, kulturális igényeket stb.

Mondják, hogy ebben az időszakban a panitiak reggel korán – még sötétben – indultak a mezőre feleségestől, s vitték a nagyobb gyermeket is, aki végig dolgozott velük, és estig folyt a munka. Ezeken a munkanapokon főzés nem volt, hanem kenyeret, kevés szalonnát és hagymát ettek. A lakóházra és a berendezésre nem adtak olyan sokat, hanem minden gazda arra törekedett, hogy nagy istállója, csűrje, színje és gabonása legyen.

Ami a ruházkodást illeti, még tartják a régi paniti viseletet, amihez szükség volt a nők hagyományos munkájára: a fonásra és szövésre. Galgóczi K. jegyzi meg a paniti nők különleges érdemeit, amit a fonás és szövés területén tanúsítanak: *"... A paniti nők és férfiak ruházata házi készítményből kerül ki. Vásár útján nagyon keveset vesznek. A kender megmunkálása a szokott módon történik. A kenderszövetek szépségét és jóságát előmozdította az, hogy a faluba egy tanult takács került, akitől az asszonyok eltanulták a különböző csinos mintájú kelmék szövését. A férfiak ruházatához a gyapjúszöveteket az asszonyok szövik, úgy szintén a takarókat, amelyeket ványolás végett Beszterce vidékére visznek."* Többé-kevésbé ezek a viszonyok maradtak meg a két háború közötti időszakban is. Így gyűlt a pénz a földvásárlásokhoz, amihez még hozzájárult az állattenyésztés nagymértékű fellendülése.

A nagygazdáknak 15-20 számos állatot kitevő állományuk volt, a közepes gazdák 5-10 számos állattal rendelkeztek, még a nincstelenek is a részibe kaszált takarmányból és kapált kukoricából eltartottak egy-egy tehenet, sertést, néhány juhot és baromfit. Sokan sertés- és ökörhízlalással is foglalkoztak, ami igen kifizetődő volt. A kihízlalt állatokat az ország minden részéből idesereglett kereskedők vásárolták fel. A panitiak nagyon sok tejterméket szállítottak Vásárhely piacára. Főleg a vaj és tejföl örvendett nagy keresletnek. A gazdasági élet ilyen arányú fellendülése hamar híressé tette Mezőpanitot, s ugyanakkor nőtt azoknak a száma is, akik irigykedve figyelték a panitiak szorgalmát, törekvését, és igyekeztek rossz színben feltüntetni a panitiak magatartását.

Az egymással is folytatott gazdasági küzdelem óriási volt. Ha megtudták, hogy valahol föld van eladó, éjszaka mentek el a gazdához, nehogy valaki megtudja, és megvegye az "orruk előtt". Természetesen, hogy ilyen körülmények között a földnek nagy ára volt, s a földvásárlási küzdelemből azok kerültek ki győztesen, akiknek több pénzük volt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ez a földvásárlásért folytatott hajsza lényegesen megkülönböztette a paniti embert a környező falvak lakóitól. A kövesdi, harczói vagy akár a náznáni emberek nem tudták, s valószínű nem is akarták átvenni ezt a munkaritmust, aminek az lett az eredménye, hogy a paniti határhoz csatolódott ezen falvak határának egy-egy jó része, s ahogy még ma is mondják – ha a kollektivizálás nem vet véget ennek a hajszának, a panitiak megveszik ezeket a falvakat mindenestől. Ha nem is teljesen reális, de jellemző és sokatmondó ez a vélemény.

A XIX. sz. végén s a XX. sz. elején a jelentős ipari fejlődéssel párhuzamosan a mezőgazdaságban is észlelhető a gazdálkodásnak egy belterjesebb formája, a régi külterjes gazdálkodással szemben. Ennek a folyamatnak fő tényezői a munkaeszközök tökéletesedése: a vaseke, a vasfogú borona, a kasza használata az aratásnál; a gépesítés előretörése és új mezőgazdasági gépek (cséplőgép, kaszálógép, vetőgép) bevezetése; új, nagyobb termőképességű növény- és nemesített állatfajták meghonosítása a mezőgazdasági termelésben (bánkúti búza, szimentáli tehén, york sertés); műtrágyák és csávázószerek használata; a mezőgazdasági tudományok terjesztése a gazdák soraiban. Mindezek a tényezők lassan a mezőgazdasági munka termelékenységének növekedéséhez vezetett, ha nem is általánosan, de a nagyobb gazdaságokban. Az is igaz, hogy a kisgazdaságok helyzete mindinkább romlott, nem tudták állni a versenyt a nagyobb gazdaságokkal, aminek következménye az eladósodás és Erdély területén évente több mint 4500 birtok elárverezése lett. Ez Panitra nem jellemző, mert egy gazdát sem árvereztek.

Földtulajdonok. 1912-ben a paniti földtulajdonok nagyság szerint a következőképpen oszlottak meg, 480 tulajdonirattal rendelkező gazda között:

1 holdnál kisebb	193 család
1-5 hold	171 család
5-10 hold	53 család
10-15 hold	32 család
15-20 hold	13 család
20-25 hold	5 család
25-30 hold	5 család
30-35 hold	4 család
35-40 hold	1 család
57 hold	Kovács Sándor
62 hold	ref. egyház
196 hold	Szentkereszti Anna bárónő

A fentiekből kitűnik, hogy az egy holdon aluli birtokkal rendelkező családok száma a legnagyobb, azután következnek az 5 holdig terjedőek, amelyek összlétszáma 364, míg az annál nagyobb birtokkal rendelkezők száma összesen 116. Panit lakóinak 3/4-e nem tudott megélni a saját földterületeiből.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ilyen gazdasági körülmények között érte meg Panit az első világháború kitörését 1914. július 28-án, amikor megkezdődtek a mozgósítások, amelyek folytatódtak a háború végéig. A falunak nemcsak a leghatékonyabb munkaerő hiányát kellett elszenvednie, hanem a beszolgáltatásokat (gabona, hús, tej, bőrök, zsír stb.), a lovak elkobzását, a nagyméretű inflációt, a községi elöljárók visszaéléseit a rendeletek alkalmazásánál, az éhezést, a betegségek elterjedését, az erkölcsi romlást, amelyek mind kísérői voltak a háborús éveknek. Ehhez járult még a trianoni határok meghúzása, ami kezdetét jelentette egy olyan kisebbségi sorsnak, ahol a meghirdetett politikai, vallási és nemzetiségi jogok jórészt csak ígéretek maradtak, amelyeket senki nem kért számon soha senkitől.

A falvak gazdasági életében nagy jelentőségű volt az 1921-es földreform, amely az uradalmi- és nagybirtokok egy részét kiosztotta a földnélküli parasztságnak. Paniton kisajátították a Szentkereszti Anna, Josika Gáborné bárónő és a református egyház birtokainak egy részét. A báró Szentkereszti Anna földjeiből 172 holdat és 828 négyszögölet osztottak ki a következőképpen:

- szántóterületek: - összesen 92 hold és 1106 négyszögöl, amiből 20 hold I. osztályú, 30 hold II. osztályú, 22 hold III. osztályú és 20 hold és 1106 négyszögöl IV. osztályú
- szénafüvek: 474 négyszögöl II. osztályú
- legelők: - összesen 75 hold és 162 négyszögöl, amiből 65 hold és 162 négyszögöl I. osztályú és 10 hold II. osztályú
- erdők: 1 hold és 545 négyszögöl
- belsőség: 330 négyszögöl, amiért cserébe adtak 2 hold szántót lucernával bevetve
- terméketlen: 1 hold és 409 négyszögöl

A református egyház birtokából kisajátítottak 16 hold és 156 négyszögöl területet, amiből 10 hold és 1259 négyszögöl III. osztályú szántó, 5 hold IV. osztályú szántó és 497 négyszögöl terméketlen.

A Szentkereszti Anna báróné területéből kisajátított 172 holdat a következőképpen osztották el:

- iskolakertnek 3 holdat
- a görög-katolikus egyháznak 29 holdat és 330 négyszögölet, amiből templomépítésre 330 négyszögölet, a parókia részére 18 holdat, a kántornak 4 holdat, a templom költségeire 7 holdat
- a falu belterületeinek bővítésére 14 holdat
- állami tartalékok, amiből a sportpályának 3 hold, a községi bikák részére 6 hold, a temetőnek 1 hold, a dögtér részére 1 hold, az állatvásártérnek 1 hold és 882 négyszögöl, a faluházának 300 négyszögöl, a kultúrháznak 300 négyszögöl és az egészségi háznak 300 négyszögöl.

Földet kapott összesen 50 paniti, akik közül 26-an egy-egy holdat, 24-en pedig kiegészítést egy holdig a meglevő földjeihez. Ezeken kívül kiosztottak

[Erdélyi Magyar Adatbank]

68 házhelyet, házépítés céljából – ezek a "kényszertelkek". Sajnos, hogy a paniti kérelmezők közül 93-an nem kaptak egyáltalán földet. Ezek közül özv. Adorjáni Józsefné kérvényét oldották meg kedvezően, akinek utólag adtak egy hold művelhető földet a határban.

Az elkövetkező időszakban fokozódott a mezőgazdasági termelés. Mind nagyobb területeken termesztették a cukorrépát, ami fokozta a gazdaságok pénzbeli jövedelmét. A 40-es évektől a napraforgó termesztése is elterjedt, mivel házi használatra az olaj a zsír helyettesítésére igen alkalmas volt, és a piacon is keresett árucikk lett. Ugyancsak fokozódott a zöldségfélék termesztése is, főleg a paradicsom és paprika fogyasztása fokozódik a családokban, de a piacra is kerül belőlük.

Lakóházak. A paniti lakóházak építéséhez és befedéséhez felhasznált anyagok minőségéből kitűnik, egyrészt, hogy a lakáskultúra az 1900-as években még nélkülözte az igényességet, másrészt, hogy a falu lakói nagy részének anyagi helyzete nem engedte meg a drága anyagok felhasználását. A házak, falaik szerint: 4 ház kőből, téglából, 13 ház földből, agyagból és 333 ház fából és más anyagból; befedésük szerint: 9 ház cseréppel fedve, 61 ház zsindellyel vagy deszkával és 300 náddal, szalmával vagy kóréval. Ettől az időtől kezdődően azonban mindinkább a tégla lesz a fő építőanyag. Megkezdődik a téglavetés a Zajzon Jenő kertje fölötti dűlőben, majd az 1910-es évek után a Szőlőveremben. A kivetett téglát helyben ki is égették.

Intézmények. A község, a nép nem feledkezik meg ebben az időben sem közös intézményeinek fejlesztéséről.

- 1920-ban tejcsarnok létesült, ahol naponta több mint 2000 liter tejet dolgoztak fel. Emellett még két másik tejcsarnok is működött, ami bizonyítja a községben kifejt tej nagy mennyiségét.
- 1922-ben kezdték el a kántori lakás építését a hívek 45015 lejes adományával, amit 1923-ban fejeztek be.
- 1927-ben alakult a "Hegyközség" az 1890-es filoxéra által kipusztult szőlők újratelepítésére. Ez önkormányzati joggal felruházott és az akkori kormányok által támogatott szervezet volt, amely tömörítette a szőlőtermesztő gazdákat a közös érdekek megvédésére. A Hegyközség vezetőségét az elnök, a jegyző, a pénztáros és esetleg a szakoktató alkotta, valamint 10 választmányi tag. A vezetőség fő feladata az új, nemes szőlőfajták beszerzése és terjesztése, szaktanfolyamok szervezése, a hegyőrök megválasztása, a tilos időszak megállapítása, a szüret időpontjának megállapítása és egyebek voltak.

Ebben az időben épült számos **középület**:

- 1930-ban épült a papilak; a táncterem, ami a mai kultúrotthon helyén állott – gerendából és deszkából, benne magasított emelvénnyel a zenészek számára; a fogyasztási- és tejszövetkezet épülete a gyűlésteremmel együtt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

- 1931-ben épült a községi iroda épülete (a mai polgármesteri hivatal) a jegyzői lakással együtt. Azelőtt az iroda – a jegyzőség – a falu felső végén, Barabási Mihály mai telkén volt egy kis házban.

Az 1931-ben épített községi iroda épülete, a mai Polgármesteri Hivatal

Ekkortájt vásárolták a községi mérleget, amire nagy szükség volt a rakott szekerek és az állatok leméréséhez.

Ebben az időben kezdték meg a mezőségi keskenyvágányú vasút építését, ami az eredeti tervek szerint Panit alsó határán haladt volna el, s az Iszek, Csereköz, Szénáságy dűlőket szelte volna át. Sajnos, hogy a paniti gazdák közül egyesek, akiknek szavuk volt a faluban, nem értették meg a vasút jelentőségét, és nem egyeztek bele, hogy földjeiket átszeljék a sínek. A vasútépítő társaság hamar döntött, s az építkezéseket áttették a bergenyei völgybe, a panitiak pedig hosszú éveken keresztül járták a hágó és az oltványerdő útját, hátukon az átalvetővel, hogy a vásárhelyi piacra jussanak áruikkal, vagy a fogatokon zötyögtek a kátyús utakon, ami jókora kerülőt is jelentett. Valószínű, hogy ebből levonták a megfelelő következtetéseket, mert később, amikor a gázbevezetés kérdése került napirendre, a panitiak hamar pozitív döntést hoztak, míg sok Vásárhely környéki falu, az erdőkben bízva, elvetette a lehetőséget.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

V. A politikai élet alakulása 1945-ig

Panit történetének alakulására nagy hatással voltak mindazok a politikai, gazdasági és társadalmi események, amelyek a közép-európai népek sorsát alakították a századok folyamán. Különös hatással voltak azok a történelmi események, amelyek a Magyar Királyság történelmi fejlődéséhez kapcsolódtak. Ennek a történelemnek különös sajátosságai: a feudális viszonyok korai kialakulása, a 160 évig tartó török hódoltság, az osztrák királyság jogalakulása a magyar trónnal szemben, Erdély különválása Magyarországtól, a reformáció térhódítása, az állandó felkelések, a székelység különleges ősi jogainak és szervezési formáinak megőrzése, hadviselési kötelezettségei, mind megannyi fontos tényező, ami meghatározta Mezőpanit politikai életének alakulását. Nem utolsó sorban meg kell említenünk azt a tényt, hogy a politikai élet alakulására nagy hatással volt és van Erdélyben a három együttélő nemzetiség – román, magyar és német – közös munkája, harca és egymásrautaltsága.

A politikai élet alakulását érezhetően befolyásolta a földesúri birtok megjelenése a falu határában. A földesurak önkényessége kiélezte az ellentéteket, s megindította az osztályharcot, a kizsákmányoltak harcát a társadalmi felszabadulásért. Ilyen eset volt Paniton, amikor Szentkereszti Györgyné, báró Kornis Klementina önkényesen a birtokához csatolta a Ponk legelő egy részét.

A földesúri birtok, a nagygazdák, az állam a képviselőin keresztül állandó nyomást gyakoroltak a panitiakra, aminek következtében kialakult az elnyomott tömegek ellenszenve az urakkal szemben. Az elnyomott és kizsákmányolt szegények Paniton is együtt éreztek, nemzetiségi különbség nélkül. A nincstelen magyar testvérét látta a nincstelen románban. Ebben az időben Paniton nem tudnak arról, hogy a gyűlölködésnek bármilyen formája is megnyilvánult volna.

Kezdetben a panitiak nem vettek részt politikai szervezetekben. Nem is próbálták beszervezni őket, ezért a falvak közösségének élete évtizedeken keresztül nem változott szinte semmit, mindenki élte életét a megszokott, ősi normák szerint. Az 1848-49-es szabadságharc, majd az első világháború változatos politikai eseményei gyökeresen megváltoztatták ezt a helyzetet.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ehhez nagymértékben hozzájárult az elnyomó osztályok, az osztrák uralom "oszd meg és uralkodj" elven nyugvó politikája, amikor a sovinizmus szellemének elhintésével próbálták megmérgezni az együttélő nemzetiségek öntudatát.

Mivel Paniton is nagy volt a száma a szegény sorsú családnak, kialakult a gazdagokkal szembeni irigység és gyűlölet. Ezeket az érzelmeket fokozták a háború okozta nyomorúságok és bizonyára az 1917-es orosz forradalom, valamint a Magyar Tanácsköztársaság létrejötte, amelyek célkitűzései táptalajt találtak a szegény rétegek érzésvilágában. A Tanácsköztársaság leverése, Oroszország izolálása nemzetközi síkon bizonyos fokig elkedvetlenítette a nincstelen tömegeket, s felcsillanó reményeiket látták rombadőlni.

Ezt a veszteséget az erdélyi románok számára pillanatnyilag kárpótolta Erdély Romániához való csatolása, – ami Romániának, a Tanácsköztársaság leverésében vállalt szerepének eredménye volt – és az ebből származó előnyök, amiben politikai, gazdasági és társadalmi síkon részesültek az új történelmi körülmények között.

1920. június 4-től a panitiak mindennapi életére ránehezedett a kisebbségi sors. Bevezették a rendkívüli állapotot, a hűségeskü letételét az új államrendre, az ezt megtagadók elbocsátását, a román, mint hivatalos nyelv kötelező használatát, korlátozták a gyülekezési szabadságot, és így az egyházi vagy kulturális megmozdulásokra is szolgabírói engedélyt kellett kérni. Állampolitikaként meghirdették a "visszarománosítást", a "névelemzéseket", és hiába vallotta magát valaki magyarnak, ha a neve alapot adott arra, nem járhatott csak román iskolába. Mindemellett megkülönböztető bánásmódban részesültek, és hátrányos helyzetbe kerültek a magyarok a választásokon, a katonaságnál, vagy ügyes-bajos dolgaik intézése alkalmával. Tilos volt a magyar helységnevek használata, a keresztnevek beírását csak románul engedélyezték.

Ezekben a szomorú esztendőkben, amikor a jogfosztottság keserű napjait élték a panitiak, akaratlanul is a politika hatáskörébe sodródtak az emberek, s mindenki azt latolgatta, hogy hogyan lehetne ebből a helyzetből megszabadulni. A 30-as évek végére II. Károly király egy olyan Kisebbségi Statutumot hozott létre, amely biztosította a felekezeti iskolák autonóm működését és az egyházak önkormányzatát. Ez részletesen szabályozta a nyelvhasználat kérdését is, biztosítva a községi tanácsban a magyar nyelv használatát, a kérvények magyar nyelven történő benyújtását, – igaz, román nyelven való fordítás mellékelésével –, a családnevek eredeti formában való használatát és írását, a falu magyar nevének használatát a kisebbségi sajtóban stb. Az 1939-es népiskolai törvényből kimaradt a névelemzés alkalmazása, s 1940 elején a Hangya szövetkezet vezetői is kaphattak italmérési engedélyt, de mindezen könnyítések nem változtattak a lényegen.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezen történésekkel egyidőben az emberiség megállíthatatlanul sodródott egy új világégés felé.

A politikai élet alakulása nemzetközi síkon, a német fasizmus és a revans politika térhódítása a belpolitikában, a fasiszta szervezetek fokozatos megerősödése, a Vasgárda tevékenysége, s a fajgyűlölő politika, amelyet szítottak, mind megannyi tényező volt a falu politikai életének alakulásában. Az a tény, hogy úgy a magyar, mint a román szegény ember látta azt, hogy szükség van egy jobb világra, amelyben az emberek ténylegesen elnyerik emberi méltóságukat az élet minden területén, ezekben a válságos időkben is összekapcsolta a tömegeket. A falu politikai életének alakulásában fontos tényezőként szerepeltek az 1917-es oroszországi forradalomban részt vett és onnan hazakerült panitiak és más falubeliek elbeszélései, amelyek megvillantották egy új társadalmi rend létrehozásának lehetőségeit. Itt említjük meg a paniti Jánosi Jánost, a "nyomogatót", aki vörös katonaként vett részt az oroszországi forradalomban, s ahogy mesélte, Leninnel is találkozott, akivel kezet is fogott. Érdemei elismeréséül, élete végéig küldték neki az "Aurora" című folyóiratot a Szovjetunióból.

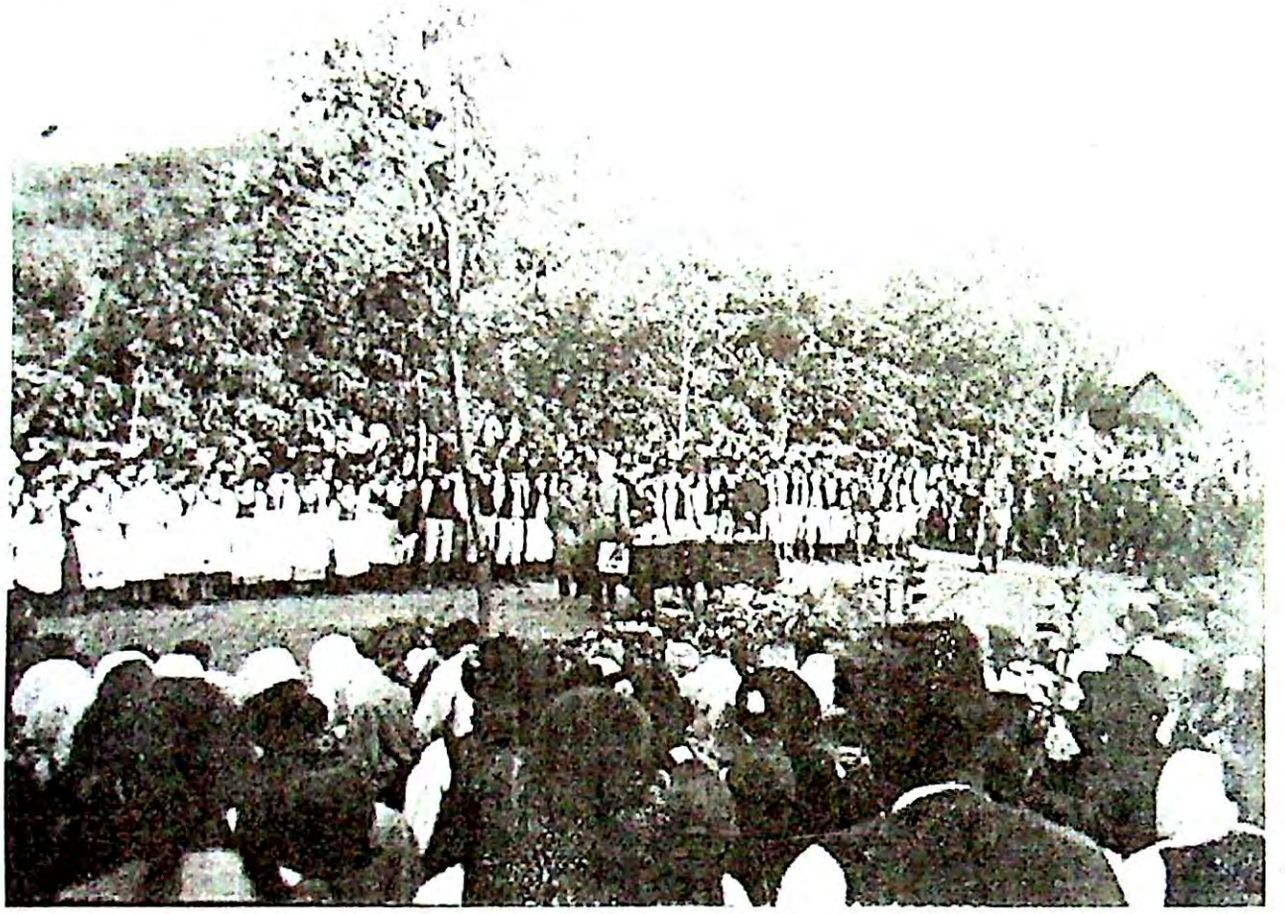
(Jánosi bácsi a fronton egy orvos mellett tevékenykedett és olyan jól megtanulta az izületek helyretevésének módját, valamint az izmok és izületi tokszalagok masszázsát, hogy itthon a környék híres "nyomogató"-ja lett, sok ezer ember szenvedéseit enyhítette.)

Egy másik fontos tudatformáló tényező az illegalitásban működő Kommunista Párt tevékenysége volt, amelyről tudomást szereztek a panitiak is Marosvásárhelyen keresztül, az 1929-33-as gazdasági válság idején, az 1936-os marosvölgyi famunkások megmozdulásai alkalmával, majd a háborús készülődés idején. Szorosabb kapcsolatra vagy szervezkedésre azonban nem került sor, mivel a párt sem kereste ennek módját, s a panitiak pedig belevetették magukat a munkába, hogy "ha lehet, még egy darab földet vegyenek".

Az 1935-ös esztendő táján egyes személyek Panitból, mint Popescu Ioan tanító és Balaure Ioan, a csendőrőrmester fia, a Vasgárdát igyekeztek megszervezni, s sikerült is néhány paniti lakost beszervezniük. Igaz, különösebb tevékenységet nem fejtettek ki, nem kerültek konfliktus helyzetbe a panitiakkal. Emlékezetes maradt a panitiak számára az az elterjedt hír, hogy nagy csapat legionár közeledik Náznán felől, a vásárhelyi úton, hogy leszámoljon a panitiakkal; hogy ki mit értett ez alatt, most már nehéz lenne tisztázni. Tény azonban, hogy Panit egész férfi lakossága összefogott, s éjjelenként az utcákon őrködtek mindenféle kézbevalóval felfegyverkezve, hogy megvédjék magukat. Ahogy mondják, a legionárok megneszelték, hogy a panitiak milyen fogadtatásra készülnek, s lemondtak tervükről. Azt is mesélik, hogy egy alkalommal egy legionár csapat Náznánból, zászlókkal és énekszóval átvonult Paniton.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ilyen körülmények közt valósult meg Észak-Erdély visszacsatolása Magyarország területéhez, amely a magyarok számára a kisebbségi sors, az elnyomatás és a rendszeres megaláztatás megszűnését jelentette. Úgy könyvelték el, mint történelmi igazságtételt, amelynek törvényszerű bekövetkezése végig az emberek tudatában élt.

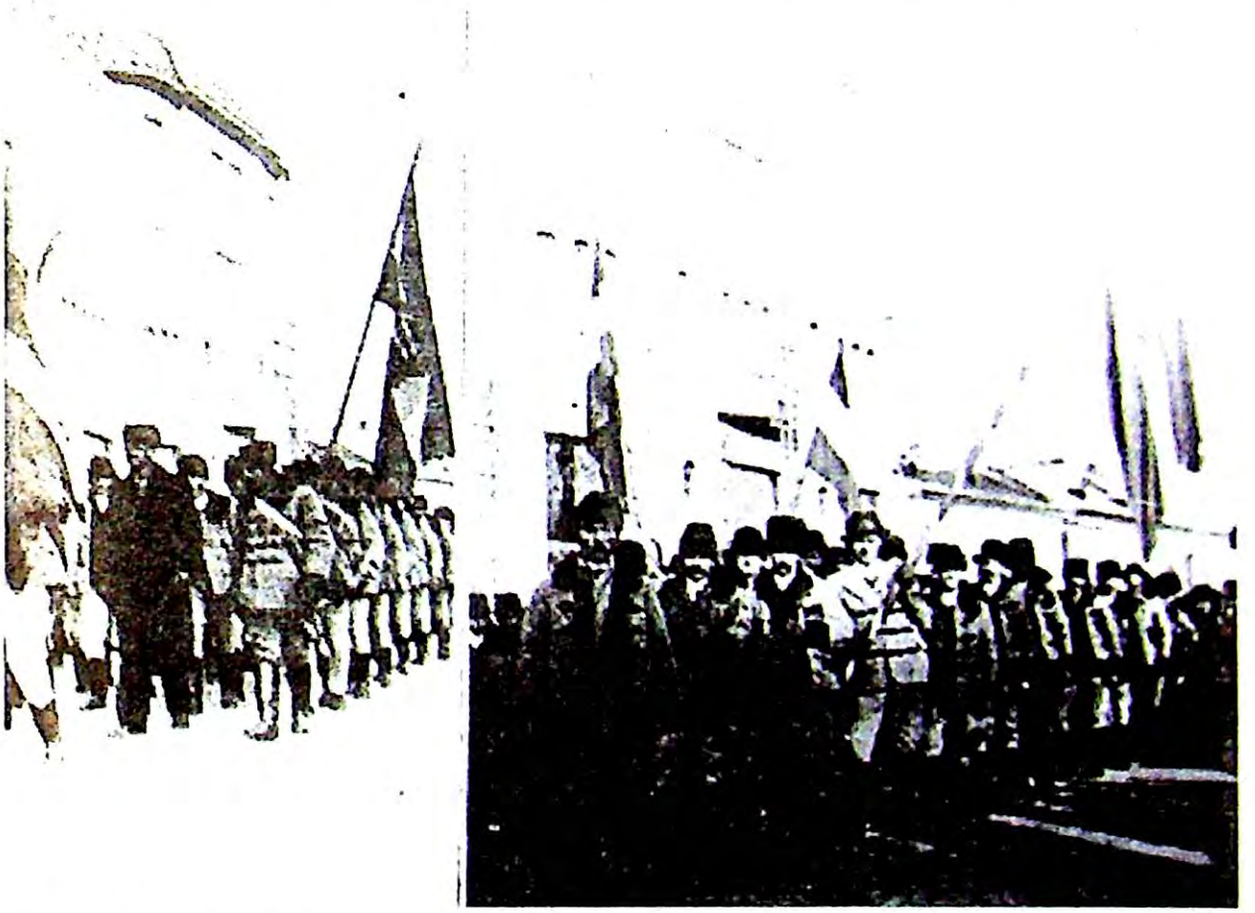
1940. szept. 22. Paniti nagygyűlés és találkozás a honvédekkel

Az 1940-es bécsi döntésnek nemkívánatos következményei is voltak a falu életére. A visszacsatolás tovább élezte a helyzetet a nemzetiségek közt, amelyet még fokozott az is, hogy a földesúri osztály egyes képviselői nyíltan nacionál-soviniszta eszméket szítottak a románok ellen. Egy alkalommal báró Aczél Ede tartott egy ilyen beszédet Paniton, aminek az lett az eredménye, hogy néhány, könnyen befolyásolható paniti egy éjszaka lebontotta és széjjelhordta az azelőtt pirosba felépített görög katolikus templomot. Mentségükre legyen mondva, hogy a bujtogatás mellett az is késztette erre a panitiakat, hogy a templom építésekor kötelezték a magyar ajkú lakosságot, hogy fogataikkal anyagot hordjanak; ezenkívül családonként hét nap ingyen-közmunkát kellett végezniük az építkezésnél, valamint a premilitárokat is sorozatosan felhasználták ingyen-munkára ugyanitt, amit ők, főleg vallási okokból, csak kényszerből végeztek. Minden családot köteleztek 100 lej

[Erdélyi Magyar Adatbank]

pénzbeli hozzájárulásra, valamint a székely birtokosság egyes jövedelmeit szintén lefoglalták a templomépítés céljaira.

Az 1940-44-es időszakban a hatalom politikai szervezetek létrehozására törekedett, s megpróbálta a panitiakat is bevonni az Imrédi pártba. Ez részben sikerült is, 1943-ban ennek a pártnak már több tagja is volt Paniton. Tény azonban, hogy nem volt semmiféle konkrét tevékenységük, a tagok részéről sem történtek ellenséges megnyilvánulások semmilyen irányba. Ezen időszak elején a panitiak közül, sajnos egyesek soviniszta magatartást tanúsítottak, s nem egyszer csúnya szavakkal illették a paniti román nemzetiségűeket vagy a szomszédos Náznánfalva lakóit. Fájdalom, hogy a közvélemény nem lépett fel elég erélyesen azok ellen, akik ezeket elkövették, pedig sokkal többen voltak azok, akik érezték, hogy ezek a megnyilvánulások

1941. febr. A panitiak felvonulása Marosvásárhelyen a székelyek nagygyűlésére

sem a falu ősi törvényeivel nem egyeznek, sem pedig a jövőre nézve nem hozhatnak semmi jót, amint az be is bizonyosodott 1944 után. Ezek a kezdeti túlkapások szerencsésen megszűntek, amikor a karhatalom ura lett a helyzetnek, s nem tűrte a törvények áthágását.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ezek a viharos esztendők szomorú eseményei mély nyomot hagytak a lelkekben, s arra késztette az egyik felet, hogy megtorolja ezeket, a másik felet pedig arra, hogy félve gondoljon a jövőre, az esetleges felelősségre vonástól tartva. Mindezek miatt, a háború után, többen a panitiak közül arra kényszerültek, hogy elhagyják a falut, s Magyarországon vagy szerte a világban, egészen Ausztráliáig, alapítsanak maguknak új otthont. Sajnos, hosszú időnek kellett eltelnie míg a sebek begyógyultak, s az élet a normális kerékvágásba visszazökkent.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VI. Mezőpanit társadalmi-kulturális élete

VI.1. Társadalmi élet

A székelyek letelepedésekor a szabad székelyek között nem létezett semmilyen társadalmi megkülönböztetés. A közösség minden tagja egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezett. A vezetőket a közösség választotta, s addig élvezték eme közösség bizalmát, amíg a választók érdekeinek megfelelően végezték tevékenységüket.

A XIV. sz. folyamán a székelyek helyi vezetését a férfiak falugyűlése oldotta meg, a székekét pedig a székek közgyűlése, amely a széki közösségek választottjaiból állott.

A XV. sz.-ban a társadalmi kategóriák még inkább kihangsúlyozódnak, s az egyenlőtlenség még inkább mélyül.

A XVI. sz.-ban a közösségi vezetést a falugyűlés, a választott falusbíró és az esküdtek végezték. A falugyűléseken mindenki részt vehetett, gazdasági és társadalmi helyzetétől függetlenül. A falugyűlésen hozott határozatok, szabályzatok kötelezők voltak a közösség minden egyes tagjára nézve. Ezek alapján hirdették meg a falugyűléseket, ahányszor a helyzet úgy kívánta, de évente, kötelező módon legalább egyszer. Itt szabták meg a jogokat és a kötelezettségeket az ősi székely rendtartás szerint. A falugyűléseken hozott határozatok és rendeletek irányították a falu gazdasági életét is. Itt határozták el a földek időnkénti újraosztását, a földek felhasználását, az adózókra kirótt összegeket. A falugyűlésen választották meg a falusbírót, az esküdteket, az éjjeliőrt. Paniton az első falusbíró nevét a Bethlen Gábor által készíttetett lusztra tartalmazza, és Oxphani Miehaelis néven van feljegyezve, akit magyarosan Oszfáni Mihálynak hívhattak.

A falugyűlések megtartását s az azokon való részvételt nagyon komolyan vették, s kötelező volt. Ezért a falusbíró egyik legfontosabb kötelessége volt, hogy időben meghirdesse a gyűlés helyét és idejét, hogy mindenki úgy intézze a dolgait, hogy a gyűlésen részt vehessen. Ezenkívül:

- vezette a nyílföldek újraosztását, hogy senki ne károsodjon

[Erdélyi Magyar Adatbank]

- az esküdtekkel együtt ellenőrizte a határt, a földek és termények állapotát, azok betakarítását, a szántó- és kaszálóterületek időben való felszabadítását és a területek átadását a legeltetésre
- megszervezte és ellenőrizte az éjjeli őrséget
- elnökölt a bíráskodások alkalmával
- kirótta és behajtotta az adókat
- ellenőrizte az erdők használatát, megakadályozván a felelőtlen erdőirtást
- felügyelt a tilalmasokra, és a vétőkre büntetést rótt ki.

János Zsigmond erdélyi fejedelem utasításai szerint 1564-ben a bíró a 2 forintot érő ügyekben ítélkezhetett, a faluszékkel együtt. Büntethetett kihágási ügyekben 1 forintig, erdőtilalmak megszegése esetén 3 forintig. A 3 forintos büntetést azonban csak idézés és bírósági határozás alapján lehetett alkalmazni, nem pedig a kihágás egyszerű megállapítása folytán.

A vitás eseteket igyekeztek a faluszéken elintézni, kerülve a széki hatóságok beavatkozását. A falusbíró eljárása elleni kifogásokat a széken a királybírónak – mint széki tisztviselőnek – lehetett előadni, szóban vagy írásban. Ha megállapítást nyert, hogy a falu helytelenül járt el a panaszossal szemben, a falut büntették meg. A bírságpénzeket két esküdt, a falu más két emberével együtt hajtotta fel. A felhajtásnak ellenszegülőket 12 forintig büntették. A falusbírók fizetést nem kaptak, a büntetések összegének felét osztották el az esküdtekkel együtt. Így a bírói tisztesség nem volt kívánatos teendő, sok kellemetlenséggel járt. Viszont a megválasztott bíró vagy esküdt nem mondhatott ellent a közösség akaratának, el kellett végeznie a ráháruló feladatokat. Ellenkező esetben büntetésben részesült.

Az esküdtek fő teendője a "tilalmas" területek ellenőrzése, a határ és az utak felügyelete volt. Tehát ők mint mezőrendőrök is működtek. A határon történt kihágásokat joguk volt a helyszínen büntetni. Aki megtagadta a büntetés kifizetését, azt a faluszéke elé idézték, ahol megbírságolták, külön még az engedelmesség megtagadása miatt. Az egy éves választmányi idő leteltével a bíró és az esküdtek számot adtak a tevékenységükről a falugyűlés előtt, a szék egyik tisztviselője jelenlétében.

A székely közösségekhez hasonlóan éltek a panitiak is az ősi szokások szerint, melyeknek írott és íratlan törvényei voltak a rendtartó székely falvakban. Mindenkinek kötelessége volt ezeket betartani. A törvények erőssé tették a székely falvakat, a falusi közösségeket, mert mindenki tudta, hol a helye és mivel tartozik a köznek. Ezért a paniti közösségből csak ritkán váltak ki emberek, és önként szinte soha.

A későbbi századokban is a falu társadalmát a közelebbi vagy távolabbi rokonsági-vérségi kapcsolatokban álló családok alkották. E rokonsági rendszer külső megnyilvánulása, hogy néhány családnév uralkodik a községben.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A rokonsági rendszer mellett a szomszédsági rendszer volt a legfontosabb. Ennek legkézzelfoghatóbb megnyilvánulása a "szegek" szerinti megkülönböztetés: alszegi, felszegi vagy középszegi megnevezés.

A jobbágyfelszabadítás utáni időszakban a régi közösségi formák, az erkölcsi- és szokásrendszer bizonyos változáson mentek át. Az emberek mindennapi gyakorlatában megerősödött a földszerzési vágy, és egyesek emberfeletti módon hajszolták magukat a munkában, a végletekig takarékoskodtak, hogy újabb földeket szerezzenek meg, mások az eladósodás és lesüllyedés elkerüléséért, míg mások a felemelkedésért küzdenek. Mindez azért, mert az emberek társadalmi hovatartozását a birtokolt földterület nagysága szabta meg.

A XIX. századnak ebben a küzdelmes szakaszában azonban olyan új rangsorolási normák is megjelentek, amelyek pozitívan hatottak a közösségi életre és hozzájárultak egy új értékrend kialakításához. Így egy társadalmi kategórián belül, vagy éppen e kategóriák között a szorgalom, a kitartás, a takarékosság, a hozzáértés, a szaktudás külön megtisztelő helyet vívhatott ki viselőjének a társadalmi rangsorolásban.

Az 1848-as forradalmat követő idők, amelyek a polgári társadalmi berendezkedés meghonosodását eredményezték, maguk után vonták a község közösségi életének, közigazgatásának korszerűsítését is. A községi közigazgatást végülis az államhatalom által hozott törvények és rendeletek alapján szabályozták.

A községek önkormányzati, közigazgatási alapszerve a képviselőtestület lett, amibe a 12 rendes és a 4 póttag felét választás útján juttatták tisztségükbe, míg másik felét a legtöbb adót fizető gazdák közül jelölték ki.

A képviselőtestület hatáskörébe tartozott a község költségvetésének megállapítása és az egész közösségi élet szabályozása. Tevékenységét az évente kétszer megtartott közgyűlésen fejtette ki. A közbeeső időkben a község mindennapi teendőit az elöljáróság látta el. Az elöljáróság élén a választott bíró állott, mellette működött az albíró vagy kisbíró, a pénztárnok, az adószedő, a közgyám és egy hites. A választott elöljáróság mellett az írásbeli teendők elvégzése a jegyző feladata volt. E tisztség a községben a XIX. sz. elején kezdett rendszeressé válni, amikor a megszaporodott írásbeli teendők elvégzésére egy jó írástudó személyt fogadtak, megegyezés útján megállapított díjazás ellenében. A polgári rendszer kialakulásával a század második felében a jegyző fokozatosan állami alkalmazottá vált, és feladata az állami törvények és rendeletek életbeléptetése, valamint betartásának ellenőrzése lett.

Az 1850-es évek után Paniton is megjelenik az államhatalom teljhatalmú képviselője, a jegyző, aki a csendőrséggel karöltve érvényesíti az állami törvények előírásait, az állam érdekeit a faluközösségek érdekeivel szemben.

A feljegyzések szerint az 1870-es évekig az első jegyző Horváth Ádám volt, akit Páveli N. követett. 1871-1875 között Jánosi Péter, 1875-1881 között

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Becze Alajos, 1881-1907 között Szőcs Sándor (ekkor a közjegyzőséget Harczóra helyezték), 1907. jan. 4.-1907. szept. 7. között Nádasi Herman, majd 1907 szept. 7. után Fekete József látta el a jegyzői teendőket.

A községi bírónak a hivatala ezután is megmarad. Ő a községi elöljáróság elnöke, ő gondoskodik a községi vagyon kezeléséről, ő intézi a közigazgatási ügyeket, és képviseli a községet az állami, közéleti és magánszemélyekkel szemben.

A paniti emberről, beállítottságáról, jelleméről már esett szó, de itt társadalmi létéről ismételten meg kell említenünk, hogy a falu évszázados fejlődése állandó számbeli növekedést mutat – nem a bevándorlás, hanem a természetes szaporulat alapján, – és ez annak a következménye, hogy a panitiak erős, harmonikus közösségben élnek, úgy a szűkebb, mint a nagy faluközösséget véve alapul. Évszázados tradíciók széttörhetetlen kötelékként kapcsolják össze az embereket.

A család képezte a panitiak legszorosabb társadalmi köteléket, a legrégibb időktől napjainkig. A házastársak között harmonikus viszony alakult ki, minek keretében a család terheinek viselése közös ügy. A férfi a család feje, a nő engedelmességgel tartozik férjének. Egymást tisztelik, a házastársi hűséget sérthetetlennek tartják. A család érdekeit közösen védik meg. A múltban az asszonyé volt a házimunka: főzés, mosás, takarítás, szövés, fonás és a kisebb gyermekek gondozása. Az ember végezte az udvar körüli munkákat, a jószág gondozását, a gazdasági felszerelés karbantartását vagy felújítását és az egyéb ügyes-bajos dolgok rendezését. Ritka volt a civakodás vagy a válás. Ahogy a gyermekek nőttek, úgy a fiúgyermek inkább az apa, a leánygyermek pedig az anya hatáskörébe került. Az átlagos gyermeklétszám a családokban 4-5, de voltak 8-10 gyermekes családok is.

Úgy a fiú- mint a leánygyermeket szigorúan nevelték. Már a legkisebb kortól bevonták a munkába. Tulajdonképpen a gyermek ott nőtt fel, a munkában, mert már pólyás korától kivitték magukkal, sok esetben nem lévén, akire otthon hagyják. A kisebb gyermekek kora tavasztól őrizték a bárányokat, pipéket és más otthon tartott jószágot. A serdülőkorú leányok az anyjuknak segítettek mindenféle házimunkában, a fiúk pedig az állatgondozásban és a mezei munkákban kaptak feladatokat. A szülők nagy fegyelemre és pontosságra nevelték a gyermekeket. A szülő tisztelete és az iránta való engedelmesség, szófogadás elsőrendű követelmény a szülő és gyermek viszonyában. Aki ez ellen vétett, az szigorú testi fenyítésben részesült. Mondják, hogy a legény, aki a délutáni táncból nem volt pontosan hat órára otthon, hogy ellássa az állatokat, azt az apja már várta a kapuban az ostorral, és emlékezetessé tette neki a napot, úgyhogy máskor biztos néhány perccel hamarabb otthon volt, mint kellett. Úgyszintén a leányok, ha elmentek az ivókútra vízért, nem ülhettek tereferélni, mert tudták, mikorra kell hazaérni, és nem volt tanácsos nekik sem késni. A táncba a leányokat sohasem engedték

[Erdélyi Magyar Adatbank]

magukra. Mára ez a szigorú ellenőrzés megszűnt, mivel a fiatalok nagy része Vásárhelyre jár iskolába vagy munkába, és kiesett a szülői ellenőrzés alól.

Jellemző a panitiakra, hogy a gyermekek iskoláztatására már régebben is nagy gondot fordítottak. Ezt bizonyítja, hogy már több mint száz évvel ezelőtt jó iskolaépületet húztak fel, és azt később állandóan bővítették, valamint az a tény, hogy az emberek nagy része írástudó volt. Így például 1891-ben a konfirmálásra jelentkezett 58 ifjú közül csak 14 nem tudott olvasni, ami az akkori viszonyok között jóval felülmúlta az országos átlagot, vagy az, hogy 1946-ban csak 28 analfabéta volt Paniton, mikor az ország lakóinak egynegyede (4 millió) írástudatlan. Igen sok családban, már a háború előtt meghonosodott, hogy legalább egy gyermeket felsőbb iskolában taníttattak, s "úri" pályára neveltek, annak dacára, hogy az urakat már a régi időktől elég viszolyogva nézték. Így az idők folyamán Panitból elég nagyszámú tanult ember került ki.

A paniti ember egyik fő célja, hogy gyermekeinek jó életfeltételeket biztosítson. Ezért a nagy földvásárlási hajsza egyik mozgatója az volt, hogy a házasuló fiataloknak elegendő földet tudjanak adni. Ezért a leánykérésnél a szülők mindig megegyeztek, mennyi földet és milyen gazdasági felszerelést fognak adni a fiataloknak, hol fognak lakni, stb. Régebben az volt a szokás, hogy valamelyik szülőnél lakott az új pár, aztán, ahogy a lehetőségek megengedték, építettek maguknak. Ma már a szülők sok esetben a 17-18 éves gyermeknek új házat építenek, hogy az ifjú házasok külön tudjanak lakni.

A panitiakban élt, és ma is megvan az öregek iránti tisztelet. Az öreg szülők tanácsát meghallgatják, velük együtt vitatják meg a család problémáit. Az öregek leginkább külön laknak, megmaradnak a maguk gazdái, s ha magatehetetlenekké válnak, elgondozzák őket halálukig. Nem fordult még elő, hogy utódokkal rendelkező szülőknek ne lett volna öregségükre gyámolítójuk. Ha nincs közvetlen gyermek, akkor a rokonság veszi át a helyét.

Valószínű, hogy ősi eredetű a jó rokoni kapcsolattartás is. A panitiak rokonszeretők, s a családokban számon tartják még az ötödizigleni unokatestvéreket is. Ez lehet, hogy szükségszerű is volt, hogy elkerüljék a közeli rokonok közötti összeházasodást. A rokonok segítik egymást minden tekintetben, és ennek nagyon sok szép példáját látjuk ma is, a különböző alkalmakkor rendezett kalákák alkalmával, lakodalmakkor, amikor az új párt kell megsegíteni.

A paniti általában jó szomszédi viszonyt tart, csak nehogy a szomszéd a kerítést egy centivel kijjebb tegye, vagy átjárjon a tyúkja, mert ezt már nem tudja elviselni. A múltban, amikor egy embernek 20-30 nadrágszíjnyi parcellája volt, bizony sok sérelem esett a vélt vagy a tényleg elszántott barázdák miatt. Ezeknek nem egyszer lett gyászos következménye, mert nem egy eset volt, hogy a sértett fél agyonütötte szomszédját, s azután ülte a nehéz évekig tartó börtönbüntetést. (Egy ilyen példa Mihály János Sándor, aki agyonütötte szomszédját).

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mint minden faluban, Paniton is divat (még ma is) a pletyka. Sajnos, hogy emiatt elég sok kellemetlenség esik, sokszor veszekedés is lesz belőle, s hosszabb-rövidebb ideig tartó harag.

Amint már említettük, a vagyoni rétegződés kihatással volt a falu társadalmi életére. Ennek ellenére, az élet más területein nem vették figyelembe a vagyoni helyzetet. Így például a Népházban minden további nélkül együtt ült a gazdával a nincstelen, és nem éreztették vele vagyoni helyzetét, de a leánykérésnél, vagy más alkalmakkor szóba sem jöhetett a kapcsolat, mert a szegény már eleve tudta, hogy "az első család"-nál neki nincsen keresnivalója. Jellemző, hogy a templomban az ülésrend a felnőttek között családnevek szerint történt. Megvolt szabva, hogy ez a Barthák, Barabásiak, Sikók padja, ahova más nem ülhetett.

A nagy családok a Nagyok, Barthák, Sikók, Barabásiak, Kovácsok, Gaálok, akik uralták az egész falut, és érvényesítették akaratukat minden olyan alkalommal, amikor választások, szavazások, közügyek elintézése volt napirenden.

Érdekes Paniton az alszeg és a felszeg viszonya, mivel ez nem csak egy egyszerű földrajzi megosztást jelent, hanem szinte különálló társadalmi kategóriát. A felszeget inkább a nagy családok és leszármazottjaik lakják, míg az alszeget a kevesebb földdel rendelkezők leszármazottjai, akik az I. világháború után telkeket kaptak a felosztott udvari birtokból. Az alszegben még ma is inkább a kisebb házak vannak többségben, míg a felszegen a nagy házak gyakoriak. A felszegiek célratörőbb, mondhatni szorgalmasabb és takarékosabb emberek, míg az alszegiek nagy része könnyelműbb, mulatibb, kötődőbb természetű. A felszegiek közül többen tanultak és küzdötték fel magukat az értelmiségi rétegbe. Az is igaz, hogy ha egy előadás, vagy bál van a kultúrotthonban, az alszeg menti meg a helyzetet, mert nagyrészük ott van, míg a felszeg alig képviselteti magát. Az idők folyamán egészen az 50-es, 60-as évekig elég nagy ellentétek voltak az alszegiek és felszegiek között, ami a mulatságok alkalmával verekedésben csúcsosodott ki. Előfordultak "virtuskodó" késelések, aminek sokszor szomorú következményei lettek. Az utóbbi 2-3 évtized során ezek a különbségek jórészt elmosódtak, s Panit társadalma eléggé egységes képet mutat. Reméljük, az új közösségi élet, az iskola és az egyház közös nevelő munkája végleg megszünteti a nemkívánatos maradványokat, és a múlté marad minden, ami beárnyékolhatja egy törekvő és jobb sorsra érdemes embercsoport életét.

Paniton is, mint a szomszédos falvakban, szokás volt a családokat egy-egy ragadványnévvel, gúnynévvel megkülönböztetni. Ha az ember felületesen nézi, arra gondolhat, hogy egyszerűen humorérzékből vagy gúnyolódási hajlamból fakad, de amikor látja, hogy hány Sikó, Bartha, Barabási és Nagy családot kell megkülönböztetni, rájön, hogy ez szükséges az eligazodás végett. A következő ragadványnevek vannak még ma is használatban:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Személynevekből:

Ágoston	Géza	Laci	Pali
Andris	Gáspi	Lala	Puci
Ákos	Gyula	Ladány	Pugnár
Bóni	György	Lőrinc	Pete
Borbély	Gyö	Mihály	Pocó
Capler	Gábor	Miklós	Székely
Csűresi	Gáspár	Mátyus	Sá
Domi	Gyurka	Magyari	Samu
Dani	Garai	Manci	Szilágyi
Dénes	Geréb	Makkai	Sali
Deák	Huba	Milán	Sikó
Dávid	Jáni	Máté	Trucki
Dobos	Incze	Nándor	Taksony
Daróczi	Imre	Nagy Pál	Tamás
Diró	Jónás	Ödön	Viktor
Ferkó	Jenő	Palkó	Zsiga
Ferenc	Kari	Pódi	Zolti
Feri	Klári	Pál	Zöld
Fábi	Kati	Péter	
Gé	Lajos	Piri	

Helységnevekből:

Bándi	Daróczi	Közbe	Szálteleki
Csejdi	Kibédi	Madarasi	
Csereközi	Kövesdi	Naszódi	

Állatnevekből:

Fickó	Bumbi	Lurkó

Tulajdonságokból, mesterségekből, foglalkozásokból:

Bolond	Ecetes	Kakas	Picula
Bikás	Fekete	Kenyeres	Páncél
Borász	Füttyös	Kozák	Pipás
Bundás	Fokhagymás	Kecske	Piparátos
Bitang	Foghúzó	Kádár	Postás
Baka	Fertős	Kancsi	Pakulár
Buba	Finánc	Kúti	Pú
Bús	Füles	Király	Ragyás
Béni	Fogadós	Kerekes	Szürke
Bába	Fényes	Kopó	Sánta
Bankos	Gömböc	Lőcsös	Szombatos
Csendőr	Gázas	Lotyó	Szájka

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Cinege	Gépész	Mester	Szakács
Csicses	Gólya	Melászos	Szúnyog
Cubák	Gidó	Muszka	Tűzér
Cipó	Gudics	Macskás	Tudós
Csirke	Hangya	Malmos	Tanár
Celler	Harangozó	Mamuci	Tyúk
Csonka	Huszár	Nyomogató	Tyúkom
Cukrász	Hegyes	Nagybajuszú	Tamás
Czikányos	Hosszú	Nemes	Tízfülű
Ducos	Kőszikla	Nyolcas	Zsidó
Dollár	Kettős	Orsócsináló	
Deruka	Kicsi	Patros	

Vegyes eredetű, játszi névalkotások:

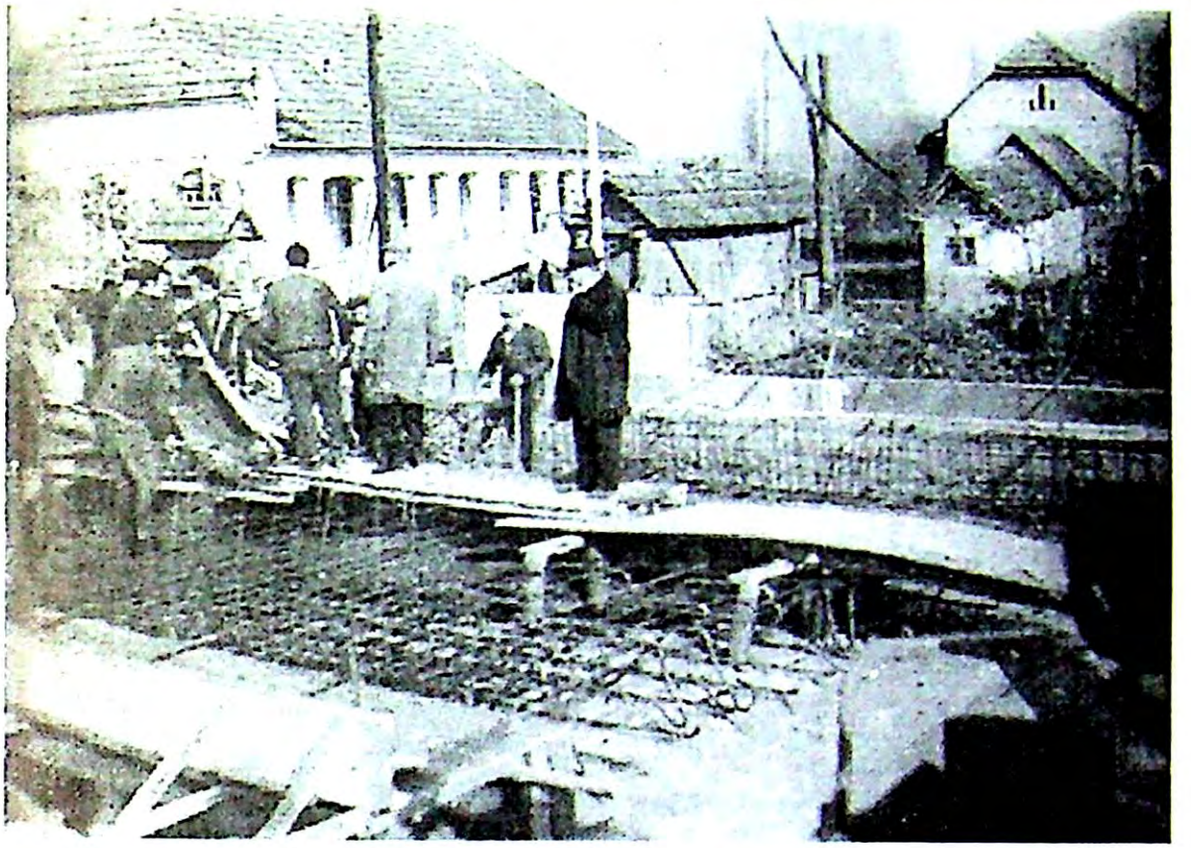
Bikiri	Döndics	Lódics	Supp
Compi	Gyiné	Nyejde	Trapp
Cökki	Cölek	Nyigó	Tuti

A falu társadalmi életének ily alakulása eredményezte, többek között azt, hogy a paniti csak nagy nehezen hagyta el faluját, csak ha kényszerült erre, nem vonzódott az ipar vagy kereskedelem iránt, foggal és körömmel igyekezett faluja határát gyarapítani.

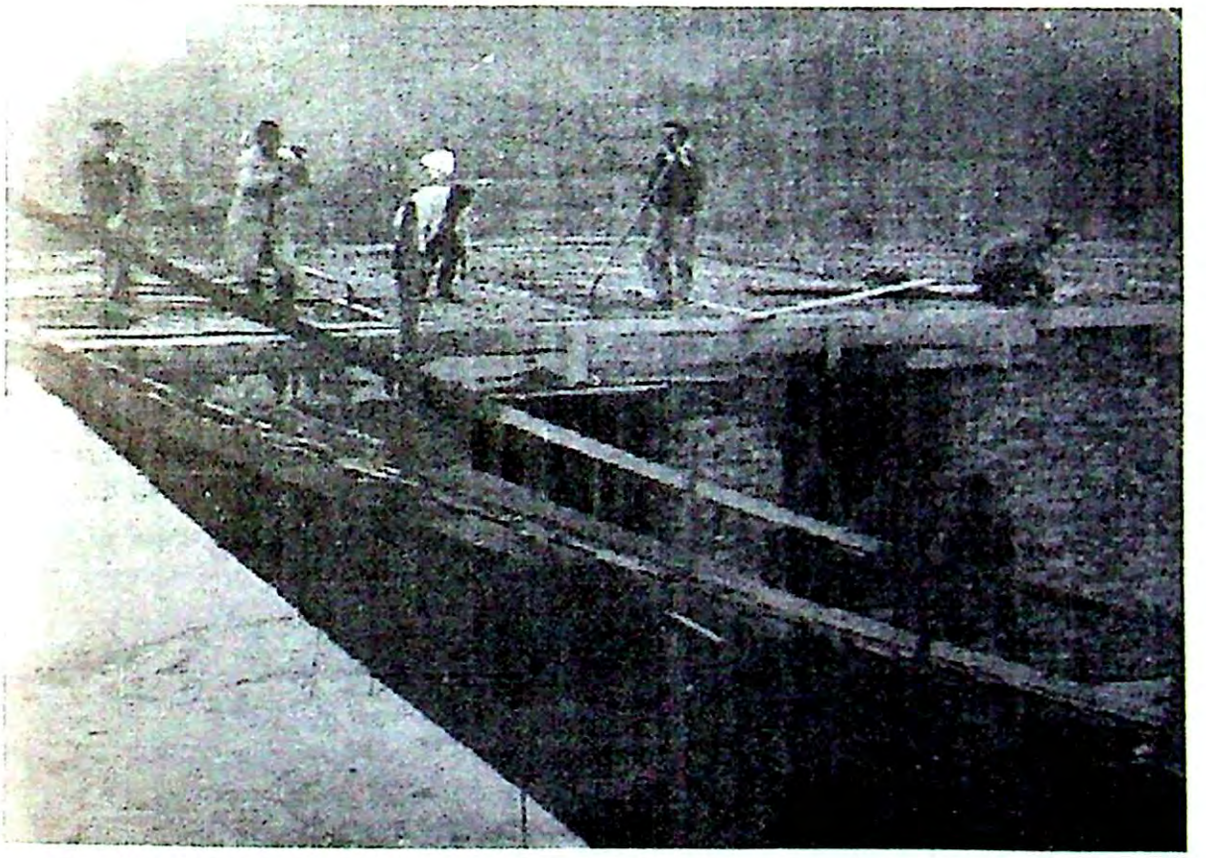
A panitiak már a legrégebbi időktől kezdve jó gazdaként kezelték nemcsak saját háztartásukat, hanem a közügyeket is. A községi utakat, határutakat, hidakat, köz- és legelőkutakat rendszeresen karbantartották, ennek érdekében közmunkákat szerveztek. A község közös ügyeit úgy igyekeztek megoldani, hogy azok ne jelentsenek többlet megterhelést a lakosoknak, hanem erre azokat a jövedelmeket használták fel, amelyek minden évben befolytak a községi pénztárba. A paniti viszonyokról Galgóczi K. a következőket írja: *"... a község közgazdaságában különösen azon tényt emeljük ki, miszerint a község úgy rendezte be községi háztartását, hogy itt a nép csak államadót fizet. Községi rovatal nincs, hanem a községi kiadások a községi kocsmáltatás haszonbéréből és a község tulajdonát képező államkölcsön kamatjövedelméből fedeztetnek. A község vagyonával takarékos gazdálkodás s a lakosságnak ez úton minden községi rovataltól megkímélése a községi elöljáróságnak is dicséretére válik."*

A közügyek megoldásáért való összefogás szép példáit láthatjuk Paniton a különböző középületek építése alkalmával, amelyeket a két világháború között valósítottak meg. 1970-ben a panitiak egy esztendő alatt három nagy vasbeton-hidat készítettek el. 1967-ben az új iskola régi szárnyának beton plafonját két és fél nap alatt, egyfolytában dolgozva, beöntötték. Nagy lelkesedés fűtötte őket, amikor az út aszfaltozásáról volt szó. Egy nap és éjszaka alatt az út két oldalát szakszerűen kisáncolták, s lehetett

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A paniti nagy híd építése, társadalmi összefogással, 1970

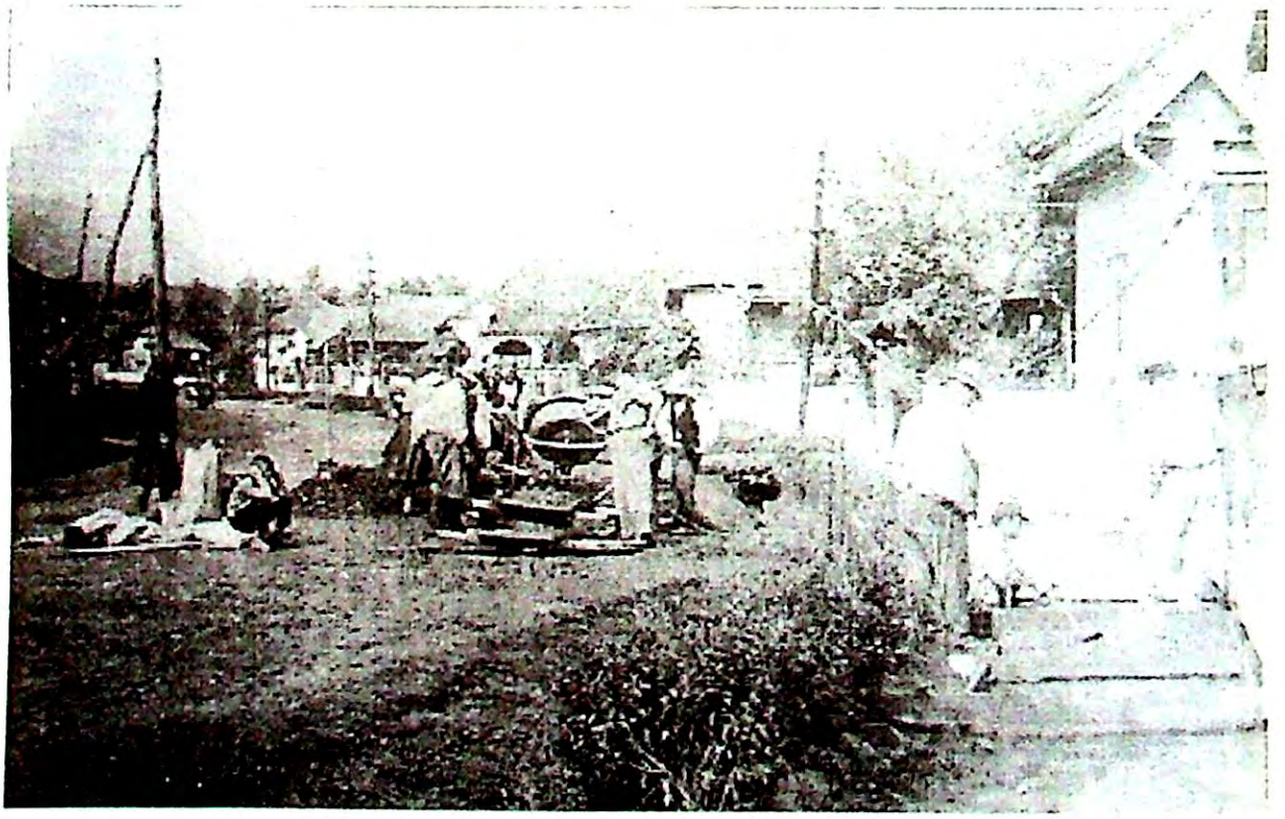

Az új iskola első emeleti betonlemezének beöntése, 1976

[Erdélyi Magyar Adatbank]

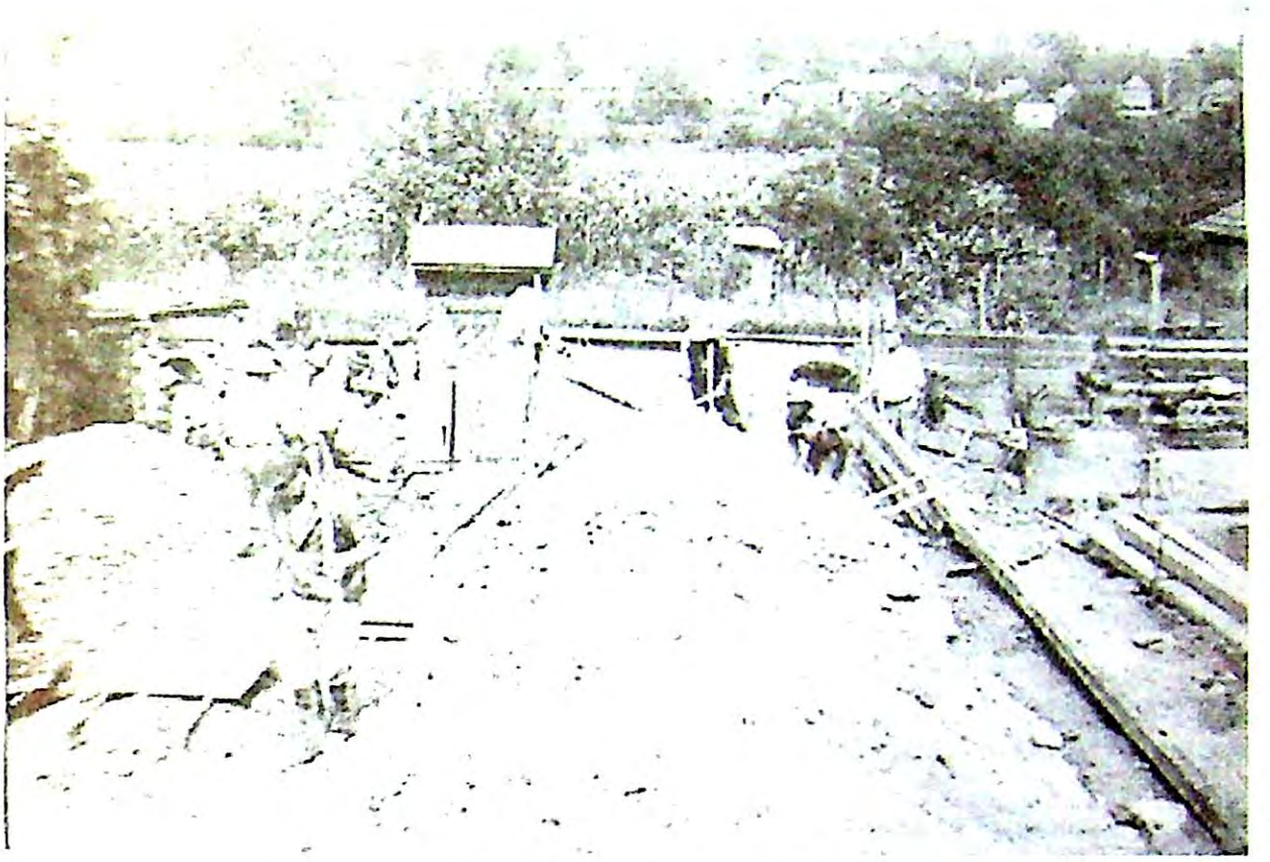

A paniti bekötő út aszfaltozásának megkezdése

Munkában a járda öntésénél

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kaláka ház alapozásánál

kezdeni a munkát. A kiküldött mérnök elcsodálkozott, és nem talált semmi kifogásolnivalót.

Megjegyezzük, hogy a közügyekben a panitiak szeretik, ha vezetőik megtárgyalják velük a teendőket, és ha felkérik őket a segítségadásra. Kitűnik ebből, hogy a néppel szoros kapcsolatot tartó vezető, aki a falu érdekeit híven képviseli, ezekkel az emberekkel csodákat tud művelni.

A társadalmi megnyilvánulásnak másik szép példája a kalákákban való részvétel, ahova még hívás nélkül is elmennek. Egy családi házat három jó kalákával pirosba felhúznak: az első alkalmával megöntik az alapot, a másodikkal felfalazzák s a harmadikkal befedik. Nagy Albert mondta, hogy családi házuk építéséhez a panitiak egy nap alatt 300 szekér töltőanyagot (föld, kavics) hordtak, s nagyrészüket nem is kellett hívni.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VI.2. A kulturális élet

a) Az iskola

A XVII. sz. gazdasági felemelkedése, a reformáció tanainak elterjedése és az egyházak megerősödése erdélyszerte kedvező hatást gyakorolt a kulturális élet fellendülésére. Az anyanyelv használatának előtérbe kerülése az egyházi szertartásokon, valamint a tudományok elsajátításának és átadásának területén, lehetővé tette, hogy a szélesebb néprétegek is hozzáférjenek ezek áldásaihoz. A század második felétől a református közösségek egyházai sorban nyitják meg a falusi iskolákat, amelyek mind megannyi bástyái lettek az anyanyelv ápolásának és a népi rétegek általános felemelkedésének. Később ezt a mozgalmat követték az unitárius és a római katolikus egyházak is.

A megnyílt iskolákban a tanítás fő célja az írás és olvasás elsajátítása volt, de e mellett oktatták a vallást, az éneket, a matematikát. Tanköteles volt minden 6 és 10 év közötti egészséges gyermek. A tanítás időtartama a téli hónapokra korlátozódott, s a tanulók Szent Mihály napjától (szept. 29.) Szent György napjáig (ápr. 24.) jártak délelőtt 8 órától 11-ig, majd délután 2-től 5-ig. Minden tanuló köteles volt fizetni a mesternek 30 dénárt vagy egy véka gabonát. Az iskolai év befejezésekor a tanulók egy nyílt kikérdezésen bizonyították a szülők és az elöljáróság előtt tudásuk színvonalát.

Az 1800-as évek előrehaladást hoztak a tanügy fejlődésében. A fokozódó ipari fejlődés munkaerő-problémáit csak úgy lehetett megoldani, ha az írás-olvasás a nagy tömegek közkincsévé válik. Ezért a kormányok igyekeztek az iskoláztatást kötelezővé tenni. A század második felének közepe táján a szülőket kötelezik gyermekeik iskolába járatására, s a vétőket büntetéssel sújtják. Kivételt csak a zsellérek és azok képeznek, akik az iskolától 4 km-nél nagyobb távolságra laktak.

Ennek dacára még mindig nagyon sok gyermeket távol tartanak az iskolától. Egy 1869-ben készített marosszéki összeírás szerint az összlakosságnak csak 23.6%-a tudott írni és olvasni. 1870-ben a szék gyermekeinek csak 40%-a látogatta az iskolát. Maros-Torda vármegye 14965 iskolaköteles gyermeke közül 8535 látogatta a 159 működő iskolát, ami 57%-os beiskolázást jelentett. A tanítói kar helyzete sem volt sokkal jobb. A képesítéssel rendelkező tanítók mellett sok képesítetlent is kénytelenek voltak alkalmazni.

Ebben az időszakban az állam a felekezeti iskolák mellett beindította az állami iskolákat, amelyek költségei már nem terhelték a faluközösségeket. 1879-ben a vármegyében hat állami iskola működött 267 tanulóval. Fejlődött a gimnáziumi- és a szakoktatás is. A vármegyében 3 gimnázium és 4 szakiskola működött, Marosvásárhelyen, Régenben és Görgényben.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az oktatás helyzetét az is megnehezítette, hogy egyes falvak nem voltak olyan anyagi helyzetben, hogy az iskola fenntartási költségeit, a tanítók fizetését vállalni tudták volna. Ezenkívül az egyes családok szegénysége, a gyermeki munka felhasználása a gazdaságban, a kulturális igénytelenség és az évszázados megszokások mind kedvezőtlenül hatottak az általános és kötelező oktatás kialakulására.

A helyzet Paniton sem volt sokkal jobb, de a szülők és a faluközösség fokozatosan megértette a gyermekek taníttatásának szükségességét. Ezt bizonyítja az a feljegyzés, amelyet több éven keresztül a konfirmáló fiatalokról vezettek: 1882-ben 66 konfirmáló közül 36 tud írni-olvasni, 30 írástudatlan; (a következőkben csak a számadatokat közöljük) 1883: 52-37-15; 1885: 53-36-17; 1887: 42-22-20; 1889: 31-25-6; 1891: 60-40-20; 1897: 61-50-11. A fentiek bizonyítják, hogy a panitiak közösségében az írni-olvasni tudás fokozatosan javul, és jóval a megyei átlag fölé emelkedik. Az iskola meghatározó szerepet játszott a paniti ember életében, nyelvük, műveltségük alakulásában, s nem utolsó sorban gazdasági életük és öntudatuk kibontakozásában.

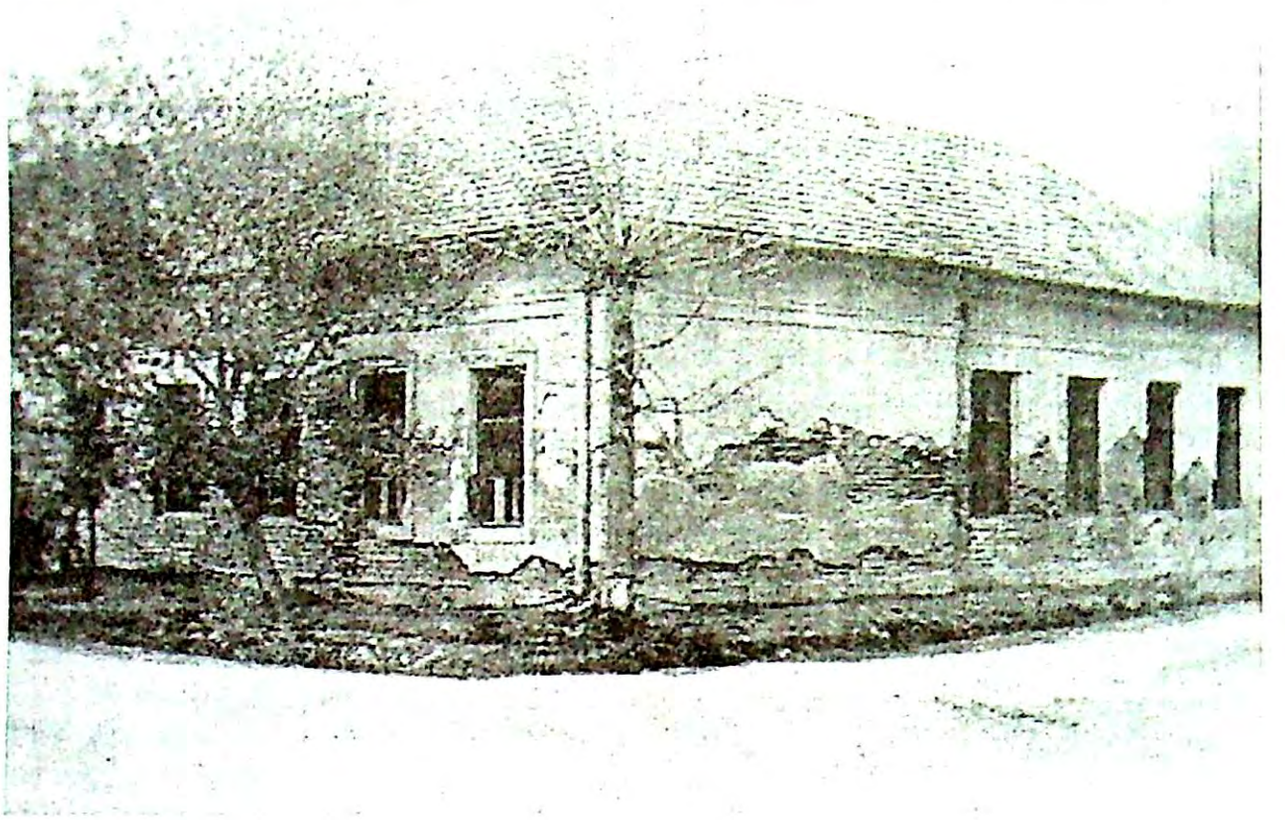
Az a tény, hogy a panitiak 1992-ben iskolájuk fennállásának 300. évfordulóját ünnepelhették, bizonyítja, hogy a vezetők és a nép egyaránt megértette, hogy az írástudás, az alapműveltség s a jártasság a világ dolgaiban alapfeltétele a haladásnak, a gazdasági és kulturális felemelkedésnek.

A paniti iskola fennállásának kezdetéül az 1692. évet számítjuk, amióta a tanítók és mesterek neveit folyamatosan feljegyezték. Iskolai oktatás már 1688-ban is létezett, amit egy feljegyzés bizonyít, miszerint abban az időben a tanító Málnási János volt. Így feltételezhetjük, hogy a paniti iskola tevékenysége már az azelőtti években is létezett.

Kezdetben tanteremként a kántori lak egyik szobáját használták. Az anyagi feltételek minimálisak lehettek. Az oktatást a kántortanító egyedül végezte, s a fiú- és leánytanulók együtt tanultak. Az iskola látogatása az akkori idők szokása szerint történt, főleg ősztől tavaszig. Április végétől a gazdaságok már nem nélkülözhették a gyermekek munkáját az állatok őrzésében, gondozásában és a kisebb testvérek őrzésében, amikor a szülők a mezőn tevékenykedtek.

1868-ban az egyház megkezdi egy új iskolaépület magvalósítását, két tanteremmel, nagy ablakokkal és egy tanítói egyszobás lakással egyetemben. A két új tanteremben a fiú- és leánygyermekek ezután már külön tanulhattak. Ehhez persze szükség lett még egy tanítóra, ami többletkiadásokat vont maga után. A református egyház és a nép 1872-től vállalta a másodtanítói fizetés előteremtését. Ehhez a Székely Birtokosság is hozzájárult évi 200 forinttal. 1893-ban a másodtanítónak új lakást építettek, s az így felszabadult lakószoba tanterem felőli falát kibontották, és ezáltal növelték az egyik tantermet, hogy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A régi iskola 1868-ban épitett két tanterme...

... és az 1910-ben kibővített régi iskola

[Erdélyi Magyar Adatbank]

befogadhassa a megnövekedett gyermeklétszámot. (A két tanterem a templom felőli Nagy utcára néző két terem.)

Közben a tanulók létszáma állandóan növekedett. Egy 1896-os statisztika a következő adatokat rögzítette:

- iskolaköteles gyermekek létszáma	350
- ezekből református	320
- görög-katolikus	29
- izraelita	1
- beiskolázottnak számított	285
- naponta látogatta az iskolát	201
- akik közül fiú	102
- leány	99

A fentiekből kitűnik, hogy a 350 iskolaköteles tanulóból 65 nem járt iskolába, vagyis a tanulók 26%-a. A 285 beiskolázott tanulóból 263 volt magyar és 22 román anyanyelvű. A feljegyzésekből megtudjuk a tanítók javadalmazását is, mely szerint az I. tanító – a lakáson és terményeken kívül – 254 forintot és 71 krajcárt, a II. tanító a lakáson kívül 294 forintot kapott évente.

Mivel a gyermeklétszám állandóan növekedett, a két tanterem már nem bizonyult elégségesnek, s így felmerült az iskolaépület kibővítésének kérdése. Az egyház és a nép, az anyagi lehetőségeket felmérve, nem látta lehetségesnek az építkezés költségeinek fedezését saját erőforrásokból, s így szükségessé vált az állami segítség igénybevétele. Ez feltételezte az iskola államosítását. Az első lépéseket már 1896-ban megtették, s az azutáni években is, míg 1903-ban Boér Károly lelkipásztor és Kovács Gáspár kurátor aláírásával egy kérvényt nyújtottak be az igazgatótanácsnak, amelyben kérik a közbenjárást a paniti iskola államosításának ügyében. A kérés jogosságát a következőkkel indokolták:

- A jelenlegi két tanterem csak 220-240 tanulót tud befogadni.
- 120-150 tanuló férőhely hiányában nem járhat iskolába.
- A gyermeklétszámhoz viszonyítva a két tanító nem elégséges, tehát legalább két új tanteremre és két új tanítói állásra van szükség.
- Az egyház anyagi helyzete a költségek fedezését nem teszi lehetővé.
- A község nagy létszámú, de a földterülete kevés. Az emberek egy része kénytelen a községen kívül munkát vállalni, hogy családjaikat eltarthassák és az adókat kifizethessék. Ezektől az emberektől nem lehet egy ilyen nagy költséggel járó munkához támogatást kérni.
- Az államosítás esetén az egyház kész az I. tanítónak egy 481 négyszögöles, a II. tanítónak egy 410 és egy 98 négyszögöles területet biztosítani az iskola mellett.

Ha későre is, de 1909-re az iskola államosítása valósággá vált, s meg is kezdték az épület kibővítését állami költségen. Felépült még két tanterem a Nagy utca felől, az igazgatói lakás két lakószobával, konyhával, kamrával és előszobával, egy irodahelyiséggel és egy hosszú folyosóval. Az építkezés

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hamar lezajlott, 1910. június 5-én már megtarthatták az ünnepélyes felavatást, ami nagy sikerélményt jelentett a falunak s közösségének. Ettől az időtől kezdve már négy tanító működött: Zsigmond Ferenc, Szabó Géza, Kiss Lenke és Benkő Árpád.

A régi iskola ma

Az első világháború utáni nagy változások jórészt visszavetették a paniti oktatás ívelését. 1919 és 1921 között az iskola ismét felekezeti státus szerint működött, s így a felmerülő költségek igencsak próbára tették a falu amúgy is leromlott anyagi helyzetét. A gondok megoldásába besegít a helyi fogyasztási szövetkezet 4600 koronával, a szövetkezet 1000 koronával, valamint az udvar, Szentkereszti Anna Josika Gáborné bárónő személyében, aki egy hold erdőt bocsát az iskola rendelkezésére, a téli tüzelő beszerzését megoldandó.

1921-től, – a fennálló törvények értelmében – mivel a paniti iskola állami iskolaként érte meg a rendszerváltást, ezután is állami iskola kell maradjon. Kinevezik az új igazgatót Stan Enus személyében. Megnyílik a román tagozat. Az 1923-24-es tanévben a tanulók helyzete a két tagozaton a következő volt:

- a román tagozaton a beírt 12 tanulóból 4 elsős, 6 másodikos, 2 harmadikos
- a magyar tagozaton a beírt 181 tanulóból 25 elsős, 31 másodikos, 35 harmadikos, 42 negyedikes és 48 ötödikes.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1931-32-es iskolai évben a román tagozatra beírt 36 tanulóból haladó osztályzatú 29 tanuló és osztályismétlő 7, a magyar tagozatra beírt 229 tanulóból haladó osztályzatú 176 tanuló és osztályismétlő 53.

Az iskolák államosítása éreztette hátrányos hatását a kötelező román nyelv tanítása miatt, mivel a panitiak nem ismerték eléggé a gyakorlatból ezt a nyelvet, s így az iskolai oktatás eredményessége nagyon alacsony szintre csökkent. Ezzel magyarázható az osztályismétlők nagy száma is.

Az 1940-44-es esztendők változásai nem érvényesíthették túlságosan jótékony hatásukat a paniti iskolai élet fellendülésében. A háborús évek alatt az ember- és anyagi tartalékoknak a front érdekében történő mozgósítása közepette a gazdaságok ismét a gyermeki munkára szorultak, s a múzsák csak másodrendű szerepet tölthettek be a fiatal generáció életében. Mindenesetre, az akkori idők iskolapolitikája, a nép soraiból származó tehetségek felkarolása, a polgári iskolai és gimnáziumi oktatás kiszélesítése nagyban hozzájárult ahhoz, hogy sok paniti gyermek elinduljon a felemelkedés útján.

Kegyelettel említjük meg a letűnt 300 esztendőből a rektorok és tanítók nevét, akiknek munkája által alakult ennek a lelkes közösségnek a szelleme, s oltódott az emberek lelkébe a népükhöz, hazájukhoz és, nem utolsó sorban, falujukhoz való ragaszkodás, az életet adó föld szeretete. Íme a fennmaradt névsor:

1688-	Málnási János
1692-1695	Paniti Péter
1697-	Szatthmári István
1699-	Költsei András
1701-1702	Fartzádi Ferenc
1712-	Kecskeméti János
1715-1718	Tancsi András
1719-	Németi György
1720-	Kecskeméti János
1722-1749	Pávai Márton
1752-1753	Adorjáni Lőrinc
1758-1760	Incze Márton
1760-1772	Lengyel János
1772-1804	Zajzon György
1805-1833	Uzoni Zajzon Dániel
1834-1842	Kádár Márton
1842-1844	Kádár István
1844-1871	Balogh Mózes
1871-1872	Zajzon József
1872-1873	Kali Benjámin és Mihályfalvi Sámuel
1873-1876	Andrási Lajos
1876-1882	Böjthe Miklós

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1882-1884	Mihályfalvi József
1884-1887	Nagy János
1887-1910	Zsigmond Ferenc és Andrási Lajos
1910-	Zsigmond Ferenc
	Szabó Géza
	Kiss Lenke
	Benkő Árpád
1919-1921	Zsigmond Ferenc
	Zsigmond Ferencné
	Bartos Lázsló
	Váradi Albertné
1921-1940	Stan Enus igazgató
	Popescu Ioan
	Popescu Ana
	Hosu Irina
	Kádár Márton
	Barthos Gábor
	Váradi Margit
1940-1944	Kádár Márton
	Barthos Gábor
	Sebők Rozália
...	... és mások.

b) A vallás

A vallás volt az a másik fontos tényező, amelynek szerepe meghatározó lett az emberek gondolat- és érzésvilágának alakításában, az egymáshoz és a nagyobb közösségekhez való viszonyában.

A panitiak ősei mint római katolikus vallásúak telepedtek le erre a területre. Nem ismerjük a templomépítés pontos évét, de régiségét számos tény bizonyítja:

- A templom déli ajtaját kőből faragták a XV. sz.-ban. E kőajtó díszítésének mintája azonos a gernyeszegi templomajtó mintájával, ami arra enged következtetni, hogy a két ajtó készítője ugyanaz a kőfaragó mester lehetett. Szakemberek szerint a díszítőminta a Hunyadiak korából, tehát a XV. sz.-ból való;
- A templom gótikus stílusa szintén a XV. sz. jellemzője.

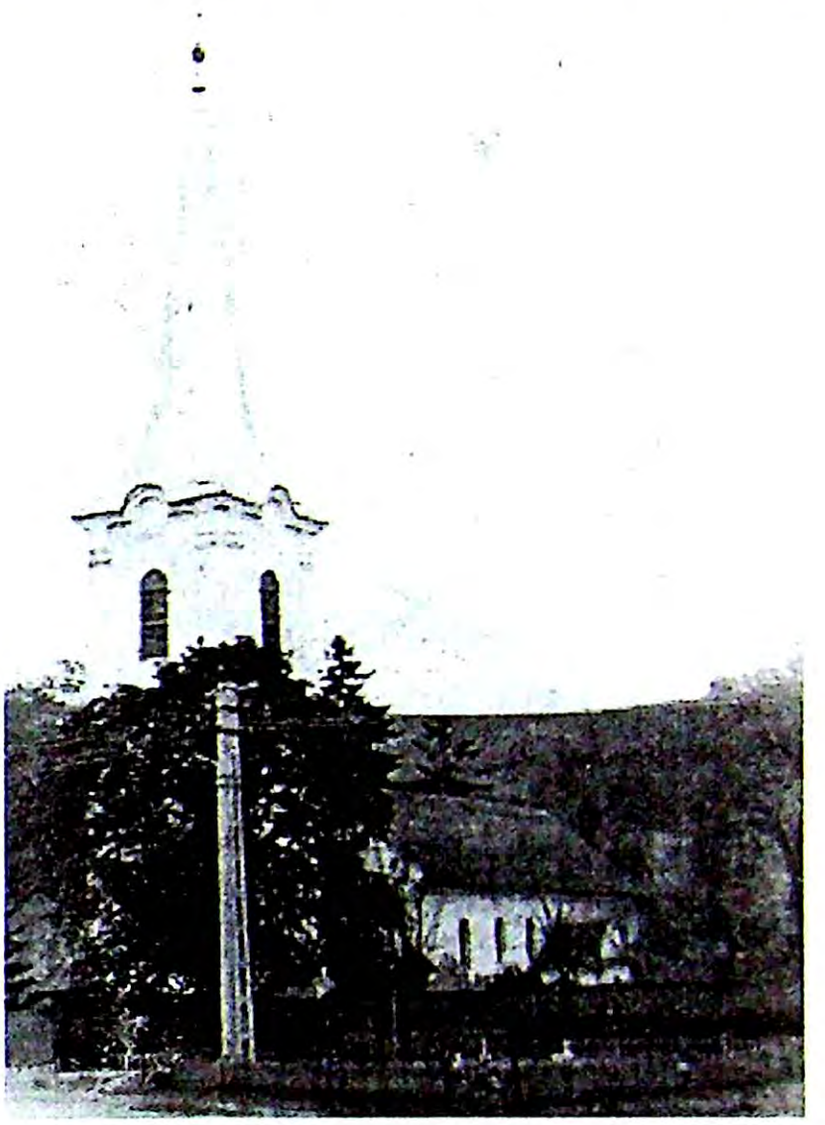
A panitiak vallási életében nagy fordulatot jelentett a hitújítás időszaka, amikor a lakosság áttért a református vallásra. A hitújítás az 1600-as évek első vagy második évtizedére tehető, hisz 1633-ban már vizitáció volt, amelyet a református egyházi vezetők tartottak az új egyházközségben. Ebben az időben a protestánsok nem részesültek állami támogatásban, sőt ki voltak téve a katolikus egyház állandó támadásainak. Gyakoriak voltak a templomfog-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lalások, a protestáns lelkészek elhurcolása gályarabságba. Ezekről az időkről Paniton nem maradtak fenn írásos emlékek.

II. József császár tett először engedményeket a protestáns hitűeknek, megengedte, hogy templomaik mellé magas tornyot építhessenek. Ez az engedmény nagyon fellelkesítette a panitiakat és egy egész sor építkezésbe kezdtek:

- 1796-ban felépítették a templomtornyot, amit zsindellyel fedtek;
- 1800-ban kibővítették a templomot, amelynek befogadóképessége már nem volt elég a gyors szaporulat miatti megnövekedett lélekszámnak. A templom régi része a nyugati rész , amely kb. a mai templom déli bejáratáig tartott. A bejárattól keletre eső részt építették 1800-ban. Valószínű, hogy ekkor a templomkertet bekerítették, mivel a nagy díszkapu készítési éve 1787;

A XV. században épített református templom

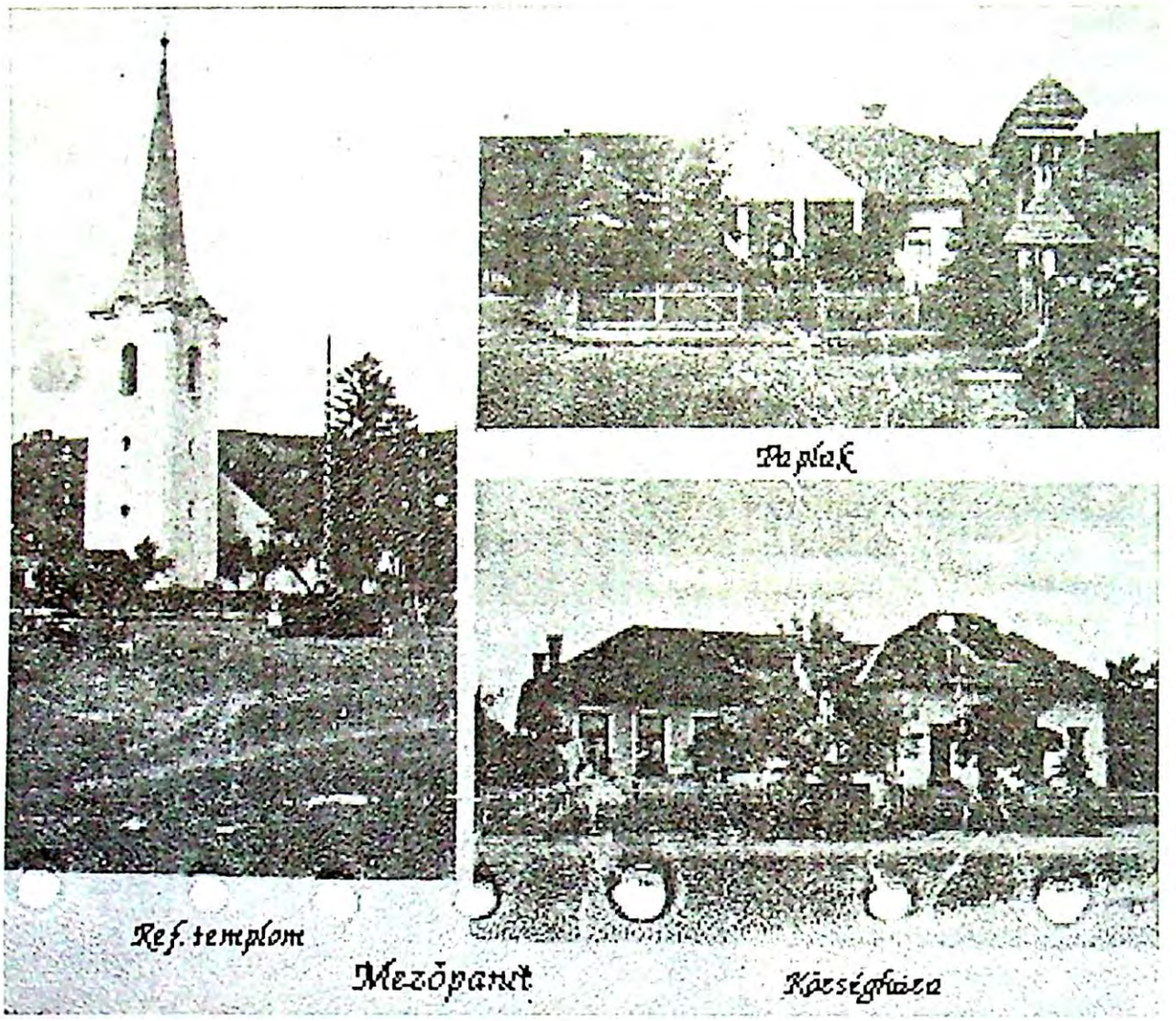
- 1840-ben épült a cinterem északi kiskapuja, amely ma is látható és érdekessége, hogy összeállításához nem használtak egyetlen szeget sem. (A kapulábak mára már kirothadtak és meg kellet őket erősíteni.)

A harangok a templom melletti haranglábon álltak. 1781-ben egy harangot vásároltak, majd később még kettőt és egy csengőt is. A csengő a gyermekek hívogatására szolgál. A harangok feliratai:

1. "1824. A mezőpaniti ev. ref. eclézsia öntette"

"Az élet és halál kapujában állók
Itt az élőknek, amott holtaknak szolgálok.
Jertek azért hívek! szavam hallására
Az igaz Istennek magasztalására."

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Korabeli képeslap

2. "1781-ben a mezőpaniti ref. eclézsia költségén."

3. "A m.paniti ev. ref. eclézsia, Sikó Sámuel gondnoksága alatt, 1853 Lootz Fridrich által."

A két utóbbi harangot az első világháború alatt beszolgáltatták a hadiipar részére nyersanyagnak. A háború után Panit lakói két új harangot öntettek a régiek helyére. Ezek feliratai:

1. "Az 1914-18 évi világháborúban elesett hősi halottak emlékére öntette a mezőpaniti ref. egyházközség 1924-ben."

2. "Chieb 1923"

A csengőn a felirat: "1879"

1851-ben az egyház orgonát csináltatott.

1877-ben a templomtornyot bádoggal fedték be, majd 1928-ban újrafedték.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1773-ban készült a templom főbejáratánál elhelyezett persely, ami székely készítőjének kézügyességet dicséri.

Az egyház mindig nagy figyelmet szentelt tagjai lelki életének alakítására, gondozására. Nemcsak a felnőttek álltak a hitélet központjában, hanem a gyerekek, az ifjúság is. A gyermekek hitoktatása állandósult. A konfirmációkra való felkészülést, a vasárnapi iskolát a szülők és az egyház egyik legfontosabb problémájának tartotta. A megfelelő erkölcsi neveléstől nagyban függött a falu lakói lelki arculatának, az évszázados falurendtartásnak, az emberek közötti jó viszony megőrzésének a jövője.

A fentieket bizonyítják Panit néhány évet magábafoglaló konfirmációs adatai: 1835-ben 7 ifjú konfirmált, 1839-ben 58, 1840-ben 23, 1841-ben 31, 1842-ben 21, 1844-ben 40 és 1846-ban 47.

A paniti nép mélyen vallásos lelkületű, s a századok folyamán mindig szükségét érezte az egyház védelmező és összetartó erejének. Ennek az érzelmi kötődésnek természetes következménye lett, hogy az előtte álló feladatokat a panitiak úgy tekintik, mint saját személyes ügyeiket, azok megoldásában szívvel és lélekkel részt vesznek, és hajlandók minden áldozatot meghozni pénzbeli hozzájárulásukon vagy munkájukon keresztül. Ezért a templom és a papilak, valamint a hozzátartozó ingatlanok mindig a jó gazda és gondos ember házatájának benyomását keltik, ami bizonyítja, hogy a lelkipásztor és a nép egy akarattal munkálkodik, hogy az Isten hajléka szép és vonzó legyen, tiszta és nemes érzelmeket keltsen, mint ahogy lennie kell a keresztény lelkeknek. A hit tette a paniti embert erőssé és kitartóvá, bizakodóvá és reménykedővé a legnehezebb időszakokban is. Csak akik elvesztették Istenbe vetett bizalmukat bizonytalanodtak el időnként, de a vallás és a közösség segítőkészsége mindig át tudta hidalni a legnehezebb időszakokat is.

A saját nehézségeik mellett, a panitiaknak jutott idejük és anyagi erejük, hogy segítséget nyújtsanak a bajbajutott vagy rászoruló egyházaknak és azok híveinek is.

1913-ban, június-augusztus hónapokban, három vasárnap begyűlt perselypénzt – 18 koronát – adományoztak a megyei árvízkárosultak megsegítésére.

1915. okt. 10-én az ismétlőiskolás leányok saját termesztésű zöldségek értékesítéséből 5 koronát adományoztak – Sükösd Ferencné tanítónő vezetésével – a háborúban megvakult katonák segélyező alapjába. (újságcikk)

1927 tavaszán az egyház 2800 lejt adományozott a kolozsvári ref. nőnevelő intézet új otthonának létesítéséhez (a volt ref. leánygimnázium épülete), s így a paniti egyház az intézet alapító tagjainak sorába lépett. (diploma)

1939 novemberében a leégett józseffalvi rom.kat. templom újraépítésére, s a hívek megsegítésére adományoznak, amelyet Németi Kálmán plébános köszönő sorai igazolnak: *"... Ne maradjon köszönöm nélkül a bibliás*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

jótett, mellyel a melegszívű gyülekezet, Nagytiszteletű urammal az élen, szinte az elsők között segítségünkre sietett. ... ha a nemes gyülekezet tagja mégis bajba kerül, ... éppen olyan gyorsan siessen segítségére a jó Isten, mint amilyen szívesen és gyorsan segítségünkre sietett Nagytiszteletű uram szíve és népe, ennek a szomorú, sújtott Bukovinában hűségeskedő székely népnek. ..." (köszönő levél)

1970 májusában a nagy árvíz alkalmával a paniti hívek szintén kitettek magukért, s nagy értékű adományaikkal – ruha, élelmiszer, pénz – segítették az árvízkárosultakat.

1991-ben a VI. osztályos tanulók színjátszó-csoportja a Marosvásárhelyen tartott előadásainak bevételéből 2000 lejt adott a Bolyai líceum által létrehozott Hegyi Lajos alapítványnak.

1992-ben a moldvai csángó árvízkárosultaknak három nagy teherautó adományt küldött az együttérző paniti gyülekezet.

1994-ben az iskola tanulói a marosvásárhelyi Bernádi szobor elkészítéséhez 32 kg bronzzal járultak hozzá.

Következzék a Paniton szolgáló lelkipásztorok névsora, időrendi sorrendben:

1692-1697	Fogarasi Mátyás
1699-1749	Székelyhidi János
1752-1758	ifj. Vajai István
1758-1763	Musnai József
1765-1781	Makkai Sámuel
1781-1791	Miklósfalvi András
1791-1792	Imreh Sámuel
1792-1834	Borosnyai L. Simeon
1835-1836	Molnár Dániel
1836-1855	Décsei János (költő pap, akinek 1829-ből két verseskötete maradt fent)
1856-1875	Pethő György (a paniti temetőben nyugszik)
1875-1900	Muzsnai Pál (megkezdte a feljegyzéseket a paniti egyház aranykönyvébe)
1899-1905	Boér Károly (mint segédlelkész kezdte működését, majd Kövesdre távozott)
1906-1911	Zaláni Kiss Sándor
1911-1912	Szabó Ferenc (tanári pályára váltott)
1912-1963	Váradi Albert (a két háború közötti időben sokat tett a panitiak lelki, társadalmi és gazdasági felemelkedéséért)

A paniti román lakosságot is mély vallásos érzelem hatja át. A falu nyugati részén áll csinos fatemplomuk, aminek építési éve nincs feljegyezve. A templomtól délkeleti irányba, mintegy tíz méterre áll az ugyancsak fából készült harangtorony. A templomban található képek, az asztalterítő az

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1883-84-es esztendőből valók. A paniti románok az 1920 előtti időkben nem tanulhatták anyanyelvüket, nem lévén iskolájuk, nemzeti létüknek a görög-katolikus egyház volt a fenntartója ebben az időben.

Az 1800-as években emelt ortodox templom a haranglábbal

A hívek alacsony létszáma miatt ma a paniti ortodox egyház nem alkot önálló egyházközséget, az istentiszteleteket és más kultikus szolgáltatásokat a mindenkori bergenyei ortodox pap végzi.

Az 1910-es évek után Paniton és a szomszéd falvakban megindult a neoprotestáns szekták fokozatos elterjedése. Már ebben az időben egyes családok kiváltak a református és gör. kat. egyházból és adventisták lettek. Ez a folyamat folytatódott a 20-as évek után, amikor többen átkeresztelkedtek. Ugyan ekkor Csittszentiványon és Bergenyében is megalakultak a gyülekezetek. Az első időkben a panitiak kultikus összejöveteleiket a mai imaház helyén álló régi házban tartották, de 1962-ben felépítették a ma is álló imaházat. Számbeli gyarapodás még ma is észlelhető. A 80-as években sikerült beszervezniük a harczói cigánycsaládoknak egy részét, akiket mint hittestvéreiket nagy odaadással és vendégszeretettel fogadnak, s asztalukhoz ültetnek. A vallás lényegesen megváltoztatta ezek életét, tiszták, rendesek és emberi méltóságuk magaslatán álló emberek lettek.

Az adventisták Szentiványon és Bergenyében is imaházzal rendelkeznek. Létszámuk 1982-ben:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

	megkeresztelkedve	családtagok együtt
Panit, Harczó, Kövesd	90	185
Csittszentivány	120	250
Bergenye	80	150

Az 1940-es évek után a református egyház keretében egyes paniti családok tagjai egy új áramlatnak lettek követői. Ezek az ú.n. "CE"-sek, akik nagyobbfokú vallásosságra törekszenek. Nem váltak ki a református egyházból, de annak megszokott vallásgyakorlási módozatait kevésnek tartják, s több ima- és bibliaórát, vasárnapi iskolát tartanak, és a gyülekezet minden tevékenységében élenjárnak.

c) A közművelődés

Már az első világháború előtt szervezett formákat öltött, amikor ismeretterjesztő – főleg gazdasági jellegű – előadásokat tartottak, valamint megindult a színjátszás és a kórusmozgalom (1910). A háború kitörésével ez az állapot hanyatlásnak indult, egészen 1920-ig, amikor a paniti énekkar újraéledt. A színjátszás is állandósul, s évente legalább egy színdarabot betanultak, amelynek bemutatása ünnepi esemény a faluban.

A kisebbségi sors dacára a paniti nép minden szempontból talpra állott, röviddel a trianoni határok meghúzása után, kiheverve a háború okozta gazdasági károkat, s lelkileg, erkölcsileg megerősödve igen szép és átfogó kulturális-művészi tevékenységek megszervezésére képes, amelyeket méltán lehetne "folklór-fesztiváloknak" nevezni.

1920 után, a gazdaköri tevékenységek fellendülésével egy nagyon termékeny s hatékony művelődési- és kulturális élet bontakozott ki Paniton és környékén. A jól szervezett gazdanapokon valóságos népünnepélyek zajlanak, amelyeken nemcsak a panitiak, hanem a környező falvak lakói is szerepeltek.

Az 1921. augusztus 21-én tartott gazdanapon, a sokrétű tevékenységek sorában így örökítették meg a jegyzőkönyvben a gazdanap kulturális-művelődési részét: *"... A népünnepélyt* (szintén az udvari kertben) *szépen összeállított lovasok menete nyitotta meg, mely után gyalogosok s díszesen felvirágozott, gyönyörű ökörfogatok hosszú sora következett, minden szekéren, festői népviseletben, leányok és legények ülve, népdalokat énekeltek. A díszfelvonulásokat felvirágozott szarvasmarhák és végül Somorai Dénes két gyönyörűen fejlett másféléves csikójának elővezetése zárta be.*

A felvonulás után Sós Anna szavalta el Az anyához c. költeményt, utána hegedűn játszott Fodor László, majd A székely asszony fia lakodalmán c. monológot adta elő nagy tetszéssel Zsigmond Jolánka. Szintén nagy hatással szavalta Boér Károlyné a Rabkórházban c. drámai költeményt.

Ezután a paniti fonó – guzsalyos – bemutatása következett 12 leány és 12 legény által, kik közül Nagy Ferenc a Kőműves Kelemen, és Nagy Ilona

[Erdélyi Magyar Adatbank]

(Alberté) Anyaföld c. szavalataikkal, Gál Sári és Pete István pedig szólóénekeikkel, továbbá Bartha József (Mihályé), Barabási Gergely és Gál Gáspár mulattató jelmezes jeleneteikkel tüntették ki magukat.

Tréfás szavalatokkal szerepelt Barabási G. Sándor, s ugyancsak mulattató volt Adorján László és Bende István székelykövesdi ifjak szereplése is. Ezután énekelt a Reichert Róbert vezette intelligens vegyes énekkar Mezőmadarasról, mely mély hatást keltve adott elő – művészi precizitással – egy pár kiváló népdalt, mint pl. Volt nekem egy ökröm, Házam ereszére. Csak fokozta a jó hangulatot a mezőbergenyei Nagy Ákos Tót táncmester c. monológja, ami után a szépségverseny következett, s ebből I. díjjal Gál Sári, II. díjjal Nagy Ilona és III.-kal Bíró Ágnes került ki győztesen. ..."

A nyári gazdanapok után is folytatódnak a népnevelő tevékenységek, amelyek nagyon hatékonyan összefogták a vezetők és a nép erejét, összekovácsolták a faluközösséget a közös célok eléréséért. Ezekről így ír a feljegyző: *"... Télen gazdaesteket rendezett gazdakörünk. Így pl. 1922. február 5-én a mezőpaniti népházban, ahol a gyülekezet éneke után megnyitó beszédet tartott Váradi Albert ref. lelkész, gazdaköri elnök, azután szavalt Zsigmond Irénke, felolvasást tartott Kovács Elek marosvásárhelyi újságíró. Páros jeleneteket adtak elő Benkő Magduska és Kovács Juliska és szavalt Bartha Sándor Gergelyé. Záróbeszédet tartott dr. Drexler Béla miniszteri tanácsos. Végül népdalokat énekelt, Barthos Gábor ref. tanító vezetésével az ifjúsági énekkar.* (Ez arra utal, hogy az énekkar létezett, s folyamatos tevékenységet fejtett ki már a háború előtti években.) *Vacsora után pedig az*

A falurossza c. színdarab szereplői a '30-as években

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ifjúság műkedvelő csoportja előadta Gárdonyi Géza Fehér Anna c. 3 felvonásos betyártörténetét. Ifjúságunk színielőadása annyira kielégítette a jelenlevő miniszteri tanácsos urat és a többi marosvásárhelyi vendéget, hogy kezdeményezésükre Kiss Gyula és felesége, Nánási Juliska színművészek február 24-én kijöttek Panitba, itt az előadást megismételtették, s aztán a szükséges tanácsok megadása után febr. 26-án (vasárnap) délután már a marosvásárhelyi Magyar Színházban játszatták el a mezőpaniti földműves műkedvelőkkel Gárdonyi Fehér Annáját."

"1925. április 14-én, húsvét harmadik napján a mezőpaniti földműves műkedvelő ifjaink ismét a marosvásárhelyi magyar színház színpadán aratták babéraikat, azaz emelték jó hírnevüket. Ez alkalommal Gárdonyi Gézának A bor c. színdarabját adták elő."

Ezek a feljegyzések is bizonyítják, hogy a színjátszás és a többi művészeti ágazat tevékenysége folyamatos mindjárt az első világháború utáni években.

1927 tavaszán átszervezik a dalárdát, s *"földműves legények és ifjú házasemberekből négyszólamú dalárdát alakítanak, melynek vezetői Kádár Márton és Barthos Gábor tanítók."*

Az 1929. okt. 13-án tartott gazdanapon, az este tartott műsoron a Kacagó lányok és a Válik az asszony című egyfelvonásos vígjátékokat, monológot, szavalatokat, szólótáncot (spanyol tánc) mutattak be a termet zsúfolásig megtöltő közönségnek.

Az 1924-ben alakult férfi dalárda, a kötelező ruha- és hajviselettel

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Íme, milyen észszerűen és lelkesen hangolták össze a panitiak a szakmai és közérdekű szervezetek munkáját a közművelődéssel és a község lakói összekovácsolásának nemes céljával.

Az 1931. szeptember 3.-6. között rendezett ipari és mezőgazdasági kiállítás alkalmával Marosvásárhelyen rendezett hangversenyen a paniti férfidalárda is részt vett, s a bíráló bizottság hosszas tanácskozás után I. helyezettnek minősíti, mint amelyik fegyelmezettségével és szép éneklésével a legkitűnőbbet nyújtotta. (újságcikk)

d) Sportélet

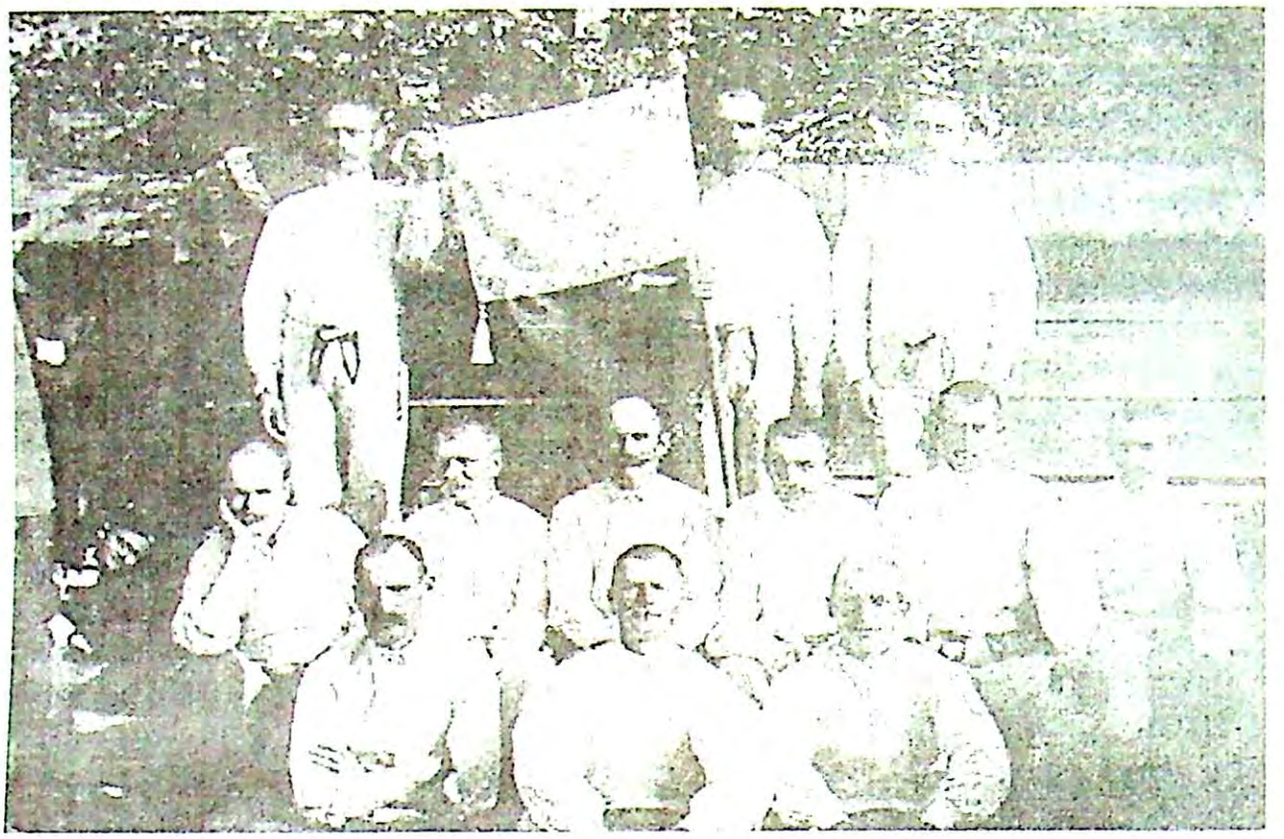
A kezdeti időszakban a sporttevékenységeket a játék helyettesítette, s mondhatni, hogy tömegméretekben. Minden kornak megvoltak a jellegzetes játékai. Ezeken kívül a panitiak igen gyakran rendeztek – vasárnap délután – kötélhúzást, zsákbafutást és egyebeket. Mesélik, hogy bizonyos alkalmakkor – mint gazdaköri találkozók, tűzoltó versenyek stb. alkalmával – összemérték erejüket a szentkirályiakkal, vásárhelyiekkel, gernyeszegiekkel, kövesdiekkel. Egy ilyen alkalommal, amikor a vásárhelyiekkel szemben megnyerték a versenyt, mondta ki valaki a jelszót: "Előre panitiak!", amelyik mondás igen rátalált a panitiakra, és szállóigeként ma is hallani. Közszájon forog még ma is, hogy a panitiak egy alkalommal két jó jármos ökröt is elhúztak, de az is, hogy a kövesdiek egy alkalommal legyőzték őket. Az ökrök elhúzását a ma is élő Barabási Antal (90 éves) így mesélte el: "Én, hogy jobban lássak, felmásztam egy fa ágai közé. Hát úgy elhúzták az ökröket, hogy még seggre ültek!"

A sportélet szép mozzanatait örökítették meg a Gazdakör feljegyzései, amelyeket a gazdanapok eredményeinek felmérése alkalmával tettek. Ezeket az eredményeket számon tartották megyei szinten is, és a helyi lapok is közzétették, s így a nagy tömegek is tudomást szereztek róluk, öregbítve ezáltal a panitiak jó hírnevét, messze a községhatárokon túl, vagy éppen erdélyi viszonylatban.

Az 1921. aug. 21-én tartott gazdanapi sportversenyről jegyezték fel a következőket: *"... Izgalmas sportszámok következtek, amelyekben a vásárhelyi és paniti versenyzők vettek részt. A futásban első lett Kádár István, a második Bartha Balázs, mindkettő paniti. Feszült érdeklődést keltett a kötélhúzás száma, melyen az 'Erdélyi Barázda' vándordíjáért, a mai napra felszentelt szép sportzászlóért küzdött a marosvásárhelyi és a mezőpaniti gazdakör csapata. A küzdelemből a panitiak erős csapata került ki győztesen, s így a szépen hímzett 'MINDENBEN EGYÜTT' feliratú, kék-fehér selyem lobogó a panitiak birtokába jutott."*

A képen látható 12 kötélhúzó neve: Barabási D. Márton, Barabási Márton (Antalé), Gál János Géza, Gál Sándor, Kovács János (Péteré), Nagy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A többszörös nyertes kötélhúzó csoport, a megnyert vándorzászlóval

József (Ferencé), Nagy M. István, Nagy P. Sándor, Pete Endre, Pete József, ifj. Sikó Dániel, Zajzon János.

1931. szept. 3.-6. között, Marosvásárhelyen rendezett ipari és mezőgazdasági kiállítás alkalmával rendezett sportversenyeken a paniti gazda ifjak a 4x100 méteres váltófutáson I. díjat nyertek. A kötélhúzásban szintén a paniti csapat lett az első.

Itt idézzük Váradi Albert ref. lelkész "Pro Memoria" cím alatt tett feljegyzését a gazdaköri jegyzőkönyvek mappájába: *"Emlékezet okáért feljegyzem itt, hogy a szépsikerű 1921. aug. 21-i paniti gazdanapon bajnoki zászlót nyert kötélhúzó csapatunk, gyors egymásutánban több kihívást kapott bajnoki mérkőzésekre, melyeken meg is jelent, és újabbnál újabb fényes győzelmeket aratott mindenütt. Így pl. 1921. szept. 11-én a mezőcsávási gazdanapon, 25-én a marosvásárhelyi gazdanapon és okt. 9-én a gernyeszegi gazdanapon."*

Mindezekről a versenyekről részletes, szép tudósításokat írtak az ugyanazon időben megjelent marosvásárhelyi napilapok, továbbá az Erdélyi Barázda, majd pedig 1922. május 27-én a Kolozsváron megjelenő Magyar Nép c. politikai, gazdasági és szépirodalmi képes hetilap is, mely fényképfelvételeket is közölt a gernyeszegi gazdanapokról és a mezőpaniti kötélhúzó bajnokcsapatról.

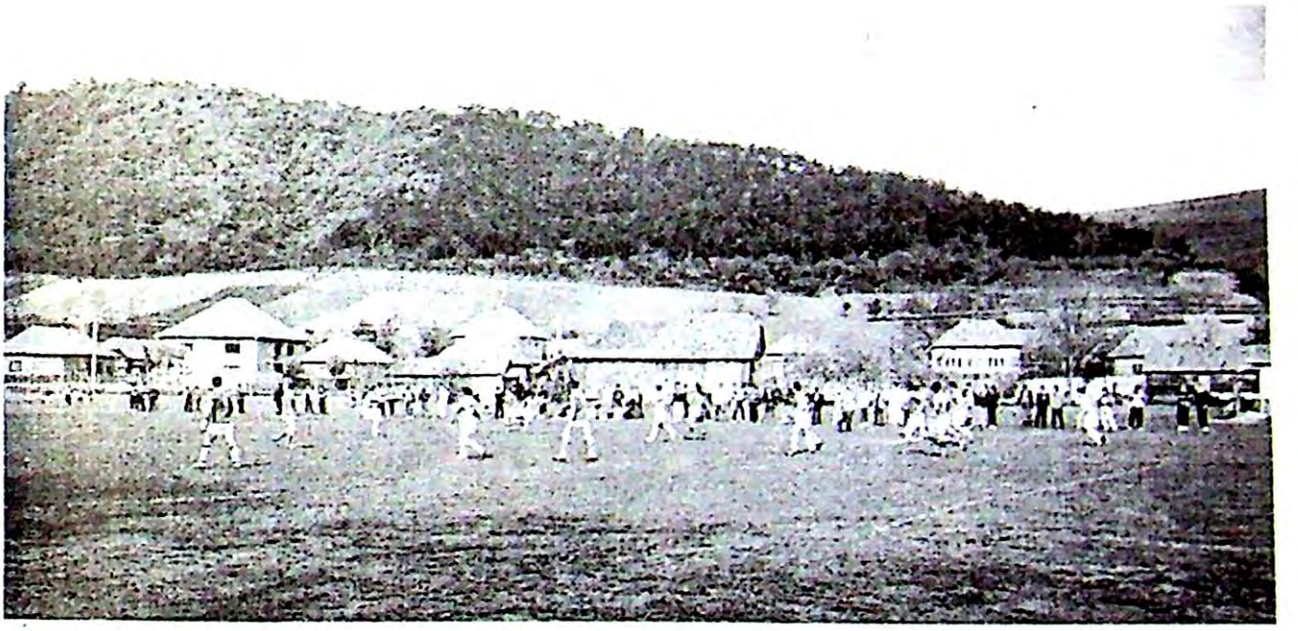
[Erdélyi Magyar Adatbank]

Ugyancsak 1931-ben, a Máriaffy Lajos által alapított Erzsébet Kupa elnyeréséért rendezett sportversenyen is ott vannak a Gazdakör sportolói, akik a pontszámok arányában a harmadikok lettek Jedd és Marosszentgyörgy mögött, de első helyezést nyert a kötélhúzó csapat.

Az ifjúság 'premilitár' kiképzése – amelyet Paniton tartottak a környék ifjainak – gyakran adott alkalmat különböző sportversenyek rendezésére.

A labdarúgócsapat a '80-as években

A futballpálya

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az új labdarúgócsapat 1993-ban

Ezért 1937-ben létrehozták a mai sportpályát, mely megfelelő keretet teremtett más sportágak meghonosodásának is. Így fokozatosan teret hódítottak a labdajátékok. Az első időben a kosárlabda, aminek gyakorlására már akkor felállították a kosarakat. A háború után teret hódít a labdarúgás, és mindinkább elhanyagolódik a kosár- és kézilabda, a különböző játékok és az atlétika. Így sajnos a sport tömegjellege mindinkább összeszűkül, s szinte csak a futballcsapat képviseli az egész sportéletet.

A veterán labdarúgók csapata

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A sporttevékenységek fenntartásáért, a pálya karbantartásáért sokat tett Borbély Péter, aki először kerítette be a sportpályát, Bartha Lajos, aki több évig volt elnöke a futballcsapatnak, Nagy Balázs, aki az új kerítést és az öltözőt építtette, Gál Béla, aki a csapatszellemet ápolja a mai napig.

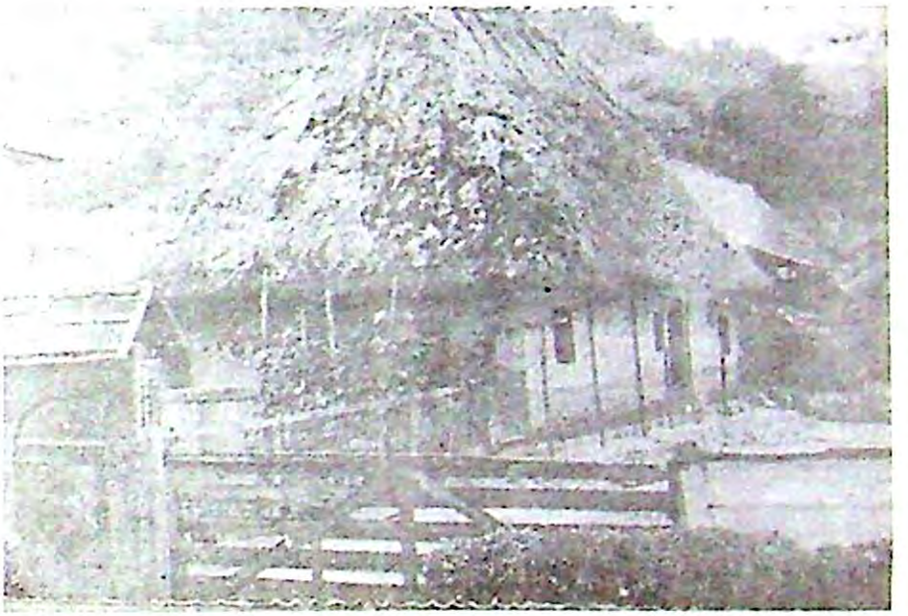
e) A népművészet

A panitiak kultúrarculatának egyik hű kifejezője a népművészet, amely a házak és kapuk építésének és díszítésének technikájában, a szőttesek és varrottasok díszítő motívumaiban, a népviselet apáról fiúra szálló hagyományaiban nyilvánul meg.

A házépítést a múltban is és a jelenben is helyi mesterek végezték. A legrégebbi típusú (I.) lakóházat 1982-ben bontották le, hogy helyébe modern házat építsenek. Pedig milyen jó lett volna megmenteni egy kis falumúzeumnak. A ház a Mátyus Gergelyé volt, 1832-ben építették. Falai rakófás és sövényből font oldalakkal készültek, amelyeket két oldalról vastagon betapasztottak agyaggal. Három helyiségből állott. Egy ajtón lehetett bejárni a pitvarba, ahová a sütőkemence is be volt építve, fölötte hatalmas vesszőkas a füst kivezetésére, amelyet belülről agyaggal tapasztottak ki, hogy tűzbiztos legyen. A pitvarból nyílt előre a tisztaszoba, hátrafelé pedig a kamra. Az ablakok 50x50 cm-esek, keresztben négybe osztottak lehettek. Nem sok világosság jutott be rajtuk. A fedélszerkezet magas volt, hogy a szalmafedélnek elegendő esése legyen, és ne ázzon be. Vasszeget nem használtak, csak faszeget. A szarufákba csapokat süllyesztettek, aminek nekitámaszkodtak a lécek. Zsúpszalmával fedték, s a nyalábokat szalmakötelekkel jól odakötötték, hogy a szél ne tudja leszakítani.

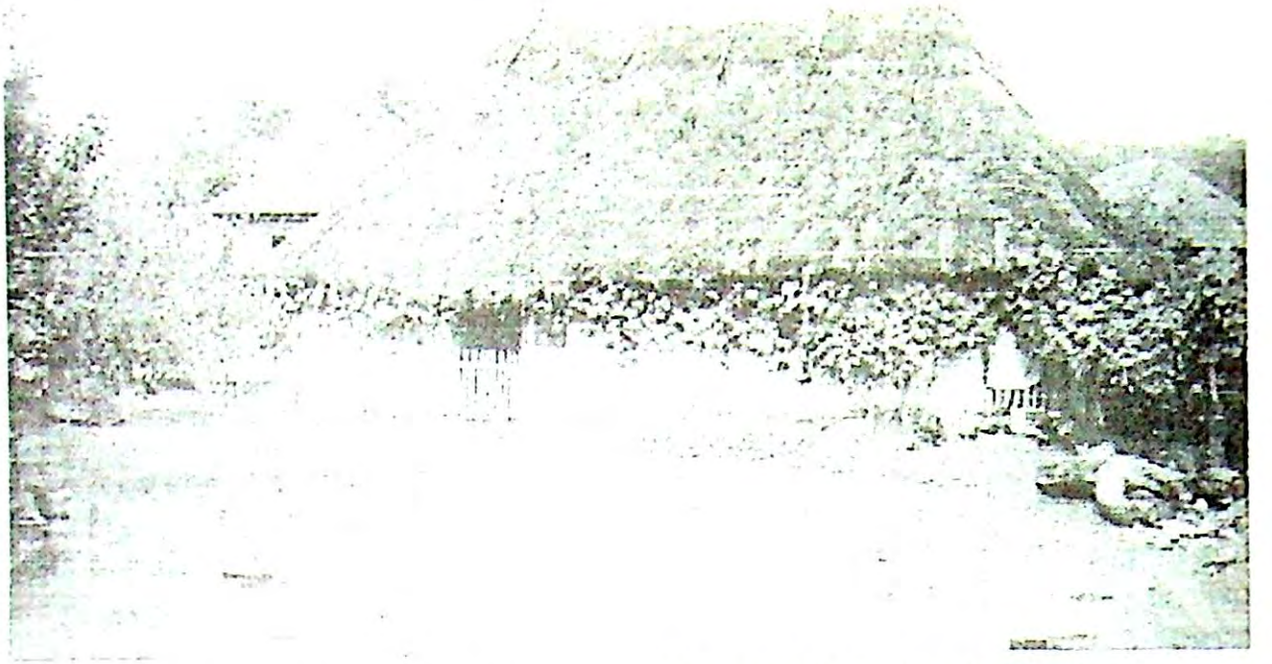
Ezeknek a házaknak tornáca nem volt csak az utca felőli részen, csatornája sem volt, a víz az ereszről lecsorgott. Különösebb díszítésük sem volt.

A következő lakóház típus (II.) ugyancsak rakófás és sövényfalú, de méreteiben nagyobb, kényelmesebb, esetleg egy szobával nagyobb lehetett. Ami lényeges változást jelentett, a

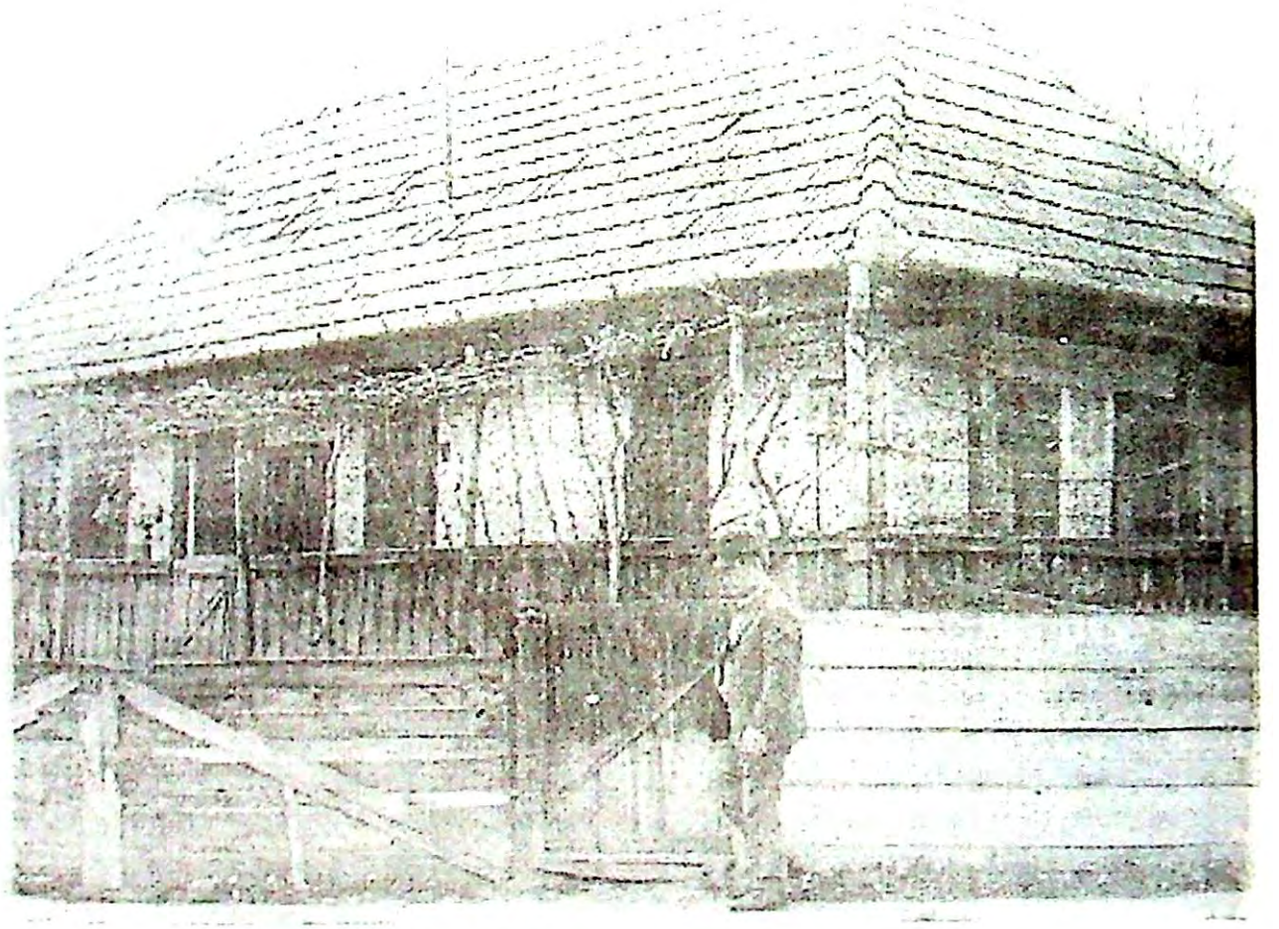

I. típusú régi ház

[Erdélyi Magyar Adatbank]

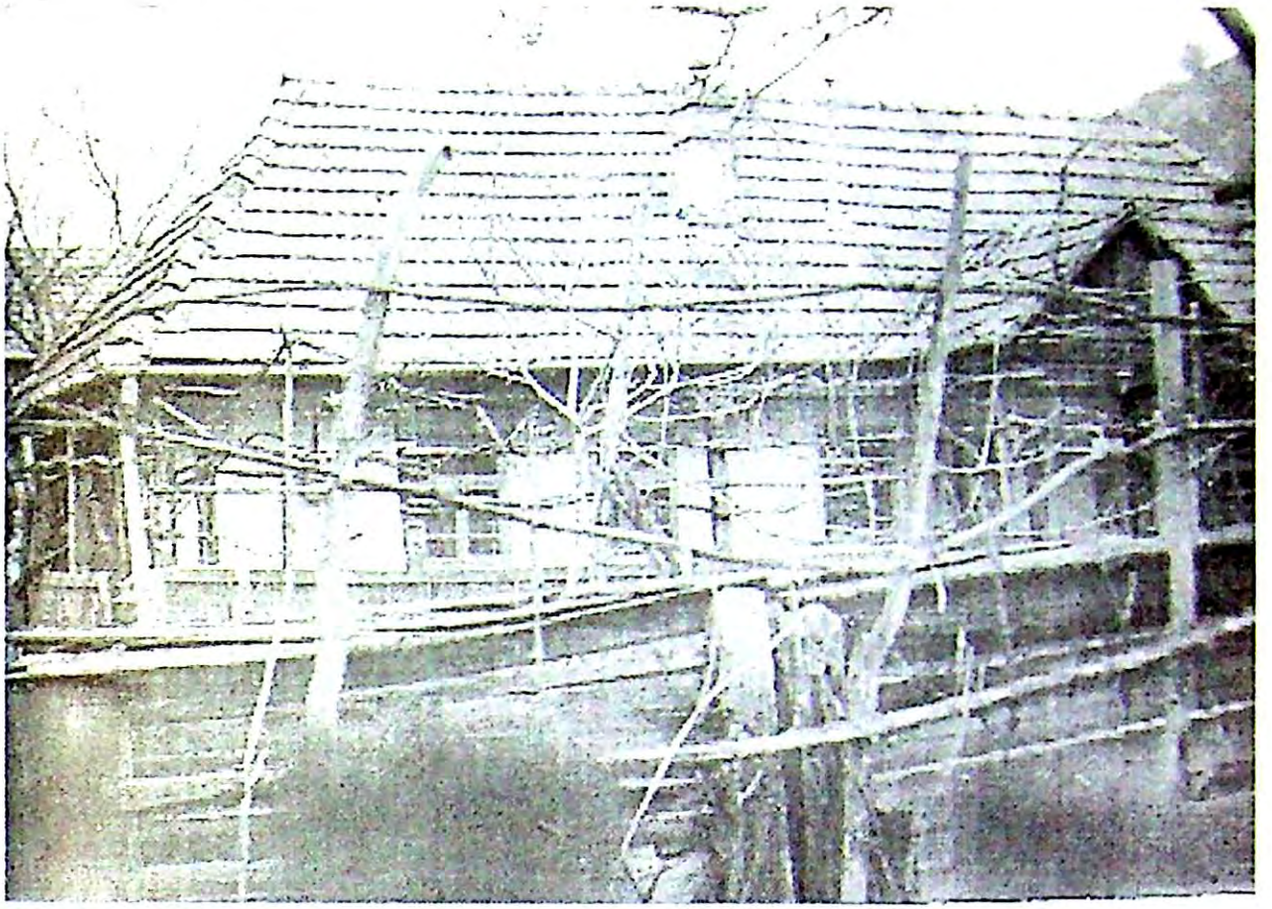

I. típusú szalmafedeles ház, az 50-es években bontották le

II. típusú ház (Székely Lajos háza)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

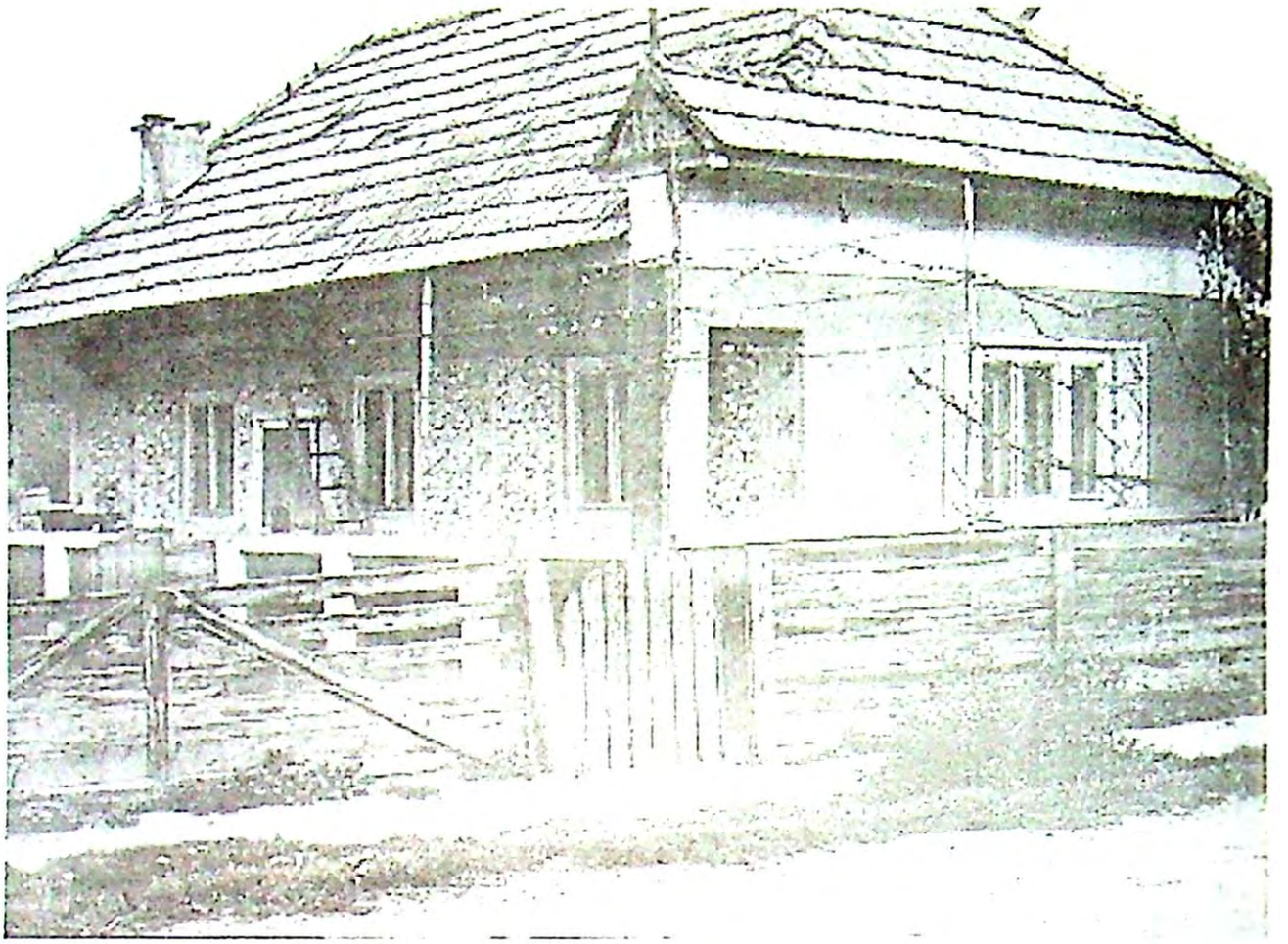
II. típusú ház, filegóriás tornáccal (Székely Ferenc háza)

fronton és az udvar felőli részen végigfutó tornác volt. Ez már az anyagi fellendülést is mutatta, mivel már futotta arra is, hogy a tornácfákat és deszkákat kifaragják. Az ereszalji részen egyeseket szépen kifűrészelt, csipkézett deszkával burkoltak. Ennek a típusú háznak van egy második változata, amelyben a tornác a bejáró ajtó előtt egy kiugrást képezett filagóriaszerűen. A fedés zsindellyel vagy cseréppel történt, csak ritkán szalmával. Ebből a típusú házból még elég sokat lehet látni a falu minden részén, de a nagy építkezésekkel számuk egyre fogy.

A harmadik lakóház típust szintén vehetjük jellegzetes paniti stílusúnak. Főleg az alszegen építették, a felszegen kevesebbet. Szoba-konyha-kamrás épületek, az udvar felől tornáccal, az utcafront felé a tornác szélességében fallal, s rajta egy keskeny nyitott ablak. Ezeken a házakon sem található semmilyen díszítés.

A többi háztípus már sablonos, idegen eredetű, amit a jelenkori kőművesek honosítottak meg. A negyedik típus a vinklibe épített ház, aminek két szobája elől, és vinkliben következnek hátrafelé a különböző rendeltetésű szobák. Téglából falazták és cseréppel fedték. Ablakai nagyok.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

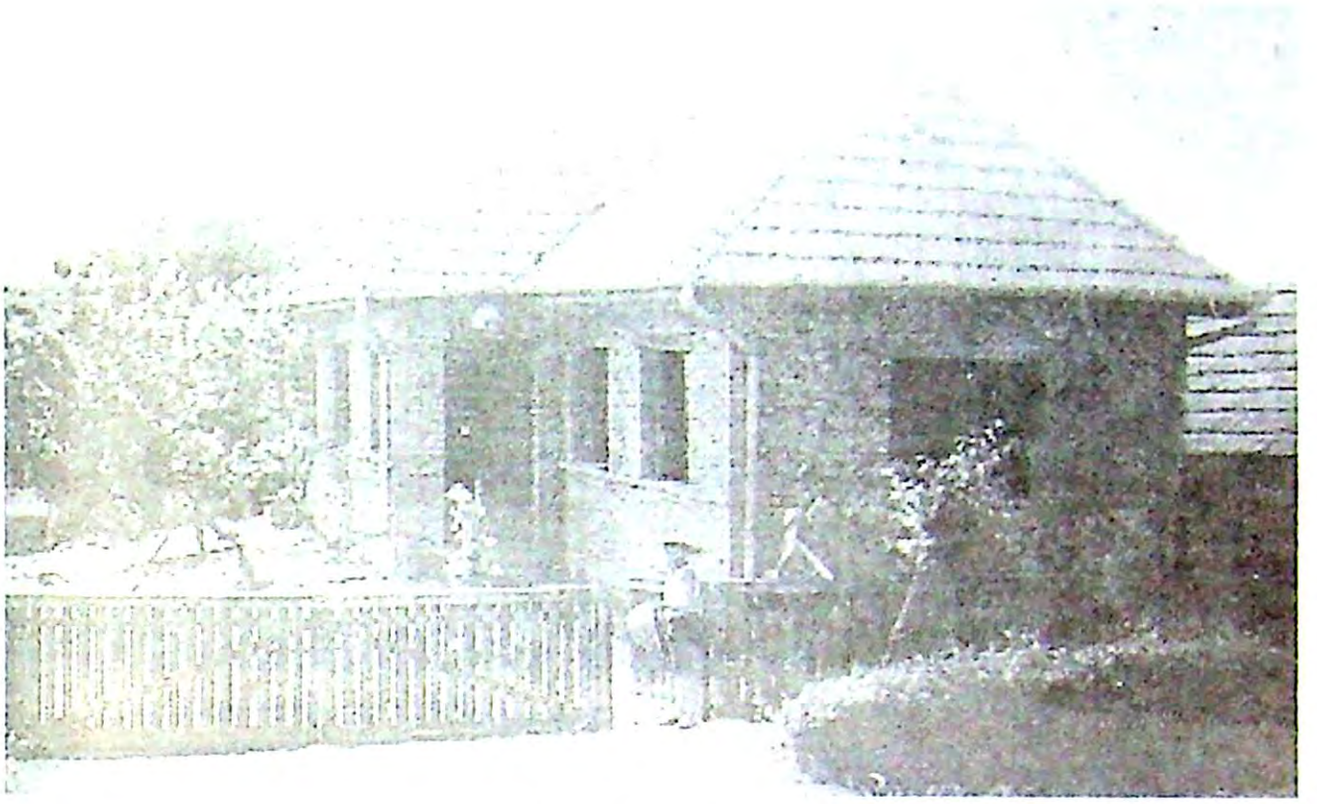
III. típusú lakóház

IV. típusú lakóház

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az ötödik típus a hátul kiugrós, melyikben elől van egy szoba, utána egy második, aztán az udvar felé kiszögell, ahol a bejárat is van az előszobába, onnan a konyhába.

V. típusú lakóház

VI. típusú ház

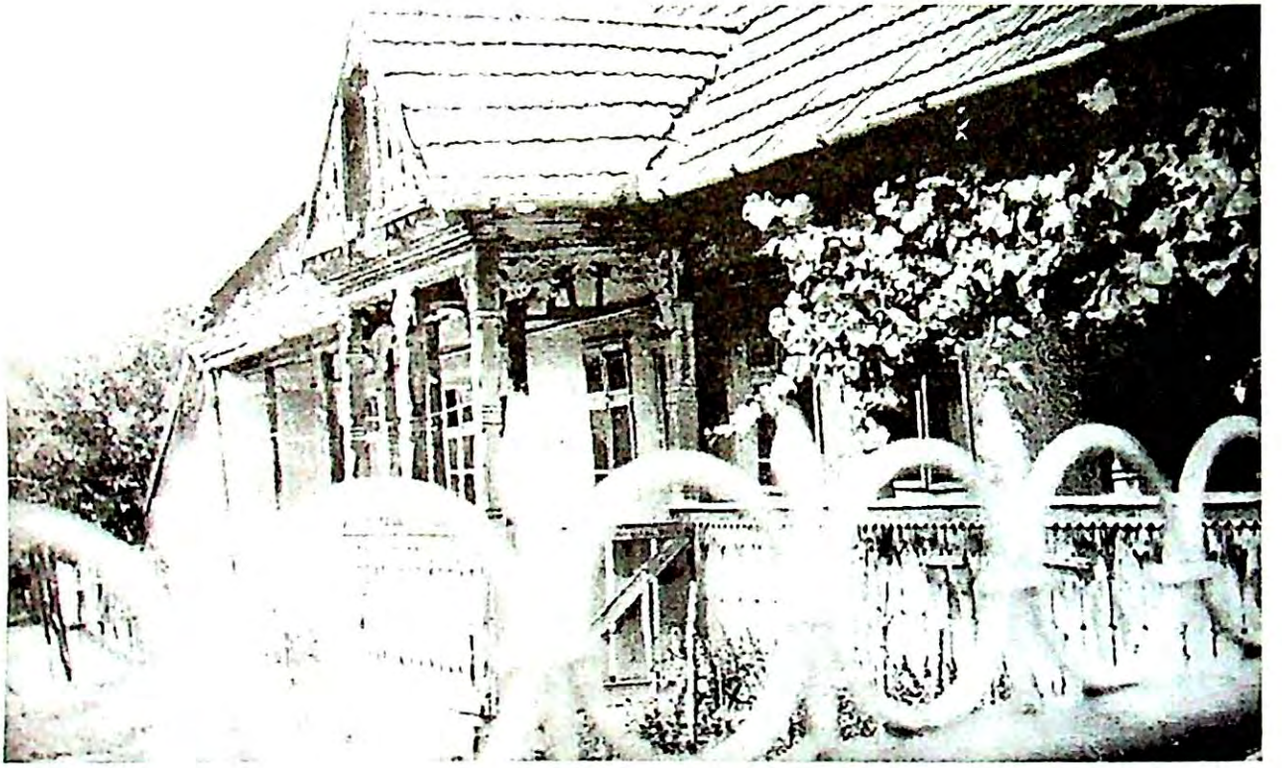
A hatodik típust az emeletes házak képviselik, amelyek alul és fölül egy-egy család befogadására alkalmasak. Korszerűbb épületek, amelyek vetekszenek akármelyik városi épülettel. Díszítésük a megszokott, nincs benne semmi helyi motívum.

Megjegyzendő, hogy egyre többen végeznek átalakításokat és bővítéseket a régebbi házaknál is, vizet vezetnek be, fürdőt szerelnek fel, vízmelegítőket, központi fűtéseket is alkalmaznak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Szép tornácdíszítés a Sikó Péter házán ...

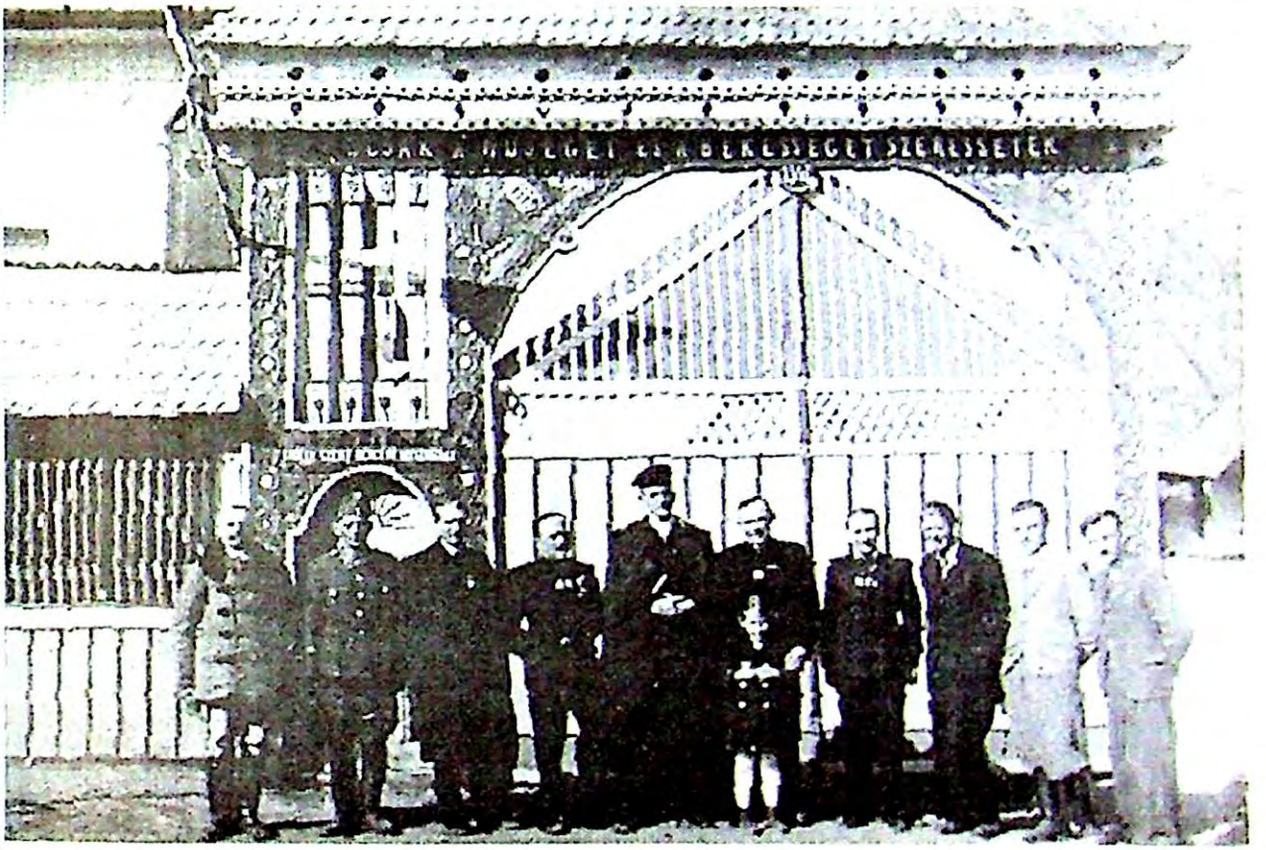
... és a Kovács Lajos házán (sajnos, hogy a faragott székelykaput már felváltotta a vaskerítés

[Erdélyi Magyar Adatbank]

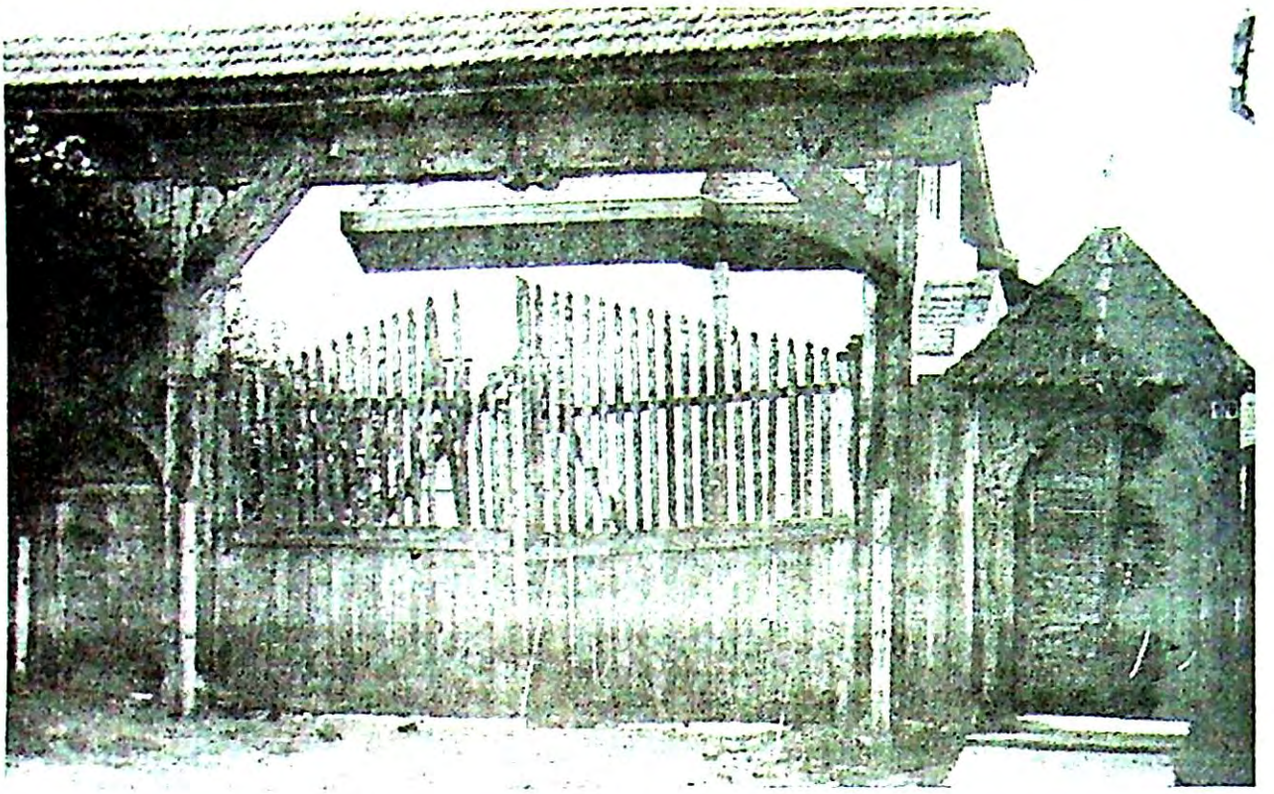
A református templom kapuja

A kapuk valamikor a falu különleges ékességei voltak. Szinte minden ház előtt faragott kiskapu és nagyon soknál nagykapu is volt. Ezeket a székelykapukat hatalmas tölgyfa gerendákból rótták össze a mesterek, amelyeket szépen díszítettek virág, gyümölcs és nem egyszer állat-motívumokkal. A díszítő elemek kiemelkedtek a felületből. A szemöldökfára felvésték a gazda és felesége nevét. Egyes kapukra szöveget is vésték: "Áldás a bejövőre, béke a kimenőre!" A kiskapukat cserepes vagy zsindelyes "koporsó"-fedéssel látták el, a nagykapuknál a fedél alá általában galambdúcot építettek. A régebbi kapuknál az összerovást mindennemű szeg vagy csavar

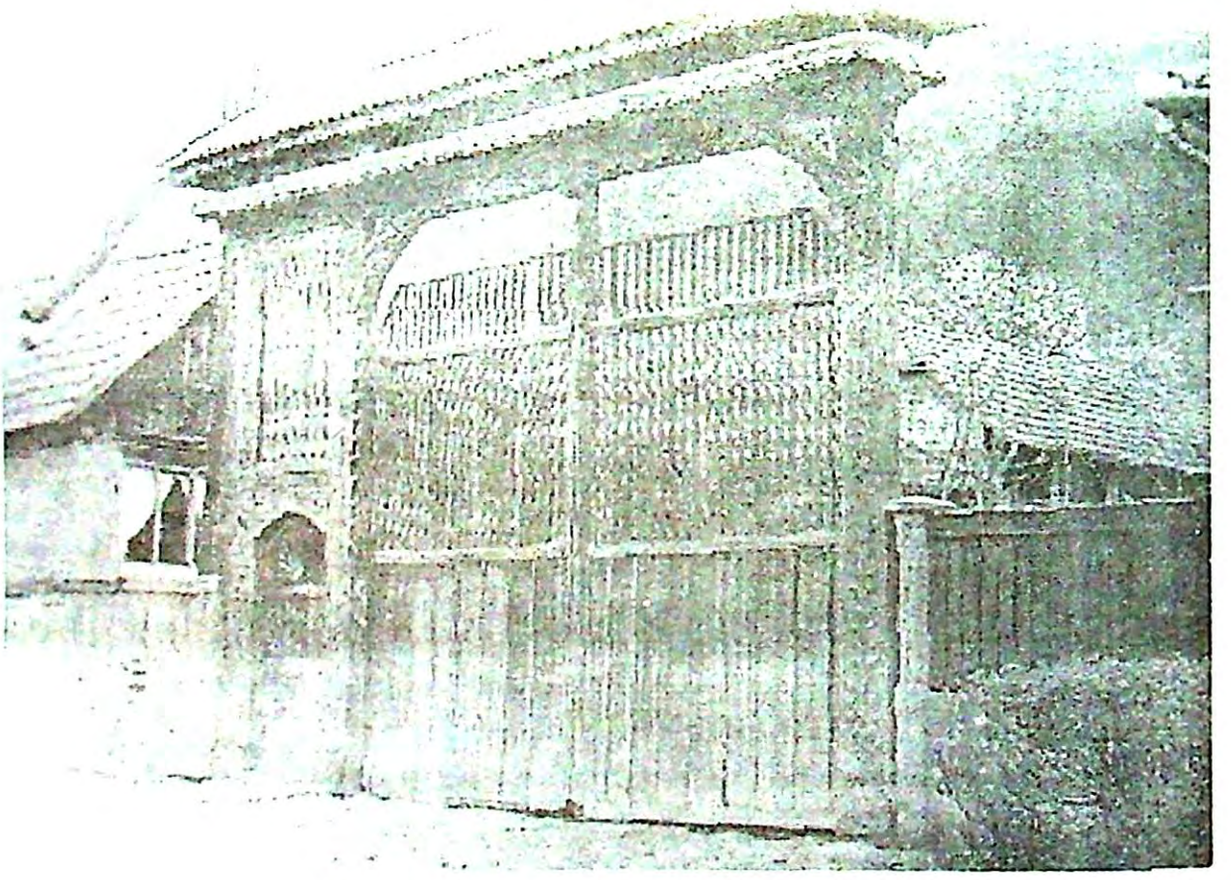

A volt községháza székelykapuja

[Erdélyi Magyar Adatbank]

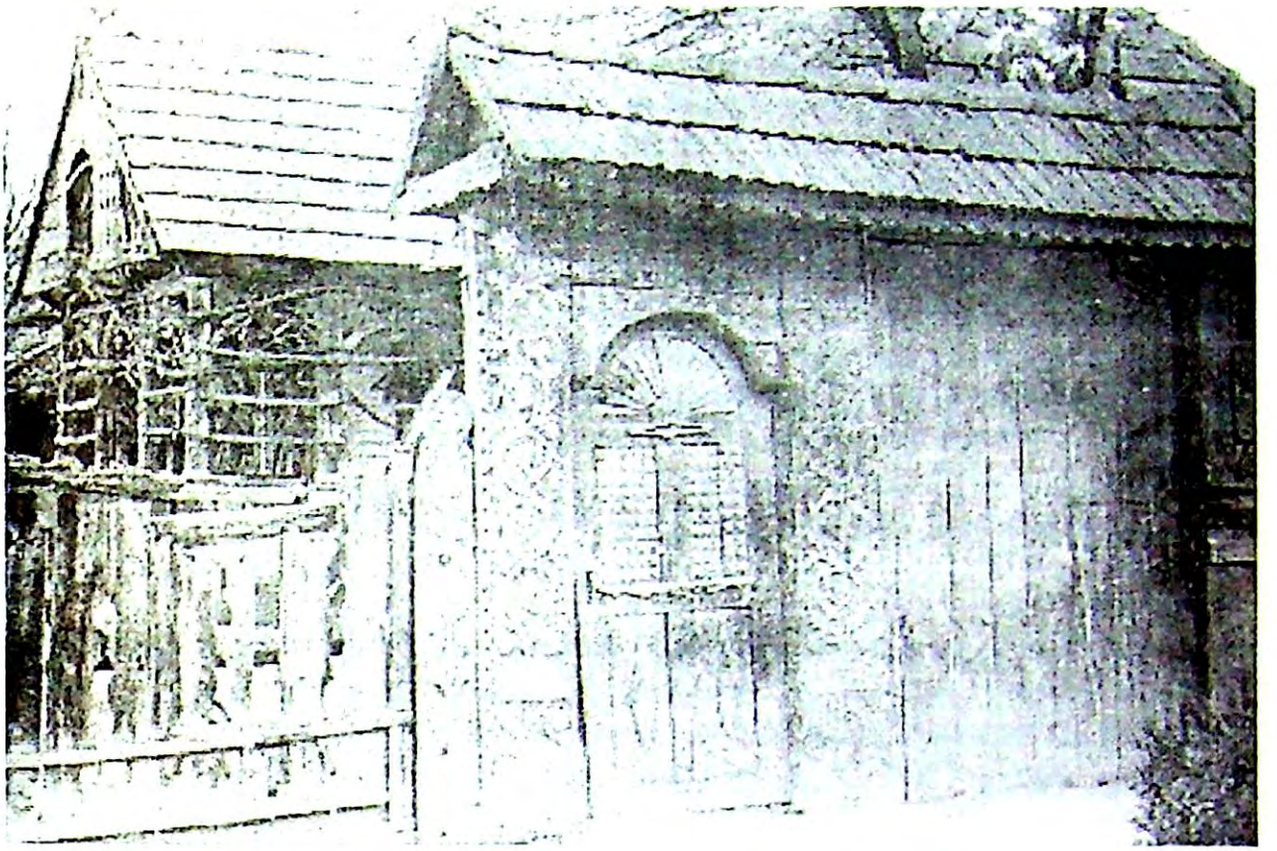

A cinterem nyugati kapuegyüttese

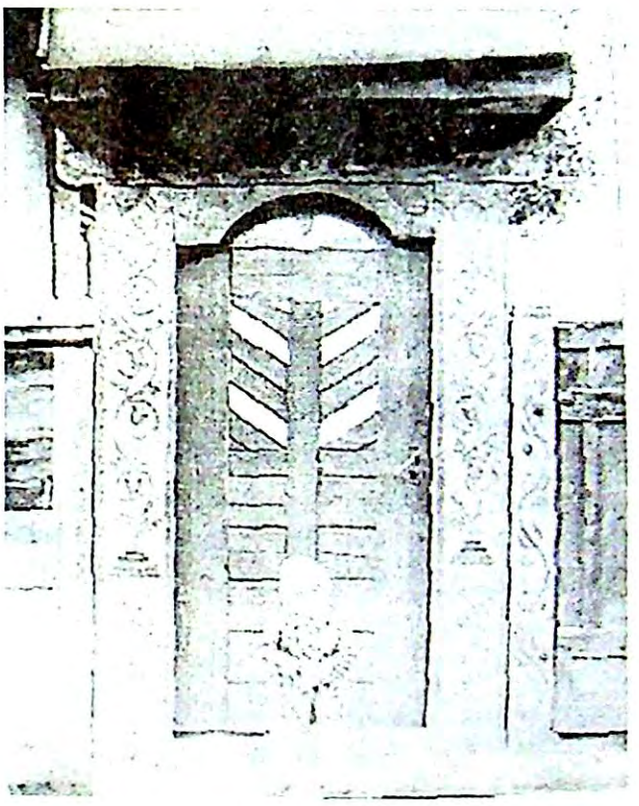

Kovács Csaba galambdúcos kapuja

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kovács Gergely kapuja

Székelykapu

Székelykapu

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nélkül oldották meg. A kapukészítő mesterek közül megemlítjük Kibédi Mátyus Györgyöt, aki nagyon sok kaput készített a múlt század vége felé. Ő készítette a régi iskolakaput, valamint a Kis utcai Sikó Sándor régi kapuját. Mindkettő az 1896-os esztendőre készült el, a magyarok letelepedésének ezer éves évfordulójára. Később Deák Ferenc és fia, valamint Nagy János Bori foglalkoztak székelykapu faragással.

Sajnos, napjainkban új székelykapu nem készül egy sem, inkább a meglevőket bontogatják le és helyettesítik szép cikornyás vaskerítéssel és kapuval, amiknek a tartósságukon kívül más értékük nincsen. Jelen pillanatban teljes székelykapu (kis- és nagykapuval) csak egynéhány van: a ref. templom cintermébe vezető északi kapu, a labdarúgópálya nagykapuja és a Kovács Csaba telkének nagykapuja.

A szépen faragott székelykapukat a szomszédos falvakban is megtaláljuk, a sorsuk, sajnos, hasonló: lassan kirothadnak és nem lesz mód pótolni őket.

A fonás és szövés a paniti asszonyok ősi foglalatosságai közé tartozott. A termesztett kendert a megszokott módon dolgozták fel: nyüvés, áztatás, mosás, szárítás, tilolás, gerebenelés, héhelés, ecsetelés és fonás. A fonás guzsalyokról történt, nem fontak rokkával.

Paniti asszonyok fonnak a kapuban (korabeli felvétel)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Külön megemlítjük a szépen, kopjafásan faragott guzsalyokat, amelyeknek motívumai megegyeznek a székelyföld vidékén faragottakkal. Különösen érdekesek a zörgős guzsalyok, amelyeknek nyelében egy zörgő van elrejtve, s mozdításra, rázásra zörgő hangot ad. Szintén különlegesek a függős guzsalyok, melyek nyelének felső feléről apró faragott tulipánok lógnak le. A guzsalyokat különböző színekkel kifestették, főleg a kék, piros, zöld és esetleg a fehér színeket alkalmazták. A guzsalynak kerek, három alacsony lábbal ellátott talpa volt, amelyre a fonó asszony rátehette a lábát. Bár ma már igen keveset fonnak ezekből a guzsalyokból, sokat megőriztek belőlük.

A kenderen kívül a gyapjút is felfonták, amiből szöveteket, takarókat, terítőket szőttek.

Szövésre az egyszerű osztovátát használták, s két vagy többnyüstösen szőttek. A múltban is a kender és gyapjú mellett a vásárolt gyapot- és egyéb fonalat is felhasználták.

Ha a fonás ki is ment a divatból – a gyapjút is inkább gépen megfonatják –, a szövést még sok helyen gyakorolják. Főleg zsákvásznat, ágytakarókat, sezlon és asztalterítőket szőnek a régi paniti vagy máshonnan kölcsönzött mintákkal. Ezenkívül kendőket, mintás gyapot-párnahuzatokat, falvédőket, drapériákat, székelyszoknya-anyagot és egyebeket is készítenek. Egyes asszonyok, mint Daróczi Ida, Máthé Eszter igen nagy ügyességre tettek szert ezen a téren. A szövésminták a zsinóros, táblás, macskanyomos, barack-

Fonó, szövő paniti asszonyok (korabeli kép)

[Erdélyi Magyar Adatbank]

magos, négynyüstös, bándias csíkos. A színek a piros, zöld és fekete. Ugyanezekben a színekben szövik még ma is a jellegzetes paniti átalvetőt, amivel a piacra, vagy vásárolni a városba járnak, valamint a lányok székely ruhájának anyagát. Jellegzetes a terítők rojtozása, amit sajátos paniti módra bogoznak.

A hímzések keresztszemesek vagy töltögetettek, amivel falvédőket, díszpárnákat, asztalfutókat hímeztek, tulipános vagy rózsás mintákkal.

A népviseletről már említettük, hogy a háromszéki viselethez hasonló, mely a panitiak eredetéről tanúskodik. A népviselet az idők folyamán változott, s főleg az utóbbi húsz esztendő alatt, mivel népviseletben ma már csak a kimondottan idősek járnak. A fiatalabb korosztály még falun lakik, de sokukat munkahelyük a városhoz köt, s így ruházatuk is a városi divatot követi. Dicséretes az, hogy Paniton és a szomszéd falvakban is –főleg a lányoknak – megszövik és elkészítik a székelyruhát, amelyeket ünnepnapokon, ünnepélyek, lakodalmak alkalmával felvesznek.

A paniti férfiak ősi viselete a fehér vászonból készült, mell-lerakásos, pálhás ing, ami a nyakon két, a mandzsettán egy gombbal gombolódott. Fehér gyapjúszövetből készült a fekete szegőjű, zsebes és zsebdíszítésű fehér harisnya. Lábbelijük a magas szárú, nem keményített szárú, kordován csizma

Paniti család a század elejéről

Gyermekruhák az 1900-as évek elejéről

[Erdélyi Magyar Adatbank]

volt. Az ingre fekete mellényt húztak, aminek két sor gombja volt, s a gallér is egy-egy gombbal le volt fogva. A mellény fölé posztó ujjast húztak. A mellény és az ujjas hétköznapi használatra háziszőttes gyapjúposztóból, ünneplőnek fekete segesvári posztóból készült. A fejükön magas tetejű, széles karimájú, fekete széles bársonyszalaggal ellátott kalapot viseltek. A kalap szalagjának csokrozása alól volt. Ezt "fakalapnak" vagy "bükkfakalapnak" nevezték. Ma ezt a kalapot már nem viselik, a kordován csizmát pedig felváltotta – a 20-as évektől – a keményszárú csizma.

A fiúk és a legények ugyanezt az öltözetet hordták

Az idős asszonyok hosszú, bő fersinget hordtak és lájbit, derekas hosszú kötényt, a fejen pedig kendőt,

Idős férfi "fakalappal"

Középkorú nő öltözete

amit áll alatt kötöttek meg. Viselték még az ú.n. frakkos ujjast, ami elől gombolódott, a háton pedig deréktájon ráncolva volt. A fejkendő helyett hordták a "bibi fűkötőt", amit áll alatt szalaggal megkötöttek, hátul szalagok lógtak le derékig. Ezeknek az anyagát kender-, gyapot-, vagy gyapjúfonálból szőtték. Színük fekete, piros, szürke vagy pergetett (pepita). A lájbit, ha nem fekete volt az alapszíne, piros vagy kék szegővel díszítették. Alul fehér vászon alsószoknyát és pálhás inget viseltek.

A leányok és menyecskék viselete hasonlított az asszonyokéhoz, csak a színek voltak világosabbak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Idős asszony "fűkötővel"

A lábbeli régebben a magas sarkú és hegyes orrú kordován csizma, amit felváltott a magas szárú cipő.

Az asszonyok hajukat kontyba csavarták, a lányok egy ágba fonták, és hátraeresztve hordták.

A népdalok a legbeszédesebben fejezik ki a panitiak érzelemvilágát. A paniti ember szeret énekelni, és ezzel egyszerre hagyományőrzővé is válik, mert a népdalokat átveszik a fiatalok, akik ugyanolyan szívesen éneklik, mint az idősebbek. Panit népdalkincse nagyon gazdag, de természetesen nem minden népdal paniti eredetű. Az 1962-ben rendezett gyűjtés gazdag anyagát rendszerezve, Almási István felhívta a figyelmet néhány dallamra, amelyek

A '40-es évek menyecske viselete, ami hamar kiment a divatból

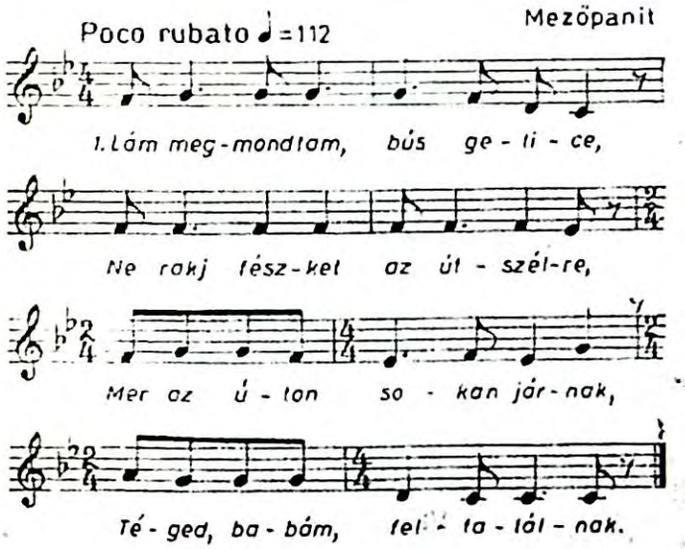
Fiatalok viselete a '60-as évekig

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Fiatalok csoportja mai népviseletben
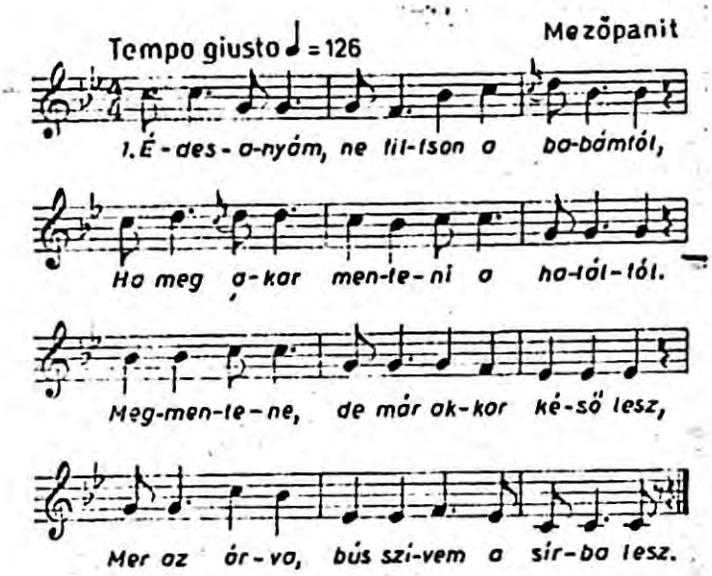
ősi paniti daloknak számítanak, jellegzetes sajátosságaik miatt. Idézzük: *"Következésképpen négy dalunk* (az alább közölt négy dalról van szó) *mezőpaniti sajátossága először is abban a módban nyilvánul meg, ahogyan a szövegek a dallamokkal társultak, ezenfelül pedig a mezőpanitiak éneklése nyomán adódó apróbb-nagyobb dallami, ritmus- és előadásbeli módosulásokban."* A dalok a következők:

Lám megmondtam, bús gerlice,
Ne rakj fészket az útszélre,
Mert az úton sokan járnak,
Téged, babám, feltalálnak.
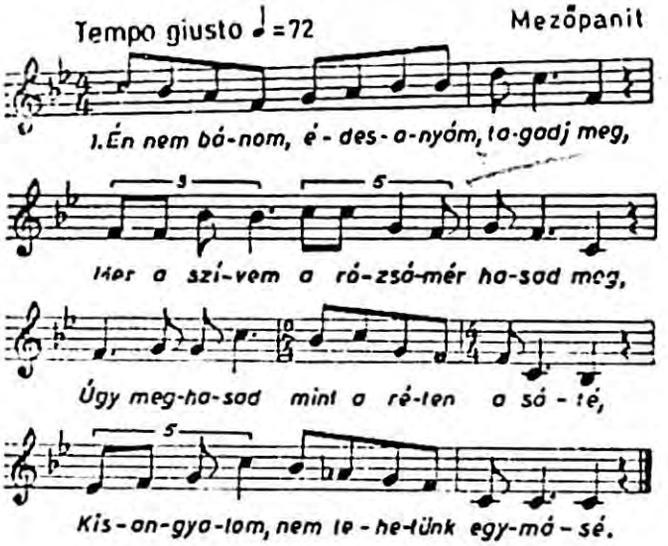
Rakj csak fészket az erdőbe,
Annak is a közepébe,
Fügefának levelére,
Cédrusfának tetejére.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Édesanyám, ne tiltson a babámtól,
Ha meg akar menteni a haláltól.
Megmentene, de már akkor késõ lesz,
Mer az árva, bús szívem a sírba lesz

Én istenem de víg voltam ezelõtt,
Míg a babám eljárt a kapum elõtt,
De mióta ja kapumat kerüli,
Csak az fáj, hogy miért tudtam én szeretni.
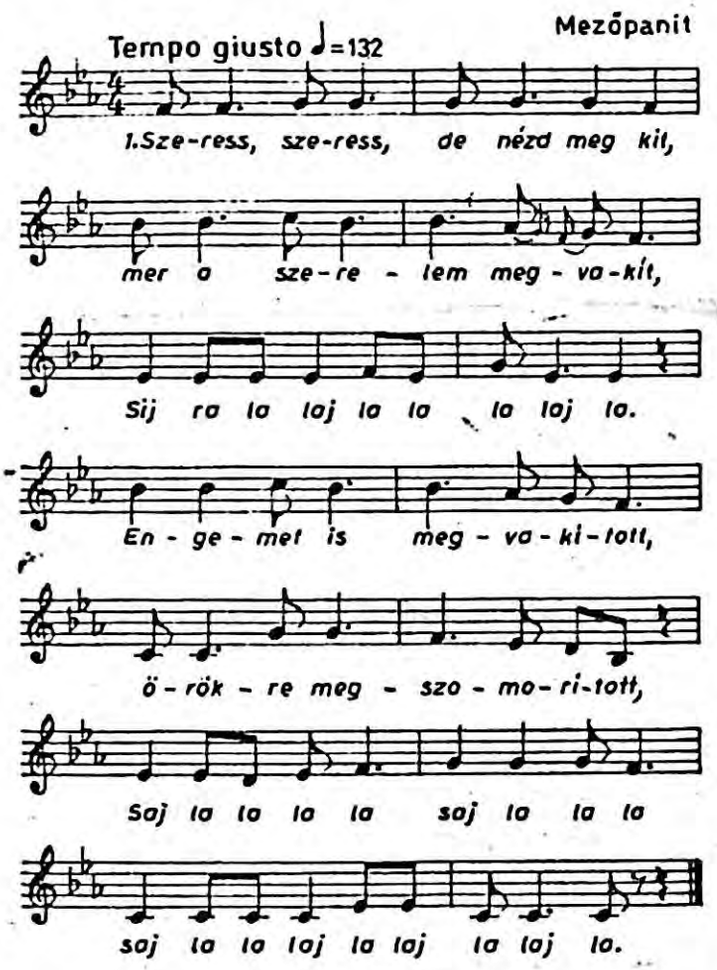

Én nem bánom, édesanyám, tagadj meg,
Mer a szívem a rózsámér hasad meg
Úgy meghasad mint a réten a sáté,
Kisangyalom, nem lehetünk egymásé.

Túl a vizen learatták az árpát,
Elvágták a bús gerlice jobbszárnyát
Bús gerlice sír a jobbszárnya után
Én is sírok a régi babám után.

A dalok közül a második tiszta ötfokú, régi stílusú dalváltozat, õsi eredetű. Ezekenkívül rengeteg régebbi és újabb keletű népdalt énekelnek, amelyek a jelentéktelen eltéréseket leszámítva, másfelé is megtalálhatók.

A népzene mûvelésének egyik formája Paniton a hangszeres zene. 1960-ig szinte minden családban esténként rendesen elõkerül a citera, s a család tagjai felváltva vagy közösen játszották a legszebb népdalokat. Még ma is legalább száz citera van Paniton. A hatvanas évektõl errefelé, amikor megindult az ingázás, és az emberek váltásokban dolgoztak, a családtagok már nem töltötték együtt a csendes estéket, mint valaha, és ezért a citerázásra is ritkán van kedv. Mindemellett még akadnak szép számmal fiatalok, akik

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Szeress, szeress, de nézd meg kit,
Mer a szerelem megvakít,
Sij ra la laj la la la laj la.
Engemet is megvakított,
Örökre megszomorított,
Saj la la la la saj la la la.
Saj la laj la laj la laj la.

Szeretném én azt megtudni,
Szabad a másét szeretni
Sij ra la laj la la la laj la.
Tudakoltam, de nem szabad,
Így a szívem gyászba marad,
Saj la la la la saj la la la.
Saj la laj la laj la laj la.

szívesen citeráznak. A citerakészítő mester Kozma János volt, aki késő öregkoráig készített citerákat rendelésre. Hegedűn vagy harmonikán kevesen játszanak, ezért állandó zenekart nem is lehetett alakítani. Az utóbbi időben több fiatal tanul elég biztató eredménnyel.

A panitiak énekkultúrájának kialakulását valószínű, a már az 1910-es években működő énekkar is segítette, amit Szabó Géza tanító szervezett meg és vezetett.

A népi táncok folklórkincse képezi azt a területet, ahol megnyilvánul az emberek életszemlélete, felfogása, dinamizmusa, optimizmusa és közösségi érzése. A paniti ember a legrégebbi időtől szereti a táncot, és kialakította sajátos táncművészetét. Egészen a 60-as évekig minden vasárnap tánc volt a fiatalok számára, ahol az ifjabbak megtanulták az öregebbektől a paniti táncot. A 30-as évekig a csűrökben táncoltak, azután felépítették a tánctermet, ami a mai művelődési otthon helyén állott. A tánc megkezdése előtt a legények a zenekar körül gyülekeztek, és félkörbe állva járták a paniti verbunkost a zene ritmusára. Karjukat magasra tartva pattogtattak, lépegettek, bokázva felugrottak, csizmaszár-veréssel, majd kezdték elölről, amíg ki nem fáradtak. Ez a szép, dinamikus tánc teljesen feledésbe merült, a fiatalabbak

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az "orsóstánc"

nem tanulták meg, s így ma már talán 2-3 öregember ismeri a régi verbunkos elemeit.

A verbunkos után megkezdődött a páros tánc. A leányok, anyjuk kíséretében a bejárat környékén állottak, és várták a legények táncba hívását. A legény nem ment a leányhoz, csak intett neki. Akkor a leány odament a legényhez, s elkezdték táncolni a csárdást.

A paniti csárdást lassú lépésekkel kezdték (polkázásnak hívták), majd a legény felugrott, bokáját összeverte, és kezdődött a csárdás-forgás jobbra, balra, azután a forgatások elől és hátul, míg a legény egyet-egyet ugrott, s a csizmaszárra csapott. Egy-egy jó fárasztó forgás, pörgetés után jött a pihentető, amikor csak egészen lassan lépegettek, majd kezdődött elölről. A negyvenes évekig ezeken a táncokon kívül mást nem táncoltak, de a csárdás később is megmaradt, úgyhogy a mai generációk is megtanulják.

A táncdélutánokon kívül bálokat is rendeztek, igaz, hogy csak a nagyobb ünnepnapokon. Ezeken fiatalok és öregebbek együtt táncoltak, kivéve a húshagyó keddi bált, ami kimondottan a házasok mulatsága volt. Mondják, hogy a délutáni táncok alkalmával és a bálokban szinte elkerülhetetlenek voltak a verekedések, amelyek általában a lányok miatt robbantak ki.

A 40-es évek után a tanuló ifjúság honosította meg a valcert, tangót és más divatos táncot. Ez nem ment olyan könnyen, eleinte nem akarták elfogadni, de aztán lassan teret hódítottak, úgyhogy a háború után vegyesen járták a csárdást és a többi új táncot. A modern zene térhódítása magával

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hozta a 70-es évek táján elterjedt új táncokat, amelyek hamar elterjedtek. Ezután már a könnyűzenekarok szolgáltatták a tánczenét. A 80-as évek után a diszkózene szerepelt a táncdélutánokon.

f) Népszokások

Paniton elég gazdag kincsestárát találjuk a különböző népszokásoknak. Ezek nagy része az élet különböző mozzanataihoz kapcsolódik, mint a születés, házasság, halál, névnapok, fonóestek, szüreti mulatságok és egyebek.

A paniti ember gyermekszerető. A sok gyermeket áldásnak tartotta, s amint már említettük, a régebbi időkben sok gyermek született. Sajnos, a betegségek – torokgyík, tüdőgyulladás, tuberkulózis – következtében sokan nem érték meg a felnőttkort. A segítségadás egyik szép hagyományát bizonyítja **a kismamák meglátogatása**. Előbb a rokonok, majd a szomszédok és jó ismerősök keresik fel és hat hétig ellátják a családot mindenféle élelemmel. A jelenben valamivel leszűkült az élelmiszerek változatossága. Újabban virággal és tésztával vagy néhány megvásárolt süteménnyel kedveskednek. Ugyanakkor az újszülöttnek ruhaneműket és játékokat vásárolnak.

A névadás ünnepsége, **a keresztelő,** jelentős mozzanat volt a család életében. Ez nemcsak a keresztelői mulatságért volt így, hanem azért, mert a keresztszülő-keresztgyermek viszonyt komolyan vette mindkét fél. A keresztszülők ajándékot adtak a keresztelő alkalmával, végig tartották a komaságot, s a két család mindenben segítette egymást. Pénzt adtak, ha katonának ment a keresztfiú, esküvőkor bővebben ajándékoztak. A keresztapa vagy keresztanya temetésén a mai napig a keresztfiú viszi a fekete zászlót. Napjainkban is élnek a keresztelői szokások, annyiban módosulva, hogy sokszor 10-15 keresztszüleje van egy gyereknek, a keresztelői ünnepségen ajándékot és pénzt adnak, mint a lakodalomban vagy a konfirmálás alkalmával.

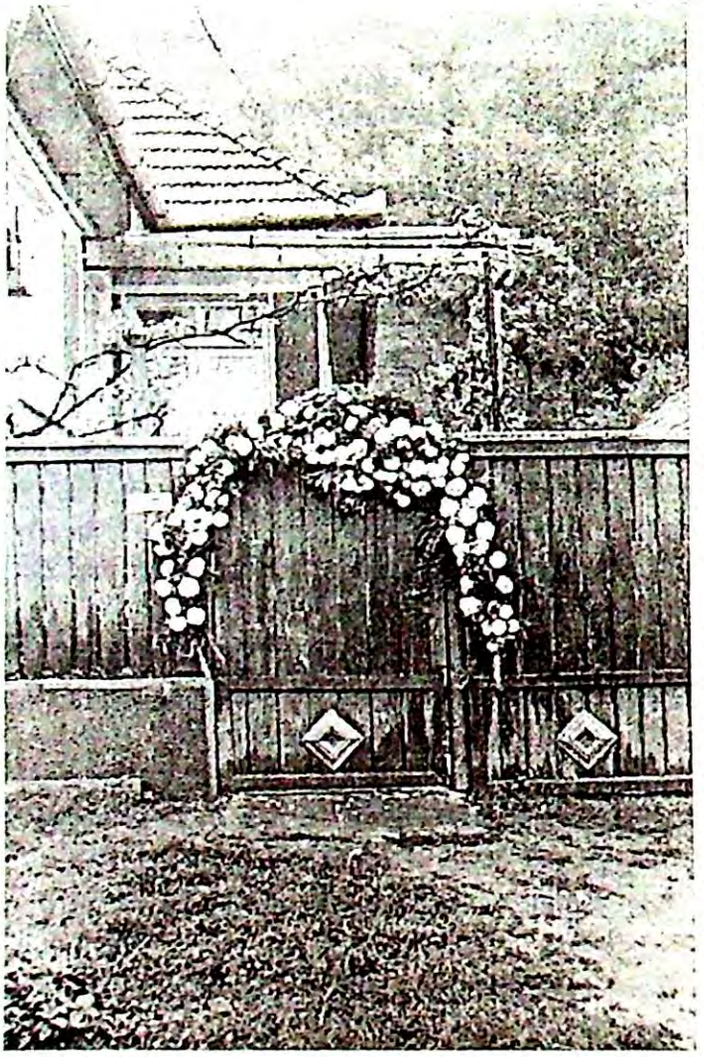
Mezőpaniton a keresztnevek kiválasztásában érvényesülnek a tradíciók, a vidék szokásai, a névdivat valamint az új iránti fogékonyság. A keresztneveket a szülők választják ki. A férfi keresztnevek közül nagyon gyakoriak a Sándor, József, János, amelyeket 1974-ben 346-on viseltek. Közepesen gyakori az Albert, Antal, Attila, Árpád, Béla, Csaba, Pál, Péter, Zoltán, melyeket 568 férfi viselt. Ritkábban fordul elő az: András, Andor, Balázs, Barna, Benedek, Dávid, Dániel, Dénes, Domokos, Elek, Elemér, Ernő, Gáspár, Győző, Huba, Imre, Jenő, Kálmán, Károly, Levente, Lőrinc, Miklós, Nándor, Ödön, Sámuel, Tamás, Tibor, Zsigmond, amely neveket 139-en viselnek.

A női keresztnevek közül gyakori az Anna, Eszter, Ilona, Ágnes, Jolán és Juliánna, amelyeket 585 nő visel. Közepesen gyakori a Borbála, Erzsébet,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Gizella, Irén, Ibolya, Ida, Irma, Katalin, Piroska, Rozália, Sára és Zsuzsánna, amelyeket 403 nő visel. Ritkábban használt keresztnevek: Aranka, Anna-Mária, Edit, Enikő, Emese, Elvira, Emma, Éva, Gyöngyvér, Hajnalka, Ildikó, Jozefa, Judit, Kinga, Katalin, Lenke, Margit, Magdolna, Melinda, Márta, Mária, Rebeka, Regina, Teréz, Tünde, Ezeket 111 nő viselte. Nagyon ritka nevek az Angéla, Amália, Blanka, Csilla, Ella, Emília, Hilda, Olga, Panna, Rózsa, Harmatka, Rita, amelyek egy, ritkábban két esetben fordulnak elő.

Egy érdekes régi szokás divatozott Paniton, a fiúk **legénnyé avatása**. A legénnyé avatást a nagyobb fiúk végezték éspedig úgy, hogy az az évben konfirmált fiúkat, az utcabeli legények egy este elkapták, egy legény leült a földre, annak térdén keresztül fektették az újdonsült legényt, lefogták és tenyérrel vagy pálcával jól az ülepére vertek. Ez alól nem volt kivétel, ezen mindenkinek át kellett esni, így aztán a legénykék nem is nagyon ellenkeztek, mert a nagyobb legények csak így fogadták be soraikba. Az avatás után az új legény teljes jogú tagja lett a legények társaságának, és részt vehetett a vasárnap délutáni táncmulatságokon. Ez a szokás a II. világháború után elmaradt.

A lányos ház kapuja felvirágozva

A lányos házak kapujának felvirágozása

Pünkösd első napjára virradó éjjel a legények a kedvelt lányok kapuját szépen feldíszítik virággal és zöld ágfüzérekkel. Ennek érdekében nem riadnak vissza a szomszédos kertekből való viráglopástól sem.

Az **esküvői és lakodalmas népszokások** igen hangulatos változata divatozott Paniton. Ezeket az 1960-as évekig mindig csak kedd napon tartották, s csak azután váltottak át szombatra.

Az esküvőt megelőzte a leánykérés. A lányos házhoz, miután a fiatalok már egyetértettek, az apa és a fiú keresztapja ment el, ahol előadták jövetelük célját. A leánykérés legtöbbször incidens nélkül zajlott le, csak a formaságoknak kellett eleget tenni. Kitűzték az esküvő napját is. Azután felkérték a vőfélyeket a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tisztség elfogadására. Násznagynak általában a keresztszülőket vagy az apa egyik testvérét hívták.

Az esküvő előtt 2 héttel a vőfélyek megkezdik a hívogatást. A vőfélypálcákat a menyasszony készíti el, szépen felvirágozza és szalagozza.

A lakodalmi ceremónia alkalmával elhangzó szövegeket (Kicsi) Kovács Sándortól írtuk le, aki Paniton a 620 szám alatt lakott, és fiatal korában számtalanszor volt vőfély.

Vendéghívás:

Alázatossággal lépünk e hajlékba,
Az ég áldása szálljon a benne lakókra.
A házigazdától bocsánatot kérünk,
Hogy e tisztes házba belépni merészlünk.
Jövetelünk okát elmondom én bőven,
Egy szép ünnepély van készülőben,
Melyre a családot általunk hívatja
X.Y., az ő fiának öröme napjára,
Úgy mint kedden a nászba, a hitnek kihallgatására,
Mint pedig egy kevés étel és ital elhasználására,
Egy-két pár táncnak eljárására, vagy elnézésére.
S ha ígérik Kegyelmetek, hogy el fognak jönni,
Szíveskedjenek kedden reggel a háznál megjelenni.

A meghívottak megköszönték a meghívást, s megígérték, hogy ott lesznek. Az esküvő napján délelőtt gyülekeztek a meghívottak a vőlegény házához. Itt itallal és kaláccsal kínálták őket. Úgy 12 óra tájt a násznagy megadta a jelt az indulásra. Mindenki felkészült. Akkor a vőfély (ritkábban a násznagy) elbúcsúztatta a vőlegényt:

Tisztelt násznép, halljunk egy pár búcsúszavakat
Mielőtt itt hagynánk e tisztes hajlékot.
Mert illő, midőn ily útra indulunk,
Isten és ember előtt híven beszámoljunk.
Kedves vőlegényünk e módon szólana,
Ha szíve érzelmétől e szavakhoz jutna.
Elmondom tehát mit elméje gondol,
Ilyenformán volna, látom bús arcáról:
Szűnjék meg mostan a hegedű zengése,
És a sarkantyúknak némuljon pengése,
Mert búcsúzásomnak most lészen kezdése,
Legyünk csendben még lészen végzése.
Zeng búcsúszavam, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok kedves jó szüleim.
Hatalmas Úristen, a világ teremtője,
Tekints le e kegyes jó szülőkre.
Harmatként áldásod szállítsd le fejükre,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kik által engem a világra helyeztél,
Most pedig számomra más utat jelöltél,
S a házaséletre engem segítettél.
Buzgó szívvel hálát adok neked,
És áldom örökké szent gondviselésedet.
Buzgó szívvel kérem Isteni Felséged,
Hogy lelkem üdvére add e páros éltet.

Búcsú az apától:

Most hozzád fordulok drága, kedves apám,
Könnyeimtől, nézd, mint borul el orcám,
S mielőtt házadból kilépek,
Tőled térdre esve bocsánatot kérek,
Mert megbántottalak,
Jóságodért gyakran megszomorítottalak.
Drága édesapám feledd el ezeket,
Az Isten áldjon meg ezekért tégedet,
Sok bő áldásával részesítse élted,
Holtad után pedig vigye föl lelkedet,
Az örök életben adjon neked helyet.

Búcsú az anyától:

Hát hozzád mit szóljak drága édesanyám,
Ki e koromig voltál gondviselő dajkám.
Tudom, hogy nagyon fáj anyai szívednek,
Midőn elválását látod gyermekednek,
Kit édes tejével tápláltad emlődnek,
S most át kell engedned titkos jövendőnek.
Kedves édesanyám tudom mint szerettél,
Mint gyenge virágot ápoltál, neveltél,
Jóra tanítottál, a rossztól féltettél,
Most szárnyomra engem eresztettél.
Azért édesanyám, mielőtt indulok,
Könnyező szemekkel kebledre borulok,
Bocsánatot kérek, kedves édesanyám,
Ha megbántottalak életemnek folytán,
Kérlek az Istenre, bocsásd meg vétkemet,
Hogy el ne veszítsem én szegény lelkemet.
Ezekért áldjon meg az Isten is téged,
S fényes országába juttassa be lelked,
Amíg pedig élted e világon éled,
Az Isten kegyelme legyen mindig veled.

Búcsú a testvérektől:

Kedves testvéreim, hozzátok is szólok,
Mielőtt tőletek ezúttal elválok.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az Isten áldását kérem lelketekre,
Oly bőven, miként harmat száll a földre,
Végül vigye fel lelketeket a mennybe,
Örvendjetek ottan örök dicsőségben.

Búcsú a barátoktól:

Kedves legény barátaim, felétek fordulok,
Ha reátok nézek, szinte megújulok.
De seregetekből más útra indulok,
Minden vétségemért hát megbocsássatok,
Szívességeteket Isten koronázza,
Minden áldását rátok szállítsa,
Legyen a szerencse éltetek dajkája,
Szálljon rátok a szerelem áldása.

Búcsú a szomszédoktól:

Kedves alsó-felsõ jószívű szomszédaim,
Mindenféle kegyes jóakaróim,
Áldjon meg az Isten, szívemből kívánom,
Vigye föl lelketeket az örökéletbe,
Adjon nektek helyet a mennybe.

A búcsúzás után a vőlegény, násznagy, násznagyné, vőfélyek és a jelenlévők elindultak kikérni a menyasszonyt. Ott már várta őket a menyasszony, örömszülők és a kiadó gazda, aki a menyasszony keresztapja szokott lenni. Induláskor a következő szöveget mondta a vőfély:

Tisztelt gyülekezet! Isten szent nevében
Induljunk el innen, csendes békességben,
Vőlegény urunknak keressük fel párját,
Az ő drága kincses menyasszonyát,
Szerezzünk ma neki örömet, boldogságot,
Hozzunk a keblére egy szép gyöngyvirágot.
Először majd Isten hajlékába visszük,
Hol szent áldások után boldog lenne hitük.
Induljunk el tehát Isten szent nevében,
Megyünk a mátkáért a legnagyobb rendben.

A lányos háznál a kapuban a vőfély köszöntötte a ház népét és bebocsátást kért:

Békeség e háznál! Jó napot kívánok!
Én egy nászseregnek követén állok,
Bátor vagyok e ház urához szólani.
Ki e háznak megbízott szószóló gazdája?
A kiadó gazda jelentkezik, a vőfély folytatja:
Kedves jó gazduram! a mi bizodalmas nászurunk,
X.Y. miáltalunk tiszteli
És arra kéri kegyelmeteket,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hogy az útban lévő seregével, ha lenne olyan szíves,
Egy kevés ideig, mint utazókat befogadni,
Míg szívünk szándékát elbeszéljük,
Azon jóságát meg fogjuk köszönni,
Istentől minden jót kívánunk,
Becses válaszát várva, vagyunk jóakarói.

Itt mókás jelenetek következtek; találós kérdéseket tesznek fel stb.
Azután a násznagy és a násznép bemennek. A násznagy köszönti a háziakat:

Adjon Isten szerencsés jónapot!
Ki a háznak szószóló gazdája?
Minden áldásnak kútfeje,
Akitől száll alá minden jó tökéletes ajándék,
Onnan felülnet az egekből,
Szállítsa a maga mennyei áldását
Mindnyájan kegyelmetekre,
És akit egészségben és békességben megtartottál
Atyai jóvoltából, a szeretet tartsa meg továbbra is,
Akit pedig betegséggel, vagy szomorúsággal meglátogatott,
Hathatós lelke által vigasztalja,
És gyógyító karjával gyógyítsa meg,
Szívemből kívánom.
Egy pár órai szállást kérünk míg szívünk szándékát elbeszéljük.

A szállást szívesen megadják, kevés időre letelepednek, megkínálják őket.
Egy bizonyos idő múlva a násznagy kikéri a menyasszonyt:

Örvendünk és szerencsésnek tartjuk,
Hogy drága uraimékat ily szép egészségben, egybegyűlve találtuk.
Ezen egész egybegyűlésüket az úr kedvelje és áldja meg,
Az elkezdett dolgunk véghezvitelére.
Mostan egy-két szónk volna kegyelmekhez,
Méltóztassanak jól meghallgatni.
Jól emlékezhetnek kegyelmetek reá, hogy az elmúlt napokban,
megkerestük a kegyelmek házában felnevelt leányzót.
Az úristen megáldván a mi utunkat,
Eljegyeztetett vala a kegyelmek leánya, oly feltétellel, hogy
ha az isten jóvoltából elérjük ezt a napot,
ezt a személyt kezünkhöz fogják adni.
Ezt a napot pedig a jóisten megengedte egészségben s békességben
elérnünk, amelyen a jegyadásuk által házasságra kötelezett személyek,
az esküvés által elválaszthatatlanul egybe köttetnek, amely dolognak
kegyelmeknek egybegyűlése csalhatatlan bizonysága.
Nincs már egyéb hátra, hanem, hogy az kegyelmek jelenlétükben,
amidőn a mi becsületes vőlegényünk X.Y.,
Ökegyelmék menyasszonyát X.Y.-t

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Szüleinek házától és gondviselése alól,
A maga szárnya s gondviselése alá akarja venni.
Ne késleltessék meg azért a mi vőlegényünket ezen szándékában,
és ne mondják kegyelmek azt, hogy a leány a bátyjával hadd legyen velünk egy néhány napig, bár csak tíz napig.
Aztán menjen el a mi vőlegényünk.
Törvényes kívánságát jóváhagyni méltóztassanak,
és a menyasszonyt ládájával s minden hozzá tartozó óperenciájával megadni méltóztassanak.

Itt megint mókás jelenetek zajlanak le, mert menyasszony helyett öregasszony, leányka, maskarába öltözött személyek jönnek, akiket persze nem fogadnak el. Nagy a derültség, nevetés, jókedv. Végre kihozzák a menyasszonyt, fehérbe felöltöztetve. A vőfély és vőlegény átveszi. A násznagy megköszöni:

Tisztelt gazda uram, köszönöm szívességét, ebben a részben eleget tett. Kívánom, hogy az isten éltesse a gazda uramat, hogy számos éveken keresztül sok egybe kelendő személyeknek kiadó gazdája és megbízott szószólója lehessen.

A násznagy átadja a szót a vőfélyeknek a menyasszony búcsúztatására:

Fényes virtusokkal tündöklő nemes ház!
Kérlek e kevés beszédemre vigyázz.
Hallgass el mostan muzsika zengése,
És a sarkantyúknak is szűnjön meg pengése.
Mert szólani akarok a gyülekezetnek,
Férfi és női tisztelt személyeknek.
Sok hasztalanságra nincs idő mostan,
Kezdem a beszédem hol rövidebb, ottan.
Mindnyájan látjátok, hogy itt ünnepnap van,
két hű és igaz szív dobog nagyon.
Mert egy ifjú leány szüleit elhagyja,
Végbúcsú szavait nekem által adja.
És ha senkinek terhére nem lészen,
E búcsú hangokat itten elé veszem.
Dicsőség először a nagy magasságban istennek,
Ki lakik fénylő boldogságban,
Ki rendelt is nékem egy igazi társat,
Kivel megnyerjem mennyben koronámat,
Csak te tudod, uram, minden akaratomat,
Mire fordíthatod most gondolatomat.
Áldd meg azért, kérlek, az utamat.
Örömmel virradt fel reám a szép reggel,
Hosszú az én utam melyikre megyek el,
Zeng búcsú szavaim, hullanak könnyeim,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mert tőletek válok kedves jó szüleim.

Búcsú az apától:

Kedves édesapám, ki engem felneveltél,
Igaz úton járni mindig vezéreltél,
Hogy boldoggá tehess, arra törekedtél,
Mint saját lelkedet, engem úgy szerettél.
Úgy szálljon rád az úr áldása,
Miképpen az égből az eső hullása.
Víg kedvednek ne legyen soha elmúlása.
Köszönöm édesapám hű szeretetedet,
Mert nem érdemlem én gondviselésedet.
Én elmegyek, itt hagyom a házat,
Ahol engem bölcsőm ringatott.
El kell mennem, köszönöm hűséged,
Édesapám, az isten legyen veled.

Búcsú az édesanyától:

Szomorúan búcsúzom az édesanyámtól,
Aki most megválik a kedves lányától.
"h, édes jó anyám, könnyben úszik szemem,
Amidőn tőled búcsúzásom veszem.
Te voltál, aki engem gyámolítál,
Tiszta szorgalommal ki mindig oktattál.
Édes tanácsoddal a jóra vezettél,
Óh, csak most tudom, hogy igazán szerettél.
Megbocsásd jó anyám minden hibámat,
Ha rosszul viseltem néha tán magamat.
Feledd el azokat, hisz én szeretlek.
Most miként a madár, fészkemet elhagyom,
De szívem fáj érted örökkétig nagyon.
Elrepülök most már, eljött a pillanat,
Hogy nem maradhatok anyai szárny alatt.
Virág, ha voltam a család körében,
Iparkodtam eddig a földi gyönyörben,
De már itt a kertész leszakított engemet,
Jó anyám vedd hát vég-köszöntőmet.
Isten áldjon meg téged, sok számtalan jókkal,
Mit ki sem mondhatok e helyen szavakkal.

Búcsú a testvérektől:

Kedves testvéreim álljatok előmbe,
Mert keserves könnyek áradnak szemembe.
Majdnem elbágyadok, s színemben változok,
Mert az elválásom szívemben fáj nagyon.
Megválok tőletek kedves testvéreim,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Isten hát veletek, drága szeretteim.
Nem mártok már többé egy tálból veletek,
De azért végképp el ne felejtsetek.
Ahány csepp víz vagyon a Szirusz medrében,
Ahány fűszál terem a világ mezejében,
Ahány bimbó nyílik a király kertjében,
Annyi áldás szálljon rátok éltetekben.
Kedves testvéreim, isten hát veletek,
Én most már elmegyek, adjatok hát kezet!

Búcsú leánybarátaitól:

Most rátok nézek, kedves leány sereg,
Mert bizony az én szívem erősen kesereg.
Mert ki kell lépjek a virágok közül,
Hol tiszta szívetek egészségnek örül.
Mi a leány élet? Egy kicsinke virág,
Sűrű sötétségben egy kicsiny holdvilág.
Együtt éltünk eddig gondtalan napokat,
S én ma elveszítém örökre azokat.
Letűnt már énnekem a virulásom napja.
Mintha a kertész a virágot leszakítja.
Mert már virulásom nincsen kikeletben,
Ki tudja mit érek a közelgő időben?
Ma le vagyon fejemről a párta,
Szívem szerelmesét, ímé, föltalálta.
Ti is készen legyetek, naponta várjatok,
Ki tudja mikor jön, hogy rátaláljatok.
Legyen a szerencse éltetek dajkája,
Szálljon reátok a szerelem áldása.

Búcsú a rokonoktól és szomszédoktól:

Minden közelebbi és távolabbi rokonok és szomszédok!
Tőletek is mostan búcsúzni akarok.
Én kilépek mostan ti közületek,
De azért ne vessetek ki a szívetekből.
Hisz az ifjúnak szerelme föllángol,
És társat keres a világon bárhol.
Ne legyen közöttünk háborúság,
Éljen a szívünkben örök ifjúság.
Az isten áldjon meg örökké egytől-egyik,
Áldása tirajtatok legyen mindig.
Tiszta szívből mondja egy hű rokonotok,
Ki előtt ti örökké kedvesek voltatok.

Búcsú a háztól:

És most isten veled, te kicsike hajlék,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Melyben ifjúságom eddigé virágzék.
Mielőtt elmennék, elbúcsúzom tőled,
Oh, mert most örökre megyek el belőled.
Itt e kis hajlékban szült az édesanyám,
Aki életemnek hű támasza vala.
Itt e kis hajlékban karjain ringatott,
Erkölcs szorgalmára itten tanítgatott.
Boldog gyermek éveim itten repültek el,
Most nekem innen örökre távoznom kell.
Az isten oltalma ott feletted legyen,
Benned az örömnek hangja mindig zengjen.
Áldás halmozza el a benned lakókat,
Hogy élvezhessenek minden földi jókat.
Néktek is mindnyájan, kik ide jöttetek,
Hogy a mai napból részt vegyetek,
Adja isten néktek minden jóságát,
Árassza rátok minden boldogságát.
Boldogok legyetek, szívemből kívánom,
Mivel búcsúzásom ezennel bezárom.

Ez alatt az idő alatt öt, hat ökrös szekér ülésekkel ellátva és szőttesekkel leterítve a ház elé hajtott. A menyasszony és vőlegény nem egy ülésre, hanem külön ültek a násznagyaikkal, az első szekérre. Az ökrök szarvára szépen kivarrt zsebkendők voltak kötve, a nyakukba pedig – csak erre az alkalomra használt – hatalmas csengők. A következő szekerekre a násznép telepedett. A menet énekszóval hajtott a községházára. Közben az asszonyok rigmusokat kiabáltak, csujogattak. A vőfélyek a jegyzőt felkérték a szertartás elvégzésére:

Tiszteli a násznagy urunk az anyakönyv vezető urat!
És arra kéri, legyen olyan szíves kikérdezni egy pár ifjút,
És az anyakönyvbe bevezetni. Azon jóságát meg fogja köszönni.

Miután a polgári esküvő formaságai lejártak, a násznagy megköszönte a jegyzőnek a fáradtságát:

Tekintetes anyakönyv vezető úr!
Hálásan köszönjük, hogy ezen előttünk álló pár ifjat
Megeskette a polgári törvények és hit által.
Kívánom, hogy a jó isten éltesse a tekintetes
Anyakönyv vezető urat sok éveken keresztül,
Hogy sokat megeskethessen, és ezen szent hivatalát
Folytathassa örömben és megelégedésben.

Ezután a menet nóta- és zeneszóval ment a templomba, az egyházi esküvőre. Mielőtt a templomhoz értek, tisztes távolságban leállt a zene és ének, s csendben vonultak a templomba. A templom előtt megállt a menet és a vőfélyek bementek a papot felkérni a szertartás elvégzésére:

Tiszteli a násznagy urunk a nagyérdemű tiszteletes urat,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

És arra kéri, hogy legyen olyan szíves a szent házunk ajtaját
kinyitni és ott velünk együtt megjelenni,
S ott egy pár ifjút a hitnek és szeretetnek arany láncával egybe kötni.
Azon jóságát meg fogja a mi násznagy urunk köszönni.

A szertartás után a násznagy köszönetet mondott a papnak:

Nagy érdemü tiszteletes úr! Alássan köszönöm, hogy a papi szent kötelességből kifolyólag, szent hitünk és vallásunk szerint, nem sajnálta ezen előttünk lévő pár ifjat a hitnek és szeretetnek arany láncával összekötni, és szent esküvel megesketni, és egymásnak sorstársává tenni.

Adja isten, hogy az elmondott eskü, a kölcsönös szeretetre nézve
Az ifjaknak legyen tükörként szeme fénye, hogy ők arról soha el ne feledkezzenek, sőt annak megtartói legyenek.

Éltesse sokáig a tiszteletes urat az isten, hogy az idők során még sokat eskethessen és folytassa szent hivatalát örömben és megelégedésben.

Az énekvezetőnek is köszönetet mondott:

Igen tisztelt énekvezető úr! Köszönjük ezen szívességét,
Hogy megjelent ezen fiatal pár szent fogadástételének hallgatására, és szent kötelességből az orgona sípjait szólásra helyezte, s úgy dicsőítette az úrnak nevét, ezen fiatal pár szent fogadástételén. Kívánom az énekvezető úr részére, hogy sok számos évek során keresztül dicsérhesse az úrnak nevét.

Megjegyezzük, hogy egészen az 1960-as évekig Paniton a fiatalok semmilyen gyűrűt nem használtak. Ez csak azután jött be a szokásba. (Azt mondják, Bartha Pityuék kezdték meg elsőnek.)

A templomból kijövet nagy zene- és énekszóval viszik az új párt a vőlegény házához. A szekéren most már egymás mellett ülnek. A házáig vezető úton a legények elkötötték hosszú, erős láncokkal az utat. A menet megáll. Az egyik legény azt mondja: - Násznagy uram, itt addig tovább nem mehetnek, amíg egy néhány kérdésre meg nem felel. Ha pedig nem tud megfelelni, akkor egy veder bort ad. Mondja meg, hogy mi van a kalapom alatt. (A kalapja le volt téve a lánc elé.)

Igencsak úgy történt, hogy násznagy uram sohasem találta el, mi van a kalap alatt, mert hát sohasem az volt, amire őkelme gondolt. Így aztán a váltságdíjat mindig ki kellett fizetni. Ahogy mesélik, nem egyszer megtörtént, hogy a lakodalom ezen mozzanata beárnyékolta a jó hangulatot, mert parázs verekedéssé fajult az alkudozás, amely során násznagy uram is belátta, hogy ezek alöl az íratlan törvények alól nincsen kibúvó. Volt olyan lakodalom, amelyiknek kétszer, háromszor is elkötötték az útját, amíg hazaért.

Hazaérve a legény házához, a vőfély a következő köszöntőt mondja:

Én násznagy uramnak bölcs engedelmével,
Felköszöntésemet ekképpen mondom el.
Áldjuk az úristent, ő szent kegyelméért,
Hogy ezen szent esküvő ily szépen véget ért.
Tetézze az új párt égi kegyelmével,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Áldja meg őket sok jó egészséggel,
Hogy a két örömapa az örömanyákkal
leljenek majd sok örömet az unokákban.

A fenti köszöntő előtt a násznagy elmondta, hogy amiben fáradoztak, és elindultak, szerencsésen véghezvitték, s megkérdi, hogy az új asszonyt, a menyüket, befogadják-e. Következik a menyasszony bemutatása. Ezután a vendégeket asztalhoz ültetik, a következő bíztatóval:

Dicsérettel legyen tele ez a hajlék,
Csendességben legyünk, hogy beszédem halljék,
Szomorúság, bánat mitőlünk távozzék,
Aki nem tud semmit, most tőlem tanuljék.
Uraim, az asztal meg vagyon terítve,
Tányér, kanál, villa, kés el van készítve.
Jönnek majd az étkek is mindjárt sorjában,
Ez a sok legénység nem áll itt hiában.
Nehogy az asztalon az étel meghűljön,
S felmelegítése dologba kerüljön.
Tessék, uraimék, helyre telepedni,
A muzsikásnak is meg kell melegedni.

Az új pár az asztalfőn ült a násznagyokkal. Megkezdődött a vacsora, az ételek felhordása a következő sorrendben: laskaleves, főtt hús, sült hús, kása (tejbe főtt zsemlekása), tészta, torta, reggel felé töltött káposzta. Mindenek előtt pálinka, étek közben bor. Minden egyes fogást a vőfélyek mondókája vezet be. Az első vőfély:

Méltó hát, hogy itten az öröm terjedjen,
Ételben, italban testünk részt vehessen.
De ne féljen senki, hogy csömört fog enni,
Mert a gyomrát bíz' itt meg nem terheli.
Vőfélyek érkeztek híres Perzsiából,
Követet küldött hozzátok Szkítiából (Szítyiából),
Utánam érkeztek megterhelt tevéim,
Majd előkerülnek pompás étkeim.
Az első tál étel lesz a bagoly-nyerítés,
Második csirke-ordítás,
Utána jön majd a kemence-nyögés,
Címer-ordítás, meg a borjú-köhögés,
Végre érkezik egy üres kocsizörgés.
Egy öreg disznó helyett egy fejsze foka,
sült pecsenye helyett lesz egy beteg bolha.
Nyársra húzva, háromszáz béka comb;a.
Készülnek az étkek, süt-főz a szakácsné,
Jól ért ám mindenhez, jobban mint a papné.
A jó étkeket tudja kavargatni,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

De a boros kancsót is tudja hajtogatni.
Már most nem mókázom, megyek a konyhára,
Sok jó ételek drága italára,
És majd megjelenek mindnyájok láttára,
Hogy ha előbb nem, majd szent ficsór napjára.

A pálinka behozása után kínálás:

A pálinka mérges ital, aki issza, hamar maghal,
Télben fázik, nyárban gunnyaszt,
Okos ember nem issza azt.
Itt van a kezemben egy nagy cilinderrel,
Meg van édesítve mézédes nádmézzel.
Fel van fűszerezve mandulagyökérrel,
Igyunk tehát ebből, nincsen ez méreggel!
Aki ebből egy jó csomót bekapott,
Földhöz vág a talján fajtából vagy hatot.
Így tehát, hogy kínáljam, tőlem ne várjátok,
Békesség hozzátok, így köszönöm rátok!

Az első tál étel ajánlása:

Itt van hát az első tál étel, behoztam,
És, hogy el ne essem, sokat imádkoztam.
A szakáccsal jól megfűszerszámoztattam,
Borssal meg gyömbérrel, és meg is sózattam.
Örvendek, ha tálat viszek ki üresen,
Lássanak hát hozzá, uraim, jó frissen.
Jó étvágyat hozzá kívánok, szívesen!

A sült hús ajánlása:

Sült húst is hoztam, még pedig kétfélét,
Behoztam a kakast és véle a jércét.
Hogy jutottam hozzá, szépen elmesélem,
Hallgassanak hát rám, figyelemmel kérem:
Szaladgált a kakas a jérce nyomában,
Én meg fogtam magam, s futottam utána.
Megcsíptem mindkettőt, hamar, szerencsésen,
Leöltem mindkettőt, és leforráztam szépen.
Lábukat szépecskén össze is kötöttem,
s őket a tepsibe belegyömöszöltem.
Szép piros-barnára sült meg ott a bőrük,
Lett királynak való pecsenye belőlük.
Nyúljanak utána ízes a falatja,
Tessék, násznagy uram, bátran kóstolhatja.

A pecsenye ajánlása:

Ki-ki köszörülje mostan jól a kését,
Mert pecsenyét hoztam, mégpedig sokfélét.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Igazán mondhatom, ki eszik ebből,
Mint egy hentes mester, úgy meghízik ettől.
Kik pecsenyét esznek, mind sokáig élnek,
Őseink is ettől lettek olyan vének.
Mivel a pecsenyét mindenha szerették,
Utána torkukat borral öblögették.
Jó étvágyat mindenkinek!

A bor ajánlása:

Mikor Noé apánk, Isten parancsára,
A vízözön elől futott a bárkába,
Minden állatból, növényből egyet vitt magával.
De azt mégis bölcsebben tette,
Hogy a szőlőtőkét ki nem felejtette.
Neki köszönhetik, hogy a bort ismerjük,
Amelyből erőt és kedvet meríthetünk.
Uraim, megvallom, hogy a bort én is szeretem,
Szent Borbála napján, pincében születtem.
És nekem az a legnagyobb vágyam,
Hogy egy hordó borban legyen a halálam.

Egy másik bor-köszöntő:

Szerencsés jóestét, becses kompánia,
Szavamra hallgasson minden emberfia.
Ez a gazdának az utolsó liter bora,
Mert cudar féreg ám a filoxéra.
Látom a sarokban a komámat,
Hogy a szemében nagy aggodalom támadt,
Mert a borból nem ihatik eleget,
Torka kiszáradt, de hiába eped.
Ne félj komám, nem áll a mondásom,
Van még elég borunk, érdemes barátom.
Annyi borunk van, hogy jut neked is elég,
Rajtad kívül ihat minden vendég,
No csak kezdjenek el, uraim, vígan koccintgatni,
Mi nem fáradunk el néktek a bort behozatni.

Pohárköszöntő:

Színig telt üveg gyöngyözik kezemben,
Ezer jókívánság forog az eszemben.
A sok közül egyet el is mondok mindjárt,
Éltesse az isten ezt az új házaspárt.
Örömtől ragyogó arcokat látok itt,
Két szerető szívet egy érzés boldogít.
Az ifjú házaspár e két szerető szív,
Kívánom, hogy legyenek egymáshoz halálig hív.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Egész életükben boldogok legyenek,
Áldás és öröm közt sokáig éljenek.
Házassági örömünnepet ülünk ma,
Két szeretõ szívnek vagyon lakodalma.
Örömmel tartom kezemben az üveget,
Éltesse az isten ezen új híveket.
Emelem az üvegem az új házaspárra,
Boldog vőlegényünk hű menyasszonyára.
Áldja meg őket a szeretet istene,
Legyen velük mindig boldogság, szerencse.
Egész életükben boldogok legyenek,
Szívemből kívánom, sokáig éljenek.

A vacsora közben biztatások hangzanak el. Menyasszonyi biztatás:

Ugyan a menyasszony mért olyan szomorú?
Hiszen rég elmúlt a török háború.
Ha én olyan menyasszony, vagy mi a kõ volnék,
Mindig ennék, innék, mulatoznék!

Vőlegény-biztató:

Hát a vőlegényünk min töri a fejét?
Talán hó lepte be a háza tetejét?
Ördög vigye el a bút, hagyjuk másokra,
Hol van az üveg? Igyunk a rovásra!

Vendég-biztató:

Nem siralomház ez! Félre most a búval!
Vigadozzunk, míg ránk nem köszönt a hajnal.
Ürítsük a korsót, nosza rajta, gyorsan,
Ez a sok üveg minek áll itt sorban?
Asszonyok, menyecskék! Hozzá kell csak nyúlni,
A jó bor az asszonyoknál is el szokott csúszni.
Csak ne legyen senkinek se mondva,
Hogy félre álljon a kontya.
Mert nincs annál csúnyább látvány,
Mint a részeg asszony.
Én egyet életemben láttam,
S ha rágondolok, borzad a hátam.
Nálunk a lányok azt állítják,
Hogy a pálinkát nem ihatják.
De amikor a kontyot felcsapják,
A bor a pálinkával elegyesen isszák.
Akkor nem kell már nékik az orsó,
Csak a pálinkás korsó!

A kása ajánlása:

E tálban párolog az ízletes kása,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Melyről azt mondjuk, hogy az isten áldása.
Kivált húsfélével nincsen ennek mása.
Ki tehát nem eszik, saját kárát lássa.
Ne várjanak ugyan sok kínálgatásra,
Ímhol áll az első tál, nyúljanak utána!

Közben vicceket és érdekes, nevettető történeteket is mesélnek, a két vőfély élcelődik egymással. A vacsora végén a násznagy felszólítja a vendégeket, hogy az új párt ajándékozzák meg, ki-ki tehetsége szerint, hogy elősegítsék indulásukat az életbe. Paniton mindig pénzt ajándékoztak, s azt sem nagyon sokat.

Aztán, egy bizonyos idő múlva a szakácsnőnek gyűjtik össze az ú.n. kásapénzt. A vőfély a következő mondókával vezeti be:

Vígságunk búsítja egy szomorú eset,
A sürgés-forgás közben egy kis baj is esett.
Ahogy a szakácsné a kását kimérte,
Ráfröccsent belőle a kezefejére.
Le vagyon forrázva a szakácsné karja,
Nagy égett sebeit kendővel takarja.
Sírdogál szegényke, szánat nézni rája,
Jó lenne elmenni írért patikába.
De gyógyszervevésre, bizony urak, pénz kell,
Ezt a kérést közlöm kelmetekkel.
Adjon hát mindenki, amennyit bír zsebe,
Hadd gyógyuljon meg a szakácsnénak keze.

Mondóka asztalbontásra:

Tisztelt jó uraim, becses asszonyaim,
Hallgassák meg, kérem, egynémely szavaim.
Úgy látom már, hogy itten nem éhes már senki,
Evés helyett inkább mulatna mindenki.
Mivel, hogy én ide felválasztva lettem,
A muzsikásokat ide bevezettem.
A prímás engemet ezekkel biztatott,
Hogy ha a számára sok erszényt nyittatok,
Akkor megkeresi szaporán a kottát,
S mindjárt muzsikál jó magyaros nótát.
Sokkal szívesebben nyúl a muzsikához,
Ha egy pár császárképet vágnak homlokához.

Mondóka tánc kezdése előtt:

Nosza, Menyus koma, cimbalmod zendüljön,
Hogy a vendégeknek füle megcsendüljön.
Verd el a Rákóczi híres áriáját,
Melyet dalolt, mikor vívta Regőcz várát.
Lám hiszen nem látsz itt egyet sem apácát,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Járjuk el hát frissen a magyarok táncát!

Amíg mindez lezajlott, a lány meghívottjai a lányos háznál vacsoráznak. A kétfelé válás a templomi esküvő után történt, amikor is a vőfély vacsora utánra meghívta őket a legény házához. Ezt ágytörőbe hívásnak nevezik:

A tisztelt gazda uramat szívesen látja,
A mi násznagy urunk, vacsora után.
Szíveskedjen a kis seregével eljönni,
S megnézni, hogy az a kis virágszál, melyet elvittünk,
Milyen kertészkéz alatt van, és hogy virágzik.
Ezen fáradságát előre köszönik.

Amíg az ágytörők érkeztek, a menyasszonyt felkontyolták: a haját a násznagyné kontyba rendezte. Az új asszony levetette a menyasszonyi ruhát, s felvette a menyecske öltözetet. Vőfély mondóka a menyasszony konty-olásakor:

Csend hegedűs, félre, utat engedjetek,
Egy fehér galambot násznagyhoz vezetek.
Fehér, dalos, csinos, piros az orcája,
Szinte gyönyörűség nézni bizony rája.
Nem jó az embernek csak egyedül lenni,
Ím úgy kell egy társat személyéhez venni.
Az isten is Ádámra mély álmot bocsátott,
S úgy helyezett mellé csinos asszonyságot.
Nincs is különb élet a páros életnél,
Bizony mondom, nincs különb a földön ennél.
Íme szép vőlegény, itt van a híved,
Legyen örvendetes a földi életed.
Jövendőben nektek legyen szép gyermeketek.
Immáron megtettem kötelességemet,
A többi mondóka a násznagy gondja,
Nem leszek a versemnek örökös bolondja.

Mikor az ágytörők megérkeznek, a násznagy a felkontyolt menyecskét behozza és bemutatja a gazdának, aki megnézi alaposan, s megállapítja, hogy változás történt rajta. A násznagy megkérdi, hogy bizony miféle változás van rajta? A gazda azt feleli, hogy: Tisztelt násznagy uram, én nem így adtam át, mert akkor nem volt kontya!

A násznagy felkéri az asszonyokat, hogy hozzanak egy ítéletet a fölött, hogy szebb egy lánynak 50 éves korig lánynak maradni, vagy pedig, mikor annak az ideje van, asszonnyá átváltozni. Ez a játék folytatódhat, a vitázó felek ügyességétől függően.

Aztán folytatódik a tánc, a mókázás, viccelődés. Összeszedik a cigányoknak járó ajándék pénzt. A mulatozás reggelig tart.

Itt még megjegyezzük, hogy a lakodalmas menetnek a templomba való vonulása alkalmával szokásba volt, hogy az öregebb asszonyok egy-egy nagy,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

rossz cserépfazekat megtöltöttek hamuval, és a haladó szekerek kerekéhez vágták, minek következtében hatalmas porfelhő kerekedett. Közben ment a csujogatás:

Uju ju ju ju ju!
Megdöglött a bándi juh,
Nem kell néki több sarjú!

A kapukban állóknak visszakiáltottak:

Ez az asszony ki van állva,
Szeme szája ki van tátva!

Azok visszakiáltottak:

Kerüld meg a szalmaszálat,
Fogd be azt a lepcses szádat!
Cserép tányér, csapd össze,
Lepcses szádat szedd össze!
Fogadjunk egy liter borba,
A menyasszony ki van fúrva!
A menyasszony tubarózsa,
Isten tudja, hogy lesz dóga!

A lakodalmas szokások, kisebb eltérésekkel, mindmáig megmaradtak. Szinte ugyanazok a mondókák maradtak, kisebb változtatásokkal. Elmaradtak az ökrös szekerek, a keddi lakodalmak. Régen általában ősszel tartották, s a csűrben terítettek. Ma gazdagodott a teríték, bevezették a reggel felé felszolgált töltött káposztát, a sokféle tésztát, süteményt, tortát. Igaz, hogy az ajándékok értéke is sok esetben egy kis vagyont tesz ki.

Újabban, mikor a vőfély bejelenti a vacsora kezdetét, a násznagy felszólítja a násznépet egy közös ima elmondására. (Jövel Jézus, légy vendégünk ...) Vacsora végeztével ismét imát mondanak. (Aki ételt, italt adott ...) A menyasszony felkontyolása után következik a menyasszonyi tánc. A násznagy indítja el, és egy pénzösszeget tesz a vőfély tálcájába. A következők "enyém a menyasszony" kiáltással veszik át a menyasszonyt.

A farsangi szokások igen kellemes színfoltjai voltak a paniti estéknek. Téli időben, egészen az 50-es évekig, felváltva egy-egy hétig házaknál tartották a fonóesteket. Valószínű, hogy bizonyos időkben a fűtő- és világítóanyagok spórlása tette ezt szükségessé, majd idővel kialakultak bizonyos szokások, amelyek megfűszerezték és kellemessé tették ezeket a dolgos estéket. A farsangi fonóestek így fontos tényezői lettek a nyelv művelésének, az ének- és a tánckultúra alakításának és terjesztésének. Itt születtek népdalok, találós kérdések, szólás-mondások, népmesék, s nem egyszer terjedtek a babonák, különböző hiedelmek, meghonosodtak szokások, játékok, amelyek új színnel gazdagították a paniti népi kultúrát.

Egy érdekes és furcsa játék volt Paniton a csizma-szárazás. Ezt csak az asszonyok játszották, amíg még a legények nem kérezkedtek be a fonóba, a következőképpen. Két asszony leült a földre, szembe egymással, de

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lábaikkal egymás mellett. Mindkettőjük kezében ott volt egyik lehúzott csizmájuk, aminek a fejét fogták, s kemény szára lógott. Akkor felváltva hátravetették magukat úgy, hogy a két lábukat jól fel- és hátralendítették, s az

A farsangi szokások felelevenitőinek lelkes csoportja 1980-ban

ülepük szabadon maradt, mire a társ a csizmaszárral jól odasózott a fenekére. Ennek a játéknak ügyesen kellett szinkronizálódnia: mikor az egyik dobta fel a lábát, a másik ütött, s aztán megfordult a szerep. Persze aztán ezen s a vele kapcsolatos megjegyzéseken igen jókat tudtak nevetni.

Ez a játék nem tartott soká, mert megérkeztek a legények. A legények szószólója a következőképpen szólt:

Szerencsés jóestét!
Úgy tudom, fonó lesz a háznál ma este,
De üresek a székek, nincsenek legények!
Jöjjetek barátim, szükség lesz itt rátok,
A guzsalyos táncot párjával járjátok.
Lesz itt móka és tánc, sok találós kérdés,
Vidám kurjongatás, nóta és zenélés!

A házigazda válaszolt:

Jó estét legények, jöjjetek hát bennebb,
Töltsünk el közösen egy kellemes estet.
Szorgos kezű lányok fonják a fonalat,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hogyha jó a kedvük a fonás is halad.
Töltünk majd bort is csillogó pohárba,
Pezsdítse kedvünket jó kedvre, nótára.

A legények, ha volt hely, behelyezkedtek a lányok mellé, s lesték, mikor ejti el a lány az orsót, mert akkor a legény azt felkapta, s csak egy csók ellenében adta vissza. Volt úgy, hogy valaki a lányok közül kiment, akkor a szösze közé egy csepűdugóval bedugott üveget rejtettek. Mikor visszajött, tovább font, s kihúzta a dugót, a víz meg ráfolyt, amiből nagy ijedtség és persze nevetés lett. Máskor, ha valamilyen okból – hogy esetleg egy társukat, aki kiment, megvicceljék – leoltották a lámpát, a fiúk rögtön felhasználták a sötétséget, és sót szórtak a kenderre, amit fonás közben a lányok nyálaztak, fogukkal szedték ki az apró pozdorja maradványokat, s rögtön megérezték. Lett aztán futkosás, mert a lányok keresték, hogy kinél van só. Persze, ritkán sikerült megtalálni, mert a fiúk közül egy rögtön előkapott egy kalapot, s elkiáltotta magát, hogy "Mi bele?" – aki elé odatartotta, rögtön kellett valamit mondjon, ami minél érdekesebb volt, annál több derültséget okozott. Így aztán lett bele szarkafészek, kismalac, egérfarok, sündisznó, szép leány és egyebek.

Közben kint kopogás és csengettyűszó hallatszott. A gazda érdeklődéssel kinyitotta az ajtót, mire betoppant a szerencsét hozó kecske. A kecske maszkkal és terítővel letakarva énekszóra táncolt, s közben nagy ugrásokkal ijesztgette a lányokat, asszonyokat. Aztán lekapta magáról a maszkot, hogy a fonóba maradjon, de csak úgy fogadták be, ha néhány találós kérdésre megfelelt. Közben egyet-egyet táncoltak is.

Ismét újabb fordulat következett. Belépett a "néma farsang" kísérője, és bebocsátást kért:

Muzsikát hallottam, én is betévedtem,
A bort, zenét, táncot magam is szeretem.
Azt akarnám tudni a bátyámuramtól,
Megsértődne-e, ha behoznám barátom?
Kinn didereg szegény, ásít is nagyokat,
Hiába szólítom, csak némán bólogat.
Valamit akar, de nem értem szavát,
Hátha majd egy kislány feloldja a titkát.

Néma farsang táncolva jött be, a lányokat sorban megtáncoltatta, de közben vigyázott, hogy a fátylat, amivel az arca le volt takarva, nehogy valamelyik leány lekapja. A tánc után a leányok faggatták, hogy ki és mi, hogy a hangjáról megismerjék, de ő néma maradt, amíg valami olyant nem kérdeztek, amire ő hirtelen választ adott.

Aztán nagy nevetve eljárták a szarkatáncot, amit énekszóra, leguggolva ugrándoztak az asszonyok és leányok, amíg ki nem fáradtak.

Ez után jött a vinkli-tánc, ami alatt megpihentek. Egyik leány egy székre ült. A többiek, hatan, heten az ölébe és egymáséiba ültek, míg egy hosszú fűzér lett belőlük. Mindenki karjaival átfogta az ölében ülő derekát. A legutolsó

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A lányok néma-farsangot faggatják

lány ölében leggyakrabban egy legény ült. Megkezdődött a nóta, aminek dallamára himbálóztatták magukat jobbra és balra, aminek az volt a célja, hogy egy óvatlan pillanatban a legényt kibillentve egyensúlyából, eldobják, hogy a földre essen. Persze a legény vigyázott, s a két lábát oldalra megvetette, mindamellett ritkán kerülte el sorsát.

Közben ment a fonás, mert egy este néhány orsót tele kellett fonni.

Egy másik szokás volt Paniton a **"lóvásár"**. A lovas gazda a következő mondókával állított be:

Úgy megfáztam jó emberek,
A vásáron dideregtem.
Mégsem adtam el a lovam,
Piacon ért az alkonyat.
Olcsón adom, vegyék már meg,
Fizethetnek részletekben.
Szegény állat alig nyerít,
Lába rogyik, öregedik.
De ha hűségről beszélünk,
Példásan kitart, emberül.
Vegyék meg, drága emberek,
Adjanak egy kicsi helyet.

Persze, mindjárt behívták. A lovat két legény alakította, akik egy nagy ponyvával letakarták magukat. A ló feje egy hamuval telt cserépfazék volt. Megkezdődött a mókás lóvásár, aminek az lett a vége, hogy a gazda nem adta

[Erdélyi Magyar Adatbank]

olyan olcsón, mint ahogy kérték, s azt mondta: - Mint hogy olyan olcsón adjam, inkább főbeütöm, s én is vele együtt meghalok. Ez meg is történt. Botjával rávágott a ló köcsög fejére, a hamu szétporzott, a ló és gazdája a földre rogytak. Lett nagy kikecmergés a lepedőkből, s még nagyobb nevetés.

A lovasgazda és a "ló"

A farsang utolsó napján a fonóknak véget vetettek, a guzsalyokat, orsókat egy halomba dobálták, s a sirató asszonyok elsiratták a fonást:

Jaj, jaj, vajon kit temetnek?
Úgy fáj a szívem,
Zsibog mind a két kezem,
Kihasadt már a szám,
Átkozott légy fonás!

Ezután a legények eljárják a guzsalyos táncot. Közben a háziak főtt kukoricával vagy pánkóval is kínálták a fonókat.

A következő napon, húshagyó kedden nagy, hagyományos bálokat rendeztek, amin csak a házasok vettek részt. A bált nagy készülődés előzte meg, sütötték a pánkót, főtt a tyúk, megteltek az üvegek édes pálinkával, no meg szépen gyöngyöző paniti borral. Éjfélkor került sor a batyuk kiteregetésére, s a rokonok, szomszédok, komák egymást kínálgatva és köszöntve nyújtották az üvegeket. Reggelig jól kitáncolta magát mindenki.

Hagyományos volt Paniton és a környező falvakban minden évben a szüreti- valamint a regruta-bálok megszervezése.

A regruta bálokat az azévben sor alá került ifjak rendezték. Erre műsoros előadással készültek.

A szüreti bálokat minden esztendőben október hónap folyamán rendezik. Erre az alkalomra a tánctermet, vagy régebben a csűrt, feldíszítették szőlőlevelekkel, s a kifeszített drótokra szőlőfürtöket aggattak. A teremben a fiatalokból álló csőszök őrködtek, hogy idő előtt meg ne kezdjék a szőlőlopást. Készítettek egy-két szép szőlőkoszorút, amiket éjfélkor elárvereztek. Megindultak egy kikiáltási árral, amelyre aztán a jelenlévők ráígértek, a következőképpen: - 5000 lej a koszorú! Ki ad többet érte? Valaki bekiáltotta, hogy 5500, az 500 lejt kifizette. Aztán megint kikiáltották: - 5500 lej a koszorú! stb.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A fonóestek befejeztével a gazdasszony húshagyói pánkóval kínálja a vendégeket

Sokszor amikor a bor, vagy személyes ambíció fűtötte az embereket, jó magasra felverték az árat. Ha a vezető háromszor elismételte, hogy 30 ezer lej a koszorú, először, másodszor (legtöbbször ilyenkor valaki megpótolta egy kisebb összeggel), harmadszor – ekkor már nem lehetett ráígérni, hanem odaadták annak, aki az utolsó árat ajánlotta.

Aztán megadták a jelt, hogy szabad a szőlőlopás! Akkor a legények igyekeztek felugrani, s le-le kaptak egy-egy fürt szőlőt. Persze a csőszök résen voltak, ott teremtek, s vitték a "tolvajt" a gazdához, aki kiszabta a büntetést, ami sokszor elég magas ár volt. A kifizetés sok vesződséggel járt, mert a nem erélyes csőszt kibeszélték a tolvajok, addig, míg egyet sem tudott bírságra felvezetni.

A szüreti mulatságok és bálok a múltban a község összes falujában hasonlóan zajlottak. A 40-es évektől a szüreti bálok új színnel gazdagodtak. Paniton a legények és leányok a falu végén gyülekeznek, s zeneszó kíséretében végigvonulnak az egész falun. A fiúk lóháton, a lányok szekérben ülve énekelve vonulnak. Mindannyian szépen felöltöznek népviseletbe a felvonulásra, úgyhogy valóságos népviseleti bemutató lesz az esemény.

A szentiványi fiatalok még annyival egészítik ki ezt a felvonulást, hogy cigánynak felöltözött fiatalok ülnek egy rossz szalmaderekú szekérbe, amelyet egy gebe húz. A fiatalok és gyermekek incselkednek a cigányokkal, s próbálják meggyújtani a szalmát alattuk. Ha netán sikerül lángra kapatni a szalmát, a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Indulásra készen, elől a lovasok, hátul a leányok a szekéren

cigányok nagy kapkodással oltani próbálják. Ha nem jár sikerrel az oltás, jajgatva leugrálnak a szekérről. Természetes, hogy mindezt sok nevetés, élcelődés kíséri.

Húsvéti locsolás

Az 50-es évekig általános szokás volt a lányok húsvéti öntözése. Ezt a legények végezték húsvét másodnapján, templomba menés előtt tiszta kútvízzel, amikor a kiszemelt lányra jó néhány veder vizet zúdítottak.

A paniti szokások közül még megemlítjük a **köszöntéseket**, főleg a János-napiakat, amikor rigmusokkal köszöntötték a János nevű rokonokat, szomszédokat és komákat. Itt aztán előkerült az édes pálinka, amivel bőven kínálták a köszöntőket, no meg az ünnepi fánk, amit a gazdasszony készített erre az alkalomra. A János- vagy István-napozásra 5-7 ismerős vagy barát, többé-kevésbé egyidősek, már előre felkészülnek és betanulják a három kötelező éneket, amit István vagy János napján hajnalban elénekelnek az ünnepelt ablaka alatt, a tornácon vagy az udvaron, majd a házba belépve egyikük elmondja a köszöntőt. A köszöntés hajnali 3-4 órától virradatig tart.

Következzen az énekek szövege:

1. Jelen van angyali zengéssel várt öröm,
Itt János várt névnapja virradt reánk.
Élj János kedves! élj nemzeted díszére,
Virágozz mindenek kívánt örömére.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nyúljanak napjaid sok víg esztendőkre,
Mind virágos napod légyen menedéked.
Mint az mennyei szent angyalok szólása,
Tele van áldással szívűnk e forrása.
Fogadd el barátunk csekély tiszteletünk,
Fogadd el, fogadd el, mert szívből tisztelünk,
Tisztelünk, tisztelünk míg e földön élünk,
Tisztelünk, tisztelünk míg e földön élünk.
2. Oh, kedves hajnali csillag, mely életünkre szépen virrad,
Ékesítsd János reggelét, vedd el róla komoly terhét.
Hozza Isten reggelre napját áldással éltedre,
Hogy minden óra megáldjon, mint harmat fejedre szálljon.
Felsütött a nap sugára Jánosnak szép ablakára,
A napnak szép ragyogása tündöklik már formájában.
3. Ébredj János! Kelj fel! Állj hamar talpadra,
Kakas kukorékol, hajnal felé van már,
Szarka farkát billegeti, vendéged lesz, azt jelenti.
Kelj, kelj, kelj, kelj, János, kelj!
Kelj, kelj, kelj, kelj, no hamar kelj!
Az barátság serkent, állj hamar talpadra,
Kitöltötted a bort nékünk is, számunkra?
Mert mi téged úgy szeretünk, pohár mellett köszöntgetünk.
Élj, élj, élj, élj, élj, János, élj!
A köszöntő szövege:
Szerencsés jó reggelt adjon az Isten!
Legyen hála az Istennek, hogy megértük,
Ez örömünnep-napot, Krisztus Urunknak születése napját,
Melynek elsõ (másod) napja már el is van telve.
Most már felvirradtunk Jánosnak reggelére,
Azért az Istennek hála legyen érte.
Hogy Jánosnak névnapja immár eljöve,
Kívánjuk, barátunk, sok nevednapját érhessél meg,
Hogy ezeket mindig örömmel szemlélhesd és
Az év kevés hátralévõ napjaiban,
Tartson meg az Isten béke-barátságban.
Még ezek között lehet, csapások is jönnek,
Szép tiszta égen fátyolok derülnek,
Sötét felhõ borítja az eget,
Vagy még másféle csapások is fenyegetnek téged,
Akkor is az Úrnak vezérlõ szent karja,
Legyen éltednek megoltalmazója.
Majd amikor az új évnek napjai lesznek,
Akkor is adhassunk hálát, dicsõség Istennek!

[Erdélyi Magyar Adatbank]

János! az Isten téged megáldjon,
Élj jeles napokig sokáig,
Juttasson végtére az egekbe, magához fogadjon,
Szép, csendes eső áztassa hegyünket,
Isten áldása lepje be mezőnket,
És mi ezért áldjuk a mi Istenünket!

Az elmúlással kapcsolatos régi paniti szokások, úgy mint a virrasztók, temetések és torozások nem igen térnek el a megszokott formáktól.

A halottat az első szobában ravatalozzák fel. Már az első nap este begyűlnek a **virrasztók**. A háziak erre felkészülnek, asztalokat és ülőhelyet készítenek. A ravatalos, első szobába begyűlnek az asszonyok, míg egy másik szobába a férfiak, akik közben, időtöltésből, kártyáznak. Amikor már úgy néz ki, hogy újabb virrasztók nem érkeznek, a gazda kioszt minden tíz férfi részére egy liter pálinkát, amit úgy, az üvegből megiszogatnak. Tizenegy óra körül csendben felállnak és elénekelnek két-három zsoltárt, s azzal hazamennek. Másnap este ugyanígy megy végbe a virrasztás.

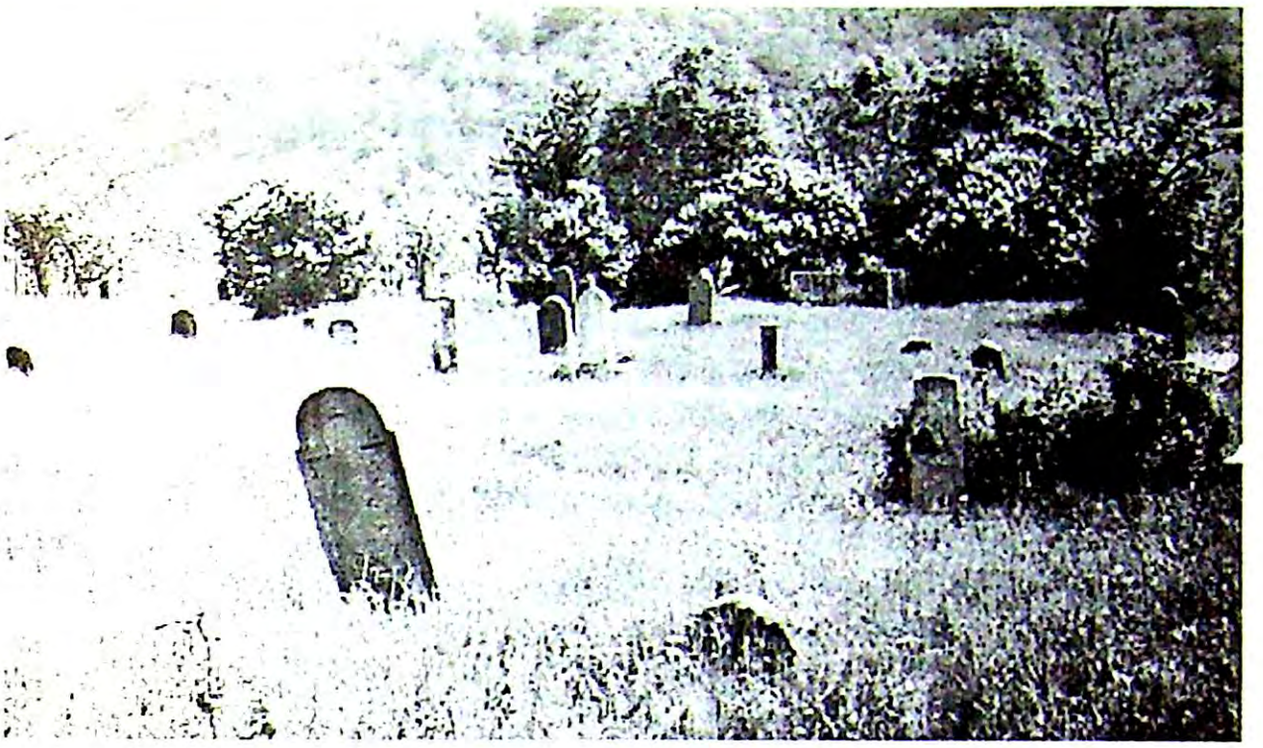
A **temetés** napján az otthoni elprédikálás után, a koporsót ökrös szekérre teszik, a halott első keresztfia viszi a fekete zászlót. A temetésen mindig sokan vannak, ez is mutatja, hogy a panitiak egy nagy családot képeznek. A temetőben pálinkát és kalácsot osztanak a résztvevőknek. Szokás Paniton, hogy egy idősebb ember röviden méltatja az elhunyt érdemeit és megköszöni a papnak a szertartást.

A temető a falu nyugati dombján helyezkedik el. A régi temetőben az 1800-as évek elejétől vannak sírok. Itt több, tölgyfából faragott fejfa, és kőből készült fejfa látható. Az új temetőt az 1900-as évek első felében nyitották meg, a legtöbb sír beton-kerettel és kő- vagy márványtáblás beton fejfával van ellátva. A temető gondozott, be van kerítve. Az ősök tisztelete szintén a jó szokások közé tartozik.

A **torozás**ra a temetés után gyűltek össze a testvérek, rokonok. A 60-as évekig nagyon gazdag volt a felhozatal a torokon. Húslevest, sóbafőttet szósszal szolgáltak fel, előtte pálinkát, utána bort kínáltak. Persze, hogy a jókedv magasra hágott, énekelték a népdalokat, s valóságos mulatság lett a halotti torból. Még az is megtörtént, hogy összeverekedtek a testvérek vagy rokonok. Így aztán az egyház javaslatára bevezették, hogy a temetés előtt egy közös ebéden vesznek részt a rokonok, s a temetés után már nem toroznak.

Babonás hiedelmek. Habár Panit nem tartozik az elmaradt falvak közé, kulturális hagyatékai között meg kell említenünk néhány babonát és téves hiedelmet, amelyek még a két háború közötti időszakban is divatoztak. Megjegyezzük, emlegetésük, felszínen tartásuk inkább megszokásból történt, mintsem meggyőződésből. Így, ha valaki elindult valamely dolgát elvégezni, s vele szemben üres vederrel jött valaki, vagy egy fekete macska haladt át az úton, akkor megjegyezte, hogy "Na, már nem lesz szerencsém", de azért nem

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A régi temető

tért vissza. Az biztos, hogy ha tényleg úgy történt, hogy nem tudta jóvégre vinni a dolgát, akkor félig-meddig elhitte, hogy a rossz indulás miatt történt.

Még az 50-es évekig lehetett hallani történeteket, elbeszéléseket lidércekkel és boszorkányokkal. A régebbi időkben sem hitte ezeket mindenki, de az elmaradottabb emberek igaznak tartották. A lidérceket tüzes rúd vagy kerék formájában látták repülni, amelyek után parázs és szikra szállt szerte-szét. Sikó Péter (75 éves) mondja, hogy édesapja mesélte, hogy egy alkalommal szilvát lopni mentek éjjel, amikor a lidérc áthúzott a fejük fölött egy tüzes csóva formájában. Olyan ijedtség fogta el őket, hogy mindent eldobálva hanyatt-homlok rohantak haza.

A sötét téli estéken, a fonóban vagy más alkalommal divatoztak a boszorkánytörténetek. Egyesek elhitték, hogy ezek képesek kutyává, macskává vagy libává változni. Egynéhány paniti vénasszonyról állították, hogy boszorkány. Hittek abban, hogy ezek elveszik a tehén tejét. Mesélik, hogy a Borbély Albert anyja ilyen boszorkány volt, s elvitte a Bíró Sándor és Gál Dani teheneinek a tejét. Egy harczói vajákos emberhez kellett folyamodniuk, aki két véka búzáért visszahozta.

Ugyancsak Sikó Péter meséli, hogy egy alkalommal későn mentek haza, s hát a Burkus-bá kapujában, a hídon ül egy nagy fekete kutya. Gondolják, vesznek egy követ, és megdobják, hogy álljon odébb, de a kutya megszólalt emberi hangon, hogy "Nem mentek az anyátok ..." Na hát erre ők – ereszd meg – úgy elszaladtak, hogy hátra sem néztek.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nem túl nagy mértékben, de divatoztak egyes kuruzslások. Így, ha valaki rosszul lett, elment (ha gyermek volt, elvitték) Cozmánéhoz, aki ólmot öntött, amiből meg lehetett tudni, hogy mi okozta a bajt, s ha ivott a vizéből néhány kortyot, jobban lett.

Tartották régen, hogyha valakinek nagy haragosa van, s rosszat akar neki tenni, úgy szerezzen tőle egy ruhadarabot, azt vigye el pont éjfélkor a keresztúthoz, s akkor haragosa nagy beteg lesz.

A régi panitiakat foglalkoztathatta a szellemjárás hiedelme is, de valószínű, hogy nem nagyon hihettek benne, mert az ifjúság pont a temetőt tartotta gyülekezőhelyének. Mesélik, hogy a legények este, fehér lepedőbe takarózva megjelentek a sírok között, s akkor lett nagy riadalom, főleg a lányok soraiban. Egy ilyen eset hosszabb időre felcsigázta a kedélyeket.

Találós kérdések. A panitiak nagy előszeretettel használták különböző társas események során a találós kérdéseket. A lakodalmak alkalmával igen sok jellegzetes – főleg a bibliából vett – tematikájú találós kérdést használtak, amelyekre csak az tudott felelni, aki ismerte a történetet. Más, világi témájú, paniti eredetű kérdések:

- Naponta háromszor, esztendőben kétszer, egyszer sohasem. Mi az ? (az asszony: naponta háromszor ehessen, évente két rend ruhát kapjon, sohase verje meg az ura)
- 32 kövű malom, s legyen mindig amit őröljön. (az ember szája)
- Hány kenyér sül esztendeig? (sok - egy sem)
- Melyik nőnek nincs szoknyája? (a teknőnek)
- Nem mosdik, mégis fehér, nem álmos, mégis alszik. (az aludttej)

Az örökké élcelődő, viccelődő, gúnyolódó paniti több szólás-mondást is használ, amellyel ízesebbé teszi beszédét. Például: "Olyan öreg ez is, mint a Salamon szamara!" (Salamon valamikor ócskavasat s egyebeket felvásároló zsidó volt, aki szamárszekérrel járta a falvakat)

Gyermekjátékok. Az 50-es évekig a gyermekek szinte egyedüli szórakozása a játék volt. A paniti gyermekek minden alkalommal, amikor csoportosulni volt lehetőségük, a játékban élték ki alkotó szellemüket.[1] Ezért az ismert játékokat sokféleképpen variálták, alakították. Sok esetben mondókákkal, kiszámolókkal fűszerezték. Az alábbi játékokat ismerték:

- Ciglézés. A játékhoz egy rövidebb, 15 cm hosszú, két végén kihegyezett, 2.5 cm átmérőjű bot, és egy kb. 60 cm hosszú, ugyanolyan átmérőjű, az egyik felén laposra faragott bot kellett. Ketten vagy többen játszhatták. A földbe egy kis mélyedést készítettek, aminek a játékos felőli részén egy kb. 1 m hosszú egyenes vonalat, az ellentétes felén pedig egy félkör alakú ívet karcoltak. A kezdő játékos a kisebbik pálcát a mélyedés elé tette, a hosszabbik bottal aládugva, kirepítette. A társa igyekezett kifogni, mert akkor ő kezdhette a játékot. Ha nem fogta ki, akkor a társa lefektette a hosszabbik botot az egyenes vonalra, s a másik a kisebbik bottal igyekezett megdobni a lefektetett hosszabbik botot. Ha nem sikerült, s a cigle nem esett

[Erdélyi Magyar Adatbank]

az ívvel határolt területbe, a kezdő háromszor ütött úgy, hogy a kisebbik botot a mélyedésbe helyezte hosszában, a végére ráütött, mire az bukfencezve a levegőbe szökött, akkor pedig a el kellett messzire ütni a hosszabbik bottal. A háromszori ütés távolságát a hosszabbik bottal lemérték, és nyilvántartották. Az nyert, akinek a legtöbb pontja volt. A háromszori ütésnél, ha nem találta el, s a cigle a földre esett, vesztett, s a társa kezdhette a sorát.

- **Karácsézás.** A játék hasonlít a ciglézéshez, csak kellett egy harmadik, vastagabb bot, amit bevertek a földbe úgy, hogy 60-70 cm-re kiálljon a földből. Erre tették a ciglét, s erről ütötték, az előzőhez hasonlóan.

- **Bakfitty.** Fiúk játszották korlátlan számban. Egyik lehajolt úgy, hogy a fejét minél inkább a melléhez húzta, s a többiek sorban átugráltak rajta, két lábbal dobbantva, két kezüket a megbújt hátára vagy vállára helyezve. Aki átugrott, vagy közvetlen mellé, vagy egy bizonyos távolságra, ő is megbújt (bakot állt). Ezt aztán, egyezségre változtatták úgy, hogy csak egy kezet tehetett a bak hátára, a másikat feltartotta, vagy a bak hátára vagy fenekére ütött vele.

- **Lovaskázás.** Madzagból gyeplőt készítettek (egyes vagy kettőst), a gazda kerített két "lovat", azok a gyeplőt szájukba vagy legtöbbször csak vállukra véve megkezdődött a lovasbemutató. Ha többen voltak, úgy versenyeket is rendeztek.

- **Lovaglás.** Több, erősebb fiú a hátára vette egy-egy társát, és futóversenyt vagy lovagi tornát rendeztek, ami abból állt, hogy a háton ülők igyekeztek elkapni kézzel az "ellenség" lovasát, s azt lehúzni a nyeregből. A ló és lovas ereje, ügyessége sokat számított.

- **Kakasviadal.** Féllábon ugrálva, a karokat mellen karba téve játszották úgy, hogy vállal lökték egymást. Aki elvesztette az egyensúlyát, s a másik lába a földre ért, kiállt.

A labdajátékok közül is sokfélét játszottak:

- **Németes.** Egy kb.1 m átmérőjű kör közepébe egy mélyedést vájtak, amelybe egy rongylabdát helyeztek. Öt-hat játékos és egy vezető kellett hozzá. A játékosok egy-egy országnevet választottak maguknak, amelyeket a játékvezető felírt vagy megjegyzett. A játékosok a kör szélénél helyezkedtek el, egyik kezükkel a labda fölött 25-30 cm-re, készen, hogy a labdát fel tudják kapni. A vezető elkiáltotta egyik ország nevét. Az illető gyermek hirtelen felkapta a labdát, s igyekezett valamelyik közelebb álló társát megdobni. Persze, aki a nevét nem hallotta, az igyekezett minél gyorsabban elszaladni, hogy ne dobhassák meg. Akit eltaláltak, kiállt a játékból; ha a dobó nem talált el senkit, ő állt ki a játékból.

Lányok és fiúk vegyesen játszották a többi ismertebb játékot, mint: Adj, király, katonát!, Hátulsó pár, előre fuss!, Zöld fű, zöld fű a lábam alatt, Üsd a harmadikat!, Beültettem kis kertemet a tavasszal, Elvesztettem zsebkendőmet, Bújócska, Fogócska stb.

Szintén a gyermekek játszották:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

- **Pettyezés.** 5 db, lehetőleg gömbölyű kavicsot vagy valamilyen golyót használtak. A játékos letette maga elé a golyókat, s bizonyos sorrendben feldobta és kifogta. Először feldobott egyet, míg ez a levegőben volt, felkapott egy másikat és az előzőt kifogta, még mielőtt a földre esett volna. Aztán feldobta a markából mind a kettőt, s ismét egyet felkapott, s így tovább, míg végül mind az ötöt feldobta és kifogta. Aztán ugyanez kettesével, majd hármasával stb. A játékosok ügyességének figyelembevételével a szabályokat helyben variálták, főleg, ha versenyszerűen többen játszottak. Ez a játék sok figyelmet, gyakorlatot és ügyességet igényelt, nagyszerűen hozzájárulva mindezen készségek kialakításához, fejlesztéséhez és a mozgáskészség összehangolásához.

- **Gombozás.** A fiúknak (mivel csak fiúk játszották) ehhez a játékhoz sok gombra volt szükségük, amit főleg elhasznált ruhákról vágtak le. Készítettek egy ütőt (pinka, bili) egy régi pénzérméből úgy, hogy egy csavaranyára helyezték, egy gömbölyű végű vasat tettek rá és a kalapáccsal addig ütötték, míg az érem kidomborodott. Általában ketten játszották. Egy olyan fal mellé álltak, amely előtt elegendő sík terület volt. A kezdő az ütőjét a falhoz verte, amely egy bizonyos távolságra elugrott. A következő szintén ezt tette, és úgy irányította ütőjét, hogy az annyira közel essen a másikhoz, hogy egy arasszal elérje olyan képpen, hogy az arasz két ujjbegye, annyira takarja az ütőket, hogy a másik ne tudja háromszori fricskázással kiütni az ujja alól. Általában, ha az ujjbegy jól takarta az ütőket, a másik fél nem is kísérletezett a fricskázással, hanem adott társának egy gombot. Ha a másodszori ütő nem talált, vagyis kívül esett az elérhető területen, akkor az a dobó adott egy gombot. A játékot csak közös megegyezés alapján lehetett abbahagyni, vagy ha az egyik félnek elfogytak a gombjai. Ennek a játéknak volt egy olyan változata, hogy egy vonal határától egy nagyobb pénzzel vagy lapos vassal, ólom lappal vagy karikával dobtak bizonyos távolságra, a következő játékosnak arasznyi távolságra kellett dobnia stb.

Szinte hihetetlen, hogy napjainkban alig lehet a paniti gyermekeket játszva látni. Minden játék helyét átvette a labdarúgás, esetleg kézilabda, de ezt csak egyesek űzik, a többiek teljesen kiesnek a játék varázsa alól. Csak néha látni, hogy bújócskáznak, esetleg lovaskáznak. Pedig a játékok sok mozgással jártak, s fejlesztették a fizikai és szellemi képességeket, az erkölcsi tulajdonságokat.

Játékok készítése. A fent említett játékokhoz szükséges kellékeken kívül a gyermekek készítettek szélmalmot, parittyát, esős időben vízimalmot, kukoricaszárból muzsikát, csuszából babát, kalibát stb.

A felnőttek játékai. Nem csoda, hogy a gyermekek szerettek játszani, mert a felnőttek is egészen 40-50 éves korig szívesen játszottak. A felnőttek játékában nők és férfiak egyaránt részt vettek. Ezekre vasárnaponként vagy más ünnepnapon került alkalom, sőt voltak olyan játékok, amelyeket

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hagyományosan csak egy bizonyos napon szerveztek. A játékok közül megemlítjük:

- **Büdőzés.** Vasárnaponként a felnőttek kigyűltek egy szabad térségre (lehetett egy utcakereszteződés is) s ott 10-15 férfi és nő bizonyos távolságot betartva felsorakoztak egymás mögé. Egyikük 5-6 m távolságra szemben állott. Ez volt a labdaadogató. Egy távolabbi helyet kineveztek büdőnek. A játék menete a következő volt: az adogató a labdát a sorban első felé dobta, aki tenyérrel igyekezett minél messzebb elütni. Ha az adogató az elütött labdát kifogta, az elütője kiállott a sorból, s beállott neki szolgának (segített a labdát kifogni). Ha a labda valahova leesett, az adogató igyekezett minél hamarabb kézbekapni, hogy megdobja vele az elütőt, mielőtt az elérne a büdőig. Ha eltalálta, szintén beállott szolgának. Ha nem, az első játékos visszaszaladt, s a sor végére állott. Következett a labda dobása a sorban a másodiknak. Ez így ment, amíg az utolsó két játékos maradt, aki a következő játékban adogató és szolga lett. Ezt a játékot külön csoportban a fiatalok és a gyerekek is játszották.

- **Lovaslabda.** A játékosok párokat alkottak. Egyik lett a ló, másik a lovas. Így jó nagy kört képeztek. A lovasok dobták a labdát egymásnak. Ha valamelyikük elejtette a labdát, a ló hirtelen ledobta a lovasát, és szaladt, hogy a labdát felkapva megdobja vele lovasát. Ha eltalálta, cseréltek: a lovasból ló lett.

- **Cserkebala.** Csak felnőttek játszották húsvétban. Egy kemény sasfát mélyen beástak a földbe. A felső felébe, amely a talajtól legalább 1.8 m-re kellett legyen, egy lyukat fúrtak. A tetején keresztülfektettek egy 4-5 m-es erős rudat, amelyik két ember súlyát könnyen megbírta. Egyensúlyba hozták, és kifúrták, majd egy erős vasrúddal odafogták. A két végét berovátkolták, s erős kötélből egy-egy hintát kötöttek rá. A hintába beleült egy-egy ember, s másik kettő el kezdte forgatni körbe-körbe. Itt igen jól lehetett szórakozni a cserkebalásoknak is, de a nézőknek aztán igazán. Volt olyan est, hogy a kötél elszakadt, s az embert jó messzire kidobta, ami már nem volt olyan kellemes.

- **Fingókerék.** Egy vékonyabb, de erős keményfa karót bevertek a földbe. Belehúztak, s a földre fektettek egy lapos tengelykarikát, s arra egy nagy szekérkereket húztak, aminek a küllői így vízszintesen állottak. Úgy húzták bele a karóba, hogy a kerékagy hosszabbik része legyen a föld felé. Ezután vettek egy hosszú szénahordó kötelet, amit rákötöttek a kerékre, és szépen rátekerték a kerékagy alsó felére, úgyhogy azt meghúzva, a kereket gyors forgásba hozta. Így a fingókerék elő volt készítve, csak egy vállalkozót kellett találni, aki rátelepedjék a kerék küllőire, s kibírja, hogy megpörgessék. Mondják, hogy ilyenkor rengetegen összegyűltek, mert az külön szórakozás volt, amíg embert kaptak, aki felüljön. Persze bevezetőül mentek az élcelődések. Kiszemeltek valakit, s azt hergelték, hogy "te úgy sem mersz felülni", "nem vagy te olyan bátor legény" stb. Persze, aki esetleg vállalta volna, az is húzta a többieket: "na és mit fizetsz", "mibe fogadunk", míg végül tényleg

[Erdélyi Magyar Adatbank]

fogadás lett a vége, s nem egyszer veder borba, liter pálinkába egyeztek meg. Aztán a vállalkozó elhelyezkedett , s két kemény ember megragadta a kötelet, s amilyen gyorsan csak tudott, szaladni kezdett, amíg a kötél letekeredett a kerékagyról. Aki a keréken ült, csak ő tudja mit érzett – volt, amikor összerókázta magát.

A cserkebalát még a mai napig is felállítják húsvétkor, de a többi felnőtt játékot már senki sem gyakorolja, az emberek mással vannak elfoglalva, elkényelmesedtek. Vannak, akik ma is emlegetik, hogy szívesen eljátszanák egyik- másik játékot. Kár, hogy ezek az ősi játékok teljesen feledésbe fognak merülni.

Mondókák, kiszámolók, névcsúfolók, altatódalok

A játékot gyakran mondókák, kiszámolók s nem egyszer névcsúfolók fűszerezték.

Mondókák.

Áprilisnak bolondja
Felmászott a toronyba.
Megkérdezte hány óra?
Féltizenkettő,
Bolond mind a kettő!

Hüvelykujjam elment vadászni.
Mutatóujjam meglőtte.
Középsőujjam hazavitte.
Gyűrűsujjam megsütötte.
A kicsi ujjam mind megette.

Tapsi, tapsi mamának!
Piros csizma tatának!

Szebb a páva mint a pulyka,
Szebb, szebb, szebb!

Mese, mese, mátka,
Fekete madárka
Repüljön a szádba!

Volt egyszer egy ember,
Volt szakálla, kender,
Cserefa pipája,
Bükkfa karimája.
Közel volt a tenger,
Bele esett seggel.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sárinéni siratta,
Jóskabácsi kacagta.

Baba ül a székben,
Kalács a kezében.
Kértem tőle, nem adott,
Pofon vágtam, kacagott.
Vettem a fejszét,
Levágtam a fejét,
Betettem a lepedőbe,
Kivittem a temetőbe.
Két kutya húzta,
A harmadik nyúzta.
Sárinéni siratta,
Jóskabácsi kacagta.

Kiszámolók.

A bújócskázás alkalmával a hunyó, fogócskázáskor a kergető kiválasztására kiszámolókat mondtak. Ezekből egy-néhány:

Ön, dön, desz, dekondári desz,
Ördig Pista vigye el ezt a ke-ze-det!

Két kicsi kecske, elmentek a meccsre,
Rúgják a labdát, gól!
Mikor a labda közeledik,
Hülye kapus hasra esik, gól!

Piros kendő, pityiri,
Alatta van valami.
Két kis egér, meg egy nyúl,
Szökjön ki a bokorból!

Kifutott a gombóc a fazék-ból,
Utána a molnár fazakas-tól,
Stól, stól, stól, faza-kas-tól!

Keringő bába, bújj a kamarába,
Szedd fel a szilvát,
Dobd ki a magját, csüccs!

Egyedem, begyedem, tengertánc,
Hajdú sógor, mit kívánsz?
Nem kívánok egyebet,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Csak egy darab kenyeret.

Egy, kettő, három,
Elveszett a párom.
Fogadjunk egy liter borba,
Hogy ez tizenhárom.

Egy, kettő, három, négy, öt,
Ő neki harisnyát köt.
Se kicsi, se nagy ne le-gyen,
Éppen neki jó le-gyen!

Fut a kutya kőrös felé,
Lóg a farka ezer felé.
Kip, kop, lakatos,
Neked megy a liba-fos!

Névcsúfolók. Igen divatoztak Paniton, s mivel nem válogatott jelzőket használtak, nem kis bosszúságára szolgált a kicsúfoltaknak. Ma már nemigen halljuk ezeket, a gyerekek egymás között azért el-elmondanak belőlük:

Sanyi, Sanyi, sapka!
Tejbe főtt a laska.
Feltettem a polcra,
Megette a macska!

Sanyi, Sanyi, sapka!
Tejbe főtt a laska.
Mit eszik a macska?
Aludttejet, egeret,
Szarik neked eleget!

Jóska, poloska,
Felmászott a toronyba.
Megkérdezte, hány óra.
Féltizenkettő,
Üssön el a mentő.

Jóska, poska, poloska,
A békának anyósa.

Jóska, boska, baboska,
A bikának apósa.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Lackó, fickó, göndör disznó!

Kovács, kalapács,
Neked tojik fakopács!

Gyere ki te Antal!
Kösd meg a kutyát,
Nyald ki a lyukát!

Biri, biri, Borbála,
Fingot visz Tordára.
Ha megunja, leteszi,
Melléje ül, megeszi!

Kiss, az orrod mis?

Sárgarépa, zöld uborka, kumm!
Bodó Sándor kiskorába,
Beletojt a gatyájába, kumm!

Zoltánbácsi a mentőbe,
Fejjel szökik a benzinbe!

Mese, mese, meskete,
Mihály segge fekete!

Kari Biri dombon szarik,
Hagymaszárba kapaszkodik.
A hagymaszár kiszakad,
Kari Biri bennmarad.

Gyula, Gyula, Gyuszuri,
Gyere nálunk kudulni.
Kapsz egy kupa lisztet,
Csináld meg az üstet!

Egy, kettő, három, négy,
Kicsi kutya hova mész?
A kert alá kakálni,
Gyere Jancsi papálni!

Harangoznak délre,
Fut a pap a lére.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A mester meg utána,
Kötelet a nyakába.

Altatódalok. Ezeket a dalokat a gyermeküket ringató anyák még ma is énekelik:

Aludj baba, aludjál,
Elment apád a malomba,
Hozzon neked fehér lisztet,
Süssek neked jó kenyeret.

Tente baba, tente,
Itt van már az este.
Jó anyácskád altat,
Dalocskával ringat.

Így alszik a kis baba,
Így ringatja anyuka.
Tologatja a kocsit,
Míg a baba elalszik.

Az udvar és a lakásbelső.

Itt említjük meg az épületek elhelyezésének hagyományos módját a telkeken, amely ma már sokat változott: régen a telek egyik oldalán volt a lakóház. Szembe vele a sütőház, amelyet az utóbbi húsz évben felváltott a nyári konyha, vagy "lecsapó". Utána következett az istálló a 3-4 fiókos szénaszínnel. Az udvaron keresztbe volt a fából készített csűr, amit a szalmás gabona berakására használtak a cséplésig. Itt tartották a különböző gazdasági felszereléseket is. A lakóház folytatása volt a gabonás, amely alatt nemegyszer pince is volt. Ezeken kívül minden gazdasági udvaron volt tyúkház, disznópajta, amelynek rekeszei a koca, a hízók és a növendék sertések tartására szolgált. Ugyancsak volt kukoricakas, ami lehetett fonott vesszőből, vagy lécekből.

A lakások bútorzata fenyőfából készült, festett, de csak ritkán virágos. A régi bútorzat két ágyból, egy ruhásszekrényből, üveges almáriomból – alatta a kasztennel – kanapéból, asztalból és székekből állt. A konyhában kemence, asztal, kanapé és székek voltak.

Ételek. A hagyományos ételek, amiket hétköznapokon fogyasztottak a következők: lucskos káposzta, párolt savanyú káposzta, krumpli gulyás, csirkepaprikás, füstölthús-tokány, hagymatokány, törtpaszuly. A levesek közül: laskaleves (húsleves), paradicsomleves, paszulyleves, krumplileves, fokhagymásleves, hagymaleves, tejbelaska.

Általában mindennap egyszer puliszkát főztek, amit túróval, tejjel vagy mással, főleg tokányfélékkel fogyasztottak.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kenyeret mindenki sütött, kevés málélisztet és krumplit is tettek bele. Ünnepnapokon kalácsot sütöttek, nagy dologidőben, aratáskor, hordáskor, cséplésкor fánkot, csörögét, langallót. A vasárnapi vagy ünnepi ételek a húsleves (tyúkból, kakasból, récéből vagy marhahúsból), amit általában laskalevesnek hívtak. A hús mellé ilyenkor szósz is készült.

Az evésnél a gyermekek 14 éves korig külön ültek, evés előtt és után hálaimát kellett mondaniuk, s a szülőknek megköszönték az ételt. Étkezéskor az öregeket szolgálták ki először, csak azután a család többi tagját.

Ügyes **mesteremberek** szolgálták a falut, és vették ki részüket a társadalmi munkamegosztásból. Deák Ferenc és fiai asztalosok, Nagy János (Bori) kapufaragó, Kozma Péter citerakészítő, Máthé Sándor orsókészítő, Borbély Dani a szép faragott és zörgős guzsalyokat készítette. Czoppán Péter, Károly és Simon csizmadiák, Bodó Ferenc (Páncél) és Bodó Lajos harisnyavarró szabók, Kovács Tamás mellény-, Bartha Emma és Sikó Sára ingvarrók voltak. Nagy János 83 éves, ma is dolgozó kerekesmester.

Termékeket, állatokat a **vásárok**on adtak-vettek. A panitiak gyakran jártak a nyárádtői, bonyhai, balavásári, jobbágytelki, szentpéteri vásárokra, ahol állatokat, főleg lovakat vettek, ezenkívül eljártak a vásárhelyi, petelei, bándi és rücsi vásárokba is. Mezőpaniton is kísérleteztek vásárok tartásával az első világháború után és 1941-ben, sikertelenül. 1995 júniusától Csiszér János és Bartha Mihály kezdeményezésére ismét beindultak a heti vásárok, minden kedden.

A háztartásban szükségeseket az üzletből szerezték be. Magánüzletesek Nagy István (Láng), akinek felesége német volt. A család gyermekei mind tovább tanultak, és nem maradtak Paniton. E család gyermeke Nagy Olga írónő és Szerdahelyi Kálmán.

A paniti nyelvjárás. A panitiak nem őrizték meg a jellegzetes háromszéki székely nyelvjárást, ami több tényező közrejátszásának tulajdonítható. Elsősorban az, hogy a székelyek lakta vidék peremén laknak, amitől elszigeteli őket a város. Vásárhellyel az idők folyamán nagyon szoros kapcsolat alakul ki. Néha a nagyobb fokú összeházasodás más vidékiekkel is alakította a nyelvet. Fontos nyelvformáló tényező az iskola, ami háromszáz éves múltra tekint vissza. A fiatalok iskoláztatása, a könyvtár létezése, és nem utolsósorban az élénk egyházi élet kialakították a mai nyelvjárást, ami közel áll az irodalmi nyelvhez. Mind emellett néhol hallani magánhangzó-felcseréléseket, a szavak magas és mély magánhangzóinak felcserélését: csirke-csürke, fagyás-fogyás, veder-vider, főkötő-fűkötő stb.

A magyar nyelv mellett a paniti felnőtt lakosság elég jól beszéli a román nyelvet. A tanulást a gyermekek már az óvodában megkezdik, az iskolában tökéletesítik, a szakiskolában, a katonai szolgálatban és a munkahelyen pedig a kívánt szinten beszélik.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VII. A község története 1945-től napjainkig

VII.1. A történelmi helyzet alakulása 1944. augusztus 23. után

Az 1944. aug. 23-i fegyveres felkelés híre, valamint Románia kilépése a Szovjetunió elleni háborúból és csapatainak teljes bevetése a fasiszta hadsereg ellen, alapvető fordulatot hozott Panit község életében is, és meggyorsította az események sorozatát. Az emberek aggodalommal és bizalmatlanul néztek a jövő elé. Féltek attól, hogy a változások ismét felszabadítják az indulatokat, s következnek a megtorlások, amelyek sajnos, igen sokszor nem azokat érintik, akik hibásak voltak, hanem azokat, akik a legkevésbé szolgáltak rá.

A front rohamosan közeledett. Marosvásárhely elfoglalása után, a német csapategységek hevenyében kiépítették védelmi vonalukat a Marostól nyugatra eső dombokon, az Oltvány-tetőn végig, a szentiványi hegyormon, ahonnan a beépített géppuskák és aknavetők tüze a Maros-völgy minden pontját elérhette.

1944 szeptember vége felé a román csapatok megindították a támadást. Mivel Panit területén négy német tank-ágyú is tűz alatt tartotta a Maros vonalát, a tüzérség ezeket a célpontokat kereste, és számos lövedék érte a falut. Több lakóház és gazdasági épület is találatot kapott. A lakosság a pincékbe húzódott, s csak a csendesebb órákban merészkedtek ki, hogy az állatokat ellássák. Néhány család Kövesdre költözött a rokonaihoz. Így is a három hétig tartó ostrom alatt a paniti civil lakosság közül többen életüket vesztették: Adorján Eszter, Barabási D. József, Barabási Márta, Bodó Sándor, Bodó Sándorné, Deák Zsuzsanna, Jánosi Péter, Kovács Borbála, Mátyás Domokosné, Sikó Gergely, Sikó József, Sikó Márton és mások.

Október 9-én a német csapatok nem tudtak ellenállni a román hadsereg sorozatos támadásainak, feladták a frontot, és a román csapatok bevonultak Panitba. Az egységek nem időztek sokat, a menekülő fasiszta csapatok után

[Erdélyi Magyar Adatbank]

vonultak. Szekereket mozgósítottak a faluból a front kiszolgálására, azzal az ígérettel, hogy azokat visszaküldik. A szekerekkel több paniti fiatal fiú elment egészen Bándig, lőszeres ládákat vittek. Köztük volt Ignat Simion és Nagy Albert is, akik alig tudtak visszajönni, a szembejövő csapatok által többször is feltartóztatva.

Közben a faluban egyik vonuló csapat a másikat váltotta, és sajnos a felszabadulás első napjai elég sok kellemetlen emléket hagytak a falubeliekben. Megtörtént, hogy a szomszéd falvak lakói is jöttek, katonaruhába öltözve, a csapatokkal együtt, s állatokat rekviráltak és vittek el az emberektől. Szerencse, hogy ez az állapot néhány nap múlva megváltozott, mert a csendőrség átvette az ellenőrzést, és így már nem volt alkalom a visszaélésekre.

A válságos napok alatt sok paniti katona a horthysta hadseregből elhagyta egységeit, abbahagyta a kilátástalan harcot és hazatért a családjához.

A felszabadulás utáni napokban a panitiak és a többi falu lakosai segítséget nyújtottak a katonáknak mindenben, amiben csak tehették. Volt aki élelemmel, fehérneművel látta el őket, sokan segítettek a harcokban elesettek összeszedésében és elszállításukban a náznáni és a szentiványi temetőbe. Mások szekereikkel tettek hosszú utakat, egészen Kolozsvárig. Sokan dolgoztak szekerestől Marosvásárhelyen, sürgős munkálatoknál. Azt akarták, hogy az élet mielőbb normális mederbe terelődjék.

Sajnos, ez nem következett be olyan hamar, mint szerették volna; a falu újabb megpróbáltatásokon ment keresztül. Nemsokára kiadták a parancsot, hogy mindenki, aki a katonaságtól hazatért jelentkezzen, nyilvántartás végett. Ez tulajdonképpen a hadifogságot jelentette, aminek a kezdete a földvári gyűjtőtábor volt. Nemsokára elhurcolták azokat is akik 1941-ben részt vettek a templom lebontásánál. Így a falu elvesztett majdnem kétszáz munkabíró férfit, akiknek hiánya pótolhatatlan lett. Két hét múlva hazaengedték ugyan azokat, akiket a templom-ügy miatt hurcoltak el, de a brutális bánásmód következtében, rövid időn belül, itthon sokan elpusztultak.

Id. Zajzon Jenő és Sikó Sándor Gyurka mondták el, hogy körülbelül 25 paniti személyt tartoztattak le 1945-ben, köztük Zajzon Jenőt, Gál Jánost, Adorján Györgyöt, Adorján Ferencnét az ura helyett, aki katona volt, Kovács G. Sándort, Nagy Istvánt, Kovács Jánost, Nagy Sándort, Adorján Józsefet, Izsák Józsefet, Máthé Gergelynét az ura helyett, Barabási Pétert, Kádár Márton igazgató tanítót, Bodó Bélát, Máthé Józsefet, Nagy-Pete Pált, akik közül az utolsó három fiatal levente volt, s még másokat is a templombontás ügyében. Többet közülük már Paniton brutálisan megvertek (Kovács Jánost, Barabási Pétert). Gyalog hurcolták őket csendőrőrsről csendőrőrsre Gyulafehérvárig, enni nem kaptak, többnek a bakancsát, csizmáját elvették. Adorjáni Györgyöt, aki nyomorék volt, megverték, mert nem tudott vezényszóra gyorsan felállni. Gyulafehérvárról Szebenbe szállították őket, ahol néhányukat

[Erdélyi Magyar Adatbank]

kikérdeztek a bontással kapcsolatban, de ezek közül egy sem volt jelen a történteknél. Így a "katonai törvényszék" elbocsátotta mindnyájukat. Kaptak vonatjegyet Szebentől Nagyekemezőig, innen, ahogy tudtak, hazavergődtek. Kálváriájuk három hétig tartott.

Ezzel párhuzamosan, Marosvásárhelyen is folyt egy per a templombontás ügyében. A tárgyalások 1948 április 24-én fejeződtek be a panitiak felmentésével. Itt közöljük a védőügyvéd megmaradt átiratának másolatát:

Dr. Koncz Francisc Marosvásárhely, 1948. április 27-én
avocat - ügyvéd Ügyszám: 115
Tg.- Mureş, Marosvásárhely, Deák Farkas utca, 9 szám

T. Nagy D. Sándor úrnak, Mezőpanit

Értesítem, hogy a templombontással kapcsolatos ügyben a bíróság 1948. évi április hó 24-én megtartott tárgyaláson az önök ellen folyamatba tett eljárást megszüntette. Tehát a vádlottak közül senki sem részesült és nem is fog részesülni semmiféle büntetésben.

Az ön és társai képviseletével felmerült és kikötött költségeim fejében, kérem, hogy összesen 9800 leit, azaz kilencezer nyolcszáz leit mielőbb szíveskedjenek összeszedni és azt legkésőbb május hó 10-ig irodámba befizetni szíveskedjenek.

Tisztelettel.
Aláírás

A letartóztatottak másik részét orosz fogságba vitték, és alig jött haza közülük egynéhány.

Ezek az esetek mélyen megrendítették a falu lakosságát. Ezt az állapotot fokozta az is, hogy az akkori homályos viszonyok közt, azok, akiknek valamilyen hatalmuk volt, ezt arra használták, hogy soviniszta érzéseiket érvényre juttassák. Ezek a személyek többnyire régi vasgárdisták vagy más nacionalista szervezetek tagjai voltak, akik azt hitték, hogy minden marad a régiben és leszámolhatnak a nemzeti kisebbségekkel. Ilyen körülmények közt a panitiak nem látták tisztán a jövőt, ezért elkeseredettek és bizalmatlanok voltak.

Idővel a helyzet biztonságosabbá vált. A csendőrség, a néppel karöltve, megszervezte az éjjeli őrséget, a Román Kommunista Párt elfogadtatta a királlyal a nemzetiségek statútumát. Megalakult a dr. Petru Groza által vezetett "demokratikus kormány", a háború befejeződött, a béketárgyalások eredményeképpen számos probléma megoldódott; Románia területéhez újra hozzácsatolták Észak-Erdélyt. Ezen eseményeket kísérő politikai fejlemények olyan mélyreható változásokat eredményeztek, amelyek gyökeres fordulatot hoztak a panitiak életében.

A II. világháború nagy emberpazarló forgatagában, az 1938-as behívásokkal kezdődően egészen 1945 végéig, a belövések alatt és a fogságok idején, csak a református vallásúak közül, életét vesztette 59

[Erdélyi Magyar Adatbank]

személy, akiknek névsorát a kegyelet és emlékezés állította márványtábláról közlünk az alábbiakban:

1. Barabási János
2. Barabási János
3. Barabási József
4. Barabási M. József
5. Barabási Sándor
6. Barabási Mihály
7. Bartha Albert
8. Bartha Balázs
9. Bartha Lajos
10. Bartha D. Márton
11. Bartha L. Mihály
12. Bartha F. Sámuel
13. Bodó Samu
14. Borbély Ferenc
15. Deák Péter
16. Gaál Gergely
17. Gaál István
18. Geréb András
19. Ignácz György
20. Kádár János
21. Kovács János
22. Kovács Tamás
23. Kovács Viktor
24. Magyari Albert
25. Márton Balázs
26. Márton Péter
27. Máthé János
28. Mátyus Sámuel
29. Nagy Albert
30. Nagy Antal
31. Nagy István
32. Nagy P. István
33. Pete Jani
34. Sikó János
35. Sikó János
36. Sikó József
37. Sikó Lajos
38. Sikó Lajos
39. Sikó László
40. Sikó Sándor
41. Soós József
42. Szabó Sándor
43. Székely Ferenc
44. Török János
45. Újlaki Sándor
46. Zajzon József
47. Zöld Lajos
48. Adorjáni Eszter
49. Barabási D. József
50. Barabási Mártha
51. Bodó Sándor
52. Bodó Sándorné
53. Deák Zsuzsánna
54. Jánosi Péter
55. Kovács Borbála
56. Mátyás Domokosné
57. Sikó Gergely
58. Sikó József
59. Sikó Márton

VII.2. A politikai élet alakulása 1944 után

Az 1944-es esztendő végén bekövetkező változások gyökeresen megváltoztatták a falu politikai életét. Az előző időszakban működő pártok, mivel sem taglétszámuk, sem tevékenységük nem volt jelentős, egy csapásra megszűntek. Aki ezeknek tagja volt valamikor, nem tartotta sem dicsőségnek, sem tanácsosnak ezt emlegetni, így rövid időn belül a feledés homályába

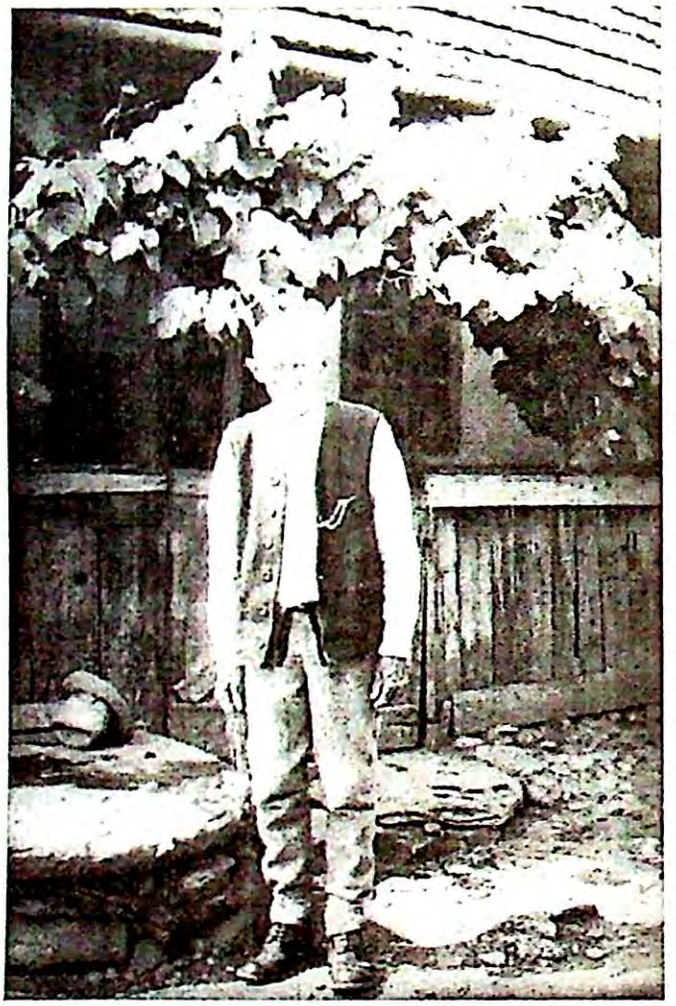
[Erdélyi Magyar Adatbank]

merültek ezen pártok, mint egy olyan jelenség, amely nem hagy mély nyomot az emberek tudatában.

A mindennapi élet normalizálódása az 1945-ös esztendő első felében, még a háború befejezése előtt megkezdődött. A frontok állásáról jövő hírek hallatán a panitiak is meg voltak győződve, hogy egy vesztes háború oldalán álltunk, amely a lehető legbizonytalanabb kimenetelű jövőt rejt magában. Az embereket mindinkább kezdte érdekelni a politika alakulása, mert tudták, hogy a kialakuló új világot alapvetően a politika fogja meghatározni. Ebben az időben a sajtó és a rádió komoly tudatformáló erőként működött: az a hang amelyet megütöttek lehetett biztató vagy aggasztó a jövőt illetően.

A földreform megvalósítása fokozta a falusi tömegek kapcsolatát a városi, állami szervekkel és a különböző szervezetek képviselőivel, akiknek politikai meggyőződése hozzájárult a panitiak szemléletváltásához.

Ebben az időszakban ismerik meg a panitiak a Román Kommunista Párt célkitűzéseit, amit akkor röviden "demokráciának" neveztek, s minden ami megvalósult vagy amit célul tűztek ki, a jövő demokráciájának nevében született meg. Noha Paniton arra az időre földesúri birtok már nem létezett, s így földreform sem volt, azért maga a tény hatással volt a panitiak politikai tudatának alakulására. Ehhez hozzájárult az is, hogy a hatóságok gátat vetettek a különböző nacionalista bandák "megtorló gyilkosságainak", amelyeket egyes falvak magyar lakói ellen hajtottak végre.

A 89 éves Nagy Dénes (Panit első párttitkára), a 48-as honvéd Nagy György unokája, 1982-ben

Ebben az időben még működtek a történelmi pártok, amelyeknek addigi tevékenységével kapcsolatban nem a legkedvezőbb emlékek maradtak meg a panitiak tudatában. Ezekkel szembe lépett fel a kommunista párt, amely az új rendszert képviselte. Mivel a közelmúlt királyi- vagy fasiszta diktatúráit a tömegek nem óhajtották vissza, ezért inkább hajlottak a párt ígérte demokratizálódási folyamat felé, és ez annyival inkább, mivel az akkoriban megalakult Magyar

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Népi Szövetség is ezen irányzat mellé sorakozott fel.

Ebben a politikai tisztázódási folyamatban nagy jelentőséggel bírtak a jogegyenlőség meghirdetése, az ország minden polgára számára, vagyoni, vallási és nemzetiségi különbség nélkül, a magyar nyelv használatának szavatolása a nemzetiségek lakta területeken, a magyar tannyelvű iskolák megnyitása mindenhol, beleértve a szórvány területeket is, valamint a sovén megnyilvánulások megtiltása bármely oldalról is jelentkezzék, túlkapások vagy a jogok semmibe vételének szigorú büntetése, mind megannyi politikai tudatformáló tényező lett, amelyeket nem lehetett figyelmen kívül hagyni a panitiak politikai életének alakulásában.

Ugyancsak nagy jelentősége volt az 1945. március 6-i választásoknak, amelyen a panitiak is részt vettek, amely létrehozta a " széles demokratikus alapon álló kormányt" Dr. Petru Groza vezetésével, akit a magyarok csak egyszerűen Groza Péternek neveztek. Ebben a kormányban a magyarok képviselői is jelen voltak. A kormányfő számos kijelentése a széles tömegek előtt, elkötelezettsége az egyenlőség és testvériség eszméje mellett, a Magyarországgal szorgalmazott jó viszony iránti ígéreteivel, valamint számos, a nemzetiségi érdekeket is érintő törvény szentesítése, alapot adott a panitiak bizakodásának egy jobb és igazságosabb világ kialakulásában.

1945-ben megalakult Paniton és a hozzá tartozó falvakban is a Magyar Népi Szövetség, melynek nagy lett a taglétszáma. 1945. január 6-án alakult meg a Magyar Népi Szövetség Maros megyei vezetősége a marosvásárhelyi konferencia alkalmával, amelyen a paniti szervezet képviselői is jelen voltak. Itt megválasztották a megyei vezetőséget, s utasították a községieket a szervezeti munka beindítására. A kezdeti időszakban a szövetségnek, mint a magyarok tömegszervezetének, pozitív szerepe volt az iskolahálózat kialakításában, főleg a szórvány és a csángó vidékeken, valamint a kulturális és nevelő tevékenységek fellendítésében. Később mindinkább a Kommunista Párt irányítása alá került, s a Népi Szövetség aktivistái nem sokban különböztek a pártaktivistáktól, akikkel együtt dolgoztak falun és városon egyaránt. Mégis, amikor az "egypárt rendszer" megérlelődött és 1954-ben feloszlatták a M. N. Sz.-t, azzal a magyarázattal, hogy a Kommunista Párt elégséges, mivel hűséges őrzője lesz a nemzetiségi érdekek maradéktalan betartásának, ez a feloszlatás egy űrt hagyott az emberek lelkében, s keserű gondolatok születését eredményezte, melyek lényege, hogy ha egy ilyen érdekképviseletet csak úgy, máról-holnapra egy rendelettel feloszlatnak, milyen jövő vár azokra a jogokra, amelyeket ez megígért.

Szintén 1945-ben alakult a Frontul Plugarilor, amelyben 10-15-en vettek részt a román ajkú panitiak közül. Mindkét szervezet nagymértékben hozzájárult a nép politikai öntudatának alakításához.

Ezzel egy időben az RKP széleskörű tevékenységet fejtett ki az alapszervezet létrehozásáért, amely végül 1946-ban alakult meg 5 taggal: Nagy Dénes, aki a kezdeti időben párttitkár volt, Gricenkó Demeter, egy orosz

[Erdélyi Magyar Adatbank]

származású és Panitba nősült személy, Fehérvári Lajos, a resicai bányavidékről ide származott munkás, akiről úgy tudták, hogy az illegalitásban is volt némi tevékenysége, Bartha Albert és Bartha Sándor, tősgyökeres panitiak. Ezután tovább folytak a tagfelvételek, úgy, hogy 1950-ig a létszám 50-re emelkedett.

Ebben az időszakban, a felgyorsult politikai események, mint a választási hadjáratok 1948-ig, a kormány megtisztítása a "reakciós elemektől", a demokratikus forradalom célkitűzéseinek megvalósítása, amely folyamat a király 1947-es év végén való elűzésével lezárult, mind mélyrehatóan befolyásolták Panit politikai életét, s annak fejlődését.

Az 1948-as államosítás Panitot is érintette, mivel az addig magánkézben lévő községi malom (Wirson nevű zsidó tulajdona), átment az állam tulajdonába. Úgyszintén erre a sorsra jutottak a székely birtokosság erdő- és legelőterületei, nevezetesen: 25 ha és 72 ár szántóterület, 3 ha és 6 ár legelő, és az egyházi birtokok: 14 ha és 46 ár erdő.

Mélyreható politikai hatása volt az RKP 1949. március 3-5-i Plenáris ülése határozatainak, amely tisztázta a román falu társadalmi és osztályrétegződését, s világosan kinyilatkoztatta a párt és állam politikáját az egyes kategóriákkal szemben. Ennek előírásai döbbenetet okoztak és az emberek jövőképe bizonytalanná vált. A határozatok értelmében gyökeresen megváltoztak Paniton és a falvakban is a politikai és társadalmi viszonyok, s a "forradalmi megvalósításoknak egy új fejezete nyílt, amelynek egyik jellemzője az osztályharc kiéleződése; ez az állapot lehetőséget nyújtott visszaélésekre, valamint számos igazságtalanság alkalmazására sok, arra nem érdemes, emberrel szemben. Így többen felkerültek a "kulák listára", ami megbélyegezte egész további életüket, számos más esetben koholt politikai vagy gazdasági szabotázs vádjával ítéltek el embereket. Így, 1951-ben Zajzon Jenő és Gaál Sándor egy-egy év kényszermunkán volt a Duna-csatornánál; később mindkettőjüket rehabilitálták.

1949-ben megalakult az Ifjú Munkás Szövetség, melynek célja lett a fiatalság bevonása a politikai munkába, az ifjú nemzedéknek a "szocializmus építésének ügye mellé való állítása".

Ugyanabban az időben megalakult a nők politikai szervezete is; célja: a nők megnyerése a párt célkitűzéseinek eléréséhez.

Ezen szervezetek tagjai közé idővel szinte mindenkit beírtak, s a pártvezetés azt hitte, hogy mindenki felsorakozott pártfeladatok teljesítésére, az emberek egyetlen célja kommunizmus felé való céltudatos törtetés. A valóságban Eszti néni és János bácsi a kommunizmusban csak egy nagy kazánt látott, ahonnan mindenkinek kimérik a déli levesét.

Az elkövetkező években a RKP taglétszáma nagyon felduzzadt, mivel 1962 után, mikor meghirdették a "szocializmus végleges győzelmét falun és városon", megszűntek a nemkívánatos társadalmi kategóriák, a volt osztályellenségek. Így minden becsületes dolgozó előtt nyitva állt a lehetőség, hogy bebizonyítsa a "párt politikájához való hűségét". Paniton is több alapszervezet

[Erdélyi Magyar Adatbank]

működött, amelyeket a helyi községi pártbizottság irányított. Kezdetben a rajoni, később a megyei vezetőség nagy jelentőséget tulajdonított a pártélet jó menetelének, a gyűlések pontos és "hatékony" megszervezésének, a párttagok politikai öntudata fejlesztésének, a termelésben és társadalmi életben való befolyásuk fokozásának, az állandó új tagfelvételeknek, a párttagi minőség állandó emelésének, a pártpolitika érvényesítésének az élet minden területén.

Jellemző, hogy a sok nevelői munka és minden nagy célkitűzés dacára, a pártélet mindinkább elsatnyult, s számos átszervezés sem hozott semmilyen fellendülést. A párttagok legnagyobb része annyira érdektelenné vált, hogy a gyűléseket sem lehetett megtartani, s sokszor kétszeri meghívás után is a kötelező létszámot hazudni kellett, ahhoz, hogy a gyűlés statutáris legyen. Így a megbeszélt napirend, a hozott határozatok mind fiktív, minden hatékonyságot nélkülöző dokumentumokká váltak. Ez az állapot annyira "elfajult", hogy már az irányító szervek is megelégedtek a gyűlésről készült jegyzőkönyv létezésével, még akkor is, ha azt a titkár kettesben valakivel megírták. Méltán mondhatjuk, hogy a pártélet Paniton is, mint mindenhol elhalt még jóval az 1989-es események előtt, maga az RKP is egy vergődő monstrum lett, ahol a vezető szerepet átvették az általa addig irányított és ellenőrzött végrehajtó szervek, a milícia és a szekuritáté.

Az 1989-es decemberi eseményeket a Paniton is nagy érdeklődéssel kísérték. A marosvásárhelyi december 21-22-i eseményekben sok paniti is részt vett. A főtitkár megfutamodásának hírére többen az alszegről, mint Adorjáni Lajos, Nagy Béla, Farkas László, Cosma Jani, Gál Gusztáv és sokan mások, zászlóval felvonultak a néptanács elé, ahol már azelőtt nagy embercsoport gyülekezett. Cosma Ioan alelnök fogadta őket. Jelen volt Bergenyéből Sînmărgitean Virgil is, aki csavarhúzóval próbálta eltávolítani a községi pártbizottság székházának tábláját. Cosma intette a tömeget, hogy ne törjenek össze semmit, mert mindennek eljön az ideje, s kérte őket, hogy csendben vonuljanak haza. A nép el is oszlott, s mindenki haza felé vette az útját. Nagy Béla és még mások az új cukrászda előtt még beszélgettek, amikor az iskolából kilépett Ördög András, a községi pártbizottság titkára, és Rusu, a milicista, egy Ceauşescu képpel, amit a földön összetörtek, rugdosták és köpködték, végül meggyújtották. Az összegyűlt csoportnak eszébe jutott, hogy az iskolában még sok hasonló képnek kell lennie, s megpróbáltak bemenni, de a gondnoknő, Ignat Maria, bezárta belülről az ajtót. Az iskolában tartózkodott Máthé Nagy Jolán titkárnő is. Ők nem akarták kinyitni az ajtót. Ekkor Nagy Béla parittyával belőtte az ajtó üvegablakát, s mivel a kulcs nem volt a zárban, az üveget teljesen kitörték a rámából. Az emberek beugráltak, a képeket és a lozinkákat mind kihordták az útra, rámástól összetörték és elégették ezeket. A tüzet körültáncolták, még gyertyákat is gyújtottak.

A későbbi politikai fejlemények nem igazolták mindenben a panitiak kezdeti örömét. Főleg a nemzetiségi problémák tisztázásában és a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

nemzetiségek elvárásainak megvalósítása váratott magára. Mindinkább nyilvánvalóvá vált a politikai köröknek a magyarság érdekeivel való szembefordulása. Ezt igazolták a marosvásárhelyi márciusi események, amelyek nyíltan és tagadhatatlanul a magyarság elleni megmozdulásokká fajultak a kormány részéről. Az utána következő megtorlások cinikusan az áldozatokat büntették. Mindezek következményeképp a panitiakon is erőt vett a félelem, hogy az eddig még meglévő, vagy a "forradalom"-tól elvárt jogok veszélybe kerülnek, s reakciós sovén-nacionalista erők megakadályozzák ezek megvalósítását.

A kialakult feszültséget fokozta az is, hogy állandósult a magyar nyelvű feliratok leverése, a kétnyelvű községtáblák önkényes eltávolítása az utak mellől. Így a panitiak megint olyan helyzetbe kerültek, mint a legionárok idejében. Mivel féltek attól, hogy provokatív elemek felgyújthatják a román templomot, állandó éjjeli őrséget szerveztek, s mindenkit igazoltattak, aki a faluba belépett, gyalogosan vagy valamilyen járművel. Az 1992-es választások után már enyhült a feszültség, de az emberek nagyon sérelmezték, hogy a községházára a feliratot csak románul írták ki. 1992. április 14-én Nagy Árpád és Bartha Mihály a jegyzőség faláról levették az egynyelvű táblát, s Nagy Árpád ceruzával magyarul is odaírta a szöveget, majd a táblát kívülről az ablakba állították. Sem sértő megjegyzést, sem más gesztust nem tettek, amit államellenesnek lehetett volna minősíteni. Az esetet a jegyzőség és a rendőrség is jelentette a megyéhez, Nagy Árpádot kérdőre vonták, aki vállalta tettét, s így három hónapi fegyházra ítélték, amit le is töltött. Munkahelyére nem vették vissza, így munka nélkül maradt.

A politikai helyzet jelenlegi alakulása nem a legbiztatóbb, a panitiak mindinkább azt érzik, hogy az elbírálásokban és az élet minden területén baj van az egyenlőség értelmezésével. Bebizonyosodott, hogy hosszú és szervezett harcra lesz szükség, amíg elnyerik a méltó elismerést és jogokat mint a közös haza egyenértékű fiai.

VII.3. A falu társadalmi helyzete és a népesség alakulása 1944 után

A háború utáni években a társadalmi élet még mindig a hagyományos keretek között maradt. A családi kötelékek szigorúsága, a gyermekek és a szülők közötti viszony, a rokoni, szomszédi, komasági kapcsolatok, a társadalmi rétegződés a vagyoni helyzet alapján, a falu szocio-professzionális összetétele még az 50-es évekig változatlan maradt.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Lényeges változást hozott az 1949-es esztendő, amikor az állam és párt gazdaságpolitikája a falusi "kizsákmányolók" ellen irányult, s aminek eredményeként ezek a nagy gazdaságok a progresszív adók és beszolgáltatási kötelezettségek terhét kellett viseljék. Mesterségesen szították az "osztályharcot", mely a nagy gazdák ellen irányult, aminek következtében ezek rövid idő alatt tönkrementek, elszegényedtek. A mezőgazdaságnak óriási károkat okozott, mely éreztette hatását a gabonatermelésben és az állattenyésztésben egyaránt, s lehetetlenné tette a lakosság élelmiszerrel való folyamatos ellátását. A hatalom át akarta formálni az egész falusi társadalmat, és létre akarta hozni az egységes kollektivista parasztság osztályát, valamint a munkásosztály előretolt állásait a falusi társadalomban, a mezőgazdasági gépészek és a gépállomások, valamint az állami gazdaságok dolgozói által.

Panit község lakossága a háború utáni években folyamatosan gyarapodott. Dinamikusan ível felfelé Paniton, Szentiványon, Bergenyében és Kövesden, ahonnan az elvándorlás csekély, s a szaporulat biztosítja a létszám gyarapodását. Csökken a lakosság létszáma Harczón, ahonnan az elvándorlás nagyobb arányú, főleg a fiatalok részéről. 1955-ben Panit lakossága 2117 személy, 597 család, amiből 577 magyar anyanyelvű, 20 pedig román.

Az 1977-es évi népszámlálás adatai kifejezően szemléltetik a lakosság számbeli gyarapodását:

Helység	Lakóház	Lakás	Lakosság			Nemzetiségek		
			össz.	férfi	nő	román	magyar	cigány
Panit	672	712	2331	1211	1220	69	2362	-
Bergenye	367	383	1294	645	649	427	867	-
Szentivány	420	434	1463	736	727	146	1310	-
Kövesd	164	169	699	354	345	216	456	27
Harczó	109	111	369	189	180	87	208	74
Összesen	**1773**	**1809**	**6256**	**3135**	**3121**	**945**	**5203**	**101**

A fentiekből kitűnik, hogy Panit község lakossága nemzetiségi összetétel szerint: 83.5% magyar, 15.5% román és 1.5% cigány. A nemek szerinti megoszlás aránya szinte ideális: 50.1% férfi és 49.9% nő.

1992-ben a község összlakossága 6305 személy.

Az 1955-60-as évek után lényegesen megváltozott a falu szocio-professzionális arculata. Az ipar fejlődésével egyszerre megnőtt a munkaerőszükséglet, az iskoláztatás kiszélesítésével az embereknek lehetőségük nyílt arra, hogy szakmát, életformát változtassanak. Ha ez kezdetben nem is ment olyan könnyen, mivel Paniton hagyományos volt a földhöz való ragaszkodás, később megszokottá vált. A 70-es, 80-as években már nem találni fiatalt, akit arra lehetne bírni, hogy otthon maradjon. Ahogy régen az volt a céljuk, hogy "azért is földet veszünk" – mert mindenki azt tette –, most az lett volna a szégyen, ha nem lett volna képes más munkahelyet kapni, csak a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

termelőszövetkezetben. Így aztán a termelőszövetkezet dolgozóinak összetétele, ami az állandó férfi munkaerőt illeti, a 80-as években a teljes elöregedést mutatta. A női munkaerő között még volt fiatalabb is, ezek a városban dolgozó férfiak feleségei voltak, akik azért vettek ki egy részt, hogy megszerezzék a kerthez való jogot.

A község lakóinak megoszlása a munkahely szerint a következő:

ingázó	1636 személy
mezőgazdaságban dolgozó	1346
téesz nyugdíjas	802
állami nyugdíjas	352
gyermek	2169
összesen	6305

Az ingázók – akik Panit község területéről Marosvásárhelyre jártak dolgozni, s elenyésző számban más községbe – munkahely szerinti megoszlása a következő volt:

ipar (túlnyomó részt szakképesített)	1263
kereskedelem	11
építkezés	72
szállítás és áruforgalom	65
posta, telefon, távíró	12
tanügy	3
városgazdálkodás	37
egyéb	173
összesen	1636

Kitűnik, hogy az ingázók túlnyomó többsége az ipar területén dogozott a vásárhelyi üzemekben. Az évek során az ingázás két irányú fejlődést mutatott. A községközpontba és a falvakba is elég nagy számú szakkáder ingázott, főleg Marosvásárhelyről. Ezek a káderek úgy kapták meg a jogot a városi állandó lakhelyhez, hogy vagy a munkahelyük volt valamikor a városban, vagy születési helyük a város, vagy valamikor házat vásároltak a város területén. Megjegyezzük, hogy ezek közül többen, az évek folyamán építeni akartak a községben, de nem kaptak telket. Állami lakást sem építettek egyet sem a községben, annak ellenére, hogy a 80-as években létezett egy párthatározat, miszerint a szakkádereknek a munkahelyük területén kellett volna lakniuk, és a lakásépítésre is volt pártutasítás.

A községbe ingázók megoszlása munkahely szerint 1982-ben:

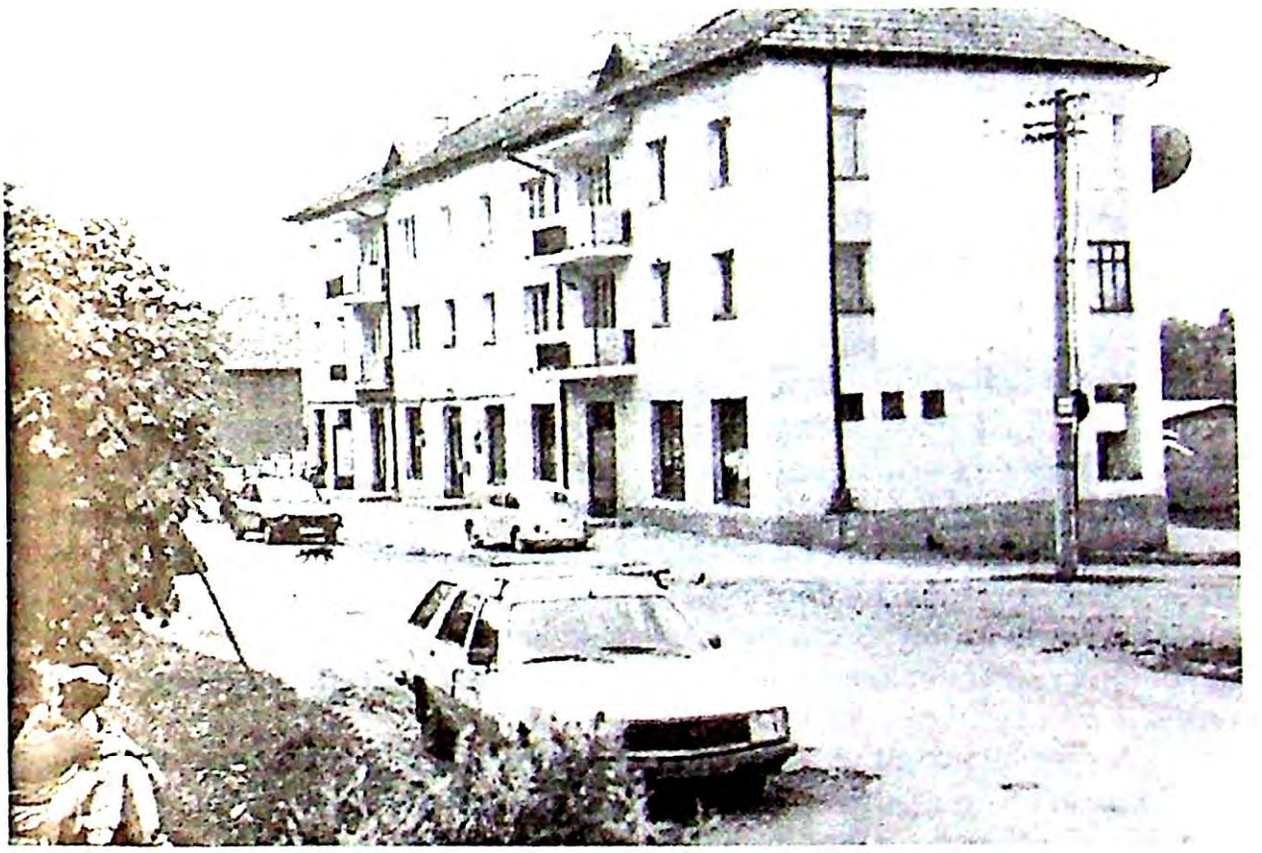
munkás	9
tanügyi dolgozó	33
egészségügyi dolgozó	8
mezőgazdasági szakember	27
postai alkalmazott	2
szövetkezeti alkalmazott	2
összesen	81

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A községbe ingázók legnagyobb részét a tanügyiek és a mezőgazdasági szakkáderek képezték, éppen akiknek állandó jelenlétére nagy szükség volt a falvakban.

a) Az adminisztráció 1944 után

Az 1945-ös esztendővel kezdődően Paniton is kialakult az új adminisztráció, ami hovatovább a pártpolitika kiszolgálójává vált. Panit 1945 és 1951 között a Maros megyei Marosi alsó-járás egyik községe. Ezután létrejött a Maros Magyar Autonóm Tartomány – a párt "hű nemzetiségi politikáját" bizonyítandó – amiben Panit Maros rajon egyik községe, a hozzá tartozó Székelykövesd és Harczó falvakkal. A község közvetlen irányítását a helyi néptanács végezte az elnökkel az élen, aki a végrehajtó bizottság elnöke is volt, és a párt politikájának betartását képviselte az állami adminisztrációban. A titkár nem választott, hanem kinevezett szerv volt, és mint a törvényesség őre működött a községben. A néptanács, a választott képviselők által, határozathozó szervként működött és időszakonként (havonta vagy évharmadonként) ülésszakokat tartott. A meghozott határozatok kivitelezését a végrehajtó bizottság felügyelte. A község képviselői a rajoni és a megyei szervekben is jelen voltak.

Állami költségen épített emeletes háztömb

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Megjegyzendő, hogy az autonóm tartomány működésének ideje alatt a községekben egy nagy arányú felvirágzás indult meg, ami éreztette hatását Paniton is. Sajnos, hogy a visszahúzó erők 1968-ig már felléptek a politikai vezetés keretében is, és a párt elveit (a nemzetiségek autonómiája, az államtól való elválás) is áthúzva megszüntették az autonóm tartomány létezését. Így lett Panit Maros megye Marosi járásának egyik községe, az eddigi falvaival, valamint a megszüntetett néptanácsú Csittszentivány és Bergenye volt községekkel együtt.

A 80-as évektől kezdve a néptanácsok munkáját igyekezték átszervezni, és főleg ipari-termelő tevékenységgel egészítették ki, amelyek a helyi munkaerőt foglalkoztatták, és a néptanácsoknak is jövedelmet hoztak, csökkentve az állami szubvenciókat. Így alakult a régi iskolaépület tantermeiben egy pékség és egy bőrgyári kirendeltség, ami kesztyűvarrással és kesztyűbélések kötésével foglalkozott.

1988-ban – egy felső párthatározat alapján – állami alapból építkezéseket kezdtek a községekben. Lakótömbök épültek, hogy a városban lakó értelmiségiek számára állandó lakhelyek készüljenek. Így építettek Paniton is egy két emeletes, 8 lakrészes tömbházat, az iskola közelében. Ebben az épületben intézmények is működnek, itt van az RMDSZ székháza, egy cukrászda, egy vegyes üzlet és a postahivatal. A 89-es forradalom után a lakrészeket eladták a benne lakóknak, egy szimbolikus összegért.

A néptanácsi elnökök személye az első időben a falu lakóiból került ki, de aztán mindinkább a párt által javasolt munkások vagy pártaktivisták kerültek az élre, akik már nem álltak közel a paniti emberekhez és nem képviselték a közösség érdekeit. Így a 80-as évekig a néptanácsok munkája ellaposodott, esetenként inkább ártott, mint használt a községnek. Később, "felső rendeletre" összevonták a községi párttitkár és a néptanácsi elnök tisztségét, ami végleg lezüllesztette úgy a párt, mint az adminisztráció munkáját. Az 1989-es változáshoz már nem is szükségeltetett sok forradalmi harc, úgy omlott össze minden, mint a kártyavár.

A '89 decemberi fordulat után a néptanácsok, mint helyi államhatalmi szervek, megszűntek. Megalakultak az ideiglenes Nemzeti Megmentési Frontok, amelyek egy ugyancsak ideiglenes Nemzeti Megmentési Tanácsot alakítottak. Paniton Bodó Csabát választották meg elnöknek. Ugyanekkor megalakult a Romániai Magyar Demokrata Szövetség. Nagy taglétszámmal, és ugyanolyan nagy bizakodással vállalta fel a tagság érdekvédelmét. Az elnökök Bodó Csaba, Bodó Sándor, majd ismét Bodó Csaba eredményesen vezették a szervezeti életet, és remélhetőleg pozitív eredményeket mutathatnak fel.

A megválasztott új adminisztratív szerv megszervezte mindazoknak a feladatoknak a megoldását, amik az új helyzetből adódtak, s amik nem voltak sem jelentéktelenek, sem könnyűek. Megkezdődött a kollektív gazdaságok felszámolása, az eddig köztulajdonban lévő javak elosztása azok között,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

akiknek joguk volt hozzá, lezajlott egy átfogó népszámlálási akció, újra kellett szervezni a falu életét, főleg gazdasági vonalon, és ellen kellett állni olyan akcióknak, amelyek a nemzetiségi jogokat igyekeztek megnyirbálni.

Az 1991-ben végzett népszámlálás adatai szerint Paniton a helyzet a következő:

lakóházak száma	717
lakószobák száma	1866
lakófelület (m^2)	28155
magángazdaságok (családok)	837
családtagok összlétszáma	2392
állandó lakhellyel rendelkező	2383
ebből magyar	2312
román	70
nem nyilatkozott	1

A fentiekből kitűnik, hogy az utóbbi 15 év alatt megnövekedett a lakóházak és -szobák száma, az emberek kényelmesebb és funkcionálisabb lakásviszonyokat teremtettek maguknak. Az 1977-es népszámlálás szerint az összlakosság létszáma 39 személlyel csökkent, ami a szomszéd falvakba vagy városba való átköltözéssel, valamint Magyarországra való áttelepedéssel magyarázható. A falu vallási összetétele a következő:

református	2237
adventista	68
ortodox	63
római katolikus	13
pünkösdista	1
nem nyilatkozott	1

1992. február 9-én általános választások voltak, amelyen négy évre megválasztották a helyhatósági államhatalmi szerveket. A Nemzeti Megmentési Front keretében az RMDSZ jelöltjei közül 10, a független jelöltek közül 2 tanácsost választottak meg. A községi bíró hivatalát Bodó Sándor nyugdíjas tanár, az albírói tisztséget Gál János Dezső nyerte el. A vezető testület titkári teendőit Székely Irma látja el.

1996. június 2-án ismét helyhatósági választások voltak, amelyen a panitiak 70%-a részt vett. A polgármester Bartha Mihály, helyettese Gálfi Sándor lett. Az RMDSZ 8, a Demokratikus Konvenció 3, a független jelöltek 4 képviselőt küldhettek a megválasztott tanácsba.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VII.4. A gazdasági élet alakulása 1945 után

A második világháború után kialakult új politikai és gazdasági viszonyok serkentőleg hatottak Panit gazdasági életére. A mezőgazdasági termékek iránti nagy kereslet, a szabadpiaci árak kedvező alakulása fokozta az emberek munkakedvét és erőfeszítéseit, hogy minél többet termeljenek úgy gabonából, mint állati termékekből, hogy ezekből minél több juthasson a piacra.

A kezdeti időszakban a gazdaságok jövedelmét, valamint a munkaerő nagy részét a háború okozta károk helyreállítása emésztette fel, mivel a háromhetes ostrom alatt mintegy húsz ház tűzkárt szenvedett. A lakóépületek fele a belövések alkalmával találatot kapott. Megrongálódott számos gazdasági épület, és a középületek is mind javításra szorultak. A helyreállítási munkálatokban is kitűnt a panitiak szorgalma és egymást megsegítő készsége, mert a rongálódásokat rövid idő alatt helyrehozták.

A háborús évek után a gazdakör is újult erővel kezdte meg a munkát. Legfontosabb dolog volt a front által okozott károk kijavítása, mivel a belövések megrongálták a gépszínt és a gépparkot egyaránt. A cséplőgépet is több szilánk érte, kijavítását rövid idő alatt el is végezték.

1945 januárjában, utasításra, "demokratikus alapon" újjászervezik a gazdakört, aminek lényege az új vezetőség megválasztása, valamint a gépparknak olyan felhasználása, ami lehetővé teszi minden rászoruló kiszolgálását, tagságától függetlenül. Az átszervezésre 1945. február 4-én kerül sor, amikor megválasztják az új vezetőséget:

elnök: Gál Sándor
alelnök: Barabási L. Sándor
jegyző: Kovács Sándor (Tamásé)
pénztáros: Nagy János (Ágostoné)

választmányi tagok: Bodó János (Ferencé), Borbély Sándor, ifj. Barabási M. Gergely, Zajzon Zoltán, Sikó József, Barabási Péter, Bartha Zoltán, ifj. Kovács Mihály, Nagy Gy. Sándor, Jánosi Sándor (Gergelyé)

számvizsgáló bizottsági tagok: Nagy Ferenc, Ciula Zaharie.

A gazdakör ezután is fontos céljának tartja az anyagi alapok növelését, a gazdák minél jobb kiszolgálása érdekében. 1945-ben vesznek még egy vetőgépet 200000 lejért, s tervbe veszik egy új gépszín építését s egy telek megvásárlását.

Az 1945-ös földreform nem hozott közvetlen változást a paniti földterületeket illetően, mivel Paniton a földesúri birtok már 1926-ban felszámolódott, úgyszintén Szentiványon is. Földet csak Harczón osztottak a Mikó féle birtokból. A kövesdi Czakó birtokon, valamint a bergenyei kisajátított földeken állami gazdaság alakult.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A háborús éveket az állatállomány is megsínylette. A lovak, szarvasmarhák, juhok száma kb. 30%-kal csökkent. Az állatlétszám a következő esztendőben is nehezen gyarapodott, mert az 1946-os aszályos év Panitot sem kerülte el, s a kevés takarmány nem kedvezett a létszám növekedésének.

Mindezek dacára a piaci helyzet erőteljesen serkentette az árutermelést, ehhez pedig nagyobb földterületekre volt szükség. A panitiak folytatták a harcot a földek vásárlásáért. Ebben az időszakban is a náznáni, harczói és bergenyei határban minden eladó földet a panitiak vettek meg. Sok szegényparaszt adta el a földreformkor kapott földterületeit – nem bírván igavonó állattal, amivel megdolgozza. Ugyanakkor egyes előrelátó gazdák igyekeztek megszabadulni a sok földtől. Csak a panitiak nem akarták feladni régi szokásaikat. A földvásárlás egészen a teljes kollektivizálásig tartott. Ignat Simion mondta, hogy ő is még 1962-ben vett meg egy hold földet 6000 lejért – ami akkor elég nagy pénz volt –, és még abban az évben beiratkozott a kollektív gazdaságba.

A mezőgazdaság helyzete ami a földterületek felhasználását, a termesztett növényeket és terméseredményeket, valamint az állattenyésztést illeti a kollektív gazdaság megalakulásáig a következő volt:

A szántók. A szántóterületek állandóan növekedtek nemcsak a vásárlások által, hanem azért is, mert minden alkalmas, más felhasználású területet – rétet, legelőt, erdőt – bevontak a növénytermesztésbe. A panitiak a szántóföldeket jó termő erőben tartották, rendszeresen istállótrágyázták. Mivel minden gazdaságban nagy volt az állatlétszám, trágya volt elég, és azt télen rendszeresen kihordták. Téli időben a szánok százai vonultak megrakodva a földekre. Ilyenkor kalákaszerűen összefogtak, és 10-15 szán vitte egy gazdaság trágyáját. Ebben az időben műtrágyát még nem használtak, esetleg a dohány- vagy répatermesztők kaptak egy kis mennyiséget. A panitiak a régi ütem szerint dolgozták a földeket, "látástól-vakulásig". Hajszolták magukat, gyomot nem tűrtek a földeken.

A következő főbb szántóföldi növényt termesztették:

A búzát a szántók 35%-án, főleg az Odvos és Bánkúti fajtákat, amelyeknek jó acélos volt a szeme, és sok szalmát is adott. A termésmaximum 20-25 mázsa volt holdanként, az átlagtermés 18 mázsa.

Az árpát a területek kb. 10%-án. Őszi- és járóárpát termesztettek, a termésmaximum 25 mázsa / hold, az átlag 20 mázsa / hold.

A kukoricát a szántók 35-40%-án, a muskotály és lófogú fajtákat. Maximum 22-28, átlag 20 mázsa holdanként.

A cukorrépát a területek kb. 5%-án termesztették, a Bod fajtát, amiből a termésmaximum 20-22 t, az átlagtermés 18 t volt holdanként.

A burgonyát mindenki termesztette kisebb területeken. A meghonosodott fajta a Gül-baba, termésmaximum 12 t / hold, átlag 10 t / hold.

A dohány megmaradt mint jó pénzjövedelmet biztosító növény. A Virginia fajtát termesztették jó eredménnyel.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A napraforgó igen elterjedt a háború után, mivel nagyon keresett cikk volt az olaj. Általában a kapás növények szélén termesztették, de külön parcellákba is sokat vetettek.

A kendert kisebb területeken, házi szükségletre termesztették, mivel a nők és férfiak viselő ruháit még mindig ebből készítették.

A szemespaszulyt és a tököt a kukoricával – közteként – termesztették.

Minden gazdaság sok takarmánynövényt termesztett. Főleg lucerna, lóhere, szarvaskerep, baltacim és bükköny volt elterjedve. Ezen kívül takarmányrépát is termesztettek.

A rétek. Mivel Panit határán kevés volt a rét, azért nagyon jól gondozták, hogy a lehető legnagyobb zöldtömeget takaríthassák be róla. Minden tavaszon polyvával és jól érett istállótrágyával szórták be. Tavasszal boronálták, s a vakondtúrásokat elegyengették. Ugyanakkor a völgyek árkait, patakait mélyítették, hogy a pangó vizeket levezesse ezekről a területekről. Így a rétek minden évben jó szénatermést biztosítottak.

A legelők. Helyzetük igen mostoha volt, mivel a négy legelő közül egy községi és három közbirtokossági tulajdonban volt. Habár a birtokosság egy jó ideig gondot fordított a legelőkre, és kötelezte a juhászokat, hogy kétnaponként költöztessék a kosarakat, később igen tönkrementek. Mivel a legelők mind az oldalakban terültek el, vízgazdálkodásuk igen gyenge volt, s a szárazabb esztendőkben sok jó növényfajta kiveszett, nedves esztendőkben pedig az állandó taposás miatt ment tönkre a vegetáció. Így a legelőkön sok volt a kopár rész, elszaporodott az állatok által nem kedvelt növényféleség, mint a hangyabogáncs, mezei üröm, fehér üröm, bókoló zsálya, gamandor, lándzsás aszat és egyebek, az állatok rengeteg ösvényt tapostak.

A szőlősök. A szőlővel beültetett területek az évek folyamán egyre növekedtek. Minden gazda – még ha szegényebb is – arra törekedett, hogy legyen egy darabocska szőlője. A termesztett fajták a különböző magántermők voltak, emiatt a bor minősége is gyenge lett. Oltott szőlője csak vagy három gazdának volt. A magántermők nem voltak igényesek a munkálatokra, elfedni, permetezni nem kellett. A bor csak kis mértékben került eladásra, leginkább házi használatra termesztették.

A gyümölcsösök. A gyümölcsfákkal beültetett terület aránya a mezőgazdasági összterülethez viszonyítva igen csekély volt. A ház melletti kertek gyümölcsösein kívül egyes határrészeken voltak kisebb telepítések, mint a Szőlőveremben (községi tulajdon), az Őstérben, valamint a szőlőkben. A fajták közül a szilva és a dió dominált. A szilvából ízet és pálinkát főztek. Kevesebb volt az alma- és körtefa, melyeknek gyümölcsét nyersen vagy aszalva fogyasztották.

Az erdők. Helyzetük a háború utáni években elég siralmas volt. Az erdők még magántulajdonban, a székely birtokosság tulajdonában, valamint községi tulajdonban voltak. Minden esztendőben kivágtak egy bizonyos területet, ami azután a sarjhajtásokból újra fejlődött. A ritkításokat rend-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szertelenül végezték. Az államosítás után megindult a fa lopása, aminek következtében az erdők állományában igen sok kár esett.

Az állattenyésztés. Ezen a téren csak tudta a falu bepótolni a veszteségeket, de végül is sikerült, mert az állati termékek iránti kereslet ösztönzőleg hatott.

A szarvasmarhák képezték az állatállomány zömét. A teheneket főleg tejtermésre tartották, s kevesebb volt a gazdaságok száma, amelyek igavonásra is használták. Erre az időszakra szinte teljesen kiveszett a régi szürke marha, s helyette dominált a román tarka fajta, amely a 900-as évek után kezdett elterjedni, valamint a szimentáli fajta, amely a 20-as évek után honosodik meg, s ezek korcsai. A tehenenkénti tejtermelés elérte a 3000 l-t, ami a jól alkalmazott szelekciónak és a szakszerű takarmányozásnak köszönhető. Egyre csökkent az igavonó ökrök száma, viszont tovább folyik a hízott tulkok nevelése, ami még mindig jól jövedelmezett.

A sertések tartása is tovább folytatódik, s nincs komolyabb gazda, akinek egy, de egyeseknek két malacozó kocája ne lett volna. A hízott sertéseket is szívesen vették Panitból a mészárosok. A tenyésztett fajták közül most már teljesen eltűnik a mangalica, s inkább a báznait, de főleg a yorkot tartották, amelyet Zajzon Jenő hozott be a faluba 1920-ban.

A háború után felszaporodott a lóállomány. Az igavonó ökrök szerepét teljesen a lovak veszik át, s így minden gazdaság nagysága szerint egy vagy két lovat tartott. Ez valószínű azért, mert a ló sokkal gyorsabb, s a gazdasági munka mellett a sok piacozás megkívánta a gyors szállítási eszközt. Ahogy mondják, megtörtént az, hogy egy nap kétszer is megjárták a várost, amikor nagy volt a kereslet egyes termékek iránt.

A juhállomány is gyarapodott a 60-as évekig. A gyapjú és a sajt minden gazdaságban szükséges volt, de a piacon is nagy keresettségnek örvendett. A régebben tartott durva gyapjas racka (ţurcana) fajtát mindinkább a félfinom gyapjas fajták váltották fel.

Ezek mellett minden gazdaságban tartottak libát, rucát és elég nagy számú tyúkot.

Méhészettel csak két-három gazdaság foglalkozott.

A mezőgazdasági termelés **anyagi alapját** a földeken, gazdasági épületeken és az állatokon kívül, minden gazdaságban megfelelő gazdasági felszerelés képezte. Minden gazdaságnak volt saját szekere, ekéje és boronája, amelyeknek minősége nem változott a háború utáni években. Azonkívül Paniton volt 10-12 búzavető-gép (6-14 soros), amelyekből 7 volt a gazdaköré, 1 a román egyházé, s néhány a nagyobb gazdáké, akik négyen-öten összetársulva vették és használták ezeket. Volt elég nagy számú 2 soros kukorica-vetőgép, de vetettek kukoricát és répát u.n. "csattogtatóval" is. A cukorgyár 6 soros vetőgépeket adott ki a termelőknek. A három paniti cséplőgép csak az otthoni gabonát csépelte. Ezekből egy a gazdaköré, és egy-egy a Zajzon Jenőé ill. Gyuláé volt. A cséplőgépekhez tartozott 3 traktor,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

amelyeket szántásra is használtak. Lókapája majdnem minden gazdaságnak volt, amelyeket a 40-es évektől használtak közös meghúzatásra.

Az állattenyésztésben gépi felszerelést kevesebbet használtak. A tehetősebb gazdáknak volt kézi hajtású szecskavágójuk, azonkívül a gazdakörnek volt egy silótöltő szecskázója, amit a 40-es években a gazdakör által épített nyolc silómedence megtöltésére használtak. Ezeken kívül a 40-es években több mint ötven tejfölözőt vásároltak, amelyeket ebben az időben üzemeltettek vaj készítés céljából.

Ezekben az években a Gazdakör még reménykedve nagy erőfeszítéseket tesz, hogy mindinkább betöltse a gazdaságokat támogató szerepét.

1946. május 5-én a Gazdakör a következő leltárral rendelkezett:

10 soros vetőgép	1
12 soros vetőgép	1
13 soros vetőgép	1
14 soros vetőgép	1
15 soros vetőgép	1
16 soros vetőgép	1
14 soros tárcsás vetőgép	1
henger	4
borona	2
fejtőgép (kukorica)	3
rosta 2 szitával	1
gabonaszelektor	1
mérleg (500 kg)	1
traktor	2
hármaseke	1
kettőseke	1
1070-es cséplőgép	1
lóheremorzsoló	1
silozó-szecskevágó	1
olajos hordó	9
benzineshordó	2
kis olajos hordó	1
olajoskanna	2
traktorráf	4
kulcsok	több

Ekkor, az új idők új szelleme még nem éreztette hatását és így a panitiak a megszokott módon próbálták megszervezni a Gazdakör tevékenységét. 1946. augusztus 4-én újra gazdanapot szerveznek, amelyen részt vesznek a környék gazdáinak képviselőit, valamint a megyei vezetőség, állami és pártszervek kiküldöttei. A műsor gazdasági és kulturális része jól sikerült és tanulságos volt mindenki megelégedésére.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A gazdák szakmai képzését is napirenden tartották; még ebben az évben a csombordi gazdasági iskolánál "Aranykalászos" gazdák részvételét kérték egy 6 napos tanfolyamra, amelyre a panitiak Kovács Gyulát és Sikó Janit javasolják.

A megnövekedett géppark számára új szint akarnak építeni, amelynek elhelyezésére egy telekvásárlás lehetőségét vetették fel a tagoknak. Az 1946 december 3-án tartott gyűlésen azonban a tagokat elmarasztalta a vezetőség amiatt az "érdektelenség" miatt, ahogy a gépszín és a telekvásárlás ügyét kezelték. Mindemellett a szavazat megszületett.

Az egész gazdasági életre rányomta bélyegét az instabilitás. A naponkénti árnövekedés nagyon megnehezítette a tervezést. Közben 1947. augusztusában az állam rászánja magát az infláció megfékezésére és megszervezi a pénzbeváltást, a "stabilizációt". Ennek eredményeképp ahol nagyobb összegek voltak kéznél, amelyek nagyobb értékű anyagi javak vagy ingatlanok eladásából származtak, azok máról-holnapra megsemmisültek. Az akkor megerősödő politikai és államhatalom így akart ütni a vagyonosodó rétegeken, akiket spekulánsoknak, üzérkedőknek és kizsákmányolóknak minősített.

A következőkben bemutatjuk a Gazdakör 1948. március 26-án tartott közgyűlésen ismertettek a tagokkal jóváhagyás végett:

Bevétel	161.815.660 lej
Kiadás	119.938.600 lej
Maradvány	41.877.060 lej
Ebből beváltottak	26.477.060 lej
Átváltva stabil lejre kaptak	1324 lej
Beváltatlan maradt	15.400.000 lej

Tehát a Gazdakör több mint 15 millió lejt veszített, és hasonló sorsra jutott sok magánszemély is, akiknek volt ugyan nagyobb összegük, de nem voltak sem kizsákmányolók, sem üzérkedők.

Szerencsére a Gazdakör közben megvette a gépszín számára a kinézett telket, s még maradt anyagi ereje, hogy az építkezést is befejezze. Sajnos, ekkorra már elkezdődött a puhatolózás és beavatkozás az állami és politikai szervek részéről, aminek a célja a gazdakörök feloszlatása volt.

Az 1949-es esztendő első felében már nagymértékben világossá válik a helyzet, s tisztázódik, hogy a hatalom mindent meg akar szüntetni, ami régi, anélkül, hogy figyelembe venné annak történelmileg, gazdaságilag vagy társadalmilag igazolt létjogosultságát. Így, a június 3-án tartott gazdaköri választmányi gyűlésen bejelentették, hogy "a Magyar Népi Szövetség megyei vezetőségtől kapott utasítás szerint a gazdaköri tagok lépjenek be a helyi szövetkezetbe és a Gazdakör teljes vagyonát adja át a szövetkezetnek, mert a gépeknek az a rendeltetése, hogy a község szolgálatában álljanak a mind nagyobb termelés érdekében".

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A kezdeti döbbenetet, amit ez a bejelentés okozott, felváltotta a dolgok józan mérlegelése; "a Gazdakör választmánya több hozzászólás után leszögezte, hogy ilyen nagy horderejű kérdésben dönteni nem tartja magát illetékesnek, ezért közgyűlést összehívják, hogy ez döntsön az ügyben".

1949. július 10-én a közgyűlésen jelen volt a községi és szövetkezeti elöljáróság, ahol Borbély Albert gazdaköri tag indítványozza, hogy *"a felszerelést a Gazdakör ne adja át a szövetkezetnek, hanem az maradjon meg továbbra is a Gazdakör kezelésébe; A nem-tagok ezzel nincsenek kizárva a gépek használatából, mert úgy, mint eddig, a jövõben is használhatják ezeket a 'f6bblet termelés érdekében"*! A közgyűlés több hozzászólás után elfogadta a javaslatot és határozatilag kimondta, hogy *"a Gazdakör felszerelését nem adja át a szövetkezetnek, hanem saját kezelésében tartja mindaddig, amíg erre lehetőség lesz"*. Ezután már csak egy 1949. szeptember 2-án megkezdett jegyzőkönyv maradt meg, amely a gépkezelői fizetésről tárgyaltak eredménytelenül, ezért aláírás nélkül félbemaradt. Bizonyos, hogy az ezutáni politikai nyomás és rábeszélések megtették hatásukat, mert megmaradt egy keltezés nélküli leltár a szövetkezetnek leadott gépekről és a többi ingatlanról:

Leltár, amely felvétetett a mezőpaniti Gazdakör vagyonának átadása alkalmával a szövetkezetnek, az alábbiakban:

Lakóház	1
Gépszín	2
Traktor	1
Traktoreke	2
Cséplőszekrény	1
Búzavető	8
Szelektor	1
Triőr	1
Rosta	2
Kukoricafejtő	3
Gyomirtó	1
Szecskavágó	1
Henger	2
Vashordó	10
Hévér	1
Tizedesmérleg	1
Traktorráf	2
Heremorzsoló	1
Pakk szekér	2
Vontató lánc	1
Kulcs	11
Zsírozó pisztoly	1
Előmelegítő	1
Főszíj	1

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Mellékszíjak	12
Olajos kanna	2
Mérőléc	1

Összérték kb. 2.500.000 lej
Aláírás nélkül

Ebben az időben az árutermelésnek kisüzemű jellege volt. Búzából, árpából és kukoricából kisebb mennyiség került Marosvásárhely piacára. Főleg a nagyobb gazdaságoknak volt gabona feleslegük.

A háború utáni években nagyon fellendült a napraforgóolaj készítése, amelyből sok került a városi piacra, vagy házakhoz hordták. A termelt tej egy jelentős részét Marosvásárhelyre hordták, mindenkinek megvolt a szegődött helye. A város friss vajjal való ellátása is Panitról történt úgy 60%-ban.

Ez az állapot 1948-ig tartott, amikor az állami ellenőrök elkoboztak 52 tejfölöző szeparátort, néhány kézi dohányvágót és pálinkafőző üstöt.

Az államnak biztosítania kellett egy erős összpontosított termény- és termék alapot, hogy a lakosság ellátását megfelelő áron biztosíthassa és, hogy féken tartsa az állandóan felfelé ívelő szabadpiaci árakat. Ennek érdekében 1948-49-ben bevezették a kötelező terménybeszolgáltatást, amiből az állam létrehozta ezt a mezőgazdasági terményalapot. Minden gazdaságra év elején kivetették a "kótát", ami minden termékből tartalmazta azt a mennyiséget, amennyivel a gazdaság köteles hozzájárulni az állami alaphoz. A beszolgáltatás progresszíven terhelte a gazdaságokat. A nagy földterületekkel rendelkezők viszonylag sokkal többet kellett beszolgáltassanak.

Az 1949. március 3-5-i pártkongresszus eredményeképp elhatárolták a falusi "kizsákmányoló osztály"-t és nagyobb kóta- és adóterheket róttak rájuk. Paniton 117-en kerültek fel a "kulák" listára, akik közül sok volt olyan, hogy sem földterülete nem volt olyan nagy, sem szolgát nem tartott soha, de a személyi ambíciók és az emberek rosszindulata érvényesülni tudott.

1952. július 11-én a paniti néptanács bizottsági tagjai: Sztrolka Károly elnök, Morkov Jusztina titkár, Fülöp János, Farkas Domokos, Barabási D. József, Bartha Lajos, Pantea Iuliu, Nagy Gyula, Pál Péter, Pápai Ferenc, valamint Vaida Ioan, mint a rajoni végrehajtó bizottság kiküldötte, összeállították a kulák-listát, amelyen 33 paniti gazda neve szerepel. Azon gazdák, akik szabadulni szerettek volna ettől a minősítéstől, kérvényeztek a rajoni szervekhez, akik kötelesek voltak kivizsgálni az ügyet, és indokolt esetben törölték az illetőt a listáról. Ennek eredményeképp az 1953. március 31-én összeállított végleges listán 29 paniti gazda szerepel, mint kulák. A nevek mellett szerepel a birtokolt terület nagysága, a meglévő mezőgazdasági gépek, valamint az, hogy volt-e, van-e szolgája és évente hány napot foglalkoztat idegen munkaerőt. A kuláknak minősített személyek és családtagjai nagyon megszenvedték ezt a minősítést, volt olyan is, mint Gál Sándor a Nagy utcából, hogy egy év kényszermunkára a Duna-csatornához vitték,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

családját a házukból kilakoltatták és helyükbe a néptanács alkalmazottait telepítették. Nagyon szomorú idők voltak ezek sok paniti család életében.

A község vezetőségének (Jánosi Sándor néptanácsi elnök, Nagy Gyula kollektor, Borbély Sándor-Buba adószedő) lehetősége volt, hogy a kulák-listát módosítsa; ezt meg is tették azoknak, akik ebédekkel, étellel-itallal traktálták őket. Ez az állapot 1957-ben véget ért Nagy Albert néptanácsi titkár ideje alatt, amikor, 15 család kivételével, az összes többit törölték a kulák-listáról. A megmaradt "nagygazdák" között volt Somorai Dénes, Ciula Zaharie, Mezei Sándor, Gál Sándor, Zajzon Jenő stb., akiknek földterületei meghaladták a 20 ha-t. Ezek a gazdák 1958059-ben a 115. törvény alapján leadták földjeiket az államnak (mivel megdolgozni nem tudták), és együtt a néptanácsi kezelésben lévő területekkel, átmentek az állami gazdaságok tulajdonába.

Az évek folyamán a kötelező termény- és hús beszolgáltatások terén nagy hátralékok halmozódtak fel, főleg a nagyobb gazdaságokban, amelyeket a progresszív kirovás rendkívüli módon terhelt. 1954-ben az állami szervek "hadjáratot" indítottak a "kóták" behajtására, azzal igazolva akciójukat, hogy kimerültek az állami biztonsági tartalékok és az exportot is fokozni kell. Az igazi indíték az volt, hogy politikai nyomást gyakoroljanak a falusi tömegekre, azzal a céllal, hogy ezek minél nagyobb számban a már kialakulóban lévő kollektív gazdaságok felé forduljanak, mivel itt a kötelező beszolgáltatások nem terhelik egyénileg őket. A községekben és falvakban nagyszámú párt- és állami aktivista, valamint a gyárakból kiemelt "öntudatos munkás" jelent meg, akik nap mint nap zaklatták az embereket, hogy tegyenek eleget a beszolgáltatásoknak. A nagyobb gazdákat, akik már mindent beadtak, ami a ház körül volt, arra kötelezték, hogy az állataikat is beadják a búza és kukorica tartozások fejében, 4 kg hússal fedezve 5 kg gabonát. Ily módon sikerült ezeket a gazdaságokat a csőd szélére juttatni, mert sem igavonó állatuk, sem vetőmagjuk nem maradt a következő gazdasági évre.

Mindezek ellenére, a gazdasági élet fellendülésének egyik eredménye az építkezések szaporodása volt, kibővítették a lakóházakat, vagy újakat építettek. Mivel még nagy hangsúlyt fektettek a gazdasági épületekre, nagy, sok férőhelyes istállót, csűrt s egyebeket is építettek.

VII.5. A mezőgazdaság szocialista átalakítása és az azt követő gazdasági helyzet. A kollektív gazdaságok feloszlása

Az 1949. márciusi rezolúció megindította a mezőgazdaság szocialista átalakításának útját, a kollektív gazdaságok létrehozását. A panitiak nagy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

többsége idegenkedve fogadta ezt, mivel nem értették miért olyan fontos ez az állam, az egész nép s a gazdasági élet általános fellendítése érdekében. Nem akarták feladni magántulajdonukat, amiért annyit dolgoztak, hajszolták magukat, hogy minél több földet vásárolhassanak.

A megyei és járási pártszervek, a helyi szervezetekkel karöltve, megkezdték a "felvilágosító munkát" a kis- és középgazdák soraiban, meghirdették az önkéntesség elvének betartását. A párt politikai elve, miszerint "Támaszkodj a szegény parasztságra, szoros szövetségben a középparasztsággal, harcolj a kulákság ellen!", társadalmi bázisra talált Paniton is. Ezek az emberek egy része hamar "megértette", ha nem is a nagyüzemi mezőgazdaság lényegét, hanem azokat a személyi- és csoportelőnyöket, amelyeket a kollektív gazdaságok létrehozása jelenthet számukra:

- a területek összevonása a határnak egy, a községhez közel eső részén, amely alkalmas a gépi művelésre;
- a területek kiegészítése az államosított egyházi földekkel, ami biztosítja a megfelelő nagyságú földterületet a tagság számára;
- megszűnik a kiszolgáltatottság a nagy gazdákkal szemben, akik "kizsákmányolták őket", nemcsak gazdasági, hanem társadalmi vonatkozásban is;
- a gépesítés előrehaladásával könnyebbé válik a mezőgazdasági munka;
- nem utolsó sorban a kóta- és adófizetés alóli mentesség.

A felvilágosító és meggyőző munka eredménye viszonylag hamar megmutatkozott Paniton, mert 1950 nyaráig 52 család aláírta a belépési kérését a kollektív gazdaságba, ezek közül 32 szegény paraszt (főleg az alszegről), 11 középszerű és 9 nagygazda (kulák) család.

Az alakuló közgyűlést 1950. szept. 3-án tartották. Megalakulásakor a gazdaság 221.75 hektár területtel rendelkezett, 4.26 hektár jutott egy családra. Az alapszabályzat értelmében a tagság gazdasági felszerelést és állatállományt is beszolgáltatott: 20 tehenet, 2 lovat, 1 pár ökröt, 26 ekét, 26 hengert, 23 boronát, 26 ökörszekeret, a volt gazdakör megmaradt leltárát, amiben 8 vetőgép, 1 traktor és 1 szecskavágó szerepelt.

1951. május 8-án megalakult a kövesdi gazdaság is.

A paniti gazdaság első elnöke Ignát János (Simoné) volt, aki 1953-ig töltötte be ezt a hivatalt.

A következő években a szövetkezeti gazdaság új tagokkal gyarapodott, akiket kecsegtettek a jó terméseredmények és a közös munkából származó jövedelem. Így 1951-ben 6 család, 1952-ben 10, 1953-ban 3, 1954-ben 4, és 1955-ben 3 család iratkozott be.

1951-ig helyet adtak a nagygazdák felvételi kéréseinek is, ezáltal serkentve a nagyobb arányú felvételeket és a nagyobb földterületek bevonását az új gazdasági formába. Ez nem az "osztályharcos szellem" enyhülését vagy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

a politikai öntudat lazulását jelentette, hanem jól megfontolt politikai húzás volt. 1952-ben a gazdaságban már jelentkeztek bizonyos hiányosságok, amire a politikai szervek kimondták, hogy a megtorpanás, a nehézségek azért vannak, mert a befurakodott "osztályellenség", a kulákok, bomlasztó tevékenységet fejtenek ki a fiatal gazdaságok keretében. Rengeteg indoklás, bizonyítás és okfejtés után meggyőzték a tagságot, hogy ezektől az elemektől meg kell tisztítani a gazdaságot. 1952-ben sor is került tíz nagygazda kizárására, név szerint a következőkre: Sikó János, Gál Sándor, Gáll Tamás, Ciula Zaharia, Sikó János I., Pete András, Kovács Béla, Gáll János G., Pete Gyula és Máthé Gergely. Ebben az időszakban a tagság már nem mert önálló véleményt nyilvánítani, a párt vezetését megjegyzés nélkül elfogadták, javaslatait megszavazták. A tíz kulák kizárása után a beiratkozások megtorpantak, annak ellenére, hogy a kizárt Ciula Zahariat egy év múlva visszavették. Három szegény gazdát is kizártak, nevezetesen Bartha Albertet, Nagy Sándort (Gáspáré) és Borbély Domokost (Mihályé), akik nem bizonyítottak kellő "politikai öntudatot", s vétettek a "szocialista erkölcs" ellen: kollektivista létükre egy cséplőgépet vettek maguknak, és a "kapitalizmus útjára léptek".

1955-ben a beiratkozott családok száma még mindig csak 66, ami elmaradt a rajoni és megyei szervek elvárásaitól.

A gazdák meggyőzése a következő években is tovább folyt, de az eredmények nem voltak kielégítőek. 1958-ban a rajoni pártbizottság nagyobb "segítséget adott", s 3-4 aktivista állandó jelleggel Paniton tartózkodott. Párttagokból, élenjáró termelőszövetkezeti tagokból, tanügyi káderekből és más értelmiségiekből csoportokat szerveztek, akik állandó és szervezett munkát fejtettek ki, hogy a szó és a példa erejével meggyőzzék az embereket a "helyes útról". Ezekben az akciókban állandóan hangoztatták a meggyőződés elvét, s az önkéntes, szabad akaratból való beiratkozás volt a kívánatos. Ezért állandóan népszerűsíteni kellett a termelőszövetkezetek alapszabályát, azokat az előnyöket, amelyeket a közös munka biztosított, az adómentességet, a gyermekek tanulási lehetőségeit, és számításokkal kellett bizonyítani a várható jövedelmet egy ugyanolyan földterülettel rendelkező magángazdával szemben. A helyi káderekkel ellentétben a párt- és állami szervek képviselői legtöbbször túllépték hatáskörüket, kellemetlenkedtek, sértegettek, egyesek még tettlegeskedtek is. A gazdák számára igen terhes volt ez az állandó zaklatás. Megtörtént, hogy a gazdát, ahogy a mezőről vagy a városból megérkezett, azonnal "beszélőre" hivatták a néptanácshoz, sem enni, sem pihenni nem hagytak neki időt. Ha nem volt ott időben, fenyegették, sőt büntetéseket is alkalmaztak, ha nem közvetlenül a késésért, akkor találtak más ürügyet, amiről tudta a gazda, hogy azért van, mert nem adta be felvételi kérését. Azt is megtették, hogy a magukat érvekkel védő gazdák egyes kijelentéseit államellenesnek, provokatívnak nyilvánították, s börtönbüntetéssel fenyegetőztek. Nem riadtak vissza attól sem, hogy megfélemlítő példát nyújtsanak, s börtönbe juttatták a szembeszegülőket: Izsák János

[Erdélyi Magyar Adatbank]

feleségét, Barabási Pált, Şerban Teodort, Bodó József Páncélt. A 60-as évek vége felé a párt nagyon sürgette a helyi szerveket a nagyobb eredmények elérésére, ezért kidolgozták a mezőgazdasági társulások statútumát, amely a közös gazdálkodásnak egy lazább formáját jelentette: a talajmunkákat és vetéseket közösen végezték, a növényápolást és betakarítást mindenki maga családjával együtt. A társulás előnye a mezőgazdasági gépek szélesebb körű kihasználása, az állammal szembeni kötelezettségek közös kiegyenlítése volt. Ha nehezen is, de ebbe a gazdálkodási formába is beiratkozott jó néhány család, s így újabb területek kerültek be a "közösbe", de még mindig sokat jelentő gazdaságok dacoltak az állandó zaklatással. A meggyőző munka tovább folyt szünet nélkül 1961 teléig, amikor "megtört a jég", s Barabási Pált, Şerban Teodort és Bodó Józsefet sikerült "meggyőzni", következésképpen 1962 tavaszáig Panit gazdáinak többsége kérte a felvételét a termelőszövetkezetbe. Szintén belépett az az 594 gazda is, akik 1352 ha földdel gazdasági társulást alakítottak Nagy Lőrinc elnöklete alatt.

Panit községhez tartozó favakban is létrejöttek a mezőgazdaság szocialista egységei: Harczón egy társulás 1959-ben, Kövesden, Csittszentiványon és Bergenyében egy-egy kollektív gazdaság alakult.

Így 1962-ben a párt és állami szervek országos szinten befejezettnek nyilvánították a mezőgazdaság szocialista átalakítását, s úgy könyvelték el, mint a "szocializmus győzelmét városon és falun", amely tényt egy visszafordíthatatlan állapotnak hirdettek meg, amelynek lényege, hogy lehetetlenné teszi a dolgozók további kizsákmányolását, mivel megszűnt ennek gazdasági alapja. Lassan Paniton is megszűnt az emberek zaklatása, megfélemlítése, hazaküldése munkahelyeikről, vagy a tanulók hazaküldése az iskolákból, hogy meggyőzzék szüleiket a földek közös használatának előnyeiről.

A mezőgazdaság szövetkezesítése után az emberek szinte fellélegeztek; látták, hogy a földek a helyükön maradtak, megdolgozni is csak ők fogják ezután is, és, legalábbis kezdetben, a jövedelmek megfeleltek az elvárásoknak.

Sajnos, a tsz-ben nem érvényesülhetett a hagyományos paniti jó gazdaszellem, mert rövid idő alatt bebizonyosodott, hogy a gazdaság vezetőségébe való beválasztást felülről irányítják, s nem mindig a rátermettség a mérvadó, hanem a politikai és társadalmi meggondolások. A felső mezőgazdasági és pártszervek durván beavatkoztak a tsz életébe, hovatovább mindinkább semmibe vették az alapszabályzatot, annak ígéretes előírásait. A közgyűléseket csak arra használták fel, hogy jóváhagyassák a felülről jött utasításokat. Fokozatosan a tagság, a hozzáértő gazdák elkedvetlenedtek, csökkent a bizalom és a lelkesedés, aminek még kezdetben mutatkoztak jelei.

1962 márciusában megkezdődött az egymást követő átszervezések és változtatások folyamata. Azzal a jelszóval, hogy a nagy területeken folytatott

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mezőgazdaság az igazán életképes és eredményes, megkezdték a nagy, 2500 ha fölötti földterületekkel rendelkező gazdaságok létrehozását. Több szomszédos egységet összevontak. A paniti tsz-t a harczóival és a székelykövesdivel egyesítették, a vezetőtanács is vegyes lett; lazult a fegyelem s az odafigyelés a közös dolgokra. A felelőség alól könnyen kibúvót találtak, a sikertelenségeket azzal magyarázták, hogy a harczóiak és kövesdiek gyengébben dolgoznak, gondozatlanabbak a földjeik. A nagy földterületet nehéz volt ellenőrizni, a vezetőség tagjai szétszóródtak a brigádok közt, nem érvényesült a kollektív vezetés, a mezőgazdasági mérnök munkája eredménytelen volt.

A paniti volt termelőszövetkezet székháza

A következőkben összegezzük a paniti tsz helyzetét, alapul véve az 1962, 1965 és 1980-as esztendők statisztikáit:

	1962	1965	1980
1. A tagok száma	2278	2297	2235
2. Összterület (ha)	2649	2557	1732
amiből szántó	2263	2013	1497
kaszáló	169	209	57
legelő	32	32	89
szőlős	26	65	36
gyümölcsös	9	51	53
egyéb	150	187	-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A fentiekből kitűnik, hogy 1962-től 1980-ig az össz-mezőgazdasági terület több mint 900 ha-ral csökkent, a szántóterületek pedig 766 ha-ral. Ezt a nagyarányú földveszteséget a következők okozták:

- 1965-ig az össz- és szántóterületekből levonták az otthoni kertek területét
- 1973-ban megalakult az állattenyésztési társulás, amelynek átadtak 550 ha szántót és 95 ha kaszálót
- 1978-ban a gyümölcstermesztési kísérleti állomásnak átadtak 100 ha szántóterületet
- 1978-ban a gazdaság átvett a néptanácstól 134 ha legelőt
- 1980-ban átadtak 180 ha szántót egy gyümölcstermesztési társulás létesítése céljából, amelyben Panit, Jedd, Koronka és Marosvásárhely termelőszövetkezetei vettek részt.

Ezeket senki nem merte ellenezni, mert féltek a megtorlástól. Így 1982-re a gazdaság szántóterülete 1305 ha-ra csökken.

1964-65-ben nagy szőlőtelepítési munkálatok folytak. A Tyúkszó, Tövises, Kenderes, Nyerges, Dalszőlő és Nyáros határrészeken teraszokat képeztek ki és beültették oltott szőlővel. A 39 ha új szőlős rengeteg munkába, az ültetőanyag sok pénzbe került. Az 1970-es és 75-ös csapadékos esztendőkben a Nyerges és a Tyúkszó területén földcsuszamlások történtek, amik a szőlőket nagy részben tönkretették. A munkaerő és gépesítés hiánya miatt a szőlőket nem gondozták megfelelően, 1978-ra egy részük tönkrement. Innen a gazdaság a tőkéket kidobatta, és a területet más célra használta tovább.

A szántóföldi növénytermesztés helyzete:

	1962	1965	1980
Szemesgabona terület (ha)	1301	1160	1127
össztermés (t)	2174	2321	2349
ebből búza (ha)	663	630	604
össztermés (t)	780	1096	1270
átlagtermés (kg/ha)			2102
árpa (ha)	80	100	150
össztermés (t)	115	199	473
átlagtermés (kg/ha)			3150
kukorica (ha)	515	430	373
össztermés (t)	1220	1025	606
átlagtermés (kg/ha)			1620

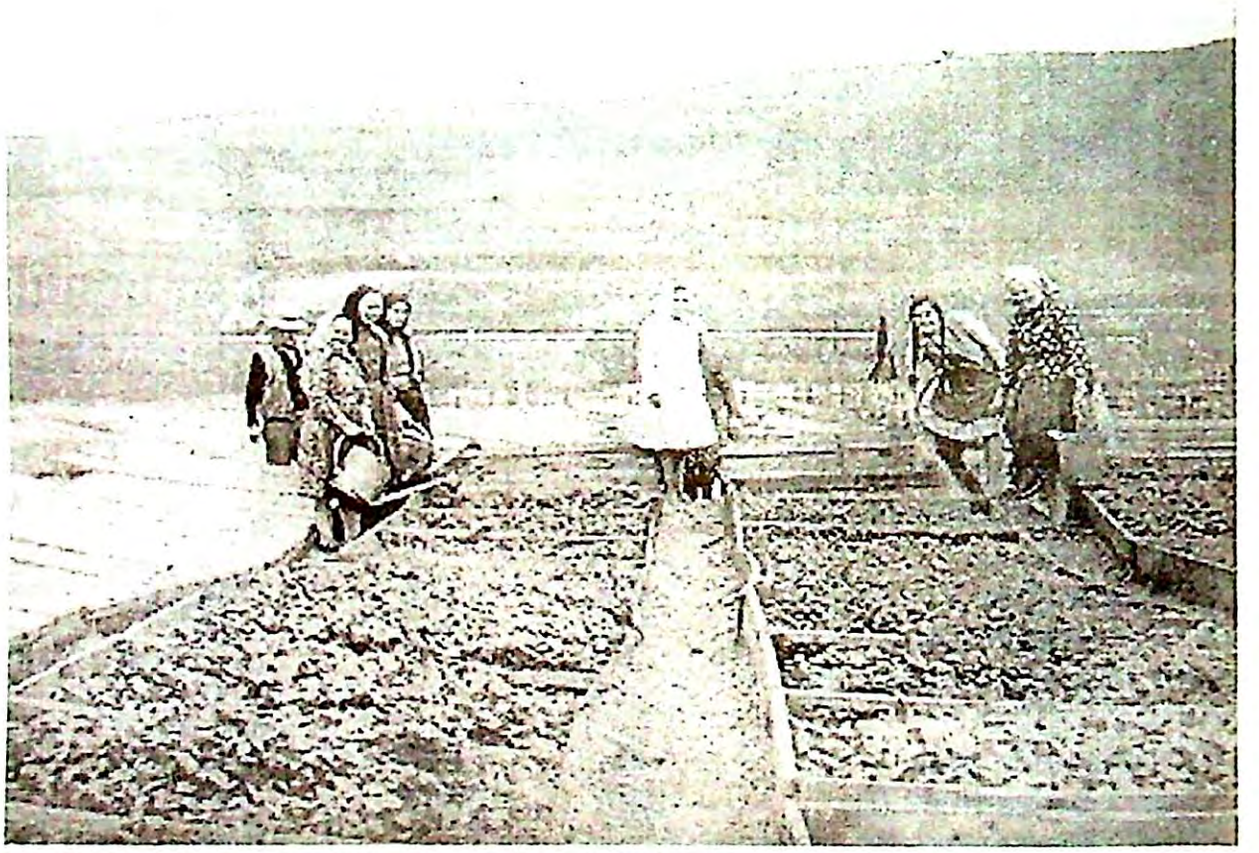
[Erdélyi Magyar Adatbank]

rostlen (ha)	-	-	50
össztermés (t)	-	-	109
cukorrépa (ha)	106	177	160
össztermés (t)	1387	1954	2920
átlagtermés (t/ha)			18*
dohány (ha)	52	60	80
össztermés (t)	27	90	59**
burgonya (ha)	30	55	45
össztermés (t)	414	736	405
átlagtermés (kg/ha)			9900

* a gyenge termés oka a nem kielégítő istállótrágyázás és a jégverés

** gyenge termés a jégverés miatt

Nyilvánvalóvá vált, hogy a kollektív gazdaság terméseredményei jóval a régi magángazdaságok átlagai alatt maradtak. Nagy területek maradtak elgyomosodva a növényápolási munkák elmaradása miatt.

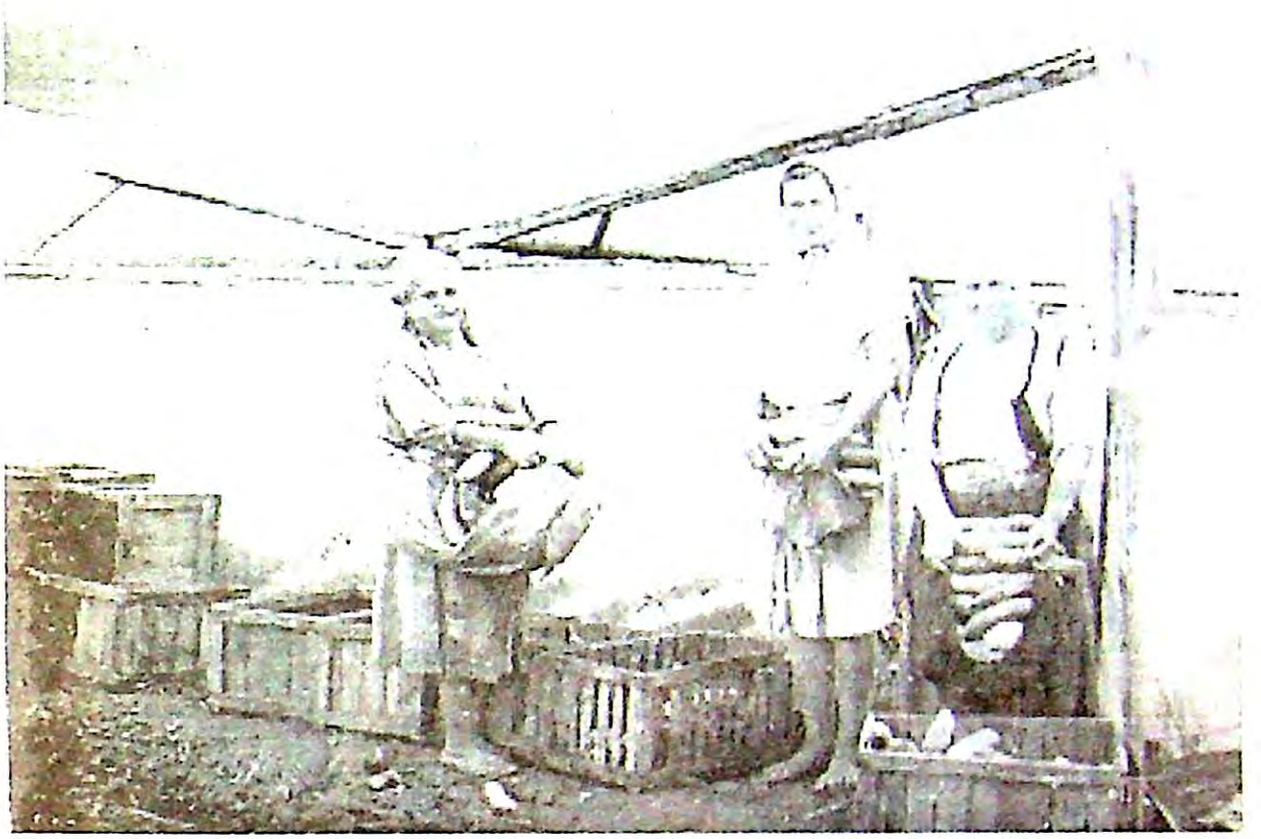

Munka a melegágyaknál

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A jobb terméseredmények elérését a – főleg a nitrogén-, foszfor- és káliumtartalmú – műtrágyák alkalmazásának fokozásával próbálták megvalósítani. 1962-ben ezekből a műtrágyákból a paniti gazdaság 80 tonnát kapott. Az évek folyamán a mennyiség megötszöröződött. Csökkent az istállótrágya felhasználása, szállítóeszközök vagy üzemanyag hiányában kihordatlanul maradtak az istállók környékén.

1962-től kezdődően a paniti gazdaság eredményesen foglalkozott zöldségtermesztéssel, szabadföldi termesztésben, átlagban 30 ha-on.

A fóliaházban

1962-67 között melegágyi uborka termesztésével is foglalkoztak; exportra termeltek és igen jól jövedelmezett. Miután 1965 után csökkent a kereslet, feladták ezt a termesztést. 1967-68-as esztendőben a fólia alatti korai paradicsom és karalábé termesztése volt jelentős. A zöldségtermesztés területét és struktúráját az évek folyamán felsőbb utasításra sokszor változtatták. Az 1971-73-as években egy zöldségtermesztési szövetkezetek közti társulást létesítettek paniti, náznáni és Szentiványi területek összevonásával. Miután az 1973-as évet is jó eredménnyel zárták, egy felsőbb rendelkezés alapján feloszlatták ezt a társulást is.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A zöldségtermesztés helyzetét a következő táblázatban szemléltetjük:

	1962	1965	1980
Összterület (ha)	28	38	20
ebből paradicsom (ha)	-	4	-
termés (t)	-	39	-
káposzta (ha)	0.35	1	-
termés (t)	13	40	-
átlagtermés (t/ha)	38.4	40	-
uborka (ha)	-	21	20
termés (t)	-	216	8
átlagtermés (t/ha)	-	10	0.41
zöldpaszuly (ha)	-	5	-
termés (t)	-	12	-
átlagtermés (t/ha)	-	2.4	-

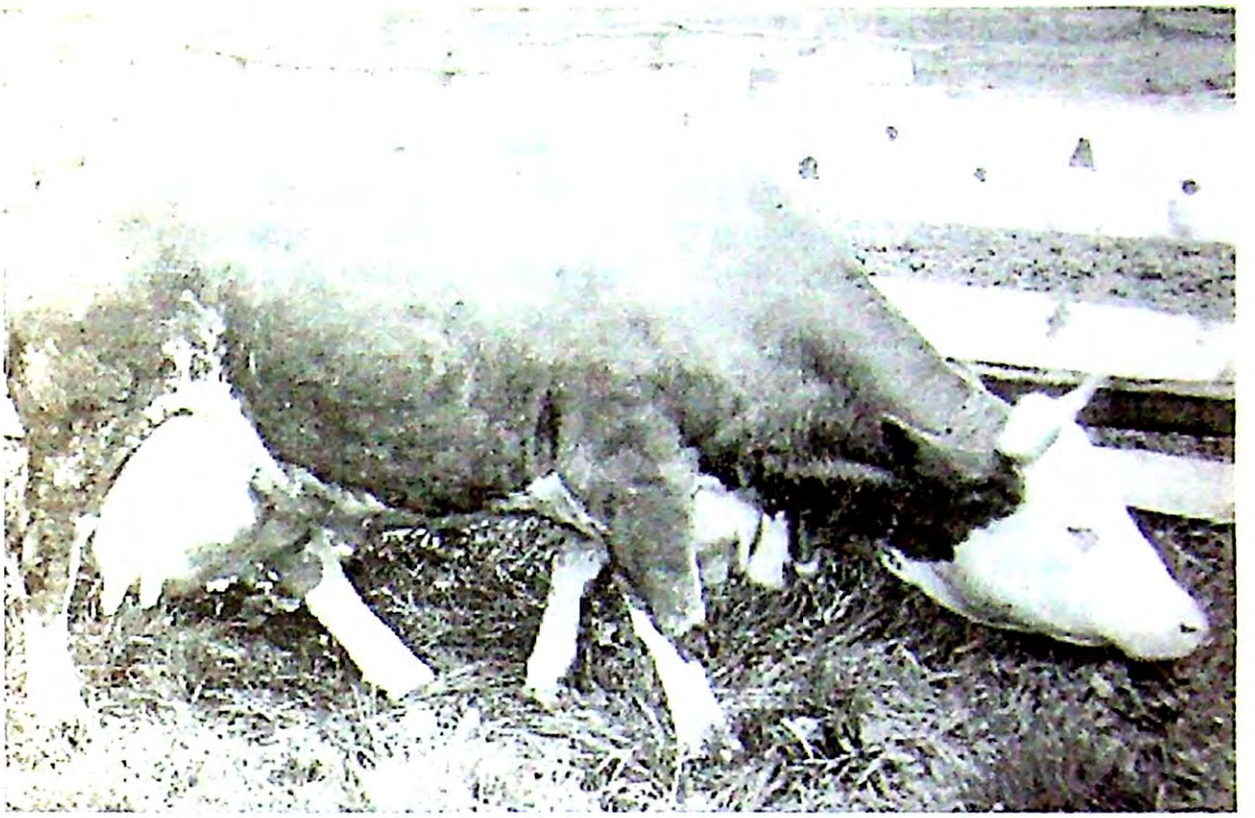
Szántóföldi takarmánytermesztés

Ameddig a paniti gazdaság nem adta át állatait az állattenyésztési társulásnak nagy területeken termesztettek takarmánynövényeket, mivel természetes kaszálója igen kevés volt.

	1962	1965	1980
lucerna (ha)	21	100	-
termés (t)	726	506	-
lóhere (ha)	-	267	-
termés (t)	-	1351	-
átlagtermés (t/ha)	-	5	-
gyökeres takarmány (ha)	8	-	-
termés (t)	83	-	-
átlagtermés (t/ha)	10	-	-
silótakarmány (ha)	86	41	-
termés (t)	1548	366	-
átlagtermés (t/ha)	18	89	-

A paniti gazdaság **állattenyésztési részlege** is igen széles sávon fejlődött, az évek során az összes fontosabb fajok tenyésztését felölelte. Ennek tulajdonítható, hogy nem stabilizálódott, nem szakosította magát

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Elit tejelő tehén

Hármas ikerborjú

[Erdélyi Magyar Adatbank]

egyikre sem, hanem mindet rendre feladta, akár biztatóak voltak az eredmények, akár nem.

Így a szarvasmarha állományt 1973-ban átadták az állattenyésztési szövetkezetek közti társulásnak, ahonnan nemhogy valamicske hasznot látott volna a gazdaság, hanem még egyes költségeket is fedeznie kellett (így a tsz nagyon eladósodott az állammal szemben), holott Paniton 1970-73-as években egy igen jól jövedelmező növendék hizlalda működött. Ez a saját nevelésű és vásárolt borjakat hízlalta ki vágósúlyra és évi 3 millió lej jövedelmet biztosított a gazdaság számára.

1962 előtt a gazdaságnak juhai is voltak, amelyekből az 1962-re maradt 391 darabot hamar eladták, s véglegesen felszámolták a juhállományt.

1962-1970 között egy sertéstenyészete is volt a gazdaságnak, 70-80 malacos kocával, amit fokozatosan szintén felszámoltak, mivel a rentabilitása igen lecsökkent. Ugyanebben az időben egy tyúkfarm is működött Kövesden, tojástermelés és az utolsó évben vágócsirke termelés céljából. Később aztán a nagy állami kombinátok beindulásával már nem volt rentábilis és felszámolták ezt is.

1962-1971 között méhészete is volt a gazdaságnak, amelyet átvett az "Apicola" , minden kártérítés nélkül.

Tehát a kezdeti években, a megyei vezetés által használt jelszó "mindent akarunk", lassan átalakult a "semmit sem bánunk"-ra.

Az állattenyésztés alakulása:

	1962	1965	1980
szarvasmarha összesen	501	824	-
ebből tehén, üsző	192	251	-
sertés	603	362	-
amiből tenyészkoca	70	80	-
ló	126	103	49
tyúk	634	1343	-
amiből tojó	543	1243	-
méhcsalád	71	59	-

Jellemző az igavonó állatok számának csökkenése. Az igás ökröket teljesen felszámolta a gazdaság – pedig nagyon sok esetben jól fogtak volna –, a lovak számát pedig minimálisra csökkentették, úgymond takarékossági meggondolásból, ami később kiderült, hogy inkább pazarlás volt, mintsem takarékosság.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az állati termelés és termékek helyzete

	1962	1965	1980
marhahús (t)	29	58	-
sertés (t)	17	37	-
juh (t)	21	-	-
szárnyas (t)	-	2	-
tej (hl)	2795	5238.2	-
gyapju (t)	1	1	-
tojás (1000 drb)	13	98	-
méz (t)	1	1	-

A fentiekből kitűnik, hogy a paniti tsz termelése az állattenyésztés területén a 70-es évekig felfelé ívelt, ami sok tagnak biztosított állandó munkahelyet és biztos keresetet. Ahogy fokozatosan sorvadtak az állattenyésztési részlegek, úgy pártoltak el az emberek, és kerestek maguknak jövedelmezőbb munkahelyet.

A gazdaság tevékenységével kapcsolatos adatok

	1962	1965	1980
tsz családok	996	1015	913
munkaképes tagok	1726	1638	1150
állóalap (1000 lej)	3127	4879	3748 *

* az állóalapok csökkenése abból származik, hogy az állattenyésztési társulás az állatokkal az istállókat is átvette a tsz-től

elvégzett munkanormák	209889	245637	69188
munkanorma / tag	116	149	54
összérték (1000 lej)	2137	8936	5705
ebből növényterm.-ből	1395	7419	5661
összkiadás (1000 lej)	704	2130	3987
ebből növényterm.-ért	445	1910	3547
állatteny.-ért	238	220	440
eloszthatő alapok (1000 l)	1099	6667	2601
ebből fogyasztási	853	5049	2601
beruházási	246	1627	-
megvalósított jövedelem	2131	5056	3946
konv. munkanorma értéke	10.38	17.50	25.24
ebből pénzben (lej)	4	8	15.94
gabonában (kg)	4.2	5.6	5.99

A paniti termelőszövetkezet hozzájárulása az állami összetermeléshez

	1962	1965	1980
búza és rozs (t)	253	60	540
szemes kukorica (t)	438	32	317
árpa (t)	18	11	297

[Erdélyi Magyar Adatbank]

napraforgó (t)	25	-	-
rostlen (t)	-	-	109
cukorrépa (t)	1387	1678	2920
dohány (t)	21	90	59
burgonya (t)	24	62	114
zöldség (t)	27	340	8
szőlő (t)	-	26	8
állati termékekből:			
összhús élősúlyban (t)	67	97	-
ebből marha	29	58	-
sertés	17	37	-
juh	21	-	-
tehéntej (hl)	2430	2086	-
juhtej (hl)	140	-	-
tojás (1000 drb)	2	3	-
gyapju (t)	1	-	-
méz (t)	1	-	-

Beruházások

	1962	1965	1980
összesen (1000 lej)	911	828	14
saját jövedelemből	566	343	14

A nagyobb beruházások a következők voltak:
-1953 - teherautó vásárlása
-1955 - a gazdaság adminisztratív központjának felépítése Paniton
-1962 - két istálló felépítése Paniton
-1963 - a nagy gabonaraktár felépítése
-1968 - Kövesden 1, Paniton 5 és Harczón 1 istálló felépítése
-1970 - a garázs felépítése
-1970 - 2 teherautó és 1 utánfutó vásárlása
-1978 - a növényvédelmi anyagraktár felépítése

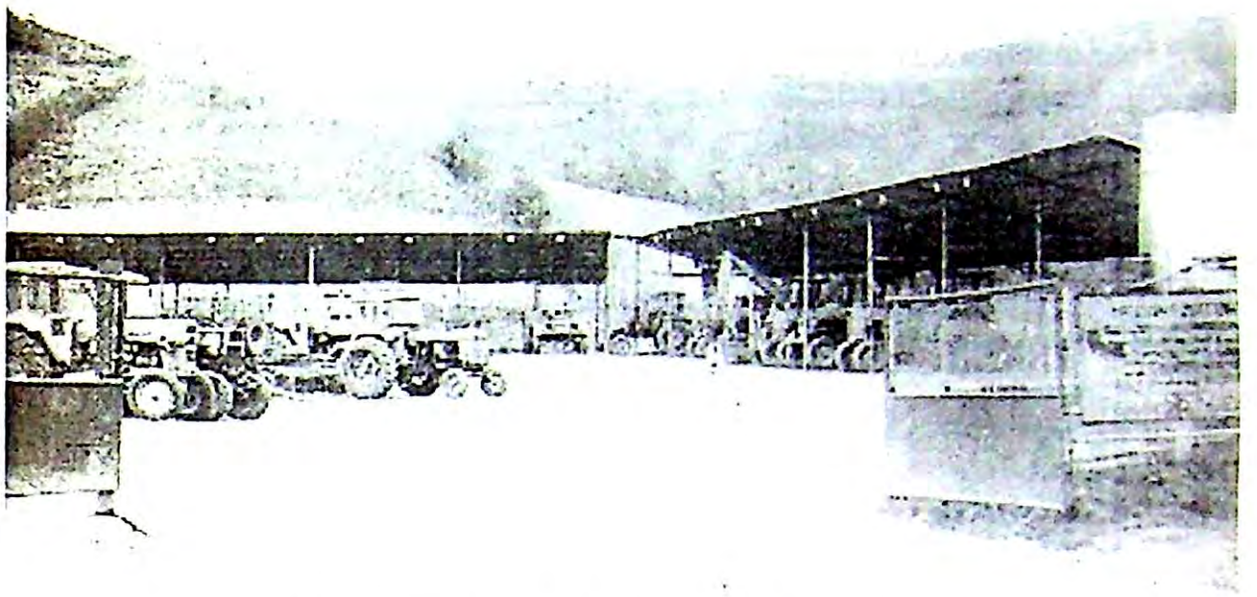
A gépesítés fokozatosan teret hódított. 1962-ben 12 traktor dolgozott a gazdaságban és több mint 140 ha terület jutott egy traktorra. 1982-ben 36 traktor dolgozott, (ebből 12 az állattenyésztő társulásban), s egy traktorra 65-70 ha jutott. A búza munkálatait teljesen gépesítették, a kukoricáét, répáét s a többi növényét csak részben.

A növénytermesztésben számos új fajtát honosítottak meg, amelyek bővebb termőnek és ellenállóbbnak bizonyultak, mint a régi fajták. Búzából a Bezosztájá és Dácia képezték az alapfajtákat, kukoricából a bőtermő hibrideket vetették a 90-es, 100-as és 120-as csoportból, cukorrépából az R, a Poli 7 és a Monorom fajtát, burgonyából a Deziré és az Eba fajtákat, árpából a Miraj fajtát, míg dohányból a Virginiát és a Burley-t termesztették.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A munkaerő a munkaképes lakosság kb. 30%-át tette ki, nagytöbbségben nők és idős férfiak voltak. 120 családnak volt fő megélhetési forrása a tsz.

Ebben az időben is folyamatos volt a munkaerő állandó elpártolása. Az objektív okokról már volt szó az előzőekben, ezekhez szubjektív okok is társultak. Mondják, hogy a vezetőség (elnök) magatartása és a tagság igényeinek nem-teljesítése többeket arra késztetett, hogy más munkalehetőséget keressenek.

A mezőgazdasági gépállomás paniti részlege

Az évek folyamán a paniti gazdaságnak 8 elnöke volt. Mindőjük hozzájárult valamilyen formában a gazdasági élet fejlesztéséhez és az anyagi alapok gyarapításához, és végigküzdötte a hatalom túlkapásait, sok esetben szégyenkezve a tagság előtt. Íme az elnökök névsora:

1950-1953 Ignát János (Simoné) - úttörő munkát végzett

1954-1955 Gáll János

1956-1966 Barabási D. József - 10 évig töltötte be az elnöki tisztséget, igen sok odaadással és emberséggel. Nagy Nemzetgyűlési képviselő is volt, megkapta a Munka Érdemrend III. fokozatát

1966-1970 Sikó Zoltán - jó szervező és üzletember, sokat tett a gazdaságért és a községért is. Szigorúsága miatt a tagság nem kedvelte és sokan vádaskodtak ellene. Pályafutásának vége egy több évig húzódó per lett, amiből tisztán került ki.

1971-1983 Lovász József - elnöki teendőit becsülettel végezte, de a hatalom túlkapásainak nem tudott mindig ellenállni, és számos, az alapszabályzat valamint a tagság akaratával ellentétes követelést kellet kivite-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

leznie. Az ezekkel járó stresszhatások aláásták egészségét, és szívinfarktusban halt meg.

1984-1985 Barabási Gergely

1986-1987 Nagy Zoltán

1988-1989 Plesa Aurel - pártaktivistából lett elnök, megpróbált erőfeszítéseket tenni, hogy a gazdaság felfelé ívelő benyomását keltse.

1962-től a gazdaságnak agrármérnöke volt, Szakács Mihály személyében, majd 1980-tól agrár-főmérnöke, Bán József személyében.

Ugyanitt kell megemlítenünk Köblös Sándor, Szakács Pál és Czirjék Gyöngyi szakmérnököket.

Az alábbiakban néhány adatot közlünk a Panit területén működő három mezőgazdasági termelőszövetkezet gazdasági tevékenységéről, községi szinten összesítve (Panit, Bergenye, Szentivány):

	1962	1965	1980
A tagok száma	4753	4403	3147
Összterület (ha)	4899	4725	3173
amiből szántó	4205	3961	2732
kaszáló	292	338	76
legelő	42	42	118
szőlős	53	92	40
gyümölcsös	35	77	53
egyéb	211	248	-
Öntözött terület (ha)	-	-	154
ez a terület Szentivány on van, 1980-ban végzett csatornázási munkálatok eredményeként-			
Szemesgabona terület (ha)	2426	2298	2104
össztermés (t)	4364	4399	4570
ebből búza (ha)	1160	1203	1067
össztermés (t)	1830	1834	2366
átlagtermés (kg/ha)			2216
árpa (ha)	152	180	210
össztermés (t)	292	348	658
átlagtermés (kg/ha)			3133
kukorica (ha)	1005	905	827
össztermés (t)	2268	1889	1600
átlagtermés (kg/ha)			1930
rostlen (ha)	-	-	50
össztermés (t)	-	-	109

[Erdélyi Magyar Adatbank]

cukorrépa (ha)	278	367	300
össztermés (t)	4473	4929	6581
átlagtermés (t/ha)			21.9
dohány (ha)	92	110	110
össztermés (t)	77	142	86
burgonya (ha)	50	85	85
össztermés (t)	734	976	888
átlagtermés (kg/ha)			10447
zöldségterm. összter. (ha)	63	79.5	50
takarmánynövény			
lucerna	217	100	-
termés	726	506	-
lóhere	-	267	-
termés	-	1351	-
siló	119	58	*
termés	3323	1627	-
szarvasmarha összesen	784	1305	-
ebből tehén, üsző	282	422	-
sertés	688	729	-
amiből tenyészkoca	100	116	-
juh	391	39	-
ló	137	161	61
tyúk	634	2596	-
amiből tojó	543	1243	-
méhcsalád	71	59	-
marhahús (t)	121	124.8	-
sertés (t)	20	53.2	-
juh (t)	21	-	-
szárnyas (t)	2.1	8.9	-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

tej (hl)	3895	7023	-
gyapju (t)	1	1	-
tojás (1000 drb)	23	168	-
méz (t)	1	1	-
tsz családok	1870	1918	1545
munkaképes tagok	3435	2900	1833
munkanorma / tag	129	127	70
összérték (1000 lej)	4196	13703	11076
ebből növényterm.-ből	2934	11788	11023
eloszthatő alapok (1000 l)	-	-	4427
ebből fogyasztási	-	-	4179
beruházási	-	-	248
megvalósított jövedelem	3621	8115	10412
konv. munkanorma értéke	13.5	17.07	26.8
ebből pénzben (lej)	5.2	6.36	14.5
gabonában (kg)	5	5	5.9

Mivel a három mezőgazdasági tsz állatállománya 1973-ban átment egy állattenyésztési társulás kezelésébe, ennek adatait adjuk:

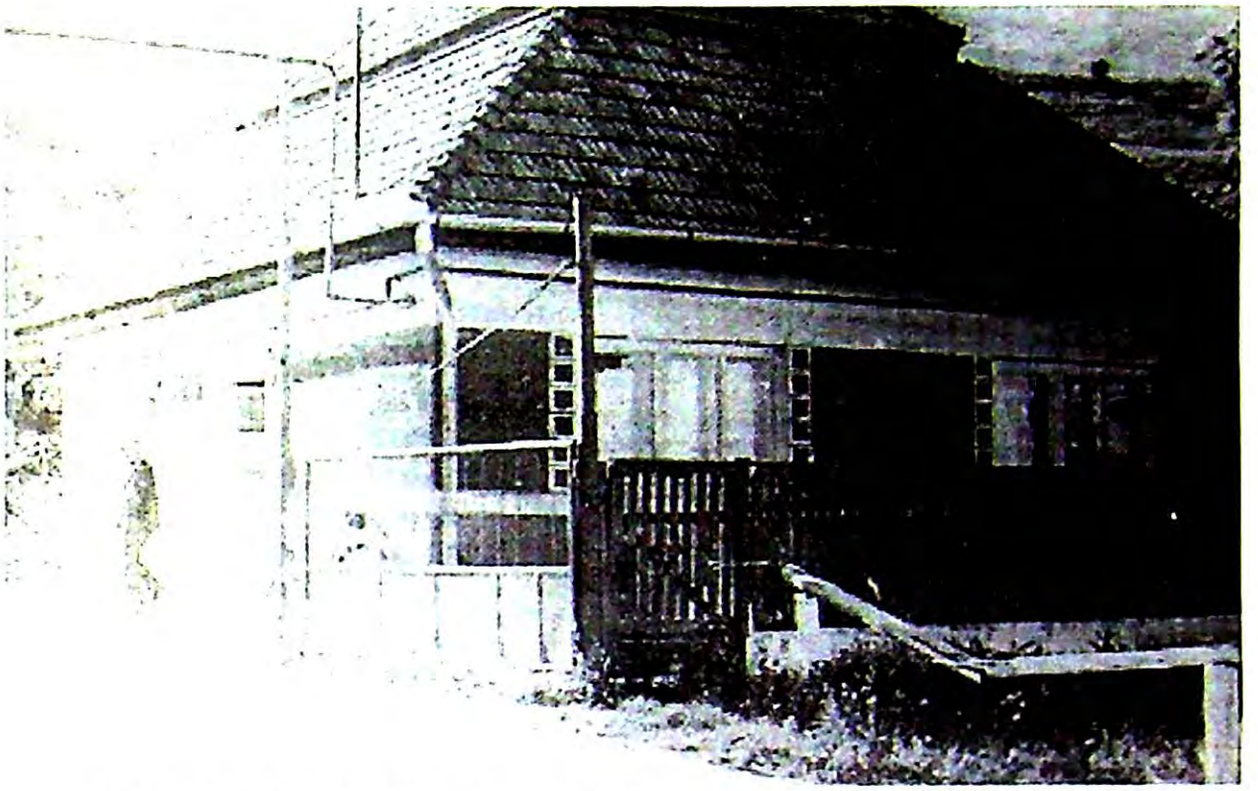
	1973	1975	1980
összterület (ha)	1150	-	1137
ebből szántó	901	-	901
legelő	67	-	67
kaszáló	182	-	169
szarvasmarha	1943	2200	2816
ebből tejelő tehén	486	593	400
hústermelés (t)	199	243	237
tejtermelés (hl)	8561	12649	9315
tehénre átlagosan (l)	1762	2133	2329
termelés (1000 lej)	7504	7983	14250
hús	164	247	466
tej	7525	7276	10962
költségek (1000 lej)	93090	7647	16203
nettó termelés (1000 lej)	3650	1970	1152
haszon (1000 lej)	667	336	3632

Az 1980-beli árak mellett jött létre az a lehetetlen helyzet, hogy a költségek majdnem 50%-kal meghaladták a termelés értékét. Ez annak tulajdonítható, hogy a tej élőállítási ára literenként 2,55 lej volt, míg a hús 22 lej, 14.50-nel szemben.

állandó munkaerő	200	199	226
álló alapok (1000 lej)	7650	10862	13353

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A társulás már 1973-tól dolgozott az állomány feljavításán, és 129 drb. Fleck fajta üszőt hozott be, amelyek leszármazottaiból évente 70-80 darabot más gazdaságoknak is átadott. A fennállás 9 esztendeje alatt a társulás épített egy új istállót Szentiványon, egy 880 férőhelyes komplex üszőneveldét Paniton, 8 istállót modernizált, vásárolt 4 teherautót, stb. Az eredményekhez hozzájárult Harkó Lajos Igazgató és Kúti Zoltán főkönyvelő, valamint az egység többi dolgozója.

Az állattenyésztési társulás székháza, ma állategészségügyi rendelő

A község területén, a bergenyei és a szentiványi határban, 1960-tól nagy gyümölcsfa telepítési munkálatok folytak. Nagy területeken telepítettek almafát, szilvafát, körtefát, meggyet és cseresznyét, 1975-től feketeribizlit is. Az első években az állami gazdaság keretein belül működtek, utána Marosvásárhely Gyümölcstermesztési Kísérleti Állomásához csatolták őket. A fő cél Marosvásárhely lakosságának ellátása volt friss és tárolt gyümölccsel.

Panit község gazdasági tevékenységét elemezve a következő adatokat kapjuk:

	1962	1965	1980
szoc.mg.egység	4	5	8
ebből tsz	3	3	3
ámv	1	1	1
tsz társulás	-	-	2

[Erdélyi Magyar Adatbank]

CSCP	-	1	1
más	-	-	1
háztartás	2090	2211	1910
ebből tsz tagoké	1410	1810	1651
magángazd., gyári munkás	680	401	259
földterület felhasználása	6850	6850	7130
ebből szántó	279	279	472
kaszáló	377	377	319
szőlős	94	94	41
gyümölcsös	193	193	270
erdő	911	911	905
ebből községi	391	391	354
más terület	449	449	469
ebből udvarok	300	300	249
magángazdaság-terület	10	10	11
ebből kukorica (ha)	7	7	8
termés (t)	14	14	16
burgonya (ha)	3	3	3
termés (t)	60	65	70
házikerti gyümölcsfák	20400	18541	19181
ebből szilva	13250	11070	12112
termés (t)	47	55	60.5
alma	3610	3210	3582
termés (t)	40	36	40
körte	1920	1830	1820
termés (t)	40	35	35
cseresznye	175	85	83
termés (t)	0.8	0.5	0.5
meggy	520	640	766
termés (t)	2	3	4
barack	70	-	1
termés (t)	0.7	-	0.01
őszibarack	52	17	8
termés (t)	0.5	0.17	0.08
dió	610	470	589
termés (t)	6	5	6
más fajták	140	175	180
magángazd. állatállomány			
szarvasmarha	2079	1450	1125

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ebből tehén és üsző	1215	560	407
sertés	1873	1570	1160
ebből koca	149	45	31
juh	2549	2750	3160
ebből anyajuh	1710	1800	2329
kecske	7	-	18
ló	358	71	50
szárnyas	16658	20500	21259
ebből tojó	12000	15000	18000
méhcsalád	157	118	171
nyúl	20	-	31

a magánszektor és az egyéni háztartási gazdaságok kötelező hozzájárulása az állami mezőgazdasági alaphoz:

növényi termény: burgonya	-	-	0.5
zöldség	-	-	3
gyümölcs	-	-	1
állati termék: marhahús	410	234	132
sertéshús	16	14	7
juhhús	0.5	1	2
szárnyashús	-	1	1
tehéntej	10200	6820	3240
juhtej	200	130	241
gyapju	1.2	1.2	4
tojás (ezer)	45	55	85
méz	1.2	1.5	1.5
selyemgubó	140	180	60

1983 decemberében ismét nagy változások előtt álltak a tsz-ek. Az állattenyésztési társulásokat, habár az eredmények kezdtek biztatóak lenni, egy felső rendelettel máról-holnapra megszüntették, az állatokat és földterületeket visszaadták a társult gazdaságoknak, az eddig szerzett javakat, valamint az állammal szembeni adósságokat is arányosan megosztva egymás között. Az eredmény: nőtt gazdaságok állatlétszáma és földterülete, de nőtt a gond és a felelősség is. A gazdaság munkájára és a felső vezetésre is mind inkább jellemző lett a kapkodás, a fejetlenség és a sok indokolatlan lépés és határozat, amelyek tovább rontották az amúgy is zilált helyzetben lévő kollektív gazdaságok helyzetét. A növénytermesztésben minden mezőgazdasági év elején nagy lendülettel indult meg a munka, a szántás-vetés idejében és aránylag jó minőségben készültek el. A probléma növényápolás idején jelentkezett, amikor a vezetőség rádöbbent, hogy kevés a munkaerő. A kapás növények területét felosztották a családok között, hogy mindenki dolgozza meg a részét. Mindez a minőség rovására ment, csökkentek a termésered-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

mények. A betakarítást is kiosztva végezték a 80-as évektől; bevezették a szerződésben rögzített 10-15%-os részesedést, hogy a dolgozókat érdekeltté tegyék a munkában. Természetesen, a vezetőség látva a kezdeti sikereket, bevezette a termés teljes beszolgáltatását, és a részesedés kiosztása egyre inkább késett, és évről-évre csökkent a mennyisége is. A felülről jött utasításokkal és rendeletekkel szemben azonban senki sem mert fellépni, mindenkinek volt féltenivalója, s jobbnak látta a hallgatást. Az állammal és a kollektív gazdaságok vezetőségével szemben nagyon csökkent a tagság bizalma. Mivel a központi vezetés azt szerette volna, ha a 80-as évek közepére világszintű mezőgazdaságunk lenne, az alsóbb szervek szolgaian átvették ezeket az "irányelveket", és állandó jelleggel hamis terméseredményeket jelentettek. Persze a beszolgáltatások ezen felnagyított eredmények után számoltattak, a tagoknak kiosztandó rész csekély maradt. A személyi használatba adott kerthelyiségeket 30 árról 15 árra csökkentették, hogy ezzel is növeljék a közös földterületeket. A következmény: nagyon kevesen maradtak aktív dolgozók a mezőgazdaságban. Az őszi betakarításokhoz rendre bevonták az iskolák tanulóit, a katonaságot és végül a gyárak dolgozóit is. Az eredmény: több kár, mint haszon.

A gazdaságokban végleg meglazult a fegyelem, elharapózódtak a jogtalan szerzések, aki tehette, kihasználta pozícióját. Ilyen körülmények között az 1989-es decemberi események már a csőd szélén találták a gazdaságot, s a panitiak egyedüli megoldásként a feloszlást látták, kérték a földek magántulajdonba vételét, a közös tulajdon kiosztását a bevitt értékek arányában.

Állategészségügy

Mivel Paniton nagy hagyománya van az állattartásnak, ezért az állategészségügy fontos része volt és maradt az állattenyésztésnek. A két világháború közötti időszakban Mezőpanit Náznánfalvával és Marosszentkirállyal együtt a marosvásárhelyi körzethez tartozott, és az akkori állatorvos, Bogdán T. naponta látogatta a körzetet. 1945-től Paniton állandó állatorvosi rendelő működik, melynek székházát 1963-64-ben építették fel. Az itt tevékenykedő állatorvosokra a gazdák úgy emlékeznek, mint jól felkészült és munkájukat nagy odaadással végző emberekre. Nevezetesen: Dán István, Tecsi Sándor, id. és ifj. Elekes Viktor, Cozos és Siladi doktor, Enyedi Sámuel, Kelemen Attila, Munteanu Vasile, és a jelenben hivatását betöltő Rusu Florin. Mindannyian sokat tettek az állatállomány feljavítása és a biztonságos állattartás érdekében.

Panit gazdasági helyzetének egyéb aspektusai.

Nagy jelentőségű esemény volt a földgáz bevezetése, ami megoldotta a falu tüzelő-ellátási problémáit. (Ez komoly gond volt az erdők államosítása után.) A községben mindenki egyetértett azzal, hogy állja a bevezetés összes költségét. A jóváhagyás elnyerése is sok utánajárást igényelt, küldöttség is

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ment Bukarestbe – az ügy csak így nyert elintézést. Külön meg kell említenünk Barabási Antalt, aki elnöke, és Bodó Sándort, aki pénztárnoka volt a polgári bizottságnak ebben a nehéz munkában. A gázbizottság 36 tagja közül mindenki kivette részét a nagy munkából. Mindenik tag egy bizonyos körzetért felelt, ahol reá hárult az emberek mozgósítása a pénzbefizetésekre, a sáncok kiásására, a beszerzésekre, a szállításokra és sok más egyéb feladatot teljesítettek mindaddig, míg minden házban fellobbantak a gázégők. Az irántuk való megbecsülés és hála jeléül közöljük csoportképüket és neveiket.

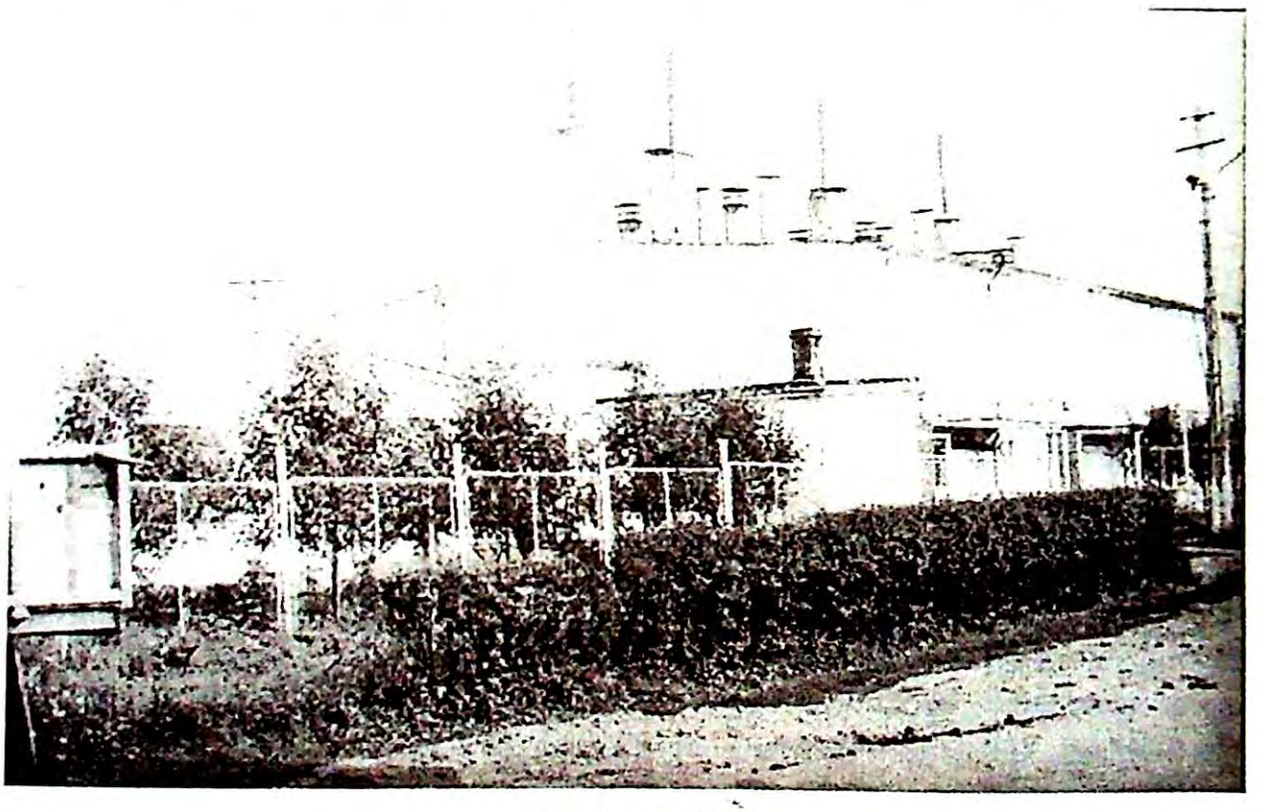
felső sor: Bartha Zoltán, Barabási Gyula, Nagy Lőrinc, Bartha Zoltán, Jánosi Sándor, Barabási D. József, Kovács Albert, Török Sándor, Barabási Pál, Nagy Sándor
II.sor: Kovács Mihály, Jánosi Péter, Varga József, Bartha Sándor, Farkas Domokos, Kovács Sándor, Sikó Ferenc, Gál Sándor, Sikó Andor, Izsák János
III.sor: Daróczi János, Cozma János, Bodó Sándor, Barabási Antal, Imre Lajos, Bontha József, Bontha Márton, Bartha István, Bartha Árpád, Jánosi Gergely
IV.sor: Csiszér Márton, Zöld Béla, Kovács Endre, Barabási József, Barabási Antal
(a képről hiányzik Nagy Sándor)

A másik igen fontos megvalósítás volt a villany bevezetése az 1963-64-es esztendőkben. Ez is igen sok munkába került, de végül is sikerrel járt, s a falu életét nem csak gazdasági, de kulturális és társadalmi szempontból is fellendítette. Ebben a munkában sokat fáradozott Nagy Albert néptanácsi titkár, aki mind a földgáz, mind a villany bevezetésének szervezője és intézője volt. Itt kell megemlítenünk a polgári bizottság elnökét, Bíró Györgyöt is.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Említésre méltó az utak rendbetételének munkálatai, miáltal a gyalogos megszabadult a feneketlen sártól, a szekér a kátyúktól, és a buszok is eljuthattak a falvakba. A néptanácsok jó községgazdálkodási tevékenységének tudható be (1952-től Szentiványnak és Bergenyének külön néptanácsa volt 1968-ig, amikor Panithoz csatolódtak), hogy a járdák építése néhány év alatt befejeződött, és az utakra is nagy mennyiségű követ hordtak. 1968-70-ben megoldódott a bergenyei út aszfaltozása az állami terv keretében, míg a paniti bekötő utat 1973-75-ben fejezték be az emberek pénzbeli és közmunkával való hozzájárulásával. Megépült, a falu összefogásából, az aszfaltozott bekötőút, megindult az autóbuszjárat Marosvásárhely és Székelykövesd között, megoldva az ingázó munkások, valamint a városi iskolákba járó gyermekek szállítását, majd később a kövesdi és harczói V.-VIII. osztályosok bejárását a paniti iskolába. Az autóbuszjáratot paniti sofőrök látták el: Barabási László, Bartha Márton valamint Máté István és Bartha István

Ebben az időszakban több gazdasági, szociális és kulturális épület készült el, nagymértékben hozzájárulva a község felemelkedéséhez, az emberek jólétéhez. Megemlítjük a paniti kulturális otthont 1947-49-ben, ami a régi táncház helyén épült. Az emberek közmunkával vettek részt, például a karfa oszlopait Borbély Domokos esztergályozta ki fából. Továbbá a szentiványi művelődési otthont (1966-70), a bergenyei művelődési otthont (1964-66), a paniti dohányszárítót (1972), a paniti állategészségügyi rendelőt

A dohányszárító

[Erdélyi Magyar Adatbank]

(1965). A paniti gyógyszertár helyiségét szinte teljes egészében Nagy Albert és Nagy Balázs családja építette fel. Így megnyílhatott a gyógyszertár, és egy paniti végzős gyógyszerésznő hazajöhetett dolgozni a falujába.

Az 50-es évektől nagyon fellendült a magánépítkezés. Tömegesen bontották le a régi gyenge házakat, és helyettük beton alapra, tégla falakkal egészséges, nagy ablakos, cserépfedeles házakat építettek. Sok házat kibővítettek. Ettől az időtől kezdve már inkább az olcsóbb és jobb gyári téglát használták, s a Szőlőveremben vagy Agyagveremben csak elvétve vetettek és égettek téglát. (Ezek mára csúnya szeméttelepé alakultak.) A 70-es évektől az urbanizációs törekvések, valamint a jó terület-kihasználás végett csak emeletes házak építését engedélyezték. 1982-re összesen 94 emeletes ház volt a községben, ebből Paniton 74, Bergenyében 11, Csittszentiványon 7, Harczón 2 épült. 1989 után is folytatódtak az építkezések, lakóházakat, csűröket, istállókat építenek. Mivel nem kötelező, már nem építenek emeletes házakat.

A gazdasági élet fellendülése, a jobb kereseti lehetőségek hatására nagyot emelkedett az életszínvonal. Idővel keresettekké váltak olyan árucikkek, amelyekre azelőtt szinte egyáltalán nem volt szüksége a falunak, mint változatos élelmiszercikkek, ruhafélék, bútorok, háztartási felszerelés, technikai-, pipere és más luxus cikkek. A jó ellátás érdekében kibővítették a kereskedelmi hálózatot. Fontos szerepet játszott a **fogyasztási- és értékesítési szövetkezet hálózata**, kettős szerepével: összefogta az embereket nemcsak mint vásárlókat, hanem mint termelőket és értékesítőket is. Adatok a szövetkezeti hálózatról:

	1962	1965	1980	1995
keresk. egységek	9	10	11	14
amiből állami	-	-	-	-
szövetkezeti	9	10	11	3
élelmiszerüzlet	-	-	1	4
más üzlet	-	-	1	10
kereskedelmi komplexum	-	1	1	-
vegyes üzlet	5	4	3	4
büfé, bodega	3	3	3	3
cukrászda	1	2	2	1
iparcikk-üzlet	-	-	-	2

Ha betekintünk az üzlethálózat tevékenységébe az évek során, kitűnik, hogy az italmérésekben elköltött összeg meghaladja az élelmiszer üzletekben elköltött összeg mennyiségét. A könyvvásárlásra költött összeg minimális, egy főre alig jut egy-két könyv.

Panit gazdasági, társadalmi és kulturális életének fejlődésében nagy szerepet játszott a helyi államhatalmi szerv, a **jegyzőség, néptanács és polgármesteri hivatal**, amely a képviselőkön keresztül mozgósította a

[Erdélyi Magyar Adatbank]

lakosságot a falu előtt álló feladatok teljesítésére. A jó községgazdálkodási tevékenység, melynek bizonyítéka az utak és hidak megfelelő karbantartása, a középületek fejlesztése és a község esztétikai arculatának javítása, a falut az élenjáró községek sorába emelte. A jól végzett munka jutalmaként 1978-ban Panit III. díjat nyert a megyei községek közötti hazafias versenyben. Ebben a munkában említést érdemelnek az elnökök és jegyzők, akik a II. világháború után töltötték be ezeket a hivatalokat:

bírók: Kovács Sándor, Barabási Antal, Cozma János, Bartha Sándor, Sikó Ferenc, 1948-ig;

elnökök: Barabási János, 1949-50
Sztralka Károly, 1951-54
Jánosi Sándor, 1954-57
Faragó Mihály, 1957-59
Gáll János, 1959-63
Sikó Zoltán, 1964-65
Barabási D. József, 1966-68
Zöld István, 1968-69
Nagy Sándor, 1969-73
Kövecsi Mózes, 1973-77
Bartos István, 1977-82
Muresán György, 1982-83
Ördög András, 1983-89
Bodó Csaba, 1990-92
Bodó Sándor, 1993-96
Bartha Mihály, 1996- ;

jegyzők és titkárok: Csomos Pál és Kovács Géza, 1945-50
Fridrich János, 1950-52
Szalánczi Zsigmond, 1953-56
Nagy Albert, 1957-75
Varga Ferenc, 1975-91
Székely Irma, 1991-

A gazdasági élet serkentését számos állami segítség is befolyásolta: az istállók építéséhez nagy összegű állami kölcsönt lehetett felvenni, a kövesdi patak szabályozását és kimélyítését 1980-81-ben állami alapokból végezték. Panit község költségvetésében nagy szerepe volt az állami szubvenciónak, amelyek az évi költségvetés több mint 60%-át tették ki.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VII.6. Gazdasági helyzet a '89-es események után

1990-ben megkezdődött a földek egyéni tulajdonba vétele, a magángazdálkodás újraszerveződése. Mindez nem ment könnyen, mivel sok gazda földje, részben vagy egészben, a gyümölcsösök vagy az állami gazdaságok területein voltak. .

A felső gyümölcsös területének tulajdonosai, Bíró Sándor kezdeményezésére, önhatalmúlag lefoglalták és használatba vették saját területeiket, és mivel tulajdonjogukat telekkönyvi kivonatokkal igazolták, az ellenük indított pert megnyerték. Az alsó rész – ami ma is működő állami egység – területeinek tulajdonosai nem kapták vissza földjeiket, részvényesekké váltak, és minden hektár után évente 600 kg búzát, vagy annak pénzbeli értékét kapják.

A volt kollektív gazdaság ingatlanait árveréssel értékesítették. Így került a bergenyei Barabási László tulajdonába a gazdaság székháza, a gabonaraktár, a vegyi anyagok raktára és a garázsok egy hektárnyi területtel együtt, Nagy Tibor paniti lakos tulajdonába két istálló, Sikó László és Nagy Mihály tulajdonába egy-egy istálló. A gépállomás paniti brigádjának székháza, a műhelyek, a gépszínek hat traktorral és a hozzájuk tartozó mezőgazdasági gépekkel együtt egy, panitiakból álló kft. tulajdonában van.

Sajnos, hogy a felső gyümölcsös átvételekor a kerítéseket a panitiak lebontották, és a nagy értékű épületeket is széthordták, amibe a szomszéd falusiak is besegítettek.

Az állatok elosztása után a gazdák ismét életre keltették a régi hagyományos jó és eredményes állattartást. A tej árának állandó emelkedése ösztönzőleg hat a termelés fokozására. Az állatlétszám gyarapodása olyan jelentős, hogy eléri az 1938-as évi szintet. Még a kevés földdel rendelkező gazdák is tartanak egy-két tehenet. Az állatállomány a községhez tartozó falvakban is jelentős. Ennek igazolására szolgálnak az alábbi, 1995-ös adatok:

Állatfajta	Község	Csak Panit
szarvasmarha	1530	653
ebből tejelő tehén	919	500
vemhes üsző	90	47
ökör	4	-
bikaborjú	163	13
üszőborjú	354	93
juh	3000	1100
kecske	50	24
disznó	1950	540
ló	340	175

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az utóbbi években fokozódott a cukorrépa, a dohány és a napraforgó termesztése.

Jelenleg Paniton egy ipari termelő egység működik, Nagy Tibor fafeldolgozó műhelye, ahol gáter működik, és épületasztalossági kellékeket gyártanak. Ezenkívül van még néhány kisebb asztalos- és kovácsműhely és cipészet, kielégítve a helyi és környékbeli igényeket.

Kezdeményezések történtek a külföldi tőke bevonására: asztalos-műhely (Barabási László és egy magyarországi partner), tejfeldolgozó üzem (Bartha Márton és egy holland partner) és vágócsirke-nevelő egység.

Jelenleg a panitiak minden erejükkel gépek beszerzésére törekszenek, hogy a munkálatok elvégzésében ne legyenek fennakadások. Már most tulajdonukban van több mint 100 személygépkocsi, 60 különböző erejű traktor, majdnem ugyanannyi ekével és tárcsával, 15 kombájn, 6 teherautó, 8 kisteherautó, 25 utánfutó, 8 kaszálógép, 16 vetőgép. A gépek száma szinte hétről hétre növekszik.

A használt földterületek helyzete a következő:

összföldterület	2041 ha
ebből szántó	1634 ha
legelő	25 ha
kaszáló	38 ha
szőlő	14 ha
gyümölcsös	185 ha
állami gyümölcsös	120 ha
állami gazdaságban	25 ha

1994. dec. 18-án újraalakították a **Gazdakört** 10 taggal, amelyik felvette a paniti születésű Gáspár József, a volt Székely Földműves iskola igazgatójának nevét, aki 1927-ben bekövetkezett haláláig sokat tett a gazdakörök felvirágoztatásáért. A választmány tagjai: Barabási Zoltán elnök, ifj. Bartha Márton tiszteletbeli elnök, Kovács Kálmán alelnök, ifj. Bartha Mihály pénzügyi felelős, Nagy András, ifj. Pete Zoltán, Bartha Endre, ifj. Barabási Sándor, Kovács Béla, Gál Béla tagok. 1996-ra a tagok száma 36-ra növekedett. Tiszteletbeli taggá választották a 96 éves Zajzon Jenőt és Kovács Bélát.

Az új Gazdakör hatékony működéséért sokat tesz ifj. Bartha Márton, aki egy 1993-ban alakult osztrák-román mezőgazdasági alapítvány alelnöki tisztségét is betölti. Ez az alapítvány minden év februárjában háromhetes időtartamú gazdasági tanfolyamot tart Erdély falvaiban, osztrák előadók részvételével. A németül előadott anyagot román és magyar nyelvre tolmácsok fordítják. Ilyen tanfolyamokat tartottak már Illyefalván, Nagykárolyban, Erdőcsinádon, Perecsényen (Szatmár). Ezeken a tanfolyamokon 15 paniti hallgató is részt vett. Az alapítvány támogatásával 1995-től három 8 osztályt végzett paniti fiatal öt éves ingyenes képzésben részesül Ausztriában. A tanfolyam elvégzése után egyetemen képezhetik magukat tovább, vagy

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hazajönnek, és részt vesznek a téli tanfolyamok vezetésében. Az alapítvány tanulmányutakat is szervez a paniti új gazdák számára. Jelenleg a gazdasági tanfolyamokat magyar nyelven tartják. Az alapítvány befolyásos tagjainak segítségével a Gazdakör kapott 1 kombájnt, 1 vetőgépet, 1 burgonyapergetőt, 4 ekét, 1 kultivátort, 1 ipari vízszivattyút. Sajnálatos módon, a szállítási költségek fedezésére, a kombájnon és a vízszivattyún kívül a többi gépet értékesíteni kellett.

A megújult Gazdakör előtt igen komoly feladatok állnak. A haladó hagyományokat megtartva, az új és sajátos paniti körülmények között, biztosítania kell egy olyan mennyiségi és minőségi termelést a piacgazdaság körülményei között, ami nem a falu polarizációjához, hanem általános gazdasági felemelkedéséhez, megerősödéséhez vezet. Ha ezt megvalósítja, olyan szép lesz a jövője, mint amilyen szép a múltja volt.

Az újonnan megalakított Gazdakör tagjai, 1996-ban

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VII.7. A község társadalmi-kulturális életének alakulása 1945-től napjainkig

A háború után, a politikai élet kibontakozásával és a gazdasági élet fellendülésével párhuzamosan, ha nem is zökkenőmentesen, de megindul a szociális-kulturális élet Paniton is. Mivel megszűnt a földvásárlás, a jövedelmek egy részét szociális és kulturális célokra fordíthatták. A befektetések most már a lakást, belső berendezést, kényelmet, divatos öltözködést, a gyermekek taníttatását célozták. Ugyanakkor kialakult az emberek nagy többségében egy passzív magatartás a közösségi élettel és érdekekkel szemben.

VII.8. Az iskola

A nevelés leghatékonyabb eszköze továbbra is a tanintézet maradt, amelynek Paniton és a falvakban mély hagyományai voltak.

1944 után, a magyar nyelvű oktatás biztosításával, fellendült az oktatás és nevelés színvonala és hatékonysága. A tanulók a magyar anyanyelvük mellett szívesen tanulják a román nyelvet is, tudván, hogy az állam nyelvének ismerete mindenkire nézve kötelező. Ebben az időszakban Paniton, Kövesden, Bergenyében és Szentiványon I.-IV. osztályos román tagozatok is működnek, a gyermeklétszám gyarapodásával, a bergenyei I.-VIII. osztályos tagozattá nőtte ki magát. A paniti román tagozat 1980-ban a gyermeklétszám hiánya miatt megszűnt, a román tanítónőt áthelyezték a paniti magyar tagozatra.

Az 1948-as tanügyi reform elhatárolta az iskolát az egyházaktól, kizárta a valláserkölcsi nevelést a tanintézetekből és helyette kötelezővé tette a tanulóknak dialektikus és történelmi materializmus szellemben való nevelését. Létrejöttek a hét osztályos általános iskolák, elemi és gimnáziumi tagozattal. Kezdetben országos szinten is káderhiány volt, ezért a gimnáziumi katedrákat sokszor tanítók foglalták el, de azért eredményes volt az oktatás. Az első egyetemet végzett káder Bíró Emma, matematika szakos tanárnő volt.

Szentivány és Bergenye V.-VII. osztályos tanulói Panitba jártak iskolába, ahol számukra egy jól felszerelt és szervezett bentlakás működött megfelelő személyzettel, akiket a költségvetésből fizettek. 1951-52-es tanévben pl. a bentlakásnak 36 lakója volt, 22 fiú és 14 leány.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az 1951-52-es iskolai évben a paniti hét osztályos iskolába beírt tanulók száma összesen 301, ezekből:

I. osztály	51 tanuló
II.	53
III.	40
IV.	35
V.	50
VI.	38
VII.	34

A fentiekből kitűnik, hogy a magas tanulólétszám miatt egyes osztályok párhuzamosan működtek, ami nagyobb létszámú tantestületet feltételezett, Ebben az időben egészen 1965-ig Farkas Domokos látta el az iskola igazgatói teendőit.

Az írástudatlanság felszámolásának problémája, ami máshol annyi nehézséget okozott, Paniton könnyen megoldódott, mivel az 1951. szeptember 23-i összeírás szerint csak 28 analfabétát tartottak nyilván. A környező falvakban ennél lényegesen rosszabb volt a helyzet.

A kollektivizálás befejezése után a kötelező általános oktatás tartama 8 év lett, 1970-től pedig 10 év. 1972-91 között folyamatosan működött Paniton a X. osztályos iskola.

Paniton és a hozzátartozó falvakban folyamatos volt az óvodai oktatás ebben az időszakban.

A tanintézetek helyzete községi szinten a következőképpen alakult:

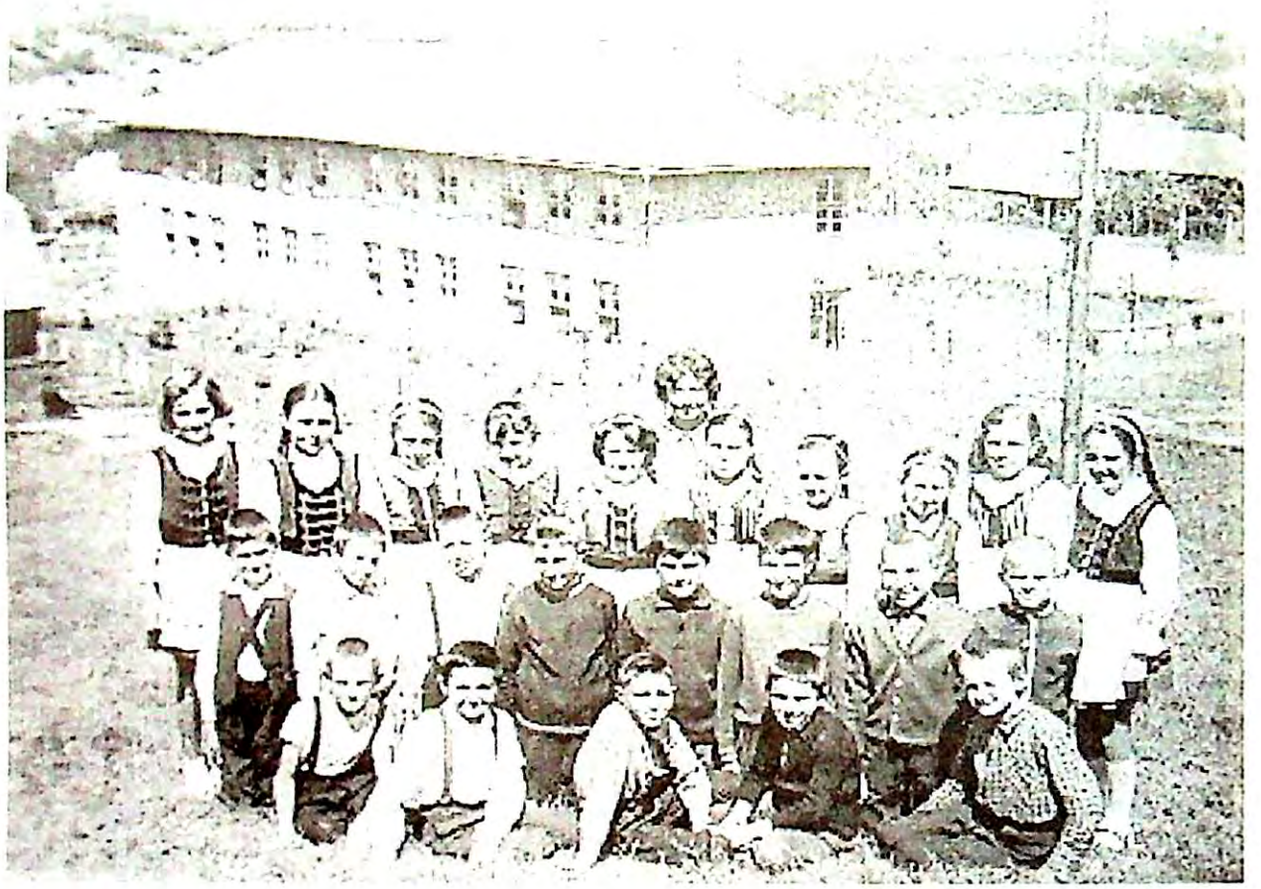
	1962	1965	1980	1995
Iskolahálózat				
óvoda	2	3	4	5
8 oszt. iskola	3	4	3	4
10 oszt. iskola	-	-	1	-
Tanulók létszáma				
óvodákban	273	289	305	327
iskolákban	647	738	965	550
Tanügyi káderek				
óvónő	9	10	10	12
tanító	18	19	20	18
tanár	25	32	37	43
mester	-	1	3	-
Anyagi alapok				
óvodai termek	9	10	10	12
iskolai tanterem	20	28	36	42
laboratórium	-	2	4	2

[Erdélyi Magyar Adatbank]

műhely	-	1	3	2
kabinet	-	-	4	4
iskolai könyvtár	1	1	2	1
Ösztöndíjas tanuló	-	21	13	10

A 60-as évektől a tanulók létszáma állandóan nőtt, így biztosítva volt a nyolc osztályos iskolák fennállása Kövesden, Szentiványon és Bergenyében pedig román nyelvű osztályok is működtek. Idővel bővíteni kellett 2 tanteremmel a kövesdi iskolát, Szentiványon pedig új iskolaépületre volt szükség, Bergenyében pedig átalakítási munkálatokat végeztek.

1968-ban Paniton befejeződött egy 9 tantermes emeletes iskola építése, majd 1977-78-ban ezt megtoldták még 8 tanteremmel és 2 műhellyel, és elkezdték a tornaterem építését is.

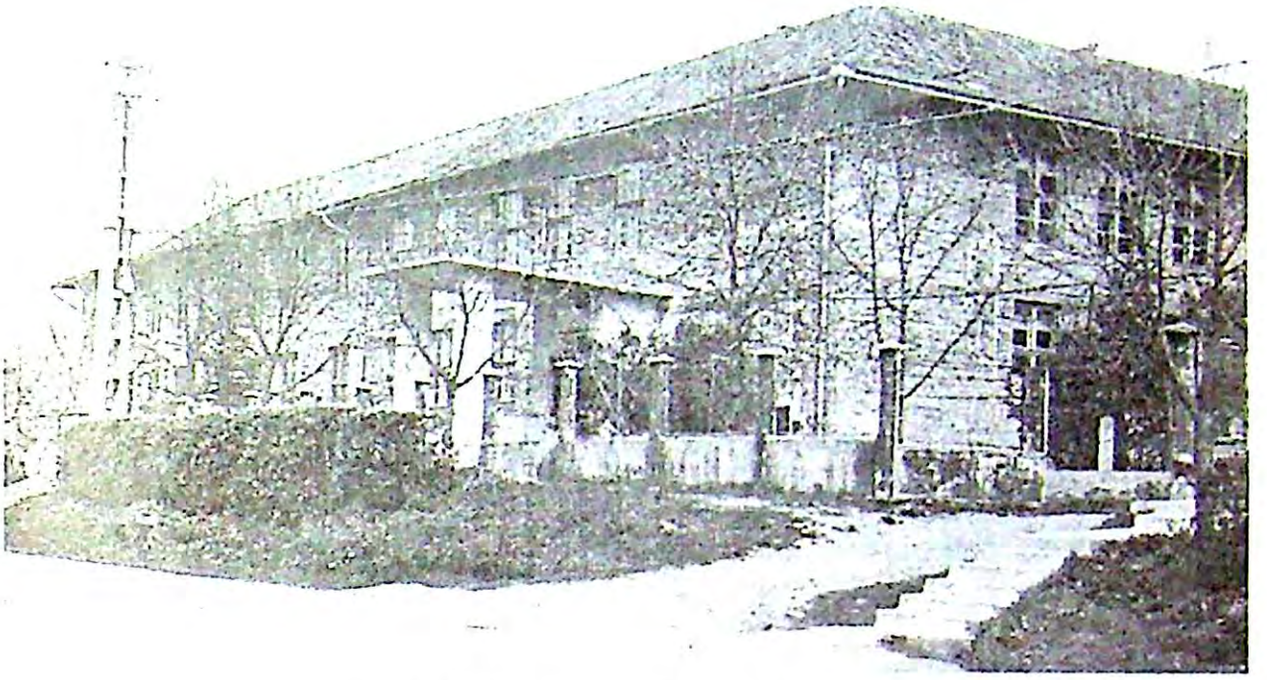

Az új iskola régi szárnya. Előtérben egy osztály tanulói

Az új iskola építésével kapcsolatban megjegyezzük, hogy a telekvásárlás és a költségvetés elkészítése 1959-ben kezdődtek (a telek Mezei Farkas Sándoré volt, s meg kellett oldani a kisajátítással járó összes kérdést). A polgári bizottság elnöke Borbély Albert (Csereközi), titkára Nagy Albert volt. A

[Erdélyi Magyar Adatbank]

téglát a bergenyei állomásról, követ, homokot a Marosról az emberek fogatokkal és a kollektív gazdaság járműveivel hordták Panitba. A munka jó menetele végett, a lakossággal megegyezve, egy 12 tagú kőműves-csoportot fogadtak, akiknek a fizetésére minden kollektivista család 3 munkanapot dolgozott, a nem kollektív tagok 300 lejt fizettek. A munkálatok '64-ben kezdődtek és '68-ban fejeződtek be.

Az új iskola vakolatlan épülete

1975 után a falvakban a gyermeklétszám rohamosan csökkent, úgyhogy 1976-tól a kövesdi V. osztály felszámolásával megkezdődött az iskolának, mint 8 osztályos egységnek a megszüntetése. Ugyanez történt '80-ban a bergenyei magyar tagozattal; az itteni magyar gyermekek vagy román tagozatra iratkoztak, vagy elmentek a város valamelyik iskolájába. A kövesdi tanulók viszont, mivel a közlekedés alkalmasabb, a paniti iskolába jártak, a harczóiakkal együtt, biztosítva ezáltal, hogy a paniti iskolában párhuzamos osztályokban folyhatott a tanítás az V.-VIII. évfolyamokon. Sajnos, hogy az autóbuszok gyatra közlekedése miatt a gyerekek sok időt és energiát pocsékoltak el, s emiatt gyengültek a tanulmányi eredmények.

Az 1982-es adatokat elemezve kitűnik, hogy az I.-IV. osztályban tanulók 30-40%-a 9-en felüli átlagos osztályzatot ért el, a gyenge tanulók száma pedig elenyésző (7-8%). Az V.-VIII. osztályos tanulóknál a 9-en felüli átlagot már csak ketten-hárman érték el, és 10-12-re növekedett a gyenge tanulók száma. A IX.-X. osztályban a helyzet még rosszabb volt.

1970-től kezdődően nagy hangsúlyt fektettek az iskolaműhelyek felszerelésére, annak érdekében, hogy a munkára való nevelést, a tanulók

[Erdélyi Magyar Adatbank]

szakmai felkészítését kellőképpen biztosíthassák. Az iskola jól felszerelt lakatosműhelyt rendezett be, ahol a tanulók a mesterség alapfogásainak elsajátítása mellett évi 25000 lej pénzjövedelmet is termeltek. Az asztalosműhely felszerelése is megfelelt a követelményeknek, és az itt folyó munka hozzájárult évi 10000 lejjel az iskola pénzalapjainak gyarapításához. A VII.-VIII. osztályos leányok számára varróműhelyt rendeztek be 12 háztartási varrógéppel, ahol évente kb. 15000 lejt termeltek, tornaszőnyegek varrásával. A műhelyekben elvégezték az iskola felszerelésének karbantartását is.

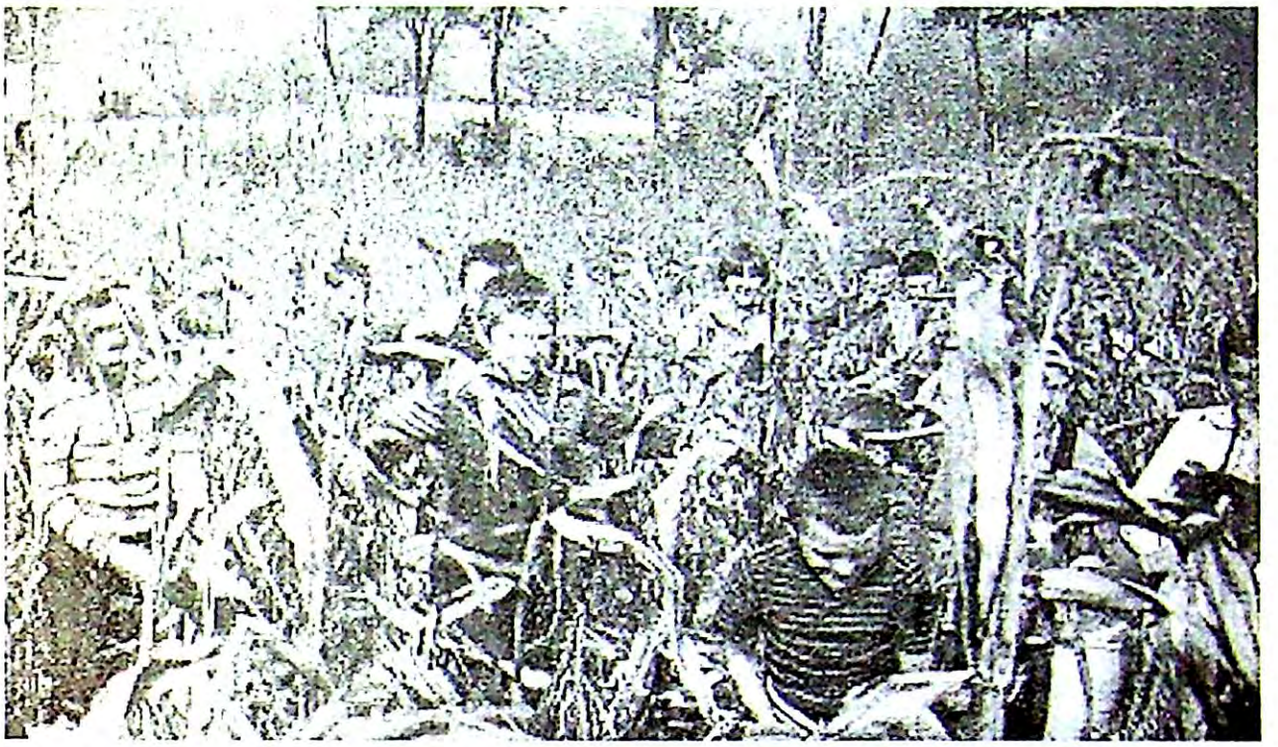
Az iskolamühelyben

Mezőgazdasági gyakorlat a gyümölcsösben

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az V.-VIII. osztályos tanulók a mezőgazdasági gyakorlatokat egy majdnem 2 ha területű iskolakertben végezték, ahol szintén megvalósítottak 6-7000 lejes jövedelmet, és a tanulók jártasságot szereztek a mezőgazdasági munkában is. Az iskolakert jövedelmének 30 %-át, valamint a műhelyek egész jövedelmét tanfelszerelések vásárlására fordították.

Mezőgazdasági gyakorlat

1974-ben aszfaltozott sportpályával gazdagodott az iskola. Az évek folyamán a 8 osztályt végzett tanulók nagy hányada az iparba került, és csak kis része a mezőgazdaságba. Az 1980-as években ez az arány javult, mert a tanulók 10-12%-a mezőgazdasági líceumba vagy mezőgépészetre iratkozott. A következő adatok beszédesen szemléltetik a tanulók szakmaválasztását:

1965-től '74-ig 8 osztályt végzett 336 tanuló. Továbbtanult 331, ebből:

- elméleti líceumban 46
- szaklíceumban 72
- szakmai iskolában 48
- általános iskola IX.-X. oszt. 97
- munkahelyi szakmai képzés 68

1974-től '82-ig 8 osztályt végzett 519 tanuló. Mindenki tovább tanult. Ebből:

- elméleti líceumban 27
- szaklíceumban 105
- szakmai iskolában 31
- általános iskola IX.-X. oszt. 247

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Az új iskola sportpályája, 1982-ben

- munkahelyi szakmai képzés 109

A fent említett tanulók elhelyezkedése a nemzetgazdaság különböző területein a következőképpen alakult:

- ipar és szállítás 605
- kereskedelem 37
- mezőgazdaság 104
- tanügy, kultúra 21
- más 88

A háború utáni években fokozatosan nőtt a felsőoktatásban résztvevők száma. 1982-ig számuk a következőképpen alakult:

- mérnök 6
- almérnök 3
- közgazdász 3
- tanár és tanító 20
- lelkipásztor 1
- egészségügyi középkáder 6

Sajnálatos módon ezek közül csak 5 tanító-tanár és 1 egészségügyi káder került vissza a faluba.

1982-ben egyetemen tanult 9 paniti ifjú, ebből almérnökin 4, mérnökin 3 és tanárin 2.

Az iskolában végzett oktató-nevelő tevékenység keretében az állam-vezetés nagy szerepet szánt az ifjúsági szervezeteknek. A haza sólymai óvódás kórtól II. osztályig, a pionírszervezet III.-tól VII.-ig, a KISZ pedig VIII.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

osztálytól kezdődően a Kommunista Párt irányításával a tanítók és tanárok közvetlen bevonásával, a szervezeti szabályzat alapján tevékenykedtek.

A gyermek- és ifjúsági szervezeteknek nagy szerepet szántak az "új ember" kialakításának folyamatában. Ennek a szocialista embertípusnak az erkölcsi arculatát a párt iránti feltétlen odaadás, a közért való munkálkodás, a munkában való élenjárás és az imperializmussal szembeni kérlelhetetlen harcos szellem jellemezte volna, a jó szakmai felkészültséget pedig a "tudományos" materialista szemlélet, a munkában való önzetlen odaadás.

Kiránduláson

E szervezetek létrehozásának első szakaszában még volt valami varázsa a tagfelvételeknek, mivel csak a jó tanulmányi eredményű és példás magaviseletű tanulókat vették fel, akik számára elismerést jelentett az, hogy megkaphatták a pionír-nyakkendőt és az ünnepélyeken és összejöveteleken viselhették. Ennek az volt a hátránya, hogy a gyengébben tanulók végül nem is törekedtek jobb eredmények elérésére, így az osztályközösségekben szakadás állott be. Éveken keresztül a pionírszervezetek feladata lett, hogy foglalkozzanak a gyengébb tanulókkal, hogy ezek is tagokká válhassanak. A párt és kormány meggyőződése volt, hogy a szocializmusban a határozatok és rendeletek maradéktalanul megvalósulnak, így hát egy idő után az "új ember" is valósággá vált és az ifjúsági szervezetekbe mindenki bekerült. Így

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ezek a szervezetek is, mint minden a szocialista rendszerben, elvesztették vonzerejüket, csökkent az érdeklődés irántuk, sőt, egy idő után már valósággal terhessé váltak a tanulók számára. A hatalom ennek "gyógyítására" elrendelte, hogy a pionír nyakkendőt állandóan hordják a tanulók. Ennek az eredménye az lett, hogy a gyermekek úgy megunták ezt a viseletet, hogy miután reggel feltették és bemutatták a felelősöknek, levették és eldugták az ingük alá, hogy ne látszódjon. A pionírújság vagy az Ifjúmunkás előfizetések egyre nehezebben mentek, s a tanároknak minden évharmad elején komoly gondot okozott a pénz begyűjtése. Azért erőltették az előfizetések fenntartását, hogy a hatalomnak ne legyen oka a magyar nyelvű sajtótermékek beszüntetésére.

Mindemellett a szervezeti életnek pozitív oldalai is voltak, serkentette a tanulók kulturális, tudományos- művészeti és hazafias tevékenységét. A hazaszeretetre való nevelés keretében kirándulásokat, expedíciókat, gyűjtőutakat szerveztek, ezek támogatására pénzbeli támogatást is kaptak a központi szervektől. Paniton is hatékony iskolán kívüli tevékenység bontakozott ki, amely megpezsdítette az osztályközösségek életét, s olyan pénzalapok előteremtését eredményezte, amelyeket fel lehetett használni a vakációs tevékenységek lebonyolítására.

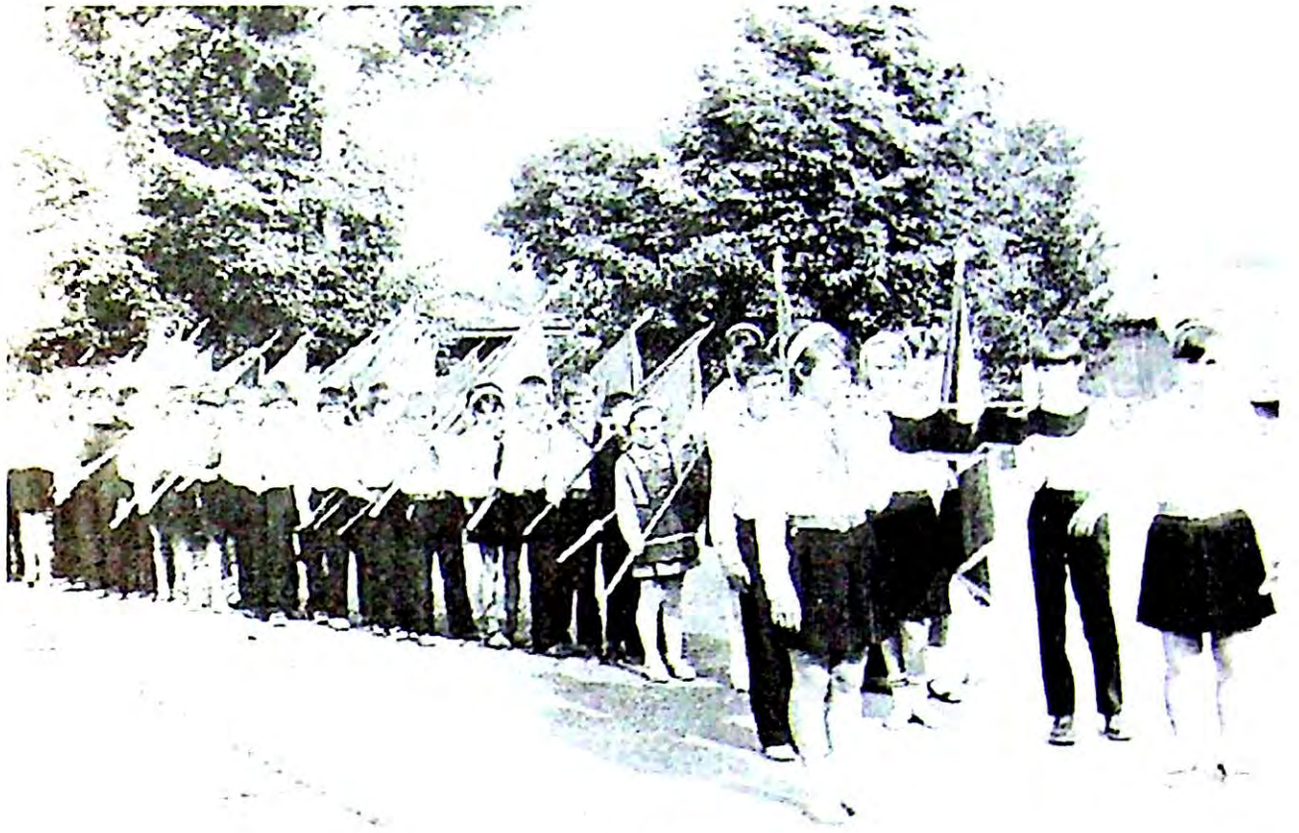

Az iskola énekkara, Balás Erzsébet tanárnő vezetésével

A különböző kultúrfesztiválokon a paniti pionírkórus Balás Erzsébet tanárnő vezetésével 1974-, 1975-, 1977-ben a területi szakaszon I., 1979-ben a megyei szakaszon III. díjat nyert. A tánccsoport ugyanebben az évben I. díjat nyert a megyében.

A pionír szervezet vezetésében komoly szerepe volt Ruja Rozália tanárnőnek, aki egy gyermekközpontú, a nevelésben gyümölcsöző, humánus tevékenységgé alakította a szervezeti életet.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Vonuló pionírok

Az iskola tanulói, az I. osztályostól a X. osztályosig, számos sikeres előadást tartottak a kultúrotthonban, a gyermekek és szülők lelki épülésére egyaránt.

1989-ig számos országjáró kirándulást, expedíciókat és didaktikai kirándulásokat szerveztek Balás Árpád, Major Levente, Konrád Béla tanárok vezetésével. Ezek alkalmával számos értékes szemléltető anyagot is gyűjtöttek, gazdagítva az iskola szertárait.

Így az ifjúsági- és gyermekszervezetek legális keretet teremtettek egy sor olyan tevékenység megszervezésére, amikre másképp, azokban az időkben, mikor súlyosbodott az elnyomás ellenünk, alig lett volna mód. Ezeket a lehetőségeket, amelyek alkalmat adtak hagyományaink ápolására is – amire nagy szükségük volt a panitiaknak – nagy hiba lett volna elszalasztani. 1975-ben a János vitéz előadása alkalmával a VI. osztályos Borbély István nagyapja azt mondta: -Ha százszor bemutatják, mind a százszor eljövök. Ez a hozzáállás példa értékű a panitiak részéről, akik szomjazták a szép magyar szót, az értelmes beszédet, szép és nemes példákat, amelyek mind az összetartozás érzetét erősítették és biztatást nyújtottak egy szebb holnap reményéhez.

A II. világháború után az iskolaigazgatói teendőket a következők látták el:

1948-ig Kádár Márton, aki közben tanfelügyelő is volt;

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1965-ig Farkas Domokos, akinek idejében jól működő bentlakása volt az iskolának;

1980-ig Bodó Sándor, aki nagyon sokat tett azért, hogy tevékenysége idején az új, emeletes iskola és a sportpálya megépüljön, és megoldódjon az egy váltásban történő tanítás;

1989-ig Adorjáni Zoltán, aki az iskola új szárnyának földgázzal való fűtését, az udvar rendezését és bekerítését oldotta meg;

1989. júl.-1990. febr. Ruja Rozália

1990. febr.-1990. okt. Deák János, aki az egyéves tevékenysége alatt kiépítette a jóbaráti kapcsolatot a magyarországi Tiszakeszi község iskolájával;

1990. okt.-től napjainkig ismét Adorjáni Zoltán igazgatja az iskolát.

Az 1982-ben működő, az iskola történetében a legnagyobb számú tantestület tagjai:

- óvónők: Adorjáni Gizella igazgató, Nagy Ilona, Gáll Jolán, Kozma Piroska
- tanítók: Nagy Albert, Nagy Zsuzsa, Borbély Ilona, Borbély Gergely, Bodó Ilona, Keresztes Ida, Sikó Gyula
- tanárok: - román nyelv: Boross János, Orbán Erzsébet, Ruja Rozália
  - magyar nyelv: Szász Anna, Bodó Sándor
  - idegen nyelv: Máthé Aranka
  - történelem: Barát Árpád
  - matematika: Ferenczi Lajos, Adorjáni Zoltán, Keresztes András
  - fizika, kémia: Bíró László, Nagy Sándor
  - földrajz: Balás Árpád
  - biológia, mezőgazd.: Bereczki Gergely, Konrád Béla
  - testnevelés: Laurenţiu Eleonora
  - ének: Balás Erzsébet
  - műhelymester: Orbán János, Major Levente

A tantestület minden tagja a szakjának megfelelő képesítéssel rendelkezett, hosszú és alapos pedagógiai gyakorlatának gyümölcsei nem maradtak el. A 30 paniti káder közül 6-nak I. fokozati vizsgája, 9-nek pedig II. fokozati vizsgája volt.

A tantestület egyes tagjainak didaktikai és tudományos tevékenysége megérdemli, hogy említést tegyünk róla:

Balás Árpád - aki egész tanári tevékenységét Paniton töltötte, habár lehetősége lett volna városi iskolába tanítani. Több tudományos értékű munkának társszerzője: Földrajzi Kislexikon (Madarász Antal, volt paniti tanárral és Tulogdi János egyetemi adjunktussal együtt); Cunoştinţe despre mediu (Környezetismeret); Marosvásárhelyi útikalauz (Fodor Sándorral közösen).

Balás Erzsébet - aki egész tanári tevékenysége alatt hű maradt Panithoz. Az iskola énekkarát példásan vezeti, számos megyei és országos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

versenyen jó eredménnyel szerepelnek és a marosvásárhelyi rádióban való gyakori szerepeltetésükkel ismertté tette a paniti dalosokat. Emellett a rádió állandó népdalénekese. Szélyes Sándorral közösen megjelentettek egy szép magyar népdalokat tartalmazó Electrecord lemezt, amely nagy sikernek örvend a nótakedvelők körében.

Major Levente - aki felszerelte a matematika-kabinetet és ellátta a tantermeket hangosbemondókkal.

Konrád Béla - aki az iskola herbáriumába rendszerezte Panit és környéke flóráját (a herbárium bármikor hozzáférhető a diákok számára) és a biológia szertárt felszerelte saját maga és diákjai által gyűjtött szemléltető anyaggal, amit követendő példaként emlegettek a megyei tanügyi szervek. 1982-ben megírta Mezőpanit monográfiáját első változatban.

Sikó Gyula - aki a volt iskolakert gyümölcstermesztési részlegét telepítette a '60-as évek közepétől.

Bereczki Gergely - aki a '70-es évek közepétől vezette az iskolakertet olyan szinten, hogy több megyei biológia szakos tanári találkozón mutatták be követendő példaként.

A '80-as évek közepe táján újabb veszélyek jelentkeztek a magyar nyelvű oktatás terén, mivel gazdasági megfontolásokból csökkentették a magyar nyelvű tankönyvek kiadását. Ugyanakkor a minimálisra csökkent a magyar anyanyelvű káderek képzése és román anyanyelvű tanárokat és tanítókat neveztek ki hivatalból, akik egyáltalán nem tudtak magyarul. Erdélyszerte több iskolaigazgatót, akik bírálni merték ezt a nacionalista káderpolitikát, elbocsátottak.

Jellemző a Regátból Panitba helyezett fizikaszakos tanárnő esete, aki a fizikát mostantól románul tanuló diákok nyelvi nehézségeit egyszerűen kigúnyolta. Mindezek ellenére a tanár kollegák emberségesen bántak vele, 1989 után önszántából hagyta el Panitot. Az időközben megszűnt elemi iskola román tagozatának tanítónője is az iskolában maradhatott, a III. osztályosoknak tartva román órákat.

Ezek a jogtiprások állandó konfliktushoz vezettek, mert szülő és tanár egyaránt felháborodott. A jogok keresése a pártnál nem talált meghallgatásra, és ráadásul az iskolát mind gyakrabban látogatták a szekuritáté fürkészve figyelő emberei.

Az iskola és az egyház kapcsolata nagyon jó volt, a kötelező ateista nevelés ellenére, hála a két intézmény vezetőinek. Az iskola a programoknak megfelelően biztosította a tudományok elsajátítását, az egyház pedig a vasárnapi iskolák vezetését, a konfirmációkra való felkészítést, az egyházi ünnepek megszervezését és a felnövő generációk bevonását az egyházi életbe. Az esetleges "ütközéseket" a különböző rendezvények alkalmával időbeni egyeztetés által mindig meg tudták oldani, s így egyik tevékenység sem gáncsolta a másikat. A két intézmény között végig megmaradt a jó és

[Erdélyi Magyar Adatbank]

emberi viszony, a lelki megrázkódtatástól mindenki mentesült, a nyertes pedig a közösségi élet lett.

A '89-es változás után felszámolódtak az ifjúsági szervezetek, de hiányukat senki nem érezte. Mindazt, amit az iskola a szocializmus éveiben megtett az ifjúságért, és mint a párt jótéteménye szerepelt, most is megteszi, szívvel-lélekkel, a közösség és a jövő érdekében. Az új iskolahálózatban megszűnt a tíz osztályos kötelező oktatás, így a paniti iskola nyolc osztályos lett, miután a meglévő IX. és X. osztályok az 1990-91-es iskolai évvel befejeződtek. A VIII. osztályt végzettek egy része tovább tanul a líceumokban, más része a szakoktatásban folytatja tanulmányait, vagy elhelyezkedik a mezőgazdaságban vagy az iparban.

Az iskola folytatta hagyományos tevékenységeit az új körülmények között is, jó közösségi szellemet teremtvén, s erősítvén az együttműködést a tanári kar, a tanulók és a szülők között. Az 1990-91-es iskolai évben a VI. osztály felújította a János vitéz mesejáték előadását, amelyet többször is bemutattak Paniton, a szülők megelégedésére. Vendégszerepeltek a szomszéd falvakban és Marosvásárhelyen is, a Bolyai líceumban és a szakszervezetek dísztermében. Ezeket az előadásokat a városi diákok ezrei nézték meg, számos tanügyi káder és szülő, akik értékelték a paniti iskolások szép beszédét, énekét és játékát. Az elért sikernek köszönhetően 1992 nyarán a szereplők közül hatan részt vehettek a Békéscsabai Nemzetközi Drámapedagógiai Fesztiválon Szász Anna és Konrád Béla tanárok vezetésével, nevezetesen: Bíró Enikő, Kovács Eszter, Sikó Ildikó, Barabási Attila, Bodó Szabolcs és Máthé-Nagy Kálmán.

A János vitéz bemutatása 1991-ben

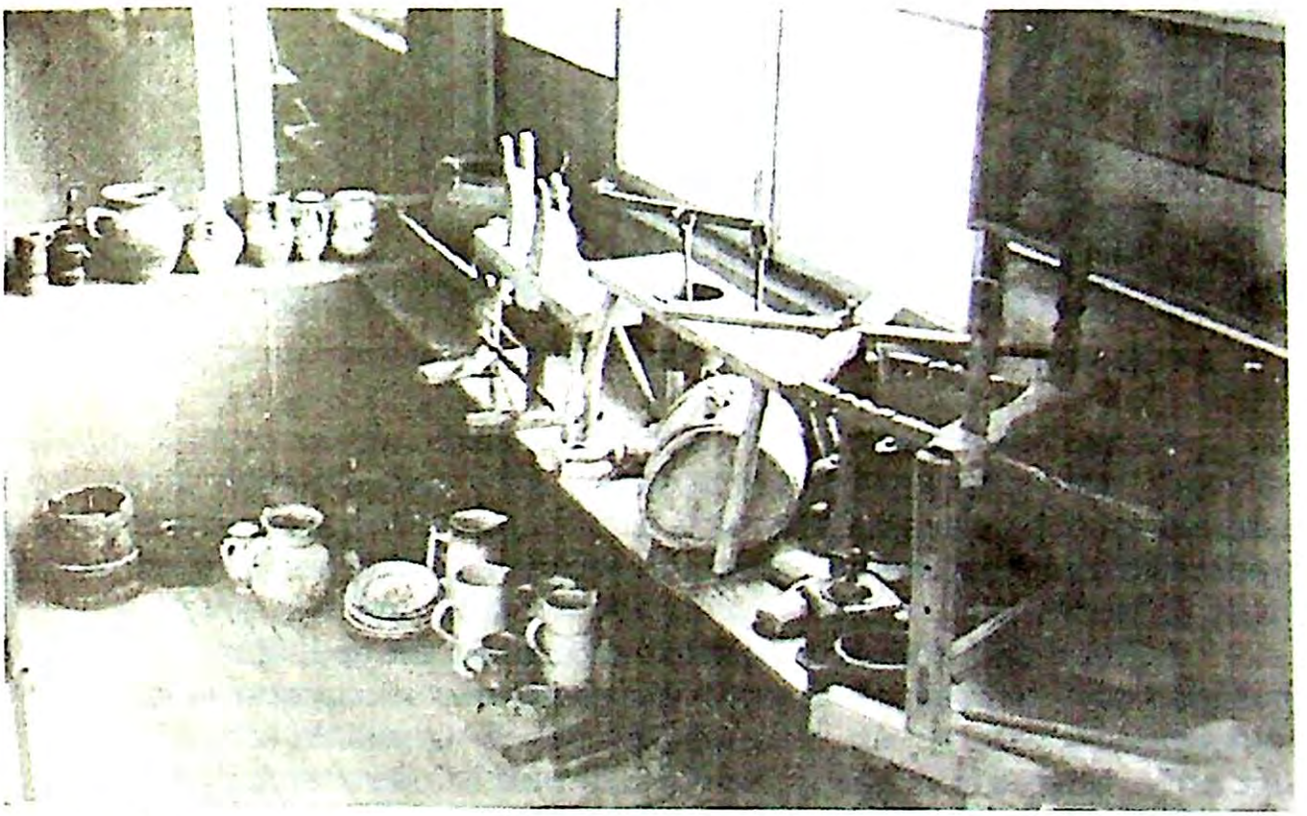
[Erdélyi Magyar Adatbank]

A jószomszédi kapcsolatok kiépítésével a színjátszókat meghívták Tiszakeszi községbe, majd Miskolcon is előadták a János vitézt, a püspöki palota dísztermében. Ezek az előadások hírnevet szereztek a panitiaknak az anyaországban is, és felhívták a figyelmet a határon kívül került magyarság törekvéseire, eredményeire, értékeire.

Az 1989-90-es tanévvel kezdődően változások történtek a tantervekben is. Megszűnt a mezőgazdaságnak, mint tantárgynak az oktatása, és a kollektív gazdaság felbomlásával az iskolakert is visszakerült a régi tulajdonosok birtokába. A műhelygyakorlatok is megszűntek, és a jól felszerelt lakatos-, asztalos- és varróműhelyek kihasználatlanul és oktatók nélkül maradtak.

A valláserkölcsi nevelés ismét tantárgy lett az iskolákban. Az első években a lelkipásztor tartotta a vallásórákat, és gyakori jelenléte az iskolában közelebbi és meghittebb kapcsolatot teremtett az egyház és az iskola között. A fiatal vallástanárok beiktatásával ez a közvetlen kapcsolat megmaradt, és remélhetőleg a vallásoktatás kihatással lesz a tanulók új erkölcsi arculatának kialakításában.

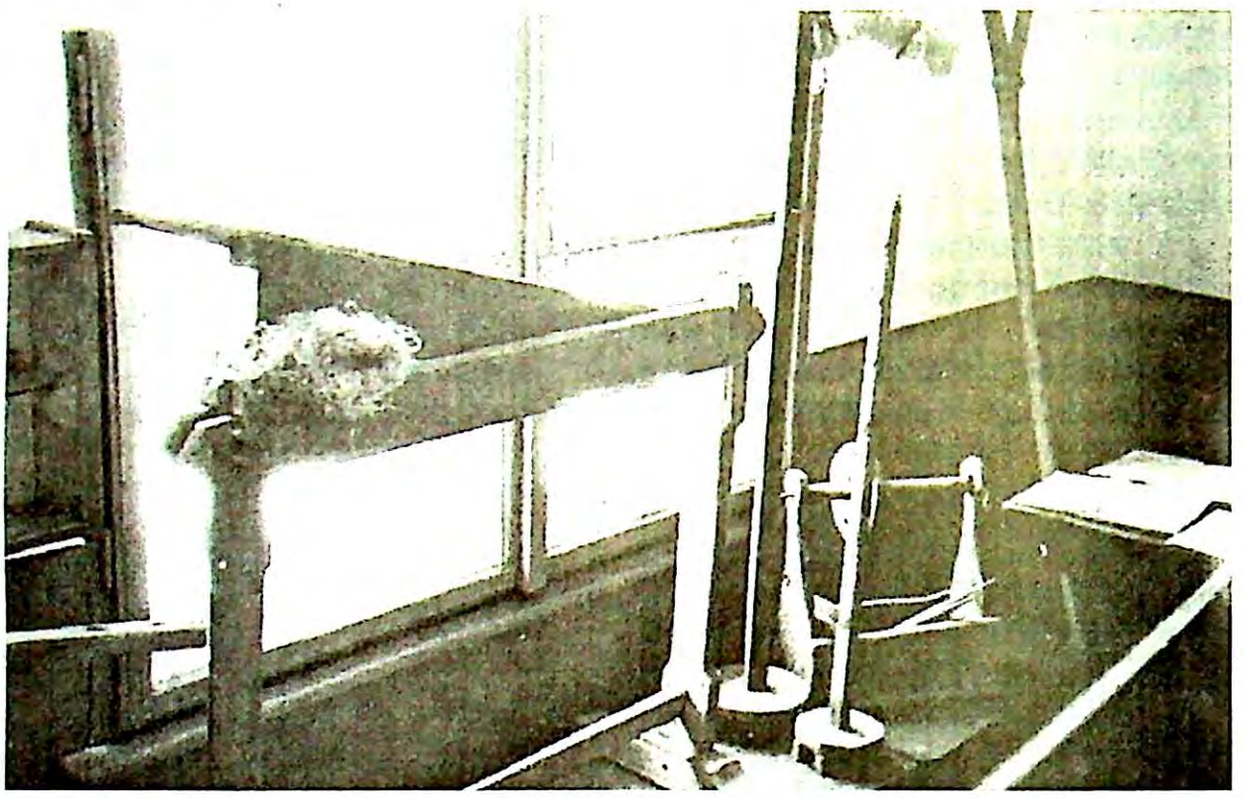
1992 októberében az iskolai oktatás hivatalos kezdetének 300 éves évfordulóját ünnepelte Panit község lakossága. Az egy napos ünnepség, amelyre meghívták a falu népét és elszármazott szülötteit, szép példája volt az egyház és az iskola összefogásának. Az évforduló alkalmával felavatták az iskola egyik osztálytermében létrehozott iskola- és falumúzeumot,

Az újonnan létesített történelmi-etnográfiai iskolamúzeum anyagából: cserépedények a "Barabási gyűjteményből"

[Erdélyi Magyar Adatbank]

amelynek anyagát már évekkel ezelőtt kezdték gyűjteni a tanítók és tanárok, a diákok bevonásával. Itt talált végső és méltó helyet mindaz a tárgyi emlék, amit a régebbi időkből őrzött meg a gondviselés, amit a paniti ember századokon keresztül használt, de az élet modernizációja kezdi kiszorítani a mindennapos használatból. A múzeum anyaga lényegesen gyarapodott 1995-ben, amikor a paniti születésű, Marosvásárhelyen lakó Barabási D. Béla felajánlotta a saját gyűjtéséből származó 153 tárgyat. Reméljük, hogy az elkövetkező évek lelkes és gondos gyűjtői sok minden megmentenek mindazokból a veszendő emlékekből, amik még fellelhetők falunk lakóinak tulajdonában.

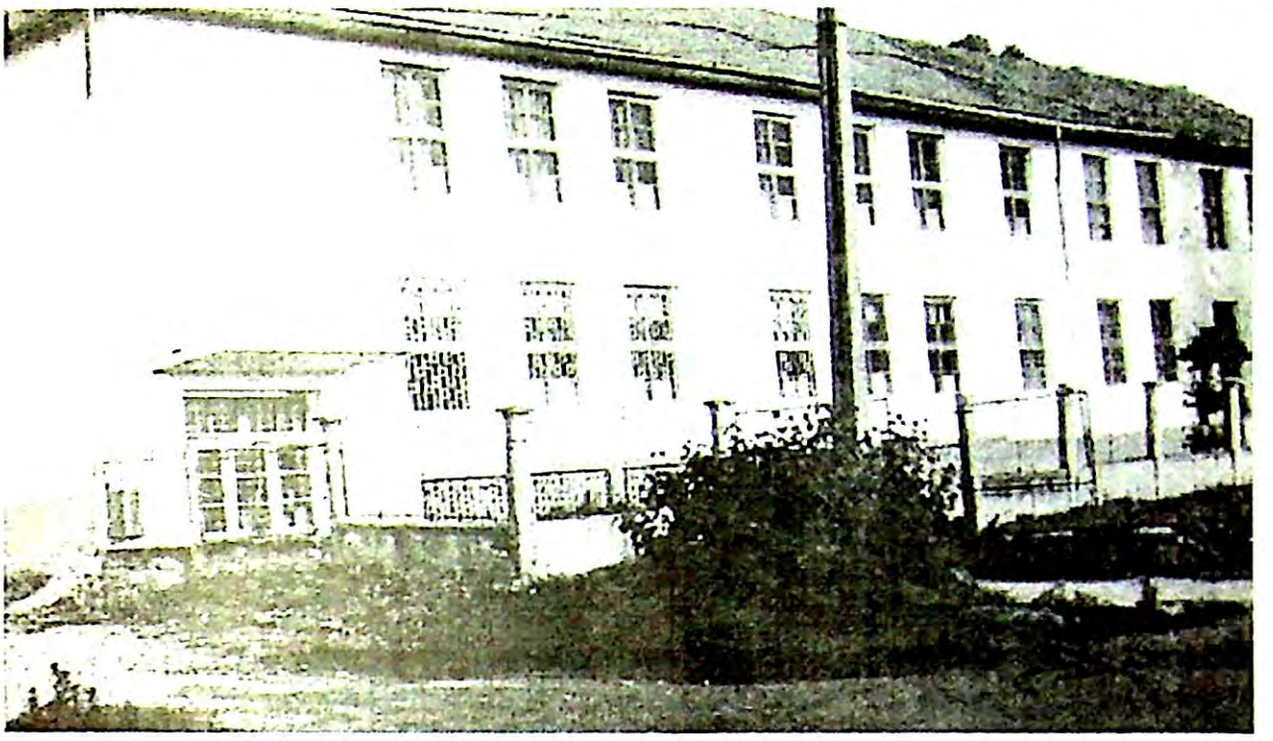

Az újonnan létesített történelmi-etnográfiai iskolamúzeum anyagából

Az 1995-ös évben a megyei tanfelügyelőség nagy összegeket irányított a paniti iskola befejezésére az állami alapokból. A több millió lejes beruházásból befejeződött a tornaterem, az épület teljes külső vakolása, a tetőcserepek átforgatása és a csatornahálózat rendbetétele. Befejeződött egy nagy építkezés, ami 32 évvel ezelőtt, 1964-ben kezdődött.

A 90-es évek után az iskola külföldi barátokra és segítőtársakra is talált, holland baráti társaságok személyében, akik évente egyszer-kétszer meglátogatták az iskolát, és elhozták ajándékaikat, padok asztalok, táblák, írószerek, füzetek formájában. Az ajándékok az iskola, a tanárok és a tanulók munkáját segítették ezekben a szűkös és állandó hiányokkal küszködő években.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

A bevakolt iskola, 1996-ban

Az utóbbi években a tanulók létszáma állandóan csökken, és a két szomszédos faluból ingázó gyermekekkel sem maradhattak fenn a párhuzamos V.-VIII. osztályok. Csökken a tanítók és tanárok száma is, a nyugdíjba vonulókat már nem váltják fel fiatal tanerők.

Az 1995-96-os iskolai évben a tanulók összlétszáma 215. Ebből:

I. osztályos	30 tanuló
II.	29
III.	21
IV.	30
V.	20
VI.	24
VII.	36
VIII.	25

Az óvodában 5 csoport működik, összesen 128 gyermekkel.

A paniti iskola óvónői, tanítói és tanárai 1996-ban:

- óvónők:Nagy Ildikó, Kozma Piroska, Imreh Erzsébet, Máthé Annamária, Zolnai Mónika, Csiszér Anna
- tanítók:Keresztes Ida, Balogh Ilona, Balla Tünde, Pap Mária
- tanárok:- matematika:Adorjáni Zoltán
- fizika, kémia:Deák Júlia, Deák János
- földrajz, történelem:Balás Árpád
- román és magyar nyelv:Ruja Rozália, Orbán Erzsébet, Szász Lenke Anna

[Erdélyi Magyar Adatbank]

- angol nyelv:Farczádi István
- ének, zene:Balás Erzsébet
- torna, sport:Laurențiu Eleonora
- biológia:Konrád Béla, mint nyugalmazott óraadó.

A község falvaiban is tanítanak: Deák János, Farczádi István és Balás Erzsébet.

A paniti iskolának a 60-as évektől titkárnői állása is van, amelynek teendőit, megszakítás nélkül, Máthé Nagy Jolán végzi.

Az iskola több mint 300 éves fennállásának köszönhetően a panitiak soraiból a múltban is, és az 1940-es évek után is számos tanult ember emelkedett ki, számuk ma meghaladja a 130-at.

A következőkben közöljük azok nevét és foglalkozását, akik munkájuk és eredményeik által növelték falujuk jó hírnevét és tekintélyét szerte az országban és a határokon túl is:

Lelkipásztorok:

Bartha László	Bartha Lajos esperes	Bartha Albert
Bartha Tibor püspök	Kovács Antal	Nagy Albert
Nagy István esperes	Nagy Béla	Nagy Ödön
Sikó Levente	ifj. Váradi Albert	

Mérnökök:

Bartha József	Bíró Ágnes	Bíró József
Bodó Emese	Borbély Ilona	Borbély Jolán
Gál Sándor	Kovács Ida Júlia	Kovács Sándor
Nagy Dezső	Nagy István	Sikó Antal
Sikó Gizella	Sikó Gyula	Szász Géza

Közgazdászok:

Gál Márton	Iklandi Ildikó	Nagy Ida
Sikó Dániel		

Almérnökök:

Bartha Irma	Bartha Gizella	Bodó Csaba
Kovács Anna	Kovács Gerő	Kovács Ibolya
Pete Anna	Sikó Jolán	Şerban Ioan
Zöld Magda		

Jogászok:

Sikó Zoltán	ifj. Sikó Zoltán	Varga József

Technikusok:

Adorján Beáta	Adorjáni József	Barabási Gergely
Bartha Mihály	Bartha József	Bartha Sándor
Bodó Sándor	Borbély Eszter	Gál István
Gál János	Gál Melinda	Gál Sándor
Jánosi Gergely	Kovács Ida	Kovács Ilona
Kovács Olga	Kovács Pál	Magyarosi Anna
Máthé János	Nagy Bíró Teréz	Nagy Ferenc

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Nagy Ibolya	Pete Eszter	Török Ilona
Sikó Ilona	Zajzon Zoltán	
Gyógyszerészek:		
Nagy Eszter	Nagy Ida	Nagy Judit
Óvónők:		
Bíró Jolán	Bíró Juliánna	Nagy Ildikó
Tanítók:		
Bartha László	Bartha Lajos	Bartha Irma
Bartha István	Bartha Lenke	Bartha Piroska
Barthos Blanka	Barthos Gábor	Borbély Gergely
Cozma Irina	Cozma Ileana	Gál Anna
Gál Eszter	Gál Jolán	Jánosi Gergely
Kádár István	Kádár Márton	Nagy Albert
Nagy Anna	Nagy Ágnes	Nagy István
Sikó Ágnes	Sikó Benedek	Sikó Ferenc
Sikó Gyula	Sikó Ida	Zöld Ilona
Tanárok:		
Barabási Béla	Barabási Irén	Barabási Jolán
Barabási Juliánna	Bartha Ilona	Bartha Irén
Bartha Júlia	Bartha Katalin	Bodó Sándor
Gál Ilona	Gál Magdolna	Gáspár József
Izsák Juliánna	Kovács Anna	Kovács Anna
Kovács Gizella	Kovács Ilonka	Máthé Annamária
Nagy Anna	Nagy Ilona	Nagy Ilona
Nagy Jolán	Nagy Margit	Nagy Teréz
Nagy Teréz	Nagy Teréz	Pete Piroska
Sikó Dezső	Sikó Olga	Tőkés Ágnes
Váradi Ibolya	Zöld Jolán	
Orvosok:		
Bartha László	Gál Csaba	
Iró:		
Nagy Olga		
Jegyző:		
Zajzon Géza		

Ha valaki ebből a jegyzékből netalán kimaradt, ez a szerző hibájából történt, amiért is szíves elnézését kéri.

1944-től napjainkig a mezőpaniti iskolánál – hosszabb vagy rövidebb ideig sok tanító és tanár tevékenykedett, akik munkája hozzájárult az iskola által elért eredményekhez. A meglévő nyilvántartásból a következők neveit sorolhatjuk fel:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Farkas Domokos	1948-1965	Incze Éva	1960-1961
Farkas Lujza	1948-1963	Bernád Judit	1964-1970
Erős Vilma	1956-1960	Szegedi Magdolna	1970-1972
Vitális Károly	1954-1960	Gámán Éva	1970-1972
Klósz Viktor	1954-1955	Bereczki Ágnes	1972-1986
Madarász Antal	1960-1961	Selyem Erzsébet	1976-1981
Pete Piroska	1959-1961	Szőcs Eszter	1968-1976
Bajzáth Mária	1961-1976	Comesz Felicia	1976-1978
Szőcs Teréz	1960-1961	Székely Mária	1980-1990
Nagy Ferenc	1962-1966	Keszegh János	1985-1988
Nagy Rozália	1962-1966	Keresztes András	1982-1986
Körmöczi István	1962-1984	Borsos Melinda	1989-1990
Ehedi Elena	1963-1964	Miklós Ildikó	1986-
Máthé Aranka	1964-1988		

VII.9. Az egyház

A második világháború után az 1948-as évig az egyház a régi, hagyományos tevékenységét megtartva igyekezett jelen lenni a falu mindennapi életében, s nem csak a lelki élet megsokasodott problémáit tartotta szem előtt, hanem a falu társadalmi, gazdasági és kulturális felemelkedését is.

Ebben a viszonyulásban törést eredményeztek azok a párthatározatok, amelyek az egyház teljes elszigetelését célozták, mint az oktatás elválasztása az egyháztól, a valláserkölcsi nevelés kitiltása az iskolából, az egyház tevékenységi területének leszűkítése kizárólag a templomra és az egyházi területekre, a külföldi egyházakkal való kapcsolattartás lehetetlenné tétele, az egyházi tevékenységek ellenőrzése az állami- és pártszervek által és egyebek. Annak ellenére, hogy a lelkipásztor az állami hivatalosságok szemében mint nemkívánatos személy szerepelt, gyakran meghívták tömegrendezvényekre, közérdekű megmozdulásokra, mert tudták azt, hogy jelenlétével a lelkipásztor az emberek tömegét is oda vonzza.

A rendszer által az egyházzal szemben foganatosított elszigetelési törekvések nem sokat változtattak a paniti ember és az egyház viszonyán, s legtöbb esetben még az állami- és pártügyekben fennforgók sem szakították meg kapcsolatukat az egyházzal. Az is megtörtént, hogy a presbitériumba beválasztott, addigi párttag inkább kilépett a pártból, de nem számolta fel az egyházhoz fűződő viszonyát.

A paniti egyház, híven hagyományaihoz és belső szervezési szabályaihoz, széles sávon tartotta a kapcsolatot híveivel. Ilyen állandó tevékenysége volt a vasárnapi iskolák szervezése s vezetése, az ifjúság konfirmációkra való

[Erdélyi Magyar Adatbank]

felkészítése, a konfirmáció ünnepélyes megszervezése, az egyházi ünnepek alkalmával tartott vallásos ünnepélyek, a nagy hetek alkalmával szervezett lelkigyakorlatok, az úrvacsora vételek ünnepélyességének biztosítása, esperesi vagy püspöki látogatásokra való felkészülés, vendég lelkészek prédikációi, a segélyakciók s egyebek, amelyekkel szemben a paniti hívek mindig nagy érdeklődést tanúsítottak, segítették azokat és semmilyen pártpropaganda erről az útról el nem tántorította őket.

A belövések okozta sérülés

A templom és az egyházi javak példás megőrzése és állandó javítása ezután is a tevékenységek központjában szerepeltek. A háború alatt esett rongálódásokat kijavították, s az azutáni években is, mint 1973-74, 1984-85-ös esztendőben ismételten nagy javítási munkálatokat végeztek, majd 1987-89-ben felújították a templom bútorzatát és 520 ülőhelyet biztosítottak a hívek számára. Ugyanakkor művészien faragott csillárokat és a karzat védőkorlátjának fenyőfa betéteire népi motívumokból faragott, áttört tölgyfa rátétet készíttettek Bandi Dezső marosvásárhelyi képzőművésszel. Így a templom belső esztétikája sokat emelkedett a hívek és a látogatók megelégedésére.

Ennek az időszaknak egészen 1964-ig kimagasló tevékenységű lelkipásztora volt Váradi Albert, aki 51 évig szolgálta a falut, s jóban-rosszban kitartott mellette. Őt követte Sárpataki János, akinek a működése alatt, egészen 1991-ig, megvalósultak a fent említett munkálatok, s véget ért az elnyomó rendszer, amelyben az egyház megtartotta tekintélyét és hivatásának magaslatán állott, betöltve az emberi lelket formáló szerepét. 1991 óta a marosvásárhelyi egyházmegye esperesi hivatalát tölti be. A paniti lelkipásztori hivatalt Pitó Antal tölti be azóta, akire immár egy másik, talán cseppet

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Váradi Albert lelkipásztor és családja

Váradi Albert és dr. Sikó József

sem könnyebb feladat vár, hogy a hitélet szervező- és mozgató erővé váljon egy olyan mély erkölcsi arculat kialakításában, amelyben a nép hitében erősödik, eredményeiben pedig helyet talál az önismeret, az összefogás, a szeretet és a töretlen tenni akarás az életért, a megmaradásért.

1990 után az egyház méltóságát, és a hit bizonyosságát megőrizve kilépett az elszigeteltségből, s mint tevékeny és hatékony erő, ismét jelen van a küzdőtéren.

A panitiak megőrizték és tartják az egyházhoz való hűségüket. A vasárnapi istentiszteleteken a hívek 30-35%-a részt vesz, ami 700-800 lelket jelent. Így a paniti egyházközség a megye élenjáró gyülekezetei közé tartozik.

Az egyház az évi egyházfenntartási járulék negyed részét a betegek

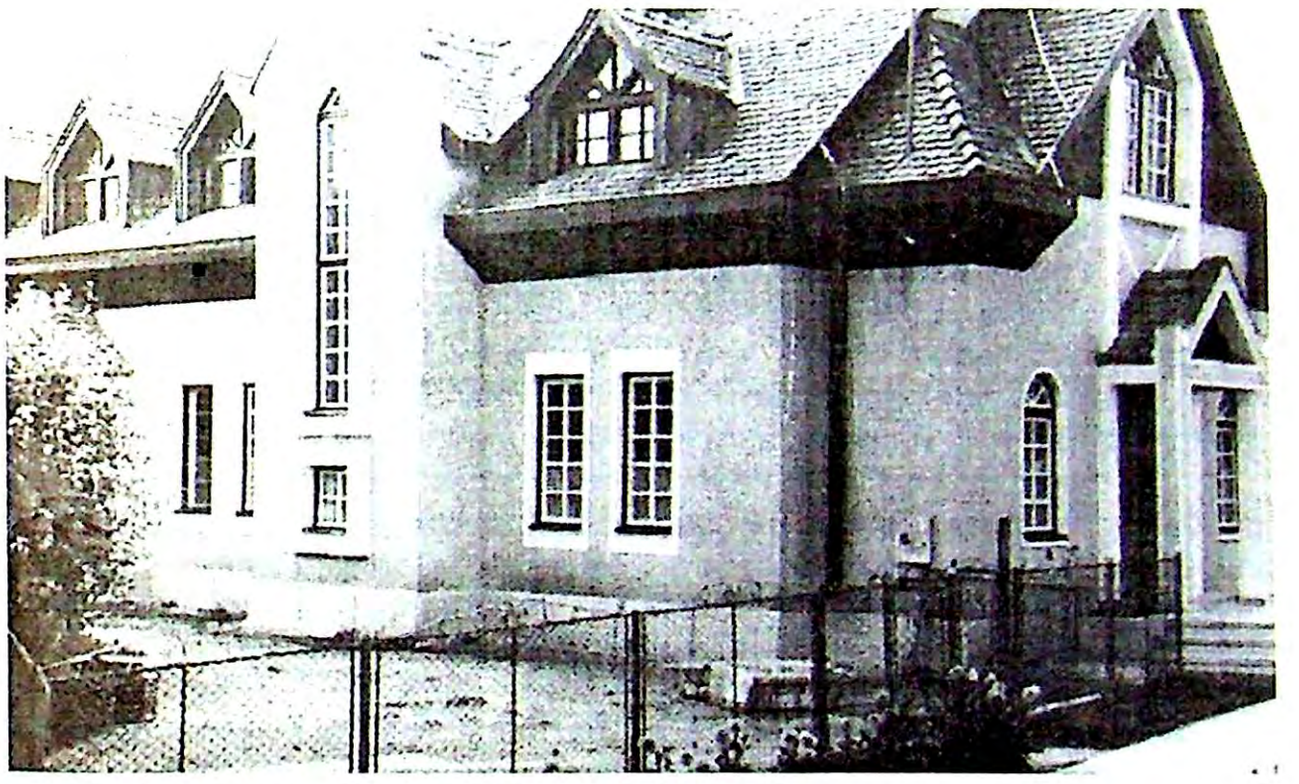
[Erdélyi Magyar Adatbank]

és árvák segélyezésére, a református egyházi intézmények fenntartására és kulturális alapítványok támogatására használja.

Az egyház lelki és anyagi ügyeinek irányítását és kivitelezését a 12 tagú presbitérium, az ugyancsak 12 tagú diakóniai bizottság, a 100 tagot számláló nőszövetség és a 30-40 tagú, lelkes bibliaórás ifjúsági csoport végzi. A presbitérium és a diakóniai bizottság a helyi feladatok megoldásában tevékenykedik, míg az ifjúsági csoport missziói munkát fejt ki a közelebbi és távolabbi gyülekezetek meglátogatásával, a hit erejével bátorítva és lelkesítve a szórványban élőket az élet nehézségeinek leküzdésében. Soraiban tevékenykedik öt teológus ifjú, akik a lelkipásztori pályára készülnek. A diakóniai bizottság arról is gondoskodik, hogy esküvők és temetések alkalmával edényeket kölcsönöz a híveknek.

Az 1989-es változások után az egyház mozgástere és szabadsága megnőtt, de ugyanakkor sok kihívással kell szembenéznie: az emberek elbizonytalanodása a fokozódó munkanélküliség és kilátástalan jövő hatására, a fokozódó alkoholizmus a velejáró súlyos következményekkel, a fiatalok könnyelmű életmódja, a kivándorlás, amik mind megannyi megpróbáltatás elé állítják az egyházat és a gyülekezetet.

Az egyház ügyei rendezettek. A főállásban levő kántor, harangozó és tisztviselő teljesít szolgálatot a lelkész mellett. Az infláció ellenére folyik az épületek karbantartása és a hollandiai testvéregyház segítségével egy új gyülekezeti ház építése.

A gyülekezeti ház épülete, 1996

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Jelenleg folyamatban van a presbiterek továbbképzése, az ifjúság vallásos nevelése, nemcsak az iskolában tartott vallásórákon, hanem a templomban tartott vasárnapi iskola és a bibliaórák által.

A paniti egyházközség testvér-gyülekezeti kapcsolatot tart fenn hazai és külföldi református gyülekezetekkel a kölcsönös segítségnyújtás és az egymástól való tanulás szándékával. Hazai testvérgyülekezet a komlódi és az oroszfái, Magyarországról a budafoki és Hollandiából az ammersfoorti.

VII.10. Művelődési élet

1944 után a "szocializmus építésének útján" sokrétű politikai-, nevelő- és kulturális-művészeti tevékenység bontakozott ki. Ennek komoly hagyományai voltak Paniton és a hozzátartozó falvakban, úgyhogy az új politikai és társadalmi helyzet éppen csak széles keretet biztosított ezek számára.

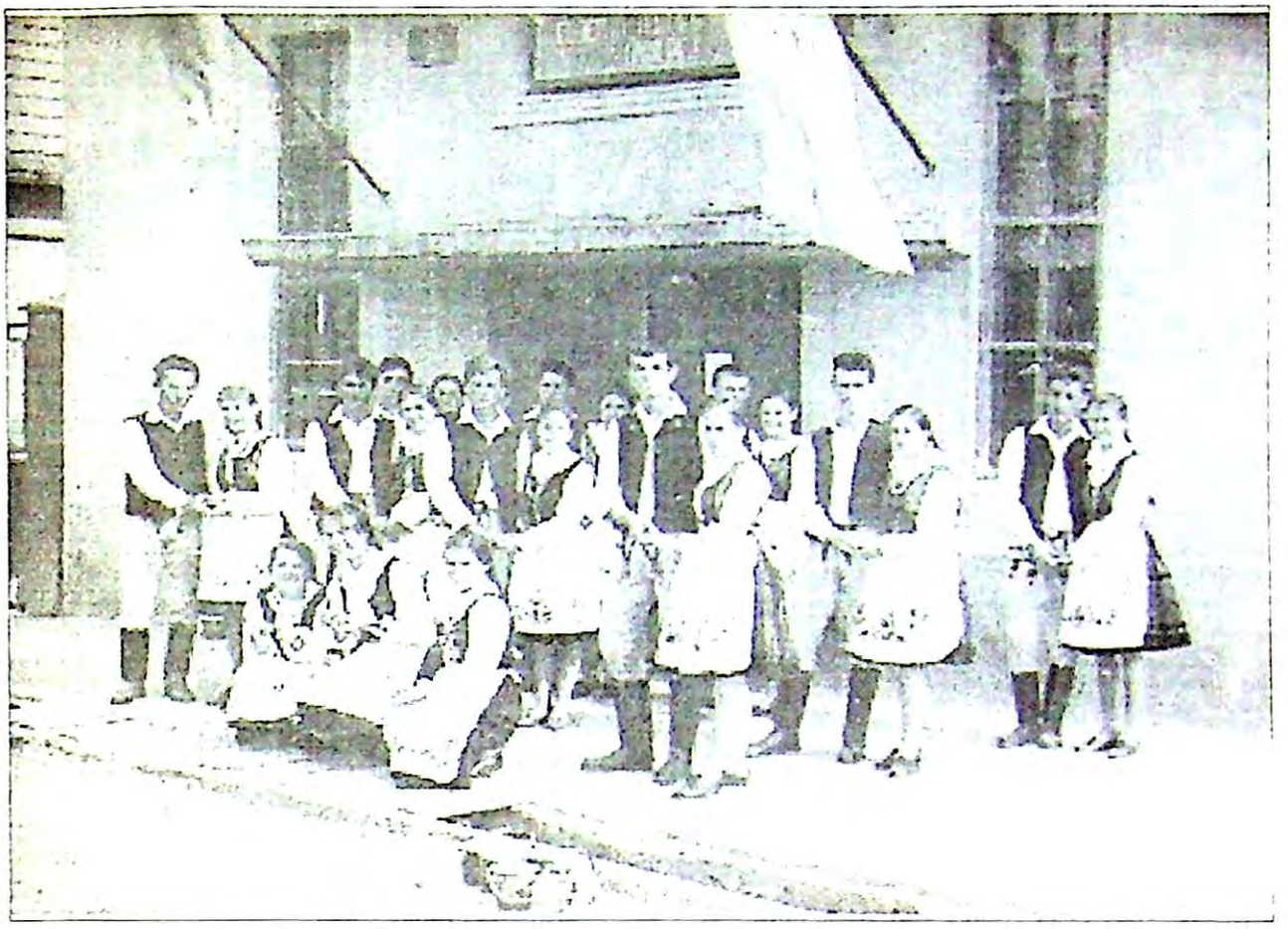
A háború után, ahogy a politikai élet normalizálódott, és a gazdasági élet kezdett fellendülni, a panitiak, híven régi hagyományaikhoz, a gazdanapok szervezésével párhuzamosan megkezdték a kulturális élet kibontakoztatását is. A meginduló új politikai és szervezeti élet a kommunista párt vezetésével, céljainak elérése érdekében, mindinkább hatáskörébe vonta a tömegnevelést, s az eddigi önszerveződés és megvalósítás gyakorlatát felváltotta a közvetlen pártirányítás. Ugyanakkor rátermett és hozzáértő szakkáderek önkéntes hozzáállását a kötelező politikai nevelő és kulturális-művészeti tevékenység gyakorlata váltotta fel.

Ilyen körülmények között, mivel eleinte az új államrend biztosította a magyar nyelv használatát az élet minden területén és megkövetelte, hogy ennek bizonyosságaként a nemzetiségi területeken aktív kultúrélet bontakozzon ki, és a magyarság látványosan részt vegyen minden kulturális-művészeti megmozdulásban, Erdély-szerte a magyarlakta vidékeken a kultúrélet biztató felvirágzásnak indult. Ennek a mozgalomnak az élére állott a már nagy tapasztalattal rendelkező értelmiségi réteg, valamint az újonnan felzárkózott tanítók, tanárok, orvosok és agrármérnökök népes csoportja.

A '60-as évekig a tömegnevelés fő célja Paniton is a nagyüzemi gazdálkodás előnyeiről való meggyőzés volt, s az eredmények fokmérője az lett, hogy hányan iratkoztak be a kollektív gazdaságba. Emellett állandóan népszerűsíteni kellett a párthatározatokat, biztosítani a tudományos nevelést, amelynek célja a vallásos világszemlélet gyengítése volt.

Mindezeken túl a paniti művelődési otthonban, a fiatalságnak a klubesteken, az idősebbeknek egyes házaknál vagy a kollektív gazdaság székhelyén, a nőknek pedig a .fonó- varró-esteken az értelmiségiek előadássorozatokat tartottak földrajzi, történelmi, tudományos és egész-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

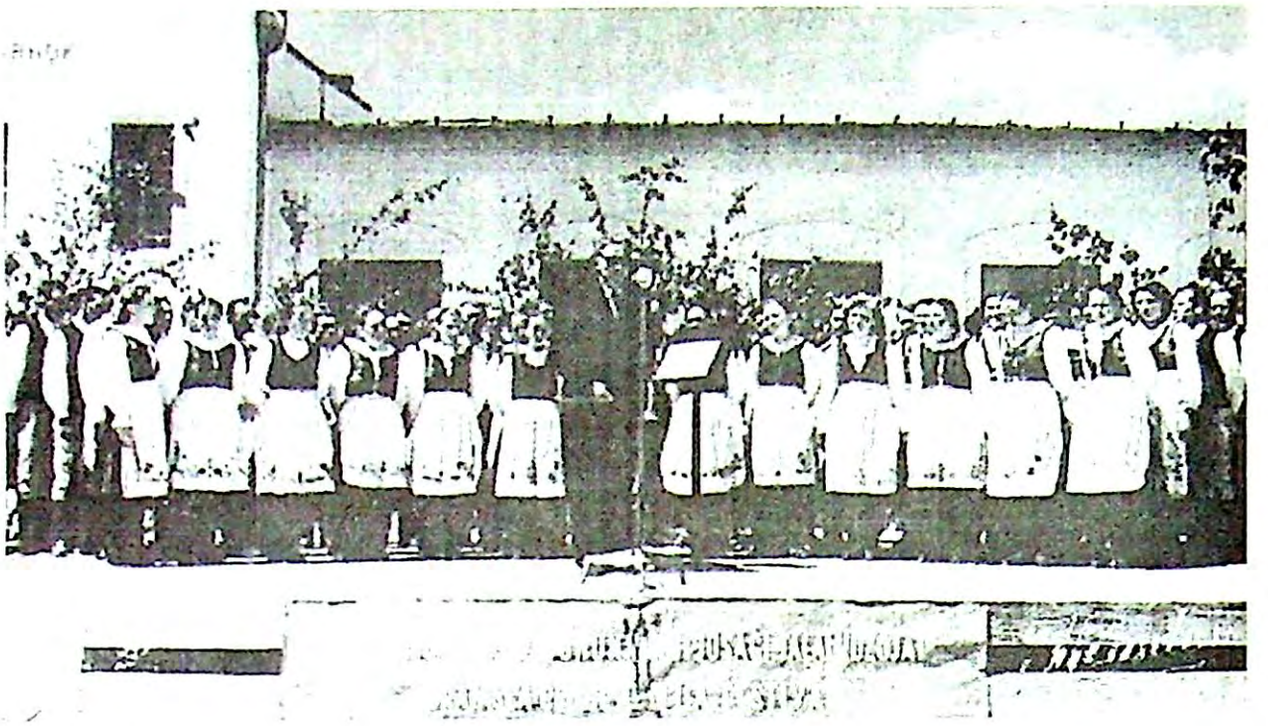
A művelődési otthon, előtérben a tánccsoporttal

ségügyi témákban. Ezek akkor nagy érdeklődést váltottak ki, mert nagy volt az emberek tudásszomja, és a sajtótermékeken kívül kevés más információforrás volt a falvakban. Az előadássorozatokat gyakran diafilm-vetítés, szemléltetőanyagok, kísérleti bemutatók egészítették ki.

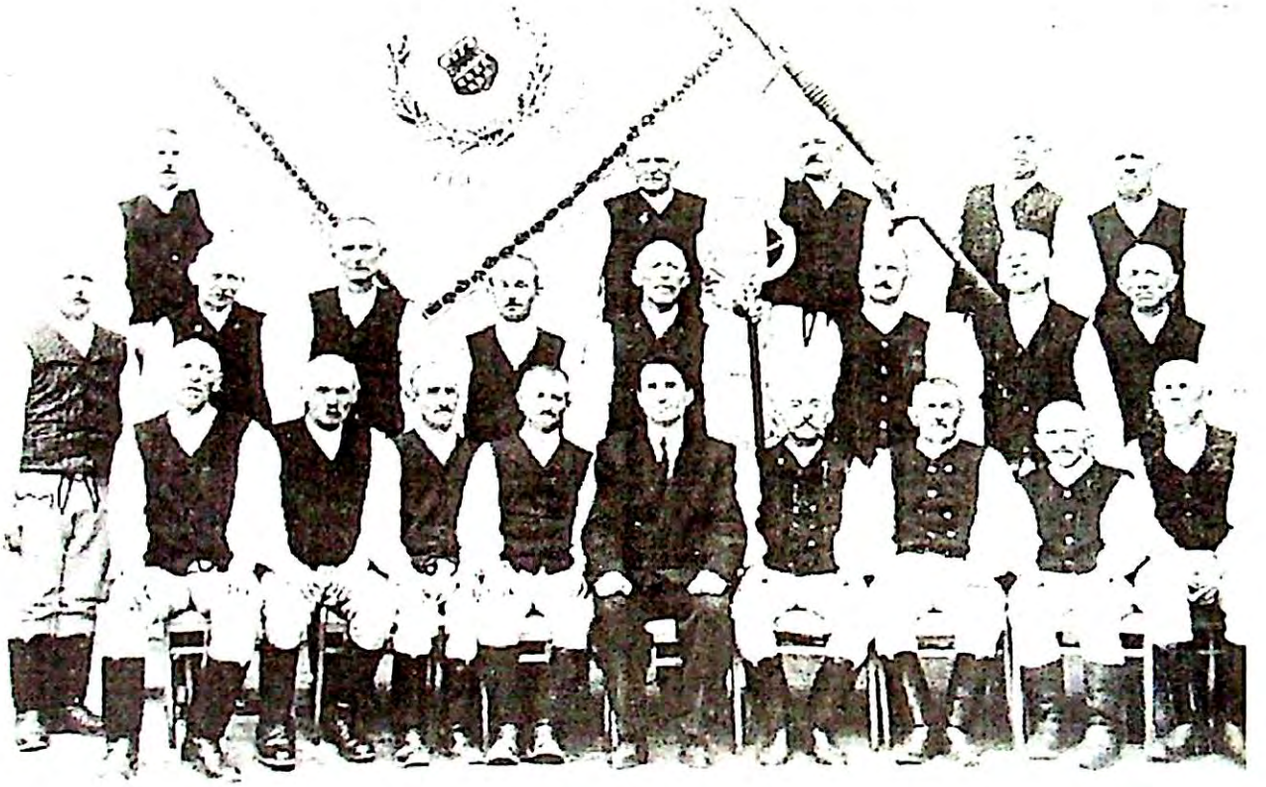
A kollektív gazdaságok megalakulása után állandósultak az agrozootechnikai tanfolyamok, amelyek kezdetben a régi gazdaköri tanfolyamok hangulatát idézték, és nagy érdeklődésnek örvendtek. Később, amikor a gazdák látták, hogy a kollektív gazdaságban minden csak úgy megy, ahogy mehet, a tanfolyamok látogatottsága csökkent, annyira, hogy végül már csak papíron tartották meg az előadásokat. Később a rádió- és tévékészülékek száma megnőtt, így az információáramlás kényelmessé vált, és csak nehezen lehetett mozgósítani a hallgatóságot előadóestekre. Ugyanerre a sorsra jutott a '60-as évek elején beindult és akkor népszerű mozgókép-színház is, amelyet érdeklődés hiányában a '90-es évek elején felszámoltak.

A politikai nevelő és kulturális élet intézményesítésében nagy szerepe volt minden falu életében a művelődési otthonok felépítésének. A paniti művelődési otthon, habár korántsem megfelelő, mint épület, mégis lehetőséget nyújtott a hagyományos és új művészeti tevékenységek kibonta-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

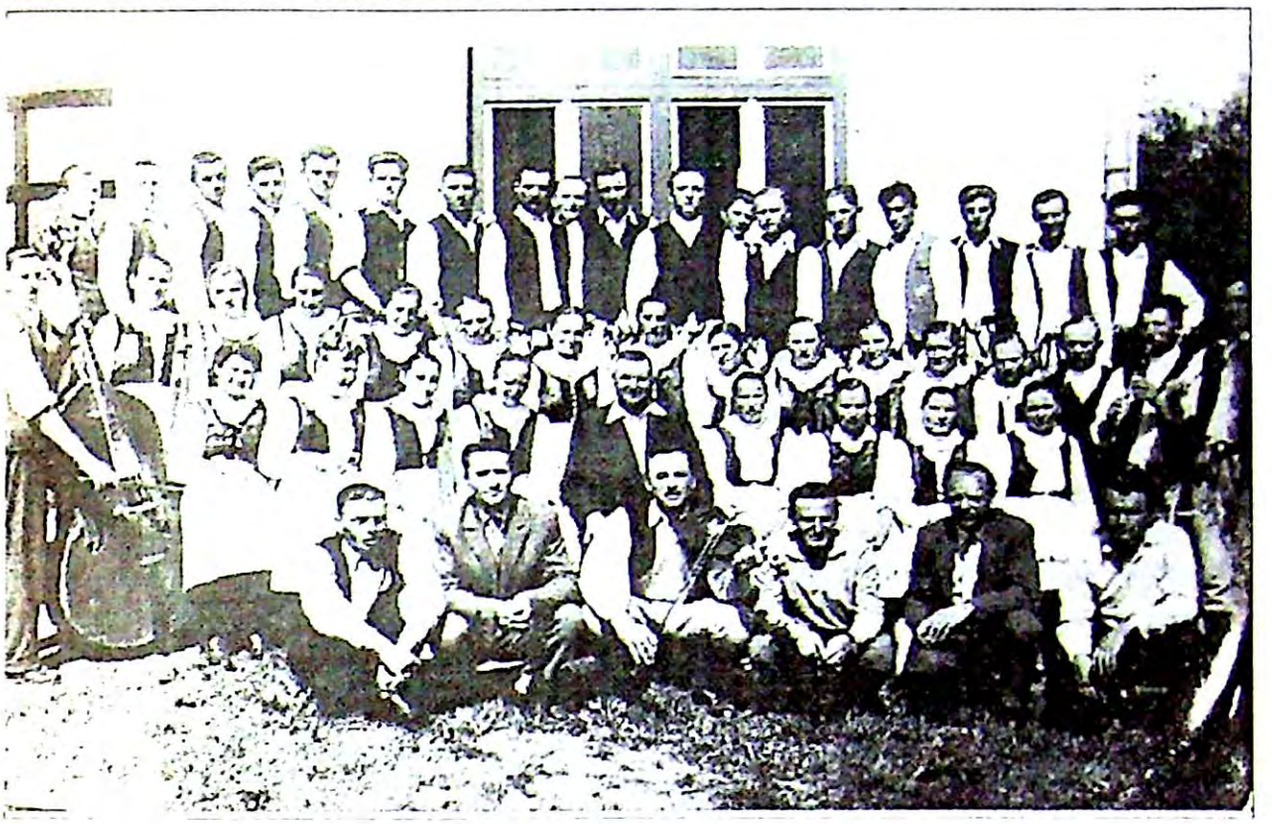

A dalárda, Jeremiás doktor vezetésével

A "régi" öregek dalárdája, Nagy Ferenc vezetésével

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Középkorúak dalárdája, Nagy Ferenc vezetésével

Három nemzedék dalosai

Mezőpaniton május 17-én nem minden téli sikerült, ahogyan azt tervezték. Az egész napos ünnepséget a napsütéses és szépnek ígérkező szabadtéri ünnepséget, Maros és Lutas rajonok legjobb kórusainak találkozóját. Az ünnepség azonban nem maradt el. Sőt, ez a nap sok kellemes élményt, maradandó emléket nyújtott a paniteknak. A negyven évvel ezelőtt alakult mezőpaniti kórust ünnepelték ezen a napon.

A kultúrotthon terme zsúfolásig megtelt érdeklődő kollektívával. Sokan csak kintről, az ablakon tudták végighallgatni a megszakított műsort. Elénekelték a negyven évvel ezelőtt alakult kórus tagjai — ma már hatvan-hetven évesek — lépteik dobogóra, s énekeltek régi és új tömegdalokat. Percekig zúgott a taps a veterán dalosok tiszteletére. A fiatalok köszöntötték őket, ajándékot nem ismerve tanulták és terjesztették a tömeg- és népdalokat, és mert megszerették volt-ki az éneklést. A taps még el sem némult a teremben, amikor a függöny ismét felgördült és a színpadot most már a középkorúak nyolcvan tagú kórusa foglalta el. A Republicá, március vatra című dal és a többi pártunk harcáról, dolgozó népünk sikereiről szóló tömegdal nagy sikert aratott. A hangulat akkor érte el a tetőpontját, amikor a színpadon felsorakoztak a község legfiatalabb dalosai, a pionírkórus tagjai. Felejthetetlen volt, amikor a műsor befejezésekor a három nemzedék dalosai együtt énekeltek. Ritkán látni ilyen kórust és ritkán lehet ilyen szép éneklést hallani.

A mindvégig benső séges és hangulatos ünnepség sikeréért külön dicséret illeti a három kórus vezetőit, Nagy Ferencet, aki fáradtságot nem ismerve tanította, oktatta a mezőpaniti dalosokat.

pionírkórus

DEZSI ODON

A dalárda fennállásának 40. évfordulója alkalmával megjelent újságcikk, 1964.V.26

kozásához, amelyek, mint tömegtevékenység, igen nagy szerepet töltöttek be a személyiség fejlesztésében.

A művészeti tevékenységek közül meg kell említenünk a paniti énekkart, amely 1944 után is folytatta azt a hagyományt, amit 1924 óta kezdett el. Kádár Márton, mint alapító karmester, a kezdettől 1948-ig volt lelkes vezetője a kórusnak. Őt követte Bartos Gábor tanító-karmester 1954-ig. Ebben az időszakban az énekkar csak mint férfi dalárda működött. 1956-ban a kórus vezetését Jeremiás Béla körorvos vette át, akinek különös rátermettsége és áldozatkészsége folytán az énekkar négyszólamú vegyes kórussá alakult át. Mesélik, hogy Jere-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

miás doktor nagyon tudta lelkesíteni az embereket, a kórusnak széles repertoárja volt, ami főleg népdalfeldolgozásokból és hazafias énekekből állt. Az énekkar sokszor fellépett a paniti színpadon, minden versenyen jelen volt, és többször nyert rajoni és megyei díjat.

1960-tól, Jeremiás Béla elköltözése után, a kórus vezetését egy szintén lelkes és nagy szakértelemmel rendelkező tanár, Nagy Ferenc vette át, aki évekig összetartotta a tagságot, mígnem '64-ben a kórus fennállásának 40. évfordulóján, a rajoni szervek által meghiusított kórustalálkozó kedvét szegte a tagoknak. Az ifjúság városra való ingázása és rátermett, áldozatkész kórusvezető hiánya volt másik oka a kórusmozgalom hanyatlásának.

A két háború között fellendült és állandósult a színjátszás, új színeket, új tartalmat kapott. A megszokott népszínművek mellett színre vittek új, tartalmilag a mában gyökerező darabokat is. Mindemellett még ma is közkedveltségnek örvendenek a régi és új népszínművek, éppen ezért sok ilyet már 3-4 alkalommal is előadtak, 8-10 évenként felújítva ezeket, mint: Fehér Anna, A cigány, A falu rossza, A csikós, Sári bíró, Énekesmadár, A fekete macska, A fül stb. Ugyancsak sikeresen játszották a paniti műkedvelők a '80-as évek elején a Magaviseletből elégtelen, Légy jó mindhalálig, A gyimesi vadvirág, Dankó Pista, A rút kiskacsa c. darabokat. Több kiszállást is szerveztek Szentiványra, Bergenyébe, Mezőmadarasra, Nagyernyébe, Somosdra stb. Szintén sikeres volt számos mai tárgyú egyfelvonásos színdarab, amelyeket táncokkal, monológokkal egészítettek ki.

Ebben az időszakban több alkalommal is sikerült összeállítani a paniti folklór együttest, Deák Júlia és Deák János tanárok vezetésével, amely a helyi

"Sári bíró" - 1970-es évek vége

[Erdélyi Magyar Adatbank]

"Sári bíró" 1983-ban, Nagy Edit és Bartha Lihály főszereplésével

"Énekes madár"

[Erdélyi Magyar Adatbank]

"Dankó Pista" - 1980

"Liliomfi" - 1980

[Erdélyi Magyar Adatbank]

"Lúdas Matyi"

"A cigány"

[Erdélyi Magyar Adatbank]

"János vitéz" - 1985

"Gyimesi vadvirág" - 1986

fonós-húshagyói szokásokat elevenítette fel, Bereczki Ágnes tanárnő szöveg-gyűjtésével. Az utolsó felújítás 1993-ban volt, amellyel több kiszállást is szerveztek.

Új művészeti forma volt az agitációs művészbrigád és az irodalmi, zenés összeállítások, amelyek jelentős helyet kaptak a tömegnevelés terén, a közhangulatot hivatottak alakítani.

A tánccsoportok állandó jelleggel tevékenykedtek, és az évek folyamán számos magyar és román táncot tanultak be, megőrizvén a sajátos paniti

[Erdélyi Magyar Adatbank]

táncelemeket, és amelyekkel felléptek a paniti és a szomszédos falvak közönsége előtt. Ezt a tevékenységet nagyon megkönnyítette az a paniti hagyomány, hogy az ifjak, amint felserdültek, a sorozás előtti időszakban, egy-két évet tevékenykedtek ezen a téren.

A paniti művelődési életben nagy gondot okozott egy állandó helyi zenekar hiánya, mivel a faluban kevés volt a jó zenész. Ennek ellenére Bíró Endre, Bíró Mihály, Barabási József, Barabási Endre hegedűsök, Sikó József, Csíszér János, Máthé Kálmán harmonikások, Gál János gitáros és Szélyes János dobos segítségével a rendezvények nem maradtak zeneszó nélkül.

A '80-as évek közepétől a művelődési otthon keretében sikeresen beindult egy citerazenekar idősek és fiatalok részvételével, hogy a citerázást újra felelevenítsék. Tagjai voltak Bartha Gerő, Barabási Sándor, Nagy Gyula és mások. Rövid ideig tartó működés után tevékenységük szünetelt 1995-ig, amikor is újrakezdték a próbákat. Sikeres fellépésük volt 1996. március 15-én. A zenekar lelkes tagjai: Bíró József, id. Bartha Gergely, Barabási Sándor, Bartha Gergely, Bartha Sándor, Kovács Béla.

A művelődési otthon tevékenységét jól szemléltetik a következő táblázatok:

A kulturális-nevelőmunka különböző formái keretében tartott tömegnevelő tevékenység alakulása:

Év	Előadások száma			Résztvevők száma		
	Össz.	Panit	Falvak	Össz.	Panit	Falvak
1978	237	105	132	14453	6823	7630
1979	243	121	122	15275	9687	5588
1980	257	127	130	16795	9970	5612
1981	238	128	110	16800	10000	6800

A kulturális művészcsoportok számának és az azokban tevékenykedők számának alakulása:

Év	Kulturcsoportok száma			Tagok létszáma		
	Össz.	Panit	Falvak	Össz.	Panit	Falvak
1978	20	8	12	216	104	112
1979	21	8	13	245	108	137
1980	16	6	10	192	96	96
1981	24	6	18	151	84	167

A művészcsoportok által szervezett előadások és a résztvevők számának statisztikájából kitűnik, hogy egy előadáson átlagban 250-en vettek részt, ami igazán figyelemre méltó eredmény:

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Év	Előadások száma			Résztvevők száma		
	Össz.	Panit	Falvak	Össz.	Panit	Falvak
1978	34	18	16	6960	3950	3010
1979	48	25	23	9028	5420	3608
1980	50	26	24	9639	5612	4027
1981	41	25	16	7907	5000	2907

Ebben az időszakban a különböző rajoni vagy megyei versenyeken a paniti művészcsoportok többször jó helyezést értek el:

-1963-ban II. díjat kapott az énekkar a rajoni szakaszon;

-1964-ben III. díjat kapott az énekkar a rajoni szakaszon;

-1964-ben III. díjat kapott a népi zenekar a rajoni szakaszon;

-1964-ben II. díjat kapott a néptánc-csoport a rajoni szakaszon.

Még Harczón is, ahol kevés volt már a fiatal, élénk kultúrmunka folyt, 1964-ben a dalcsoport dicséretet kapott.

A művelődési otthonok vezetésében történt változások sokszor serkentőleg hatottak a nevelő és művészeti tevékenységre. Új vezetők új lendületet és módszereket hoztak, amelyek bizonyos időre fellendítették a művelődési életet. Ilyen időszak volt 1962-1964, amikor a paniti művelődési otthon mint rajoni művelődési ház szerepelt a megfelelő személyzettel és hatáskörrel (igazgató Mózes István, helyettese Imre Sámuel). Pezsgő élet folyt három szakcsoportban: tánc, színjátszók és ének-zene.

Meg kell említenünk a sok lelkes értelmiségi dolgozó közül azokat, akik több éven keresztül töltötték be a kultúrigazgatói tisztséget és önfeláldozó munkájukkal elősegítették Panit művelődési életének fellendítését. Sorrendben: Madarász Antal, Balog Sámuel, Bajzát Mária, Borbély Gergely, akik amellett, hogy a művelődési élet kezdeményezői és állandó serkentői voltak, a művelődési otthon anyagi javait is kezelték és gyarapították. 1968-tól a paniti művelődési otthon igazgatói tisztségét a községi pártbizottság titkárhelyettesei töltötték be, sorrendben a következők: Bozsi Albert, Ambrus Antal, majd 1974-től fél iskolai normával dolgozó központi kultúrigazgatók. Ezek 1982-ig: Nagy Péter, Tollas Jenő és Konrád Béla.

Az előzőkben megemlített értelmiségieken kívül a következők járultak még hozzá a különböző művészcsoportok tevékenységének irányításához: Nagy Albert, Sikó Gyula, Bodó Ilona, Csula Mária, akik az énekkar tevékenysége idején mint szólamvezetők működtek, Erős Vilma, Szőcs Teréz, Nagy Zsuzsánna, Nagy Albert, Konrád Béla, akik színdarabokat tanítottak be hosszú éveken keresztül, valamint Balás Árpád, aki néhány évig állandó előadás-sorozatot tartott. Említést érdemel Borbély Gergely tanító, aki az évek hosszú során, egészen haláláig, bármilyen megmozdulás volt a kultúrotthonban, minden alkalommal jelen volt, és mindenben segítette a művelődési élet jó menetelét.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Lelkes fiatalok és idősebbek állnak még ma is a művelődési élet élvonalában, és idejüket áldozva támogatják e tevékenységeket. Így a folklór-együttes tagjai (1979-ben): Bodó János, Márton Imre, Márton József, Adorjáni Lajos, Csiszár János, Sikó Péter, Barabási József, Izsák Gáspár, Barabási József feleségeikkel együtt, Barabási Endre, Barabási Lajos; a színjátszók (1980-ban): Sikó Attila, Barabási Attila, Barabási János, Szombat Béla és Albert, Bartha Márton, Bodó József, Sikó Eszter, Sikó Olga, Nagy Sarolta, Hódos Éva; a tánccsoport: Sikó Gyöngyi, Barabási Sári, Nagy Gyöngyi, Kovács Joli, Bartha Jolán, Barabási Kati, Bíró Endre, Sikó Attila, Barabási J., Nagy Elek, Nagy Attila, Sikó József, Borbély István, Bodó József és sokan mások megérdemlik, hogy nevük megmaradjon e monográfiában.

A kulturális-művészeti csoportok tevékenysége folytatódott a szocialista rendszer bukása után is, bizonyságul annak, hogy nem a kényszer és a szocialista elvek tartották fenn, hanem a hagyományszeretet és a belső indítékok, ami a szépre, nemesre, a személyiség kibontakoztatására serkenti az embert. Több színdarabot mutattak be azóta is, a Dankó Pistát, A virágok nem hervadnak el címűt, amelyekkel több előadást tartottak Paniton és más falvakban. A színjátszásba bekapcsolódott a református ifjúsági csoport is, akik a Noé, valamint az Onézimusz című vallástörténeti darabokat állították össze, tanulták be, és játszották szép sikerrel. Ezekkel a színdarabokkal a mai napig is látogatják a mezőségi és Beszterce-vidéki szórványvidékeket, ahová elviszik a szép magyar beszédet és a hit megtartó erejét. Ilyen formán a művészeti tevékenység tudatformáló és a közösséget erősítő tevékenységgé vált és válik ezután is, amíg lelkes és tudatos művelői lesznek. A mostani szereplők közül soroljuk fel a következő neveket: Nagy György, Borbély Csaba és Attila, Barabási Endre, Zöld Imre, Soós Benedek, Sikó Irén, Zágoni Edit, Nagy Teréz, Csiszér Irén, Jánosi Edit, Nagy Éva, Barabási Anna, Sikó Barnabás, Bartha Melinda, Sikó Levente, Balog Csaba, Nagy Béla, Bodó János, Barabási Péter, Borbély Sándor, Sikó Enikő, Nagy Helga és mások.

Az évek folyamán a paniti művelődési otthon anyagi alapjai megerősödtek. 1984-ben nagy javítási munkálatokat végeztek, amelyre állami alapból több mint százezer lejt fektettek be. A művelődési otthon több rádiókészülékkel és televízióval rendelkezett, a klubtevékenységekhez volt asztalitenisz, asztali biliárd és sakkjáték. A zenekari tevékenységekhez hegedűk, cimbalmok, nagybőgő, dobfelszerelés, klarinét állott a rendelkezésre. Előadásokhoz diavetítők, hangerősítők, mikrofonok, amelyeket részben saját bevételekből vásároltak, részben a megyétől kaptak. Hogy a tánccsoportoknak egyforma székely ruhái legyenek, Konrád Béla és Borbély Gergely 1979-ben az Este a paniti fonóban c. folklórelőadás bevételeit, valamint más tevékenységből származó bevételeket 18 pár paniti székely ruhának való anyag szövetésére fordítottak, s hozzáértő szabókkal és varrónőkkel (Bodó Lajos és Nagy Eszter) megvarrattak. Ezen kívül a színpadot

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ellátták színfalakkal, háttér és oldalfalakkal, amikkel az előadások technikai kivitelezése nagyon könnyűvé és gyorssá vált.

A falu művelődési életének fontos tartozéka a könyvtár, amelynek tevékenységét a következő adatok szemléltetik:

	1978	1979	1980	1981	1995
Könyvek összesen	9438	9723	10104	10539	6849
ebből irodalmi	7210	7350	7800	7964	4758
társadalmi	1482	1517	1650	1729	172
természettudomány	330	350	415	465	339
mezőgazdaság	332	348	358	362	419
technikai	88	108	113	120	209
román nyelvű	3088				
magyar nyelvű	6345				
más nyelvű	5				
Olvasók száma	442	449	475	455	192
ebből munkás, technikus	41	43	52	56	48
mezőgazdász	34	33	34	27	28
értelmiségi	25	23	27	22	9
tanulók	338	344	354	343	107
Kikölcsönzött könyvek	4566	3882	3416	4200	961
ebből irodalmi	2108	2512	2168	2725	629
társadalmi	92	87	69	95	7
természettudományi	64	45	36	90	9
mezőgazdasági	38	65	51	47	11
technikai	89	151	99	122	22
gyermekirodalmi	1489	1022	993	1121	283

A könyvtár székhelye többször változott, jelenleg a régi iskola egyik osztálytermében helyezték el, megfelelő körülmények közé. A könyvtárosi tisztséget 1995-ig Sikó Gyula tanító töltötte be, utána Bodó Enikő, mint könyvtáros és művelődési otthon igazgató.

A lakosság életében ma is fontos szerepet játszik a sajtó, rádió és televízió. Ezek fokozatosan meghonosodtak a panitiak életében, s ma már nélkülözhetetlen kellékei szinte minden otthonnak, ahol nem kimondottan öregek laknak. A község civilizációs szintjének emelését jelentette 1979-ben a telefonközpont létesítése, amely lehetővé tette, hogy sok paniti lakásba bevezethessék a telefont. A technika ezen szolgáltatásait a következő adatok illusztrálják:

	1962	1965	1980	1996
Postahivatalok	-	-	1	1
Rádióelőfizetők	419	443	651	547

[Erdélyi Magyar Adatbank]

TV-előfizetők	396	398	633	436
Sajtóelőfizetők	466	493	590	54
Telefonközpontok	-	-	1	1
Telefonelőfizetők	4	6	121	403
ebből Paniton	4	6	111	403

A paniti postahivatal és telefonközpont

VII.11. Egészségügy

A régi idők paniti népességének egészségi állapotáról kevés feljegyzés maradt. Bizonyára a századok folyamán dühöngő pestisjárványok Panit lakóit sem kerülték el. Az 1700-as évek első felében egy csittszentiványi feljegyzésben említést tesznek a pusztító pestisről, amely feltételezhetően a környéket sem kímélte. Ugyanakkor biztos, hogy a többi népbetegség Paniton is szedte áldozatát.

Idővel a tudomány és fejlődés adta lehetőségek segítségével igyekeztek a járványokat leküzdeni. Egy 1930-ból származó feljegyzés bizonyítja, hogy "a paniti lakosságot beoltották kanyaró ellen". Minden igyekezet ellenére még a két világháború közti időben is tizedelték a népbetegségek a falu népességet. Ebben az időszakban, például Bartha Árpádéknak egy hét alatt három gyermekük halt meg torokgyíkban. Az idősebbek még emlékeznek arra,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

hogy régebben Paniton évente 10-15 személy, fiatal és középkorú, halt meg tüdőbajban. Az utóbbi évtizedek szociális megvalósításai a közegészségügy területén is éreztették hatásukat. A két háború közötti időszakhoz viszonyítva, amikor az orvosi ellátást a hét bizonyos napjain egy orvos biztosította Marosvásárhelyről, ma állandó orvosi rendelő működik. 1955 és '64 között szülészet is működött Paniton, ami biztosította a szülések orvosi felügyeletét. Ezután Panitot a marosvásárhelyi szülészeti körzethez csatolták, és onnan biztosítják a szülő anyák korházba szállítását.

Az orvosi rendelő és gyógyszertár, a régi udvarházban

Az orvosi rendelő személyzete orvosokból és középkáderekből áll. A község falvaiban egészségügyi pontok működnek, egy-egy középkáder vezetésével, és a hét bizonyos napjain orvosi rendeléssel.

Az állandó orvosi felügyelet, valamint a kifejtett egészségügyi nevelés eredményeképpen mondhatjuk, hogy a közegészségügy területén is óriási haladás észlelhető a községben. A különböző egészségügyi mutatók bizonyítják ezeket a jó eredményeket:

	1962	1965	1980	1995
Körzeti orvosi rendelők	1	1	1	1
Orvosok	2	2	4	4
Egészségügyi középkáderek	3	4	6	5

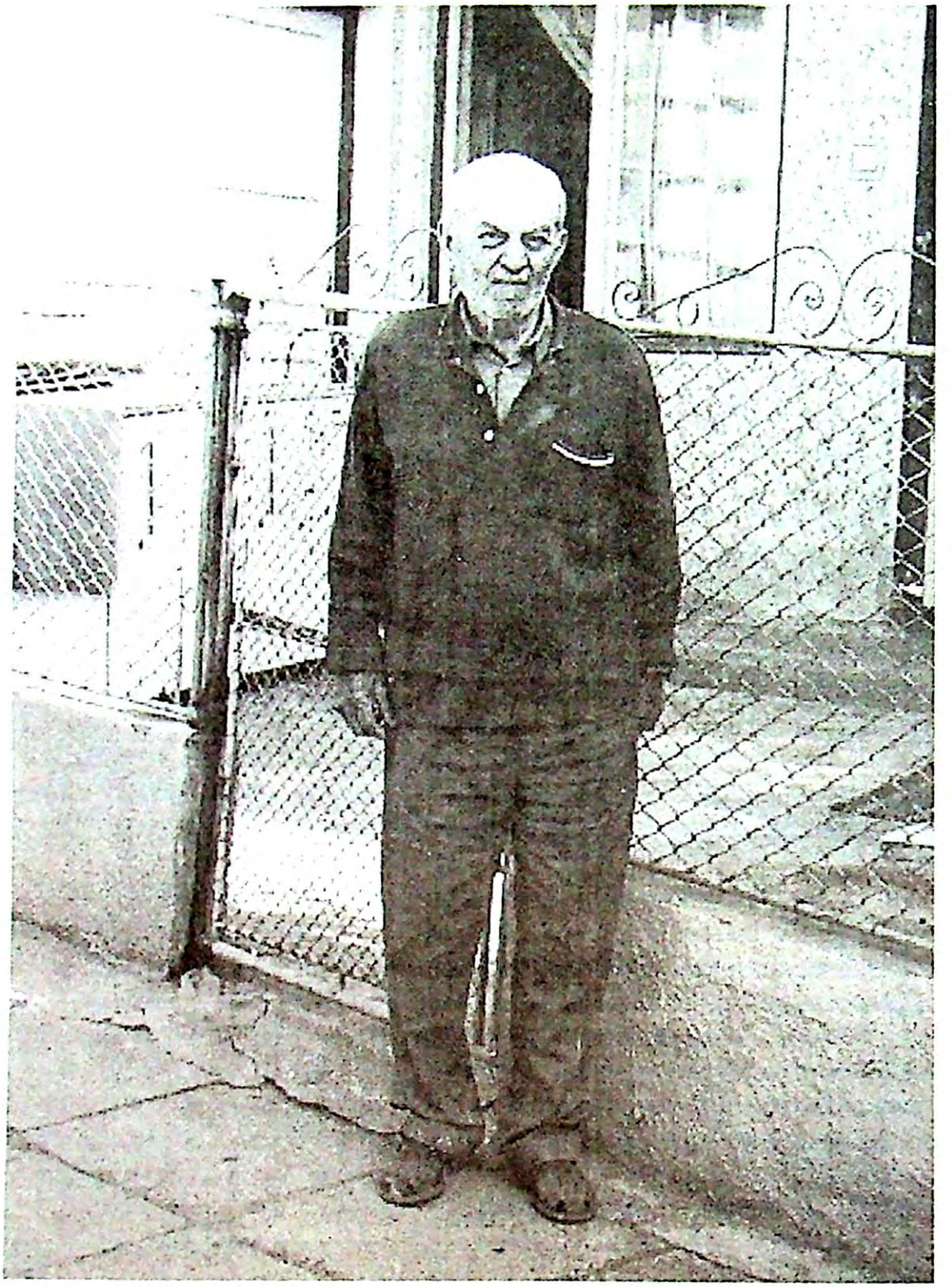
[Erdélyi Magyar Adatbank]

Kisegítő személyzet	2	2	2	2
Fogászati rendelő	-	-	1	1
Gyógyszertár	-	-	-	1
Egészségügyi helyzet:				
megbetegedések aránya %	26	24	19	3.2
járványok	2	2	-	1
népességnövekedés-mutató	21	20	18.5	17
gyermekhalandóság %	26	25	20	-
születések %	20	11.4	17.3	0.82
elhalálozások %	12	11	7.46	1.08
term. népességszaporulat	11	10.5	9.52	0.43

Ezen eredmények eléréséhez szívvel-lélekkel hozzájárultak azok az orvosok és középkáderek, akik a község területén dolgoztak. Az elmúlt időszak orvosai: Szabó László, Orosz Jutka, Jakab András, Farkas Imre, Zsigmond Károly, Mózes István, Orosz Albert, Farkas János, Farkas Sándor, Jeremiás Béla, Mózes Sándor, Kompó Ilona, Derzsi Kálmán, Rácz Tibor, Gábor Vígh Júlia. Napjainkban Benczédi Kelemen, Makkai Mária, Szakács Adriana, Busuioc Marieta orvosok és Bíró Nagy Teréz, Bodó Rozália, Nagy Ibolya, Nagy Balázs középkáderek nagy orvosi gyakorlattal és sok emberséggel teljesítik hivatásbeli kötelességeiket.

A panitiak közül többen értek meg magas életkort, és koruk ellenére részt vesznek a gazdasági és társadalmi életben. A falu legidősebb embere id. Zajzon Jenő 96 éves, aki az életében megélt sok megpróbáltatás ellenére tiszta szellemmel gondolkodik, és félti a falut és közösségét a jövendőtől. Jenő bácsit megkérdeztem, mit kíván a falu népének. Ezt felelte: - *Mezõpanit népe éljen ezután is összefogásban, szeretetben és hűségben! Õrizkedjen a mai társadalmat veszélyeztetõ szenvedélybetegségektől, főleg az alkoholizmustól, ami romlásba vihet egész családokat és közösségeket.*

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Panit legidősebb embere, a 96 éves id. Zajzon Jenő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Tisztelettel soroljuk fel a falu idős embereinek névsorát:

id. Zajzon Jenő	96
Nagy Anna	94
Serbán Mária	94
Barabási Antal	91
Nagy Sándor	89
Jánosi Juliánna	88
Gál Eszter	88
Nagy Sándor	88
Bartha István	87
Sikó Poli	87
Barabási Ágnes	87
Bartha Zoltán	86
Bartha Ilona	86
Magyari József	85
Barabási Ilona	85
Adorján Ilona	85

[Erdélyi Magyar Adatbank]

VIII. Utószó

E falutörténet vagy falumonográfia elolvasása után a kedves paniti Olvasóban felmerülhet a gondolat, hogy hiányzik belőle egyik vagy másik mozzanat a megélt eseményekből, vagy a rég- és közelmúlt emlékeiből. Ez igaz lehet, mivel bebizonyosodott, hogy országos- és világtörténelmi jelentőségű közelmúlti eseményekre is igen hiányosan emlékezünk, és az is, ha két forrásból nyerjük az információkat, lényeges eltérést mutathatnak. Ezért szerintem egy falutörténet sohasem lehet befejezett mű, s nyitott marad úgy a múlt, mint a jövő számára, teret engedve újabb kutatóknak, bizonyítékokat és emlékeket rejtegetve azért, hogy az erejét és idejét nem kímélő lelkes kutatónak sikerélményben legyen része. Ha a múlt nem adná meg ezt a lehetőséget, itt a jelen, és minden új nap hozza a jövőt, s az események nyomon követése, azok hű lejegyzése nem kis feladat.

Ezért érzek nagy megbecsülést és hálát mindazok iránt, akik a faluközösség életének tevékeny részesei voltak, s az eseményeket írásban rögzítették, tárgyi emlékeket őriztek meg, vagy gyűjtöttek, vagy éppen falumonográfiát írtak.

Dicsőség Váradi Albert református lelkész emlékének, aki az egyház Aranykönyvét példásan és féltő gonddal vezette, számos fényképpel dokumentálta; Bartos Gábor tanítónak és mindazoknak, akik a volt Gazdakör jegyzőkönyveit nagy pontossággal vezették és abban értékes anyagot tettek hozzáférhetővé az utókor számára.

Hála Nagy Dénesnek, Kovács Sándornak, Barabási D. Bélának és sokan másoknak, akik tárgyi emlékeket őriztek meg, és adtak át a falumúzeumnak, vagy fényképeket, amelyek gazdagították a falutörténeti anyagot; mindazoknak, akik szóbeli információkkal, tanácsokkal segítették a falutörténet megírását, mint Nagy Albert, Borbély Gergely, Nagy Sándor.

Köszönet és hála Zsigmond Ferencnek, Nagy Ödönnek, Gál Mártonnak és Kovács Jánosi Gizellának, akik Panit monográfiáját már eddig is megírták, az anyagot rendelkezésemre bocsátották, és értékes munkájuk által a szülőfalujuk iránti hűségüket bizonyították; végül mindazoknak, akik a kiadás mellé álltak, előfizetőket gyűjtöttek, és ügyködtek, hogy a monográfia eljuthasson minden érdeklődő tulajdonába. Végül, de nem utolsósorban, köszönet és hála mindazoknak, akik nagyobb összegű hozzájárulásukkal

[Erdélyi Magyar Adatbank]

támogatták a kiadást, bizonyítva azt, hogy az áldozatkészség megmaradt a panitiak máig tartó erényének.

Kívánom, hogy a szeretett paniti nép ezután is elődei tetteinek és eredményeinek magaslatán haladjon egy szebb élet felé, amit talán most szabad akaratából alakít a maga és az utódai számára.

A Jó Isten és a nép összetartó ereje adjon Panitnak sok lelkes hazafit népe sorából, vagy azok közül, akik vállalják e dolgos és törekvő néppel a lelki- és sorsközösséget, hogy jövőjüket okosan, emberségesen, a hagyományokhoz híven, a legjobb eredmények elérésével alkossák meg közösen a legszorosabb összefogásban, mindenki boldogulására!

A szerző:
Konrád Béla

[Erdélyi Magyar Adatbank]

IX. Monografia comunei Pănet

Schimbările profunde care au avut loc în viaţa satelor noastre în ultimul secol, şi în special, după cel de al II-lea război mondial, fac necesare întocmirea unor monografii săteşti care să imortalizeze viaţa comunităţilor de oameni, care au trăit şi trăiesc în satele de pe aceste meleaguri, cu toate tradiţiile lor economico-politico-sociale şi culturale, cu obiceiurile locale. Prin acestea se realizează o cunoaştere bună, reciprocă, păstrează şi tezaurizează aceste comori tradiţionale pentru generaţiile următoare, şi totodată va putea sta la baza unei convieţuiri fructuoase între oameni în viaţa cotidiană de toate zilele.

Comuna Pănet se află la nord-vest, la o distanţă de 13 km de oraşul Târgu-Mureş. Este o localitate veche, locuitorii săi aşezându-se pe acest teritoriu în secolul al XI-XII-lea. Prima amintire scrisă despre existenţa localităţii se datează din anul 1332 în Registrul comunelor care achită anual dijmele papale.

Locuitorii sunt secui, proveniţi din Trei-Scaune şi români, aşezaţi la sfârşitul secolului al XVIII-lea pe moşia baronului. Între cele două entităţi a existat întotdeauna o convieţuire fructuoasă şi întrajutorare reciprocă.

Locuitorii satului se caracterizează prin sârguinţa lor exemplară şi lupta lor seculară pentru a ajunge în posesia a unor cât mai mari suprafeţe de terenuri agricole. Astfel au cumpărat pe rând nu numai terenurile moşiereşti din sat, dar şi mari suprafeţe de la locuitorii satelor învecinate.

La fel, prin ataşamentul lor faţă de satul natal, de biserică şi şcoală au putut păstra până în zilele noastre o bună parte din obiceiurile strămoşeşti.

Locuitorii satului Pănet în cele mai grele vremuri au ştiut să conlucreze uniţi, înfiinţând pe parcursul anilor numeroase asociaţii şi organizaţii de interes obştesc, cum a fost Cooperativa de Consum şi de Valorificare, Cercul Agricultorilor, Cooperativa de Credit şi altele, care toate au contribuit la statornicirea unei vieţi economico-culturale şi a unei şcoli, care a fost vestit în împrejurimi.

Datorită celor de mai sus, satul şi-a păstrat prosperitatea şi în tot decursul istoriei sale a înregistrat o creştere ascendentă a numărului populaţiei sale, având azi 2392 locuitori.

Datorită unor calităţi omeneşti exemplare şi a rezultatelor economice obţinute în decursul anilor, inclusiv în zilele noastre, pănăţenii au o reputaţie bună în rândul locuitorilor satelor învecinate şi chiar al oraşului Târgu-Mureş. Nu degeaba, când se întâlnesc sau este vorba de pănăţeni, se rosteşte imediat zicala: "Înainte pănăţenii!"

[Erdélyi Magyar Adatbank]

X. The village Pănet (monography)

The important changes which took place in the life of our villages in the last century (especiallyafter the Second World War), made necessary working out studies to immortalize the way of life and traditions of communities of people who have lived, worked and struggled together along the ages, writing remarcable pages in the history of their material and spiritual culture.

This studies intend to preserve the treasure of local traditions for the benefit of the following generations, establishing bases of mutual understanding and respect, conditions so very necessary in a fruitful coexistence.

The village Pănet is situated at a distance of 13 km of north-west of the county-town Târgu-Mureş. It's an old standind settlement, its name having been mentioned for the first time in a document in 1332, among other communities which had to pay yearly tenth to the papal administration. The inhabitants are mostly Szeklers, who originally came from Trei Scaune and Romanians, who came here in the second half of the XVIII-th century and were settled on the local landlord's estate. These two entities have always lived in good understanding and mutual helpfulness.

The ambitious and hardworking people of Pănet have always tried to possess as much land as they could so after a time they owned not only the agricutural area of their own village, but they also bought many pieces of land from people living in the neighbouring village. They are also known as people strongly, devoted to their native village, their institutions, church and school, being good keepers of their specific local traditions.

Being initiative people too they created efficiently functionning assotiations and cooperatives, a local credit bank, farmer'sassociations, continually improving their living standard and their social condition as well. Thanks to these qualities they could maintain a relativ prosperity even in hard times and a continually increasing population wich consists now of 2392 inhabitants.

Due to their exemplary human qualities and their economic results they have a good reputation among people living in the neighbourhood (even in the county-town) and not for nothing they use to say (with a bit of mockery sometimes) "Előre panitiak!" wich means "Go ahead people of Pănet!"

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XI. Monographie der Gemeinde Pănet (Mezőpanit)

Im 20. Jahrhundert, und besonders nach dem zweiten Weltkrieg haben unsere Dörfer eine tiefe Verwandlung miterlebt, die die Zusammenstellung einiger Monographien notwendig macht, um das Leben der Menschen, die in diesen, von wirtschaftlich-politisch-sozialer und kultureller Tradition vollen Gegenden gelebt haben und leben, unsterblich zu machen. Dadurch wird eine - gegenseitige - Erkenntnis verwirklicht, es werden die traditionellen Werte für die nächsten Generationen aufbewahrt, die auch am Grund des fruchtbaren Zusammenlebens der Menschen in dem alltäglichen Leben stehen werden können.

Die Gemeinde Pănet befindet sich 13 km von der Stadt Târgu Mureş (Neumarkt) nord-westlich entfernt. Es ist eine alte Ortschaft, ihre Bewohner haben sich in diesem Gebiet in 11-12. Jahrhundert niedergelassen. Die erste schriftliche Erinnerung über die Existenz der Gemeinde stammt vom Jahre 1332, aus dem Register der Gemeinden, die den päpstlichen Zehnt bezahlten.

Die Bewohner sind aus Háromszék (Trei-scaune) stammenden Szekler und Rumäner. Sie haben sich am Ende des 18. Jahrhunderts auf das Gut des Barons niedergelassen. Zwischen den beiden Volksgruppen bestand immer ein fruchtbares Zusammenleben und gegenseitige Hilfe.

Die Dorfbewohner sind durch ihren beispielhaften Fleiss zu charakterisieren, und durch ihren jahrhundertlangen Kampf, um in Besitz eines je grösseren landwirtschaftlichen Bodens zu kommen. Auf dieser Wiese haben sie nicht nur die gutsherrlichen Böden des Dorfes, sondern grosse Bodenflächen auch von den Bewohnern der Nachbardörfer gekauft.

Durch ihre Anhänglichkeit zu ihrem Heimatdorf, zur Kirche und zur Schule ist ihnen gelungen, einen wesentlichen Teil dr uralten Bräuchen aufzubewahren.

In den schwersten Zeiten haben die Bewohner des Dorfes Pănet gewusst, vereint zu handeln, sie haben im Laufe der Zeiten verschiedene Vereine und Organisationen von öffentlichem Interesse gegründet, wie z.B. die Konsum- und Verwertungsgenossenschaft, den Kreis der Landwirte, die Kreditgenossenschaft und andere, die alle dazu beigetragen haben, dass es

[Erdélyi Magyar Adatbank]

in diesem Dorf ein, in ganzem Gegend berühmtes wirtschaftlich-kulturell-soziales Leben entstehen konnte.

Infolgedessen hat sich das Dorf im Laufe der Jahrhunderte seinen Wohlstand aufbewahren können, und im Laufe seiner Geschichte hat es eine immer wachsende Zahl seiner Bevölkerung vorgeziegt; heute hat es 2392 Bewohner.

Dank der beispielhaften menschlichen Eigenschaften und der schönen wirtschaftlichen Ergebnissen, erfreuen sich die Paneter, auch heute, eines guten Rufes unter den Bewohnern der Nachbardörfer und sogar in der Stadt Neumarkt. Nicht umsonst sagt man gleich den Spruch, wenn es um Leute von Pănet geht: "Vorwärts Paneter".

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XII. A kiadást nagyobb összegekkel támogatók névsora

Bartha Csaba	50.000 lej
ifj. Bartha Márton	50.000 lej
Nagy Balázs	50.000 lej
A paniti Református Egyház	100.000 lej

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XIII. Az előfizetők névsora

Panit

Név	Házszám (Példányszám)
Adorján Péter	290
Adorjáni Zoltán	179 (5)
Balázs Béla	709
Balogh Emese	527
Balogh Ida	55
Barabási Antal	386
ifj. Barabási Endre	510
Barabási Gyula	75
Barabási Hajnal	112
Barabási József	414
Barabási József	654
Barabási Péter	237
Barabási Piroska	381
Barabási Sándor	295
Barabási Tamás	50 (2)
Barabási Zoltán	71
Bartha Béla	53
Bartha Dezső	244
Bartha Gergely	665
Bartha Gyula	438
Bartha Ilona	272
id. Bartha Lajos	679
Bartha László	120
id. Bartha Márton	403
id. Bartha Mihály	658
Bartha Miklós	39
Bartha Sámuel	382a
Bartha Zoltán	580
Bíró Emese	117
Bíró Imre	701
Bíró Zoltánné	327
Bodó Árpád	546

Név	Házszám (Példányszám)
Adorján Péter	427
Asztalos Sándor	253
Balogh Csaba	527
Balogh Enikő	527
Balogh Mihály	55
Barabási Csaba	417
Barabási Gáspár	398
Barabási Gyula	50
Barabási János	30
Barabási József	132
Barabási József	719
Barabási Péterné	131
Barabási Sándor	73
Barabási Sándorné	64
Barabási Zoltán	70
Bartha Árpád	181 (2)
Bartha Csaba	679
Bartha Endre	250
Bartha Gizella	111
Bartha Ida	216
Bartha István	697
ifj. Bartha Lajos	680
Bartha Jolán	388
ifj. Bartha Márton	404 (5)
ifj. Bartha Mihály	658
Bartha Póli	451
Bartha Sándor	626
Bíró Attila	200
Bíró Endre	363 (2)
Bíró Mihály	308
Bodó Attila	634
Bodó Béla	351

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Bodó Csaba 530
ifj. Bodó Endre 529
Bodó János 573
ifj. Bodó János 70
Bodó József 545
Bodó Márta 555
Bodó Sándor 537 (2)
Bodó Zoltán 292
Borbély Árpád 449
Borbély Domokos 87
Borbély Domokos 262
Borbély Ernő 724
Borbély Irén 723
Borbély János 483
Borbély Sándor 187
Borbély Sándor J. 365
Csiszér Albert 413
Csiszér Károly 413
Czirjék András 248
Daróczi János 714
Deák János 249
Farczádi István 785 (3)
Gaál Endre 463
Gaál János 332
Gál Dezső 653
Gál Ilona Borbála 296
Gál János 407
Gál Rozália 294
"G.I." Gazdakör (2)
Hodos Dezső 790
Jánosi Dezső 453
Jánosi György 734
Jánosi Márton 458
Jánosi Mihály 470
Keresztes Imola 136
id. Kovács Attila
Kovács Béla 472 (2)
id. Kovács János 498
Kovács János 691
Kovács Márton 79
Kovács Mihály 344
Kovács Tamás 224
Lovász József 740
Bodó Dénes 239
Bodó Gyöngyvér 292
id. Bodó János 767
Bodó József 123
Bodó Lajos 466
Bodó Mihály 779
Bodó Sándor 543
Borbély Albert 660
Borbély Csaba 261
Borbély Domokos 262
Borbély Domokos 325
Borbély Ilona 185
Borbély István 358
Borbély Márton 321
Borbély Sándor 66
Borbély Tamás 255
Csiszér János 646
Csiszér Márton 535
Czirjék Lajos 248
Deák Ernő 582
Dósa Ödön 436
Fehér József 429
Gaál Jolán 725
Gál Béla 297
id. Gál Gáspár 765
Gál János 198 (2)
Gál János 768
Gál Tamás 391 (2)
Geréb András 78
Izsák Gáspár 526
Jánosi Ferenc 359
Jánosi István 305
Jánosi Márton 454
Keresztes András 136
Kiss Ferenc 405
Kovács Béla 212
Kovács Endre 203 (3)
Kovács János 459
Kovács Kálmán 503
Kovács Mártonné 493
Kovács Sándor 324 (2)
Lovász Ákos 41
Magyari Sándor 242

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Marton Ferenc 623
Marton Gyula 773
Marton Péter 669
Máthé Dezső 51 (2)
Máthé János 495
Máthé Pál 256
Mezei Borbála 557
Molnár Károly 739
Nagy Albert 182
Nagy András 606
Nagy Antal 710
Nagy Árpád 47
Nagy Béla 739
Nagy Bíró Albert 720
Nagy Dezső 348
Nagy Dezső 541
Nagy Dezső 722
Nagy Gergely 401
Nagy György 163
Nagy Gyula 107
Nagy Ildikó 793
Nagy István 170 (2)
Nagy Imre 138 (10)
id. Nagy János 524
Nagy Jolán 685
Nagy József 456
Nagy Júlia 687
Nagy Mihály 233
Nagy Rezső 180
Nagy Sándor 604
Nagy Ida 668
Pálfi György 784
Pete Balázs 771
Pete Gyula 441
Pete Julianna 418 (2)
Pete Zoltán 209 (2)
Pitó Antal 671 (9)
Rétesi János 787
Sikó Antal 447
Sikó Attila 294
Sikó Benedek 90
Sikó Dezső 629
Sikó Elek 59
Marton Gyula 18
Marton János 434
Máté-Nagy István 494 (2)
Máthé Istvánné 397 (2)
Máthé Kálmánné 188
Máthé Pál 67
Moldovan Ildikó 757
Mureşan Sándorné
Nagy Albert 630
Nagy Annamária 107
Nagy Ágnes 207
Nagy Balázs 737
Nagy Béla 711
Nagy Dávid 448
Nagy Dezső 457
Nagy Dezső 704 (2)
Nagy Endre 421
Nagy Ferenc 687
Nagy György 708
Nagy Gyula 219
Nagy Ilona 115
Nagy István 196
Nagy Izabella 107
Nagy János 637
Nagy József 339
Nagy József 174
Nagy Károlyné 352
Nagy Pálné 342
Nagy Sándor 314
Nagy Teréz 100 (3)
Nagy Zsigmond 172
Pete Balázs 599
Pete Endre 206
Pete József 252
Pete Pál 657
Pete Zoltán 394
Református Parókia
Selyem Levente 682
Sikó Attila 63
Sikó Attila 370
Sikó Dezső 299
Sikó Domokos 80
Sikó Elemér 645

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Sikó Ferenc 539
Sikó Gyula 186
Sikó Jolán 97
Sikó József 350
Sikó József 735
Sikó László 195
Sikó Pál 369
Sikó Péter 337
Sikó Zoltán 125
Soós József 690
Székely Ferenc 492
Szombat Dénes 331
Tőkés Ernő 550
Török Zoltán 366
Zajzon Éva 240
Zajzon Pál 176
Zöld Imre 190
Sikó Géza 62
Sikó Gyula 479
Sikó József 205
Sikó József 730
Sikó László 96
Sikó Major Irén 90
Sikó Péter 54
Sikó Tibor 547
Sikó Zoltán 701
Szabó Tünde 598
Szilágyi József 310
Szombat János 277
Török Sándor 667 (3)
Varga Sándor 390
Zajzon Jenő 395
Zöld Béla 527

Csittszentivány
Bartus István Kenyeres Olga Ida

Gyergyószentmiklós
Sikó Gyula

Maroskeresztúr
Fülöp Panna

Marosszentkirály
Gál Sándor Sikó Mihály

Marosvásárhely
Balogh Árpád
Bartha István
Berecki Gergely
Bíró János Ida (2)
Csehi Béla
dr. Derzsi Kálmán
Ferenczi Lajos
Gaál Márton
Konrád Béla
Konrád Gergő
Konrád Vilmos (2)
Lőrincz István
Barabási Béla
Bende Sándor
Borbély Barna
Buti Kovács Eszter
Dénesi Ildikó
Felméri Mihály
dr. Gaál Csaba
Konrád Árpád
Konrád Enikő
Konrád Tamás
Kovács Pál
Lőrincz János

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Major Levente
Nagy Sándor
Rózsa László
Sárpataki János
Török Lajosné(2)
Zsigmond Géza
Nagy Jolán
Orbán János
Ruja Rozália
Simon Jolán
Varga Árpádné (Bartha)

Székelyudvarhely
Ferenczi Éva - Kiss Tibor

Magyarország

Török Éva	Budapest
Adorjáni Zoltán	Dunaújváros
Sikó Dániel	Dunaújváros
Filep János	Gönyü
Kiss Ferenc	Szeged
Mihály István	Szombathely
Mihály Zoltán	Szombathely

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XIV. Mezőpanit lakossága 1996. július 1-én

1. Pete Piroska, 53 éves, háztartásbeli; Filep István, 24 éves, munkás; Filep Claudia, 20 éves, háztartásbeli
5. Nagy Zoltán, 37 éves, ács; Nagy Ibolya, 33 éves, varrónő; Nagy Edit Ibolya, 13 éves, tanuló
6. Bodó Klára, 83 éves, háztartásbeli; Bodó József Domokos, 24 éves, mezőgépész
7. Adorján László, 32 éves, földműves; Román Jolán, 38 éves, háztartásbeli; Román Sándor, 13 éves, tanuló
8. Sikó Borbála, 75 éves, nyugdíjas
9. Nagy István, 34 éves, autószerelő; Borbély Anna, 30 éves, szövőnő; Nagy István, 6 éves
10. Bartha Anna, 52 éves, háztartásbeli; Bartha Sándor, 30 éves, mezőgépész; Bartha Csaba, 25 éves, munkás
11. Barát Anna, 52 éves, háztartásbeli; Radu József, 26 éves, lakatos
12. Nagy Endre, 42 éves, hegesztő; Nagy Jolán, 33 éves, háztartásbeli; Nagy Levente, 14 éves, tanuló; Nagy Endre, 12 éves, tanuló; Nagy Zsolt, 10 éves, tanuló
13. Részeg Károly, 67 éves, nyugdíjas; Részeg Ilona, 64 éves, nyugdíjas
14. Adorjáni Sándor, 53 éves, kovács; Adorjáni Zsuzsa, 46 éves, virágkertész
15. Székely Albert, 33 mezőgépész; Székely Katalin, 29 éves, szabónő; Székely Tímea Enikő, 9 éves, tanuló; Székely Csilla Beáta, 7 éves, tanuló
17. Bartha Sára, 76 éves, háztartásbeli; Adorján János, 60 éves, földműves; Adorján Ilona, 56 éves, háztartásbeli
18. Marton Gyula, 67 éves, földműves; Marton Ágnes, 61 éves, háztartásbeli
19. Barabási János, 76 éves, nyugdíjas; Barabási Ida, 66 éves, nyugdíjas
20. Moldován István, 79 éves, nyugdíjas; Moldován Ilona, 71 éves, nyugdíjas; Moldován Sándor, 40 éves, földműves; Moldován Magdolna, 28 éves, háztartásbeli; Moldován Katalin, 6 éves; Moldován Andrea, 4 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

21. Bartha Gergely, 45 éves, földműves; Bartha Julianna, 43 éves, háztartásbeli; Bartha Ilona, 21 éves, földműves; Barabási János, 27 éves, mezőgépész; Barabási Julianna, 22 éves, háztartásbeli; Barabási Andrea, 1 éves
22. Bartha Sándor, 78 éves, nyugdíjas
23. Bartha Elek, 45 éves, autószerelő; Bartha Mária, 39 éves, varrónő; Bartha Annamária, 20 éves, háztartásbeli; Bartha Enikő Gyöngyi, 19 éves, háztartásbeli; Bartha Kinga Beáta, 15 éves, háztartásbeli; Bartha Elek Zsolt, 10 éves, tanuló; Bartha Lóránd Csaba, 9 éves, tanuló; Bartha Arnold Attila, 5 éves
24. Pálfi István, 75 éves, földműves; Pálfi Julianna, 76 éves, háztartásbeli
26. Barabási Ilona, 62 éves, nyugdíjas; Barabási Sándor, 36 éves, marós; Barabási Ida, 31 éves, varrónő; Barabási Imola, 6 éves; Barabási Szilárd Sándor, 4 éves
27. Borbély Ilona, 63 éves, nyugdíjas
28. Deák János, 45 éves, esztergályos; Deák Irma, 41 éves, háztartásbeli
29. Deák Rozália, 71 éves, nyugdíjas; Deák Ferenc, 42 éves, vasbeton-szerelő
30. Pete Rozália, 71 éves, nyugdíjas; Barabási János, 33 éves, autóvezető; Barabási Katalin, 30 éves, elárusítónő; Barabási Aranka, 9 éves, tanuló; Barabási Noémi Klára, 1 éves
31. Bartha Sándor, 71 éves, nyugdíjas; Bartha Eszter, 64 éves, nyugdíjas
32. Bartha József, 61 éves, nyugdíjas; Borbély Ilona, 60 éves, nyugdíjas; Borbély Sándor, 35 éves, mezőgépész; Borbély Melinda, 27 éves, háztartásbeli; Adorján László István, 10 éves, tanuló; Borbély Zsolt Sándor, 5 éves
33. Borbély József, 39 éves, asztalos
34. Bartha Endre, 55 éves, utász; Bartha Anna, 52 éves, háztartásbeli; Bartha Sándor, 22 éves, ács
35. Kádár Kálmán, 65 éves, nyugdíjas; Kádár Jolán, 63 éves, nyugdíjas; Kádár Kálmán, 39 éves, ács
37. Barabási Gizella, 71 éves, háztartásbeli; Sikó Gizella, 41 éves, háztartásbeli; Kovács Attila Mihály, 14 éves, tanuló
38. Ignát János, 24 éves, esztergályos; Ignát Jolán, 26 éves, háztartásbeli; Ignát János Lóránd, 3 éves
39. Bartha Miklós, 55 éves, nyugdíjas; Bartha Anna, 55 éves, háztartásbeli
40. Szép András, 60 éves, kovács; Szép Irén, 54 éves, háztartásbeli; Szép András, 34 éves, víz-gázszerelő; Szép Irén, 24 éves, elárusítónő
41. Lovász Rozália, 50 éves, nyugdíjas; Lovász Ákos, 36 éves, víz-gázszerelő; Lovász Tünde, 30 éves, CEC alkalmazott; Lovász Réka, 9 éves, tanuló
44. Kovács Ilona, 52 éves, földműves; Kovács Attila, 25 éves, egyetemista; Kovács József, 31 éves, lakatos; Kovács Tibor, 20 éves, földműves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

47. Nagy Árpád, 45 éves, földműves; Nagy Ibolya, 40 éves, háztartásbeli; Nagy Árpád, 18 éves, munkanélküli
48. Lukács Ágnes, 67 éves, nyugdíjas tanítónő; Lukács Barna, 33 éves, autószerelő; Lukács Ágnes, 27 éves, szerszámlakatos; Lukács Oszkár, 1 éves
49. Sikó János, 72 éves, nyugdíjas; Sikó Erzsébet, 71 éves, háztartásbeli; Lovász Csongor Szabolcs, 17 éves, autószerelő
50. Barabási Gyula, 68 éves, nyugdíjas; Barabási Katalin, 67 éves, nyugdíjas; Barabási Tamás, 38 éves, fafaragó; Barabási Sarolta, 31 éves, öntő; Barabási Tamás, 11 éves, tanuló; Barabási Csaba, 5 éves
51. Máté Dezső, 49 éves, lakatos; Máté Ibolya, 46 éves, háztartásbeli; Máté Levente, 25 éves, szobafestő
52. Bartha Sándor, 46 éves, szabó; Bartha Irén, 43 éves, perzsaszőnyeg-szövő; Bartha Melinda, 20 éves, munkanélküli
53. Bartha Béla, 52 éves, nyugdíjas; Bartha Ilona, 45 éves, háztartásbeli; Bartha Ilona, 22 éves, egyetemista; Bartha Béla, 20 éves, villanyszerelő; Bartha Botond, 19 éves, elektromechanikus; Bartha Albert, 16 éves, autóbádogos; Bartha Eszter, 10 éves, tanuló
54. Sikó Péter, 52 éves, betegnyugdíjas; Sikó Ibolya, 50 éves, háztartásbeli; Sikó Benedek, 27 éves, földműves
55. Balogh Mihály, 36 éves, szerszámlakatos; Balogh Ida, 30 éves, kereskedő; Balogh Mihály Albert, 6 éves; Balogh Levente, 2 éves
56. Bartha Zoltán, 72 éves, nyugdíjas
57. Mátyus János, 47 éves, esztergályos; Mátyus Ibolya, 33 éves, háztartásbeli; Mátyus János, 20 éves, ács; Mátyus Attila, 18 éves, kőműves; Mátyus Balázs, 14 éves, tanuló; Mátyus Ibolya, 10 éves, tanuló
58. Barabási József, 72 éves, nyugdíjas; Barabási Eszter, 65 éves, háztartásbeli; Barabási Piroska, 44 éves, háztartásbeli
59. Ambrus Péter, 75 éves, nyugdíjas; Ambrus Ilona, 83 éves, nyugdíjas; Sikó Elek, 57 éves, földműves; Sikó Ilona, 51 éves, háztartásbeli; Sikó Enikő, 23 éves, elárusító; Sikó Borbála, 19 éves, munkanélküli; Sikó Edit, 14 éves, tanuló
61. Jánosi Albert, 35 éves, asztalos; Jánosi Etelka, 30 éves, asztalos; Jánosi Csilla, 8 éves, tanuló; Jánosi Csongor, 5 éves; Jánosi Róbert, 2 éves
62. Sikó Géza, 75 éves, nyugdíjas; Sikó Gizella, 71 éves, háztartásbeli
63. Sikó Attila, 33 éves, kábelburkoló; Sikó Gyöngyi, 29 éves, pénztáros; Sikó Csilla, 9 éves, tanuló
64. Barabási Julianna, 56 éves, háztartásbeli; Barabási Sándor, 36 éves, asztalos; Barabási Judit, 26 éves, asszisztens; Barabási Árpád, 24 éves, munkás

[Erdélyi Magyar Adatbank]

65. Mezei Zsuzsanna, 74 éves, nyugdíjas; Mezei Béla, 52 éves, postakézbesítő; Mezei Margit, 51 éves, nyugdíjas; Mezei Béla, 21 éves, postakézbesítő
66. Borbély Sándor, 41 éves, esztergályos; Borbély Ilona, 35 éves, szövőnő; Borbély Gabriella, 15 éves, tanuló; Borbély Ella Gizella, 3 éves
67. Máthé Pál, 35 éves, köszörűs; Máthé Margit, 28 éves, háztartásbeli; Máthé Pál Attila, 7 éves; Máthé Levente, 5 éves
68. Tanászi Pál, 58 éves, nyugdíjas; Tanászi Erzsébet, 53 éves, elárusítónő; Tanászi Pál, 25 éves, egyetemista; Tanászi Emese, 18 éves, elárusítónő
69. Székely Ferenc, 62 éves, nyugdíjas; Katona Ilona, 55 éves, háztartásbeli; Katona István, 26 éves, mezőgépész; Katona Amália, 13 éves, tanuló
70. Bartha Ilona, 86 éves, nyugdíjas; Bodó János, 25 éves, asztalos; Bodó Helga, 23 éves, háztartásbeli; Bodó Helga Hannelóra, csecsemő
71. Barabási Zoltán, 42 éves, marós; Barabási Ida, 36 éves, szakács; Barabási Zoltán Levente, 15 éves, tanuló; Barabási Zsuzsanna, 9 éves, tanuló
72. Barabási Albert, 78 éves, nyugdíjas; Barabási Julianna, 74 éves, nyugdíjas; Barabási Albert, 47 éves, földműves
73. Barabási Sándor, 37 éves, lakatos; Barabási Ilona, 32 éves, könyvelő; Barabási Gyöngyi, 10 éves, tanuló
74. Barabási Sándor, 61 éves, nyugdíjas; Barabási Eszter, 60 éves, háztartásbeli; Barabási Csaba, 25 éves, kereskedő
75. Barabási Gyula, 43 éves, autószerelő; Barabási Piroska, 34 éves, varrónő; Barabási Gyula, 18 éves, ács; Barabási Piroska, 9 éves, tanuló
76. Kovács Csaba Béla, 55 éves, állategészségügyi; Nagy Piroska, 52 éves, háztartásbeli
77. Sikó Sára, 82 éves, nyugdíjas
78. Geréb János, 58 éves, víz-gázszerelő; Geréb Jolán, 46 éves, varrónő; Geréb András, 20 éves, egyetemista; Geréb Hunor János, 15 éves, tanuló
79. Kovács Márton, 42 éves, lakatos; Kovács Julianna, 40 éves, varrónő; Kovács Attila, 18 éves, tanuló; Kovács Júlia, 13 éves, tanuló
80. Sikó Domokos, 47 éves, kőműves; Sikó Piroska, 45 éves, háztartásbeli; Sikó Domokos, 23 éves, egyetemista; Sikó Attila, 19 éves, kőműves
81. Sikó Gyula, 61 éves, nyugdíjas; Sikó Ida, 52 éves, háztartásbeli
82. Jánosi Gyula, 41 éves, asztalos; Jánosi Júlia, 43 éves, varrónő; Kovács Csilla Adrienn, 19 éves, óvónő; Jánosi Réka Júlia, 7 éves
84. Borbély Jenő, 73 éves, nyugdíjas; Borbély Rozália, 64 éves, nyugdíjas; Borbély Jenő, 42 éves, hegesztő; Borbély Anna, 40 éves, varrónő;

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Borbély Anna Beáta, 17 éves, tanuló; Borbély Jenő, 14 éves, tanuló; Borbély Dalma, 12 éves, tanuló

85. Hegyi Mihály, 35 éves, autószerelő; Hegyi Mária, 33 éves, háztartásbeli
87. Borbély Domokos, 70 éves, nyugdíjas; Borbély Gizella, 64 éves, nyugdíjas
88. Pete Gyula, 32 éves, földműves; Kovács Julianna, 52 éves, tanítónő
89. Czirjék Irén, 53 éves, nyugdíjas; Czirjék Attila Domokos, 21 éves, mezőgépész; Czirjék Irén Imola, 20 éves, fodrász
90. Sikó Benedek, 49 éves, asztalos; Sikó Polixénia, 46 éves, raktáros; Sikó Melinda, 18 éves, tanuló; Sikó Benedek Árpád, 16 éves, autószerelő
91. Sikó József, 79 éves, nyugdíjas; Sikó Ilona, 76 éves, nyugdíjas; Sikó János, 44 éves, vasbetonszerelő; Sikó Gyula, 42 éves, esztergályos; Sikó Anna, 41 éves, háztartásbeli; Sikó Gyula Attila, 18 éves, földműves; Sikó Barna Miklós, 16 éves, tanuló; Sikó Anna, 10 éves, tanuló
92. Bartha Gergely, 54 éves, nyugdíjas; Bartha Anna, 45 éves, háztartásbeli; Bartha Gergely, 29 éves, kőműves; Bartha Sándor, 27 éves, kőműves; Bartha Ilona, 29 éves, varrónő; Bartha Annamária, 22 éves, varrónő; Bartha Jolán, 18 éves, háztartásbeli; Bartha Szabolcs, 4 éves; Bartha Izabella, csecsemő
93. Jánosi Anna, 80 éves, nyugdíjas; Jánosi Sándor, 42 éves, szobafestő
95. László Attila, 50 éves, asztalos; Kovács Ilona, 56 éves, háztartásbeli
96. Sikó Zoltán, 60 éves, mezőgépész; Sikó Rozália, 53 éves, háztartásbeli; Sikó Rozália, 22 éves, háztartásbeli; Sikó László, 29 éves, szabó; Sikó Julianna, 29 éves, varrónő; Sikó László, 9 éves, tanuló; Sikó Attila Levente, 4 éves
97. Sikó Ferenc, 63 éves, földműves; Sikó Jolán, 57 éves, földműves; Sikó Jolán, 37 éves, elárusító; Sikó Enikő, 16 éves, varrónő; Sikó Izabella, 12 éves, tanuló; Sikó Harmatka, 6 éves
98. Kiss Irén, 61 éves, nyugdíjas
99. Bodó Andor Attila, 24 éves, lakatos; Sikó Erzsébet, 15 éves, háztartásbeli
100. Nagy Julianna, 76 éves, háztartásbeli
101. Nagy Sándor, 55 éves, nyugdíjas; Nagy Ágnes, 54 éves, háztartásbeli: Nagy István, 28 éves, sofőr
102. Nagy Gyula, 80 éves, nyugdíjas
103. Nagy Károly, 78 éves, nyugdíjas; Nagy Róza, 73 éves, nyugdíjas
105. Nagy Istvánné, 63 éves, nyugdíjas; Nagy Attila, 29 éves, tímár; Nagy Melinda, 26 éves, háztartásbeli
106. Szántó Kálmán, 40 éves, autóvezető; Szántó Ibolya, 38 éves, gépírónő; Ötvös Ferenc, 18 éves, munkás; Ötvös István, 14 éves, tanuló; Ötvös Károly Áron, 9 éves, tanuló

[Erdélyi Magyar Adatbank]

107. Nagy Gyula, 44 éves, víz-gázszerelő; Nagy Margit, 43 éves, háztartásbeli; Nagy Annamária, 23 éves, tanuló; Nagy Izabella, 16 éves, tanuló
108. Nagy Imre, 41 éves, esztergályos
109. Barabási Lajos, 76 éves, kovács; Barabási Borbála, 74 éves, nyugdíjas
110. Bartha József, 51 éves, kőműves; Bartha Jolán, 46 éves, háztartásbeli; Bartha József, 25 éves, gépészmérnök; Bartha Csaba, 22 éves, munkás
111. Bartha Gizella, 57 éves, nyugdíjas; Bartha Sándor, 26 éves, földműves; Bartha Éva, 20 éves, elárusító
112. Barabási Mihály, 60 éves, nyugdíjas; Barabási Ilona, 51 éves, háztartásbeli; Barabási Hajnal, 32 éves, elárusító; Barabási Jolán, 26 éves, elárusító
113. Mátyus Sándor, 43 éves, hegesztő; Mátyus Ilona, 41 éves, kötőnő; Mátyus Ilona, 19 éves, varrónő; Mátyus Sándor, 16 éves, asztalos
115. Nagy Ilona, 61 éves, nyugdíjas; Nagy Ilona, 32 éves, tanárnő
116. Deák Gizella, 50 éves, nyugdíjas; Deák Attila, 27 éves, kőműves; Deák Levente, 22 éves, cipész
117. Bíró József, 59 éves, nyugdíjas; Bíró Ágnes, 54 éves, háztartásbeli; Bíró Emese, 18 éves, tanuló
118. Kovács Péter, 57 éves, nyugdíjas; Kovács Ilona, 57 éves, nyugdíjas; Kovács Péter Csaba, 20 éves, munkás
119. Újlaki József, 60 éves, földműves; Újlaki Ágnes, 68 éves, nyugdíjas; Újlaki Bálint, 26 éves, ács
120. id. Bartha László, 80 éves, nyugdíjas; Bartha Anna, 76 éves, nyugdíjas; ifj. Bartha László, 39 éves, fafaragó; Bartha Margit, 37 éves, háztartásbeli; Bartha László, 13 éves, tanuló; Bartha Andrea Tünde, 11 éves, tanuló
122. Călian Ioan, 45 éves, cipész; Călian Viorica, 40 éves, háztartásbeli; Călian Corina, 19 éves, munkanélküli; Călian Cosmina, 18 éves, tanuló; Călian Simona, 16 éves, tanuló; Călian Ioan, 14 éves, tanuló
123. Bodó József, 39 éves, vegyi operatőr
124. Sikó Zoltán, 67 éves, nyugdíjas; Sikó Ida, 66 éves, nyugdíjas
125. Sikó Zoltán, 36 éves, mezőgépész; Sikó Irma, 23 éves, háztartásbeli; Sikó Katalin, 6 éves; Sikó Irma, 4 éves; Sikó Borbála, 2 éves
126. Székely Zoltán, 38 éves, földműves; Barabási Erzsébet, 37 éves, varrónő; Barabási József Attila, 15 éves, tanuló; Barabási Zoltán Szabolcs, 14 éves, tanuló
127. Muresan István, 29 éves, autóvezető; Muresan Edit, 24 éves, háztartásbeli; Muresan Beáta, 5 éves; Muresan Róbert, 2 éves
128. Bodó Sándor, 33 éves, autóvezető; Bodó Ilona, 48 éves, háztartásbeli; Bodó Szilárd, 6 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

129. Bodó Endre, 31 éves, autóvezető; Bodó Anna, 28 éves, varrónő; Bodó Barna István, 6 éves; Bodó Endre Zalán, 3 éves
130. Bodó Sándor, 26 éves, telefonszerelő
131. Barabási Ilona, 67 éves, nyugdíjas
132. Barabási József, 65 éves, nyugdíjas; Barabási Irén, 55 éves, háztartásbeli; Barabási Irén, 32 éves, tanárnő
133. Szántó Endre, 59 éves, földműves; Szántó Ilona, 60 éves, nyugdíjas; Szántó Endre, 26 éves, földműves
135. Nagy Mihály, 69 éves, nyugdíjas; Nagy Julianna, 66 éves, nyugdíjas
136. Jánosi Eszter, 75 éves, nyugdíjas; Keresztes András, 48 éves, tanár; Keresztes Ida, 45 éves, tanítónő; Keresztes Imola, 21 éves, egyetemista; Keresztes András, 17 éves, tanuló
137. Sikó Endre, 39 éves, asztalos; Sikó Ágnes, 30 éves, háztartásbeli; Sikó Lóránd, 7 éves, tanuló; Sikó Csenge, 2 éves
138. Nagy Imre, 74 éves, nyugdíjas; Nagy Jolán, 76 éves, nyugdíjas
139. Nagy József, 82 éves, nyugdíjas; Nagy Erzsébet, 70 éves, nyugdíjas
140. Jánosi Péter, 68 éves, nyugdíjas; Jánosi Jolán, 64 éves, nyugdíjas; Jánosi János, 30 éves, villanyszerelő
141. Barabási Lajos, 65 éves, nyugdíjas
143. Sikó Gergely, 38 éves, kovács; Sikó Ibolya, 32 éves, háztartásbeli; Sikó Ibolya, 11 éves, tanuló; Sikó Orsolya, 9 éves, tanuló; Sikó Judit, 7 éves, tanuló; Sikó Gergely József, 5 éves
144. Sikó József, 57 éves, nyugdíjas; Sikó Anna, 63 éves, háztartásbeli
145. Grézer Ferenc, 45 éves, nyugdíjas; Grézer Adrienn, 40 éves, nyugdíjas; Grézer Hunor, 16 éves, tanuló
146. Sikó Ágnes, 75 éves, nyugdíjas; Sikó Sándor, 42 éves, hegesztő
147. Barabási Mihály, 54 éves, nyugdíjas; Barabási Irma, 48 éves, nyugdíjas
148. Barabási Antal, 91 éves, nyugdíjas; Barabási Dezső, 52 éves, esztergályos; Barabási Irén, kereskedelmi alkalmazott; Barabási Dezső, 28 éves, víz-gázszerelő; Barabási Irén Otília, 23 éves, pincér
149. Gál Ottó Attila, 25 éves, földműves
150. Geréb Gyula, 38 éves, mezőgépész; Geréb Regina, 29 éves, háztartásbeli; Geréb Júlia Enikő, 10 éves, tanuló
151. Bartha Sára, 62 éves, nyugdíjas; Bartha Pál, 56 éves, szabó
152. Sikó Mihályné, 74 éves, nyugdíjas; Sikó Mihály, 43 éves, munkanélküli
153. Bodó Zoltán, 37 éves, hegesztő; Bodó Jolán, 34 éves, asztalos; Bodó Zoltán, 13.éves, tanuló; Bodó Botond, 5 éves
154. Deák Aranka, 44 éves, munkás; Deák Sándor, 18 éves, munkás; Deák Aranka, 17 éves, háztartásbeli
155. Bodó Győző, 34 éves, öntőmester; Bodó Ilona, 33 éves, lakatos; Bodó Ilona Kinga, 10 éves, tanuló; Bodó Győző, 6 éves
156. Barabási Julianna, 62 éves, nyugdíjas; Barabási Béla, 34 éves, szobafestő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

161. Katona Ferenc, 36 éves, víz-gázszerelő; Katona Júlia Piroska, 33 éves, háztartásbeli; Katona Erika, 17 éves, tanuló; Farkas Zoltán, 14 éves, tanuló
162. Muresan Sándor, 62 éves, nyugdíjas; Muresan Irén, 56 éves, háztartásbeli; Muresan Sándor, 33 éves, villanyszerelő; Muresan János, 30 éves, nyugdíjas
163. Nagy György, 32 éves, lakatos; Nagy Emma, 26 éves, háztartásbeli; Nagy Krisztina, 4 éves; Nagy Noémi, 2 éves
164. Bartha Anna, 39 éves, háztartásbeli; Bartha Annamária, 18 éves, varrónő; Bartha Tünde Emese, 15 éves, tanuló; Bartha Izabella, 6 éves
165. Bartha Endre, 68 éves, nyugdíjas
166. Máthé Gergely, 34 éves, asztalos; Máthé Ilona, 28 éves, háztartásbeli; Máthé Edit Ilona, 8 éves, tanuló; Máthé Szidónia Mónika, 7 éves
167. Barabási Ida, 61 éves, nyugdíjas
168. Pete Zoltán, 60 éves, földműves; Pete Ágnes, 53 éves, háztartásbeli; Pete Zoltán, 25 éves, földműves; Farcádi Gyöngyi, 21 éves, háztartásbeli
169. Sikó Gergely, 67 éves, nyugdíjas; Sikó Irma, 62 éves, nyugdíjas; Sikó József, 35 éves, lakatos
170. Nagy István, 52 éves, asztalos; Nagy Mária, 48 éves, kötőnő; Nagy Teréz, 27 éves, tanárnő
171. Nagy Lajos, 62 éves, nyugdíjas; Nagy Julianna, 67 éves, nyugdíjas; Nagy Lajos, 26 éves, kőműves; Nagy Ferenc, 24 éves, kőműves
172. Nagy Zsigmond, 55 éves, asztalos; Nagy Attila Zsigmond, 17 éves, asztalos
173. Sikó Mihály, 54 éves, földműves; Sikó Anna, 53 éves, nyugdíjas; Sikó Mihály, 30 éves, tímár
174. Nagy József, 31 éves, szerszámkészítő; Nagy Éva, 21 éves, háztartásbeli; Nagy Johanna, csecsemő
176. Zajzon Pál, 30 éves, kőműves; Zajzon Irma, 30 éves, kötőnő; Zajzon Tímea Anna, 9 éves, tanuló; Zajzon Andrea, 7 éves
177. Nagy István, 45 éves, gépész; Nagy Eszter, 38 éves, háztartásbeli; Nagy Eszter Anna, 3 éves
178. Mezei Jolán, 49 éves, földműves; Mezei Lajos, 21 éves, lakatos
179. Adorjáni Zoltán, 59 éves, matematikatanár; Adorjáni Gizella, 60 éves, nyugdíjas óvónő; Adorjáni Enikő, 23 éves, főiskolás; Adorjáni Beáta, 22 éves, operatőr
180. Nagy Rezső, 42 éves, lakatos; Nagy Ibolya, 34 éves, asszisztens; Nagy Csongor, 14 éves, tanuló; Nagy Noémi, 12 éves, tanuló; Nagy Dániel 3 éves
181. Bartha Árpád, 59 éves, kazánfűtő; Bartha Gizella, 54 éves, háztartásbeli; Bartha Irma, 26 éves, mérnök

[Erdélyi Magyar Adatbank]

182. Nagy Ágnes, 71 éves, nyugdíjas; Nagy István, 36 éves, autószerelő
185. Borbély Ilona, 61 éves, nyugdíjas tanítónő
186. Sikó Gyula, 73 éves, nyugdíjas tanító; Sikó Katalin, 62 éves, háztartásbeli
187. Borbély Sándor, 59 éves, nyugdíjas; Borbély Julianna, 53 éves, háztartásbeli; Borbély Sándor, 20 éves, egyetemista
188. Máté Julianna, 65 éves, nyugdíjas; Máté Kálmán, 40 éves, autóvezető
190. Zöld Imre, 43 éves, vasbetonszerelő; Zöld Erzsébet, 40 éves, háztartásbeli; Zöld Imre Levente, 18 éves, tanuló; Zöld Gizella, 13 éves, tanuló; Zöld Erzsébet Katalin, 9 éves, tanuló
192. Izsák János, 50 éves, asztalos; Izsák Rozália, 42 éves, lakatos; Izsák János, 22 éves, lakatos; Izsák Rozália 23 éves, lakatos; Izsák Enikő, 22 éves, fémforgácsoló
193. Székely András, 75 éves nyugdíjas
195. Sikó László, 70 éves, nyugdíjas; Sikó László, 45 éves, szobafestő; Sikó Anna, 40 éves, szövőnő; Sikó Szidónia, 15 éves, tanuló; Sikó Csilla, 14 éves, tanuló
196. Nagy István, 76 éves, nyugdíjas; Nagy Jolán, 66 éves, nyugdíjas
197. Nagy János, 88 éves, nyugdíjas; Nagy Anna, 76 éves, nyugdíjas; Nagy Tibor, 55 éves, asztalos; Nagy Ilona, 48 éves, háztartásbeli; Nagy Tibor, 25 éves, asztalos; Nagy László, 23 éves, asztalos; Nagy Erna, 20 éves, háztartásbeli; Nagy Vilmos, 19 éves, parkettező
198. Gaál János, 69 éves, nyugdíjas; Gaál Ilona, 70 éves, nyugdíjas
199. Kis Mihály, 50 éves, esztergályos; Kis Zomina, 40 éves, háztartásbeli; Kis Hajnal, 22 éves, munkanélküli; Kis Csaba, 18 éves, munkás; Kis Levente, 16 éves, munkás
200. Bíró Mihály, 57 éves, nyugdíjas; Bíró Piroska; 54 éves, háztartásbeli; Bíró Piroska, 25 éves, kémiai operatőr; Bíró Attila, 29 éves, mezőgépész; Bíró Erzsébet, 26 éves, háztartásbeli; Bíró Erzsébet, 7 éves; Bíró Erika, 5 éves
201. Nagy Győző, 61 éves, vasutas; Nagy Lenke, 54 éves, háztartásbeli; Nagy Győző, 20 éves, munkás
203. Kovács Endre, 40 éves, lakatos; Kovács Ibolya, 34 éves, vegyész; Kovács Adrienn, 13 éves, tanuló; Kovács Levente, 11 éves, tanuló; Kovács Cecília, 4 éves
204. Nagy Irma, 55 éves, földműves; Nagy János, 26 éves, építész
205. Sikó József, 68 éves, nyugdíjas; Sikó Borbála, 63 éves, háztartásbeli; Sikó Mihály, 37 éves, szabó; Sikó Ágnes, 34 éves, szabó; Sikó Ágnes, 13 éves, tanuló; Sikó Róbert Mihály, 6 éves
206. Pete Endre, 44 éves, esztergályos; Pete Rozália, 41 éves, szövőnő; Pete Rozália, 17 éves, tanuló; Pete Endre Benedek, 3 éves
207. Nagy Ágnes, 65 éves, nyugdíjas
208. Jánosi Zoltán, 39 éves, asztalos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

209. Jánosi Zoltán, 59 éves, utász; Jánosi Borbála, 58 éves, háztartásbeli; Pete Zoltán, 40 éves, lakatos; Pete Ibolya, 38 éves, szövőnő; Pete Ibolya, 15 éves, tanuló; Pete Hajnal, 7 éves
210. Barabási Albert, 45 éves, lakatos; Barabási Irén, 40 éves, lakatos; Bende Barna, 17 éves, kőműves; Barabási Csaba Albert, 8 éves, tanuló
211. Barabási Mihály, 52 éves, kazánfűtő; Ferenczi Ilona, 44 éves, varrónő
212. Kovács Albert, 78 éves, nyugdíjas; Kovács Aranka, 75 éves, nyugdíjas; Kovács Gergely, 39 éves, mezőgépész; Kovács Irén, 31 éves, háztartásbeli; Kovács Csaba Attila, 13 éves, tanuló; Kovács Gergely Levente, 11 éves, tanuló
213. Kovács Márton, 76 éves, nyugdíjas; Kovács Zsuzsanna, 74 éves, nyugdíjas
214. Kovács Béla, 80 éves, nyugdíjas; Somorai Ilona, 80 éves, háztartásbeli
216. Bartha Gergely, 63 éves, földműves; Bartha Ida, 61 éves, háztartásbeli; Bartha Dezső, 31 éves, autószerelő; Bartha Edit, 27 éves, kesztyűvarró; Bartha Dezső Szilárd, 5 éves
218. Bartha Sándor, 32 éves, autóvezető, Bartha Ilona, 29 éves, háztartásbeli; Bartha Sándor Szilárd, 10 éves, tanuló; Bartha Lehel József, 6 éves
219. Nagy Gyula, 53 éves, földműves; Nagy Erzsébet, 50 éves, háztartásbeli
220. Adorjáni Péter, 46 éves, rakodómunkás; Adorjáni Ibolya, 39 éves, háztartásbeli; Adorjáni Ibolya, 17 éves, tanuló; Adorjáni Péter Dániel, 15 éves, tanuló
221. Kovács Benedek, 25 éves, földműves; Kovács Sára, 55 éves, háztartásbeli
222. Kovács Jánosné, 70 éves, nyugdíjas
223. Török Sándor, 55 éves, kőműves; Török Irén, 53 éves, háztartásbeli; Török Sándor, 19 éves, csemperakó
224. Kovács Tamás, 37 éves, öntő; Kovács Ibolya, 33 éves, kémiai operatőr; Kovács Ibolya Éva, 13 éves, tanuló; Kovács Tamás Tivadar, 5 éves
226. Pete Irén, 66 éves, földműves
227. Barabási Rozália, 70 éves, háztartásbeli; Barabási Gyula, 40 éves, esztergályos
228. Sikó Elvira, 51 éves, háztartásbeli; Sikó József, 32 éves, hegesztő; Sikó László, 31 éves, mezőgépész; Sikó Attila, 15 éves, földműves
229. Sikó Sándor Lajos, 27 éves, kőműves, Sikó Mária, 26 éves, háztartásbeli; Sikó Irén Imola, 5 éves; Sikó Mária Izabella, csecsemő
230. Bartha Endre, 42 éves, köszörűs; Bartha Julianna, 38 éves, gazdasági referens; Bartha Júlia, 16 éves, tanuló; Bartha Endre, 16 éves, tanuló

[Erdélyi Magyar Adatbank]

231. Sikó Zoltán, 66 éves, nyugdíjas; Sikó Anna, 56 éves, háztartásbeli; Sikó Anna, 22 éves, munkanélküli; Sikó Julianna, 18 éves, munkanélküli
233a. Farkas Csaba, 27 éves, hegesztő; Farkas Kinga, 27 éves, kertésztechnikus; Farkas Dóra Katalin, 4 éves
233b. Nagy Mihály, 39 éves, asztalos; Nagy Mária, 35 éves, asztalos; Nagy Kinga Beáta, 13 éves, tanuló; Nagy Lehel Levente, 11 éves, tanuló; Nagy Mihály Ede, 7 éves; Nagy Mária Julianna, 2 éves
234. Székely István, 82 éves, nyugdíjas; Székely Eszter, nyugdíjas
235. Székely Tibor, 37 éves, hegesztő; Székely Hajnal, 40 éves, varrónő; Székely Lehel, 11 éves, tanuló; Székely Dóra, 6 éves
237. Barabási Péter, 47 éves, mezőgépész; Barabási Ilona, 45 éves, háztartásbeli; Barabási Péter, 19 éves, munkás; Barabási Lídia, 14 éves, tanuló
238. Kocsis Margaréta, 53 éves, háztartásbeli
239. Bodó Dénes, 65 éves, gépész; Bodó Ágnes, 60 éves, bortöltő; Bodó Ibolya, 27 éves, háztartásbeli; Bodó Péter, 8 éves, tanuló
240. Zajzon Éva Terézia, 61 éves, nyugdíjas tanítónő; Zajzon Emese, 38 éves, vasbetonszerelő; Végh Lakatos Sándor, 17 éves, autóvezető; Végh Lakatos István, 16 éves, autószerelő; Végh Lakatos Blanka, 10 éves, tanuló
242. Magyari Sándor, 28 éves, autóvezető; Magyari Irma, 26 éves, varrónő; Magyari Sándor István, 3 éves; Magyari Norbert Előd, csecsemő
244. Bartha Pál, 60 éves, postás; Bartha Rozália, 54 éves, háztartásbeli; Bartha Dezső, 31 éves, mezőgépész; Bartha Gizella Edit, 27 éves, kötőnő; Bartha Dezső, 7 éves; Bartha Edit Erika, 2 éves
246. Török Borbála, 79 éves, nyugdíjas
247. Barabási Pál, 77 éves, nyugdíjas; Barabási Eszter, 73 éves, háztartásbeli
248. Czirjék András, 52 éves, földműves; Czirjék Ilona, 52 éves, háztartásbeli; Czirjék Ella, 24 éves, hűsítőtöltő; Czirjék Lajos, 29 éves, asztalos; Czirjék Piroska, 26 éves, fémcsiszoló; Czirjék Orsolya, 3 éves
249. Deák János, 42 éves, tanár; Deák Julianna, 41 éves, tanárnő
250. Gál Sándor, 78 éves, nyugdíjas
251. Adorján Árpád, 56 éves, földműves; Adorján Irma, 46 éves, háztartásbeli; Adorján Árpád Attila, 24 éves, kőműves
252. Pete József, 36 éves, autóvezető; Pete Jolán 31 éves, öntő; Pete József, 10 éves, tanuló; Pete Botond, 6 éves
253. Asztalos Sándor, 41 éves, ács; Asztalos Ágnes, 40 éves, szövőnő; Asztalos Sándor Levente, 16 éves, tanuló; Bartha Ágnes, 71 éves, nyugdíjas

[Erdélyi Magyar Adatbank]

254. Barabási Pál, 43 éves, autószerelő; Barabási Erzsébet, 38 éves, esztergályos; Barabási Pál Attila, 17 éves, asztalos; Barabási Levente, 9 éves, tanuló
255. Borbély Tamás, 31 éves, mezőgépész; Borbély Erika, 25 éves, fodrász; Borbély Csilla, 8 éves, tanuló; Borbély Tünde, 7 éves, tanuló
256. Máté Pál, 77 éves, nyugdíjas; Máté Borbála, 68 éves, nyugdíjas; Máté András, 33 éves, trefilátor
258. Bartha Zsuzsanna, 72 éves, földműves; Bartha Tibor, 27 éves, asztalos; Bartha Eszter, 19 éves, háztartásbeli; Bartha Júlia Eszter, 2 éves; Bartha Csilla, 1 éves
259. Borbély Balázs, 33 éves, mezőgépész; Borbély Éva, 26 éves, háztartásbeli; Borbély Erzsébet, 8 éves, tanuló; Borbély Éva, 7 éves
260. Barabási Attila, 33 éves, renilátor; Barabási Hilda, 28 éves, kereskedő; Barabási Attila, 6 éves; Barabási Róbert, 1 éves
261. Borbély Csaba, 27 éves, hegesztő; Borbély Mária, 25 éves, háztartásbeli
262. Borbély Domokos, 25 éves, mezőgépész; Borbély Gizella, 23 éves, tanuló; Borbély Brigitta, 3 éves
269. Rétesi Ferenc, 27 éves, mezőgépész; Rétesi Csilla, 24 éves, háztartásbeli; Rétesi Andrea Emese, 1 éves
270. Pável Emil, 40 éves, mezőgépész; Pável Anna, 39 éves, háztartásbeli; Pável Mónika, 18 éves, tanuló; Pável Emil, 16 éves, munkás; Pável Dezső, 13 éves, tanuló; Pável Lénárd, 8 éves, tanuló
271. Bartha Sándor, 48 éves, asztalos; Bartha Gergely, 49 éves, esztergályos
272. Bartha Ilona, 57 éves, földműves
273. Bartha Mihály, 54 éves, földműves
274. Szőcs Béláné, 84 éves, nyugdíjas
275. Székely Lőrinc, 55 éves, juhász; Székely Rebeka, 54 éves, háztartásbeli; Székely Lőrinc, 29 éves, juhász; Székely Imre, 27 éves, juhász; Győr Erika, 21 éves, háztartásbeli; Székely Edina, 3 éves
276. Pantea Dorel, 48 éves, gázszerelő; Pantea Aurelia, 47 éves, háztartásbeli; Pantea Dorel, 22 éves, esztergályos; Pantea Tereza, 24 éves, háztartásbeli; Pantea Alexandru, 2 éves; Pantea Cosmina, 1 éves; Boanta Victor, 24 éves, kapus; Boanta Dorina, 20 éves, háztartásbeli
277. Szombat Béla, 35 éves, cipész; Szombat Annamária, 20 éves, háztartásbeli; Szombat Attila, 27 éves, asztalos; Szombat Attila, 3 éves
278. Szombat Albert, 34 éves, kereskedő; Szombat Anna Sára, 28 éves, lakatos; Szombat Barna, 4 éves
279. Izsák József, 73 éves, nyugdíjas; Izsák Józsefné, 69 éves, háztartásbeli

[Erdélyi Magyar Adatbank]

280. Izsák Irma, 69 éves, nyugdíjas
281. Borbély Péter, 59 éves, mezőgépész; Borbély Piroska, 60 éves, háztartásbeli; Borbély Anna, 16 éves, tanuló
282. Barabási Sándor, 67 éves, kazánfűtő; Barabási Róza, 63 éves, háztartásbeli
283. Borbély Balázs, 56 éves, földműves; Borbély Jolán, 52 éves, háztartásbeli; Borbély Attila, 28 éves, erdész; Borbély Réka, 23 éves, háztartásbeli; Borbély Andrea, 5 éves; Borbély Bernadett, 4 éves
284. Magyari Jolán, 73 éves, nyugdíjas
286. Szabó Zoltán, 45 éves, ács; Szabó Ágnes, 45 éves, háztartásbeli; Szabó Zoltán, 21 éves, asztalos; Szabó István, 13 éves, tanuló
287. Tatár Gheorghe, 37 éves, mezőgépész; Bartha Anna, 28 éves, háztartásbeli; Bartha Zsolt Lóránd, 11 éves, tanuló
288. Balla Antal, 53 éves, kazánfűtő; Balla Erzsébet, 48 éves, háztartásbeli; Balla Éva, 21 éves, kereskedő
289. Magyarosi Ernő, 47 éves, kapus; Magyarosi Olga, 39 éves, háztartásbeli; Magyarosi Ildikó, 19 éves, tanuló; Magyarosi Enikő, 15 éves, tanuló; Magyarosi Ernő, 13 éves, tanuló
291. Bartha Albert, 71 éves, nyugdíjas; Bartha Ilona, 68 éves, háztartásbeli; Bartha Zoltán, 47 éves, munkás
292. Bodó Zoltán, 34 éves, mezőgépész; Bodó Gyöngyvér, 29 éves, könyvelő; Bodó Zoltán, 8 éves, tanuló; Bodó Dalma, 4 éves
293. Fazakas Róza, 74 éves, nyugdíjas
294. Sikó Attila, 29 éves, kémiai operatőr; Sikó Ilona, 28 éves, könyvelő; Gál Béláné, 68 éves, földműves
295. Barabási Sándor, 64 éves, kémiai operatőr; Barabási Polixénia, 61 éves, háztartásbeli; Barabási Anna, 27 éves, tanárnő
296. Gál Ilona Borbála, 40 éves, kesztyűvarró; Gál Melinda, 20 éves, asszisztens; Gál Dezső, 14 éves, tanuló; Gál Ilona, 79 éves, nyugdíjas
297. Gál Béla, 43 éves, lakatos; Gál Julianna, 40 éves, asztalos; Gál Julianna, 18 éves, tanuló; Gál Ágnes, 12 éves, tanuló
298. Bartha Dezső, 52 éves, autóvezető; Bartha Anna, 47 éves, asszisztens; Bartha Dezső, 25 éves, autószerelő; Bartha Anna Adél, 20 éves, laboráns
299. Sikó Dezső, 50 éves, traktorista; Sikó Anna, 46 éves, háztartásbeli; Sikó Enikő, 18 éves, tanuló; Sikó Ibolya, 12 éves, tanuló
300. Marton Béla, 50 éves, mozaikos
301. Sikó Antal, 53 éves, asztalos; Sikó Ágnes, 48 éves, háztartásbeli; Sikó Sándor, 20 éves, lakatos; Sikó József, 16 éves, asztalos
302. Mátyus Eszter, 59 éves, földműves
303. Nagy Gyula, 69 éves, nyugdíjas
304. Borbély Sándor, 62 éves, autóvezető

[Erdélyi Magyar Adatbank]

305. Jánosi István, 35 éves, ács; Jánosi Ilona, 30 éves, pék; Jánosi István, 9 éves, tanuló; Jánosi Andrea, 6 éves; Jánosi Gizella, 60 éves, földműves; Jánosi Ibolya, 20 éves, hűsítőtöltő
306. Pătraşcu Florica, 53 éves, háztartásbeli; Szabó Ibolya, 23 éves, háztartásbeli
307. Bíró Endre, 33 éves, szabó; Bíró Sára, 30 éves, szabó; Bíró Endre, 6 éves; Bíró Tímea csecsemő; Máthé Ágnes, 76 éves, nyugdíjas
308. Bíró Mihály, 36 éves, nehézgépkezelő; Bíró Jolán, 41 éves, kesztyűvarró; Bíró Jolán, 7 éves, tanuló; Bíró Mihály, 5 éves
309. Bartha József, 70 éves, földműves; Bartha Julianna, 66 éves, háztartásbeli
310. Szilágyi József, 38 éves, kocsis; Szilágyi Irma, 37 éves, takarítónő; Szilágyi Lóránd, 11 éves, tanuló
312. Borbély Dávid, 52 éves, autóvezető; Borbély Irén, 46 éves, háztartásbeli; Borbély Attila, 25 éves, kántor; Borbély Zsolt, 14 éves, tanuló
313. Nagy Ágnes, 72 éves, nyugdíjas
314. Nagy Sándor, 45 éves, autóvezető; Nagy Anna Mária, 35 éves, háztartásbeli; Nagy Sándor, 15 éves, tanuló
315. Kovács Ferenc, 69 éves, cipész; Bodó Ilona, 60 éves, háztartásbeli
316. Szalai Ilona, 63 éves, háztartásbeli
317. Pantea Cornel, 38 éves, mezőgépész; Pantea Luminița, 31 éves, könyvelő; Milăşani Sebastian, 10 éves, tanuló; Pantea Cornel, 1 éves; Panta Cornelia, csecsemő; Pantea Cornelia, 74 éves, nyugdíjas
319. Serban Aurel, 76 éves, nyugdíjas; Serban Suzana, 76 éves, nyugdíjas; Serban Aurel, 40 éves, esztergályos
321. Borbély Márton, 42 éves, villanyszerelő; Borbély Irma, 34 éves, háztartásbeli; Borbély Márton, 15 éves, tanuló; Borbély István, 10 éves, tanuló
323. Fekete Gyula, 43 éves, kőműves; Fekete Ibolya, 46 éves, háztartásbeli; Fekete Jolán, 16 éves, háztartásbeli; Fekete Éva, 15 éves, tanuló; Fekete Levente, 13 éves, tanuló; Fekete Gyula, 10 éves, tanuló; Fekete Róbert, 2 éves
324. Kovács Sándor, 50 éves, mezőgépész; Kovács Eszter, 44 éves, háztartásbeli; Kovács Sándor, 23 éves, autószerelő; Kovács Eszter, 17 éves, fodrász
325. Borbély Domokos, 53 éves, asztalos; Borbély Ágnes, 44 éves, háztartásbeli; Borbély István, 23 éves, ács; Borbély Levente, 19 éves, földműves
326. Nagy Antal, 29 éves, autószerelő; Nagy Ibolya, 21 éves, háztartásbeli; Nagy Csilla, 2 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

327. Bíró Albert, 31 éves, mezőgépész; Bíró Irén, 28 éves, kereskedő; Bíró Attila, 8 éves, tanuló; Bíró István, 7 éves, tanuló; Bíró Csongor, 5 éves; Bíró Ilona, 60 éves, földműves
328. Borbély János, 37 éves, juhász; Borbély Éva, 35 éves, háztartásbeli; Borbély Beáta, 14 éves, tanuló; Borbély János, 12 éves, tanuló; Borbély Gergely István, 8 éves, tanuló; Borbély Zsolt, 4 éves; Borbély Barna, 2 éves; Borbély Éva, csecsemő
329. Borbély G. István, 29 éves, lakatos; Borbély Márta, 23 éves, háztartásbeli; Borbély K. Adrienn, 4 éves; Borbély M. Mária, csecsemő; Borbély János, 67 éves, nyugdíjas; Borbély Ilona, 58 éves, háztartásbeli
330. Nagy Árpád, 44 éves, szabó; Nagy Eszter Jolán, 42 éves, szabó; Nagy Árpád, 17 éves, asztalos; Nagy András, 10 éves, tanuló
331. Szombat Dénes, 40 éves, asztalos; Szombat Julianna, 58 éves, háztartásbeli; Szombat Csaba, 16 éves, tanuló; Szombat Gyöngyi, 14 éves, tanuló
332. Gál János, 41 éves, mezőgépész; Gál Piroska, 36 éves, háztartásbeli; Gál Szabolcs, 19 éves, lovász; Gál János, 14 éves; Gál Piroska Gabriella, 5 éves
333. Szántó József, 73 éves, nyugdíjas;
334. Kovács Árpád, 76 éves, nyugdíjas; Kovács Katalin, 72 éves, háztartásbeli
336. Újlaki József, 32 éves, mezőgépész; Újlaki Ibolya, 26 éves, háztartásbeli; Farcádi Attila, 8 éves, tanuló; Újlaki Eszter, 1 éves
337. Sikó Péter, 70 éves, nyugdíjas; Sikó Julianna, 70 éves, háztartásbeli; Sikó Péter, 40 éves, munkás
338. Bodó János, 45 éves, mezőgépész; Borbély Eszter, 41 éves, szövőnő; Bodó János, 17 éves, autószerelő; Bodó József, 16 éves, tanuló; Bodó Eszter, 9 éves, tanuló
339. Nagy József, 55 éves, asztalos; Nagy Ágnes, 52 éves, háztartásbeli; Nagy Ibolya, 18 éves, varrónő
340. Sikó János, 20 éves, víz-gázszerelő; Sikó Gyöngyi, 18 éves, tanuló; Sikó Levente, 15 éves, tanuló
341. Jánosi Albert, 68 éves, földműves; Jánosi Rozália, 66 éves, háztartásbeli
342. Nagy Ágnes, 44 éves, háztartásbeli; Nagy Ágnes, 21 éves, tanuló; Nagy Pál, 18 éves, mezőgépész
343. Kosztarab Sándor, 85 éves, nyugdíjas
344. Kovács Sándor, 29 éves, asztalos; Kovács Zsuzsanna, 23 éves, könyvelő; Kovács Krisztina Enikő, 4 éves; Kovács Mihály, 64 éves, földműves; Kovács Anna, 63 éves, háztartásbeli
345. Újlaki János, 71 éves, nyugdíjas; Újlaki Ágnes, 72 éves, háztartásbeli

[Erdélyi Magyar Adatbank]

346. Újlaki Ferenc, 34 éves, földműves; Újlaki Katalin, 29 éves, háztartásbeli; Újlaki Imola, 6 éves; Bakaló Annamária, 11 éves, tanuló; Újlaki Domokos, 68 éves, földműves; Újlaki Ilona, 65 éves, háztartásbeli
348. Nagy Dezső, 40 éves, lakatos; Nagy Jolán, 36 éves, tekercselő; Nagy Emőke, 14 éves, tanuló; Nagy Orsolya, 8 éves, tanuló
349. Geréb Lajos, 55 éves, földműves
350. Sikó József, 62 éves, földműves; Sikó Jolán, 52 éves, háztartásbeli; Sikó Jenő, 22 éves, hegesztő
351. Bodó Béla, 47 éves, asztalos; Bodó Anna, 44 éves, háztartásbeli; Bodó Jolán, 21 éves, varrónő; Bodó Béla, 15 éves, tanuló
352. Nagy Gizella, 54 éves, háztartásbeli; Nagy Gizella, 24 éves, háztartásbeli
353. Kovács Dezső, 59 éves, földműves; Kovács Jolán, 54 éves, háztartásbeli; Kovács Dezső, 30 éves, kémiai operatőr; Kovács Ilona, 79 éves, nyugdíjas
354. Pete Zsuzsanna, 80 éves, nyugdíjas
355. Adorjáni Péter, 66 éves, kőműves; Adorjáni Anna, 61 éves, háztartásbeli
357. Barabási Ferenc, 67 éves, földműves; Barabási Anna, 67 éves, háztartásbeli
358. Borbély István, 73 éves, nyugdíjas; Borbély Eszter, 65 éves, háztartásbeli; Borbély István, 45 éves, lakatos; Borbély Anna, 39 éves, szabó; Borbély István, 16 éves, tanuló; Borbély Attila, 11 éves, tanuló
359. Újlaki Sándor, 40 éves, szabó; Újlaki Judit, 36 éves, szabó; Újlaki Emese, 16 éves, tanuló; Újlaki Sándor, 14 éves, tanuló; Újlaki Ferenc, 65 éves, földműves; Újlaki Ágnes, 62 éves, háztartásbeli
360. Barabási Gergely, 63 éves, földműves; Barabási Ilona, 52 éves, háztartásbeli; Barabási Gergely, 29 éves, kapus; Barabási Éva, 27 éves, háztartásbeli; Barabási Izabella, 4 éves
361. Barabási Eszter, 65 éves, nyugdíjas
362. Barabási Pál, 45 éves, csemperakó; Barabási Margit, 43 éves, kötőnő
363. Bíró Endre, 69 éves, nyugdíjas; Bíró Borbála, 68 éves, háztartásbeli
364. Bíró Sándor, 48 éves, lakatos; Bíró Ilona, 39 éves, szövőnő; Bíró Enikő, 17 éves, tanuló; Bíró Ibolya, 9 éves, tanuló; Bíró Sándor, 70 éves, nyugdíjas
365. Borbély Sándor Jenő, 71 éves, nyugdíjas; Borbély Julianna, 68 éves, háztartásbeli
366. Török Zoltán, 55 éves, földműves; Török Ilona, 54 éves, háztartásbeli; Török Ilona, csiszoló; Török Borbála, 16 éves, tanuló
367. Mezei Eszter, 76 éves, nyugdíjas; Mezei Gyula, 50 éves, asztalos

[Erdélyi Magyar Adatbank]

368. Nagy Sándor, 30 éves, munkás; Nagy Anna, 24 éves, háztartásbeli; Nagy Szabolcs, 2 éves
369. Sikó Pál, 47 éves, mezőgépész; Sikó Rozália, 43 éves, háztartásbeli; Sikó Enikő, 20 éves, elárusító
370. Sikó Attila Levente, 53 éves, földműves; Sikó Anna, 51 éves, háztartásbeli; Sikó Levente, 23 éves, munkás
371. Jánosi Zoltán, 58 éves, raktáros; Jánosi Anna, 60 éves, háztartásbeli; Jánosi Zoltán, 25 éves, szerelő; Jánosi Edit, 24 éves, háztartásbeli
372. Mezei Sándor, 61 éves, asztalos; Mezei Emma, 56 éves, háztartásbeli
373. Fazakas Márton, 33 éves, öntő; Fazakas Eszter, 30 éves, háztartásbeli; Fazakas Katalin, 10 éves, tanuló
374. Bartha Eszter, 71 éves, háztartásbeli; Bartha József, 50 éves, kőműves
375. Bodó József, 30 éves, fémforgácsoló; Bodó Irma, 28 éves, kesztyűvarró; Bodó Orsolya, 4 éves; Bodó Zsuzsanna, 57 éves, háztartásbeli
377. Nagy József, 45 éves, mezőgépész; Nagy Ilona, 37 éves, háztartásbeli; Nagy József, 16 éves, tanuló; Nagy Zsolt, 13 éves, tanuló
379. Sikó Dániel, 34 éves, mezőgépész; Sikó Gyöngyi, 28 éves, háztartásbeli; Sikó Gyöngyvér Izabella, 10 éves, tanuló; Sikó Csongor, 7 éves
381. Barabási Ágnes, 87 éves, nyugdíjas; Barabási Piroska, 45 éves, építész; Budai Barabási Csaba, 21 éves, lakatos
382. Bartha Sámuel, 40 éves, autóvezető; Bartha Erzsébet, 39 éves, varrónő; Bartha Sámuel Attila, 13 éves, tanuló; Bartha Levente, 9 éves, tanuló
383. Bartha Ida, 44 éves, varrónő; Kis Ferenc József, 20 éves, autószerelő; Kis Alpár Miklós, 18 éves, fafaragó
384. Sikó Sándor, 62 éves, földműves; Sikó Erzsébet, 68 éves, háztartásbeli
385. Barabási Antal, 78 éves, földműves; Barabási Eszter, 70 éves, háztartásbeli
386. Barabási Antal, 27 éves, öntő; Barabási Magdolna, 23 éves, háztartásbeli; Barabási Lehel Balázs, 4 éves; Barabási Richárd, 1 éves
387. Barabási Sándor, 38 éves, kisiparos; Barabási Tünde, 30 éves, háztartásbeli; Barabási Norbert, 6 éves; Barabási Sándor, 72 éves, földműves; Barabási Anna, 63 éves, háztartásbeli
388. Sikó Gergely, 69 éves, földműves; Sikó Gizella, 63 éves, háztartásbeli; Bartha Jolán, 41 éves, varrónő, Bartha Emese, 15 éves, tanuló
390. Varga Sándor, 49 éves, esztergályos; Varga Julianna, 44 éves, pék; Varga Sándor Levente, 24 éves, mészáros; Varga Erzsébet, 24 éves, asztalos; Varga József Attila, 18 éves, munkanélküli
391. Gál Tamás, 60 éves, nyugdíjas; Gál Ibolya, 27 éves, egyetemista

[Erdélyi Magyar Adatbank]

392. Barabási Piroska, 67 éves, nyugdíjas
393. Barabási Géza, 72 éves, nyugdíjas; Barabási Ilona, 66 éves, háztartásbeli; Barabási Géza Gyula, 38 éves, nehézgépkezelő; Barabási Piroska, 30 éves, háztartásbeli
394. Pete Zoltán, 65 éves, nyugdíjas; Pete Jolán, 63 éves, háztartásbeli
395. Zajzon Jenő, 61 éves, nyugdíjas; Zajzon Ida, 57 éves, háztartásbeli; Zajzon Jenő, 36 éves, marós; Zajzon Jenő, 95 éves, nyugdíjas
397. Máté Irma Rebeka, 47 éves, háztartásbeli; Máté Barna Benedek, 19 éves, mezőgépész
398. Barabási Gáspár, 42 éves, asztalos; Barabási Ilona, 33 éves, varrónő; Barabási Imola, 7 éves, tanuló; Barabási Izabella, 6 éves
399. Barabási Gergely, 50 éves, mezőgazdász; Barabási Margit, 46 éves, háztartásbeli; Barabási József Attila, 22 éves, mezőgépész; Barabási Annamária, 14 éves, tanuló
400. Gál Borbála, 75 éves, nyugdíjas
401. Jánosi Zsuzsanna, 88 éves, nyugdíjas; Nagy Eszter, 62 éves, háztartásbeli; Nagy Gergely, 39 éves, esztergályos
403. Bartha Márton, 61 éves, földműves; Bartha Jolán, 53 éves, háztartásbeli
404. Bartha Márton, 32 éves, munkanélküli; Bartha Jolán, 30 éves, háztartásbeli; Bartha Zsolt, 5 éves; Bartha Dalma, csecsemő
405. Kiss Ferenc, 50 éves, mezőgépész; Kiss Jolán, 45 éves, háztartásbeli; Kiss Ferenc, 25 éves, autóvezető; Kiss Ildikó, 20 éves, háztartásbeli; Kiss Izabella, csecsemő
406. Barabási Eszter, 63 éves, háztartásbeli
407. Gál Anna, 61 éves, háztartásbeli; Gál János, 30 éves, földműves; Gál Angéla, 27 éves, elárusító; Gál Levente, 4 éves
408. Bartha Dezső Nimród, 56 éves, nyugdíjas; Bartha Gizella, 50 éves, háztartásbeli
410. Adorján László, 66 éves, földműves
411. Bartha István, 25 éves, munkanélküli
412. Kovács Sándor, 85 éves, nyugdíjas; Kovács Ilona, 76 éves, nyugdíjas
413. Csiszér Károly, 69 éves, földműves; Csiszér Irén, 53 éves, háztartásbeli; Csiszér Irén Edit, 27 éves, tanárnő; Csiszér János Albert, 34 éves, asztalos; Csiszér Anna, 25 éves, tanítónő; Csiszér Albert, 7 éves; Csiszér Attila, 6 éves
414. Barabási József, 66 éves, földműves; Barabási Irén, 52 éves, háztartásbeli
415. Barabási Borbála, 77 éves, nyugdíjas
416. Barabási Csaba, 27 éves, tekercselő
417. Barabási László, 54 éves, nyugdíjas; Barabási Piroska, 50 éves, háztartásbeli; Barabási László, 28 éves, revizor
418. Pete Julianna, 75 éves, háztartásbeli

[Erdélyi Magyar Adatbank]

419. Pálfi Lajos, 45 éves, kántor; Pálfi Zsuzsanna, 41 éves, háztartásbeli; Pálfi Lajos, 21 éves, munkás; Pálfi Botond, 18 éves, tanuló; Pálfi Zsuzsanna, 10 éves, tanuló; Pálfi Izabella, 10 éves, tanuló
420. Nagy Mihály, 57 éves, nyugdíjas; Nagy Rozália, 42 éves, háztartásbeli; Nagy Mihály, 18 éves, földműves; Nagy József, 12 éves, tanuló; Nagy Anna, 3 éves
421. Nagy Endre, 75 éves, földműves; Nagy Julianna, 70 éves, háztartásbeli
422. Pete István, 38 éves, földműves; Pete Magda, 32 éves, háztartásbeli; Pete Magda, 8 éves, tanuló
423. Balázs Dezső, 47 éves, asztalos; Balázs Éva, 40 éves, szövőnő; Balázs Enikő, 17 éves, tanuló
424. Bodó Kálmán, 69 éves, földműves; Bodó Emma, 71 éves, háztartásbeli
425. Bartha Csaba, 27 éves, rakodómunkás; Bartha Edit, 25 éves, háztartásbeli; Bartha Csaba, 6 éves
426. Bartha József, 62 éves, nyugdíjas; Bartha Emma, 45 éves, betegnyugdíjas; Bartha Emma, 29 éves, kesztyűvarró; Bartha Zalán, 4 éves; Bartha József, 34 éves, asztalos; Bartha Anna, 28 éves, munkás; Bartha János, 9 éves, tanuló; Bartha Anna Panna, csecsemő
427. Adorján Péter, 26 éves, lakatos; Adorján Éva, 25 éves, háztartásbeli; Adorján Péter, csecsemő
428. Bartha Ilona, 63 éves, háztartásbeli
429. Fehér József, 45 éves, autóvezető; Fehér Ilona Anna, 42 éves, háztartásbeli; Fehér Anna, 21 éves, fodrász; Fehér Rózsa, 14 éves, tanuló
430. Bartha Béla, 59 éves, nyugdíjas; Bartha Anna, 53 éves, háztartásbeli; Bartha Zsuzsanna, 76 éves, nyugdíjas
431. Kovács János, 60 éves, munkás, Kovács Eszter, 61 éves, háztartásbeli; Kovács Eszter, 19 éves, háztartásbeli
432. Magyari Sándor, 65 éves, nyugdíjas; Magyari Eszter, 56 éves, háztartásbeli
433. Nagy Gyula, 70 éves, nyugdíjas; Nagy Rozália, 68 éves, nyugdíjas; Nagy Gáspár, 45 éves, munkás; Nagy Erzsébet, 39 éves, háztartásbeli; Nagy Attila, 19 éves, munkás; Nagy Zsolt, 19 éves, tanuló
434. Marton János, 67 éves, nyugdíjas; Marton Irma, 64 éves, nyugdíjas
435. Adorján János, 34 éves, lakatos; Adorján Irén, 28 éves, asztalos; Adorján János Lóránd, 9 éves, tanuló
436. Dósa Ödön, 66 éves, betegnyugdíjas; Dósa Eszter, 60 éves, betegnyugdíjas
437. Bartha Antal, 75 éves, nyugdíjas; Bartha Julianna, 60 éves, nyugdíjas; Kiss József, 37 éves, munkás; Kiss János, 36 éves, földműves; Kiss Jutka, 7 éves; Kiss József, 10 éves, tanuló

[Erdélyi Magyar Adatbank]

438. Bartha Gyula, 33 éves, mezőgépész; Bartha Zsuzsanna, 27 éves, háztartásbeli; Bartha Gyula, 6 éves; Bartha Csongor Csaba, 4 éves
439. Nagy Endre, 53 éves, nyugdíjas; Nagy Endre, 24 éves, vasbetonszerelő
440. Bartha Polixénia, 44 éves, háztartásbeli; Bartha Antal, 20 éves, autószerelő; Bartha Fülöp István, 19 éves, kőműves
441. Pete Zoltán, 31 éves, liftkezelő
442. Pete Gyula, 63 éves, nyugdíjas; Pete Eszter, 65 éves, háztartásbeli; Pete Gyula, 35 éves, mezőgépész; Pete Gyöngyvér, 28 éves, háztartásbeli
443. Bartha Béla, 40 éves, mezőgépész; Bartha Ilona, 32 éves, háztartásbeli; Bartha Béla, 11 éves, tanuló; Bartha Szabolcs, 9 éves, tanuló; Bartha Attila, 6 éves
445. Bartha Gyula, 60 éves, földműves; Bartha Rozália, 55 éves, háztartásbeli; Bartha Sándor, 28 éves, asztalos, Bartha József, 22 éves, munkás
446. Szabó Eszter, 65 éves, háztartásbeli
447. Sikó Antal, 28 éves, asztalos; Sikó Tünde, 24 éves, technikus; Sikó Zsolt Róbert, csecsemő
448. Nagy Eszter, 76 éves, nyugdíjas; Nagy Dávid, 49 éves, betegnyugdíjas; Nagy Amália, 43 éves, könyvelő
449. Borbély Árpád, 42 éves, villanyszerelő; Borbély Irma, 38 éves, háztartásbeli; Borbély Gyöngyvér, 16 éves, tanuló; Borbély Árpád, 14 éves, tanuló
450. Magyari József, 86 éves, nyugdíjas; Magyari Anna, 86 éves, nyugdíjas; Magyari József, 61 éves, nyugdíjas; Magyari Ilona, 60 éves, nyugdíjas; Magyari István, 38 éves, szerelő; Magyari Anna, 34 éves, háztartásbeli; Magyari Anna, 10 éves, tanuló; Magyari István, 5 éves
451. Bartha Pál, 35 éves, munkás; Bartha Jolán, 33 éves, háztartásbeli; Bartha Árpád, 11 éves, tanuló; Bartha Enikő, 10 éves, tanuló; Bartha Katalin, 6 éves
453. Jánosi Dezső, 64 éves, nyugdíjas; Jánosi Piroska, 58 éves, nyugdíjas; Jánosi Anna, 28 éves, kötőnő
454. Jánosi Márton, 39 éves, munkás; Jánosi Anna, 35 éves, háztartásbeli; Jánosi Levente, 15 éves, tanuló; Jánosi Márton, 10 éves, tanuló
455. Magyari Mihály, 59 éves, nyugdíjas; Magyari Anna, 58 éves, nyugdíjas; Magyari Anna, 55 éves, betegnyugdíjas
456. Nagy J. József, 68 éves, földműves; Nagy Ilona, 62 éves, nyugdíjas
458. Jánosi Márton, 45 éves, esztergályos; Jánosi Irma, 41 éves, háztartásbeli; Jánosi Márton; 21 éves, benzinkutas; Jánosi Edit, 19 éves, elárusító
459. Jánosi Ferenc, 32 éves, autószerelő; Jánosi Hajnal, 30 éves, háztartásbeli; Jánosi Norbert Ferenc, 12 éves, tanuló
460. Jánosi Ilona, 70 éves, nyugdíjas

[Erdélyi Magyar Adatbank]

461. Sikó Sándor, 70 éves, földműves; Sikó Gizella, 70 éves, nyugdíjas; Réti Imola, 16 éves, tanuló
462. Sikó Ferenc, 73 éves, nyugdíjas; Sikó Zsuzsanna, 67 éves, nyugdíjas; Sikó György, 43 éves, betegnyugdíjas
463. Gál Endre, 52 éves, földműves; Gál Ilona, 45 éves, háztartásbeli; Gál Csaba; 27 éves, földműves
464. Gál Elek, 55 éves, nyugdíjas; Gál Ida, 53 éves, háztartásbeli; Gál Elek, 17 éves, tanuló; Gál Ida, 15 éves, tanuló
466. Bodó Lajos, 74 éves, nyugdíjas; Bodó Katalin, 69 éves, nyugdíjas; Bodó Péter, 38 éves, mezőgépész; Bodó Julianna, 35 éves, háztartásbeli; Bodó Péter Szabolcs, 14 éves, tanuló; Bodó Bernadett, 9 éves, tanuló
467. Sikó Sándor, 57 éves, nyugdíjas; Sikó Jolán, 53 éves, háztartásbeli
468. Kovács Attila Dezső, 53 éves, autóvezető; Kovács Erzsébet, 51 éves, háztartásbeli; Kovács Attila, 28 éves, ellenőr; Kovács Melinda, 26 éves, háztartásbeli; Kovács Attila, 2 éves
469. Jánosi Pál, 39 éves, asztalos; Jánosi Ilona, 34 éves, fémforgácsoló; Jánosi Erika Irma, 9 éves, tanuló; Jánosi Ervin, 5 éves
470. Jánosi Mihály, 71 éves, nyugdíjas; Jánosi Ágnes, 62 éves, nyugdíjas; Jánosi Mihály, 36 éves, betegnyugdíjas
471. Kovács Ilona, 62 éves, nyugdíjas; Kovács Albert, 28 éves, asztalos
472. Kovács Sándor, 71 éves, nyugdíjas; Kovács Ilona, 65 éves, nyugdíjas; Kovács Béla Albert, 44 éves, géplakatos; Kovács Irma, 39 éves, betegnyugdíjas; Kovács Irma, 18 éves, tanuló; Kovács Béla, 15 éves, tanuló
473. Kovács Géza, 70 éves, nyugdíjas; Kovács Eszter, 59 éves, nyugdíjas; Kovács Géza, 37 éves, földműves; Kovács Sándor Attila, 29 éves, szakács; Kovács Ilona, 21 éves, háztartásbeli; Kovács Katalin, 3 éves
474. Duca Péter, 67 éves, nyugdíjas; Duca Livia, 64 éves, nyugdíjas; Duca Ilona, 41 éves, nyugdíjas
477. Nagy Rozália, 63 éves, nyugdíjas; Nagy Albert, 25 éves, munkanélküli
478. Marton Balázs, 62 éves, szabó
479. Sikó Gyula, 64 éves, nyugdíjas; Sikó Ilona, 58 éves, háztartásbeli; Sikó Gyula, 36 éves, asztalos; Sikó Irma, 30 éves, háztartásbeli; Sikó Csaba, 10 éves, tanuló; Sikó Mária, 8 éves, tanuló; Sikó Gyula, 3 éves
481. Borbély Sándor, 75 éves, nyugdíjas; Borbély Ágnes, 75 éves, nyugdíjas
482. Borbély Péter, 72 éves, nyugdíjas; Borbély Anna, 72 éves, nyugdíjas
483. Borbély János, 65 éves, nyugdíjas; Borbély Erzsébet, 60 éves, nyugdíjas
484. Borbély Sándor, 20 éves, munkás
485. Ignat Maria, 82 éves, nyugdíjas

[Erdélyi Magyar Adatbank]

486. Borbély János, 37 éves, autószerelő; Borbély Katalin, 37 éves, szövőnő; Borbély János, 8 éves, tanuló; Borbély Árpád, 7 éves
487. Nagy Dezső, 51 éves, kőműves; Nagy Julianna, 52 éves, varrónő
488. Kovács Elizer, 43 éves, földműves
489. Kovács Sándor, 74 éves, nyugdíjas; Kovács Eszter, 65 éves, háztartásbeli; Kovács Sándor, 45 éves, nyugdíjas; Kovács Emese, 30 éves, varrónő; Kovács Hajnal, 7 éves; Kovács Sándor, 3 éves
491. Székely József, 73 éves, nyugdíjas; Székely József, 41 éves, munkás; Székely Piroska, 40 éves, varrónő; Székely Tímea, 18 éves, tanuló; Székely József, 16 éves, tanuló
492. Székely Ferenc, 45 éves, csemperakó; Székely Anna, 40 éves, perzsaszövő; Székely Ferenc, 19 éves, munkás; Székely Zsolt, 16 éves, tanuló
493. Kovács Ida, 56 éves, háztartásbeli
494. Máté Nagy István, 60 éves, nyugdíjas; Máté Nagy Jolán, 57 éves, titkárnő
495. Máthé János, 53 éves, autóvezető; Máthé Eszter, 46 éves, háztartásbeli; Máthé Annamária, 23 éves, egyetemista; Máthé Eszter
496. Barabási Dezső, 42 éves, munkás
497. Bodó Péter, 63 éves, földműves; Bodó Julianna, 63 éves, háztartásbeli; Bodó Péter, 30 éves, asztalos; Bodó Anna, 27 éves, asztalos; Bodó Izabella, 7 éves; Bodó Norbert, 3 éves
498. Kovács János, 72 éves, nyugdíjas; Kovács Irma, 65 éves, háztartásbeli
499. Kovács János, 47 éves, mezőgépész; Kovács Irén, 38 éves, kesztyűvarró; Kovács Levente, 17 éves, munkás; Kovács Alpár, 16 éves, tanuló
500. Deák Gergely, 51 éves, mezőgépész; Deák Anna, 46 éves, háztartásbeli; Deák József, 21 éves, munkás; Deák Attila, 21 éves, munkás
501. Deák Gergely, 24 éves, autóvezető; Deák Katalin, 22 éves, háztartásbeli; Deák Szabolcs Gergely, csecsemő
502. Kovács Ilona, 83 éves, nyugdíjas
503. Kovács Katalin, 81 éves, nyugdíjas; Kovács Kálmán, 61 éves, autóvezető; Kovács Gizella, 54 éves, háztartásbeli; Kovács Katalin, 31 éves, munkás
504. Nagy M. István, 57 éves, munkás; Nagy Erzsébet, 53 éves, háztartásbeli; Nagy Albert Imre, 28 éves, autóvezető
505. Nagy Zsigmond, 57 éves, földműves; Nagy Albert, 30 éves, munkás; Nagy Ildikó, 28 éves, háztartásbeli; Ercse Enikő, 11 éves, tanuló; Nagy Kinga Izabella, 6 éves
506. Sikó László, 57 éves, földműves
507. Sikó Pál, 40 éves, szerelő; Sikó Ilona, 37 éves, háztartásbeli; Sikó Beáta, 17 éves, tanuló; Sikó Szabolcs, 15 éves, tanuló

[Erdélyi Magyar Adatbank]

509. Barabási József, 45 éves, mezőgépész; Barabási Anna, 41 éves, földműves; Barabási Anna, 21 éves, tejcsarnokos; Barabási Emőke, 17 éves, tanuló
510. Barabási Endre, 64 éves, földműves; Barabási Ilona, 65 éves, földműves; Barabási Endre, 38 éves, ács; Barabási Rozália, 30 éves, asztalos; Barabási Csilla, 10 éves, tanuló; Barabási Zsolt, 8 éves, tanuló
511. Szabó Irén, 46 éves, háztartásbeli; Szabó Levente, 16 éves, munkás
512. Barabási Antal; Barabási Antal, 24 éves, mezőgépész; Barabási Tünde, 24 éves, laboráns
513. Barabási Győző, 27 éves, mezőgépész; Barabási Katalin, 23 éves, varrónő; Barabási Szabolcs, 1 éves; Barabási Antal, 52 éves, kőműves; Barabási Erzsébet, 49 éves, háztartásbeli
514. Szabó József, 43 éves, kőműves; Szabó Rozália, 32 éves, háztartásbeli; Szabó Kinga Mónika, 14 éves, tanuló; Szabó József Attila, 12 éves, tanuló; Szabó Emma, 11 éves, tanuló; Szabó Anna, 8 éves, tanuló; Szabó Izabella, 7 éves, tanuló; Barabási Márton, 73 éves, földműves; Barabási Emma, 73 éves, háztartásbeli
517. Bartha Sándor, 56 éves, földműves; Bartha Sándor, 22 éves, kapus
518. Barabási Jolán, 38 éves, háztartásbeli; Adorján Emőke, 16 éves, tanuló; Balázs Róbert, 4 éves
519. Gál Attila, 30 éves, kőműves; Gál Edit, 28 éves, háztartásbeli; Gál Bella, 6 éves; Gál Attila, 1 éves; Gál Tamás, 65 éves, nyugdíjas; Gál Zsuzsanna, 62 éves, nyugdíjas
522. Adorján József, 50 éves, mezőgépész; Adorján Anna, 43 éves, háztartásbeli; Adorján József, 23 éves, munkás; Adorján Anna Blanka, 15 éves, tanuló
523. Nagy Antal, 51 éves, autószerelő; Nagy Irén, 47 éves, háztartásbeli
524. Nagy János, 58 éves, szerelő; Nagy Emma, 51 éves, nyugdíjas; Nagy Levente, 26 éves, hentes; Nagy Szende, 24 éves, varrónő
525. Nagy Béla, 53 éves, munkás; Nagy Julianna, 46 éves, háztartásbeli; Nagy Béla, 27 éves, egyetemista; Nagy István, 25 éves, munkás
526. Izsák Gáspár, 52 éves, munkás; Izsák Gizella, 48 éves, háztartásbeli; Izsák Hajnal, 20 éves, munkanélküli
527. Zöld Béla, 73 éves, nyugdíjas; Zöld Ágnes, 72 éves, háztartásbeli; Balogh Csaba, 43 éves, gépész; Balogh Ilona, 43 éves, tanítónő; Balogh Csaba, 20 éves, egyetemista; Balogh Ilona Enikő, 19 éves, egyetemista; Balogh Emese, 14 éves, tanuló
528. Zöld István, 76 éves, nyugdíjas; Zöld Rozália, 74 éves, nyugdíjas; Zöld István, 54 éves, autóvezető; Zöld Ibolya, 42 éves, háztartásbeli; Zöld István, 22 éves, munkanélküli; Zöld Éva Ibolya, 20 éves, munkanélküli
529. Bodó Endre, 69 éves, nyugdíjas; Bodó Eszter, 64 éves, nyugdíjas; Bodó Endre, 41 éves, autóbádogos; Bodó Anna, 39 éves,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

háztartásbeli; Bodó Szabolcs, 17 éves, tanuló; Bodó Benjámin, 14 éves, tanuló

530. Bodó János, 75 éves, nyugdíjas; Bodó Eszter, 74 éves, nyugdíjas; Bodó Csaba, 31 éves, mezőgépész; Bodó Irén, 27 éves, háztartásbeli; Bodó Csaba Lóránd, 8 éves, tanuló; Bodó J. Attila, 5 éves
531. Jánosi Gergő, 54 éves, betegnyugdíjas; Jánosi Júlia, 51 éves, betegnyugdíjas
532. Rétesi Ferenc, 56 éves, nyugdíjas; Rétesi Ágnes, 46 éves, háztartásbeli; Rétesi József, 19 éves, munkás; Rétesi Attila, 8 éves, tanuló
533. Bodó Anna, 56 éves, háztartásbeli; Bodó Attila, 34 éves, kőműves; Bodó Csaba, 28 éves, kőműves; Bodó Sándor, 20 éves, munkás
534. Csiszér István, 40 éves, asztalos
535. Csiszér Márton, 45 éves, kárpitos; Csiszér Jolán, 42 éves, könyvelő; Csiszér Márton, 21 éves, egyetemista; Csiszér Erzsébet, 17 éves, tanuló
536. Csiszér Albert, 50 éves, asztalos; Csiszér Jolán, 42 éves, háztartásbeli; Csiszér Albert, 25 éves, festő; Csiszér Imre, 21 éves, ács
537. Bodó Sándor, 66 éves, nyugdíjas tanár; Bodó Ilona, 62 éves, nyugdíjas tanítónő
538. Bodó József, 60 éves, nyugdíjas; Bodó Anna, 52 éves, háztartásbeli; Bodó Anna, 21 éves, elektrotechnikus; Bodó Levente, 27 éves, karbantartó; Bodó Ibolya, 25 éves, könyvelő; Bodó Edvin, 2 éves
539. Sikó Ferenc, 31 éves, munkás; Sikó Gizella, 27 éves, háztartásbeli; Sikó Hanna, 6 éves
540. Bodó Csaba József, 42 éves, tanár; Bodó Ilona, 43 éves, könyvelő
541. Nagy Dezső, 65 éves, nyugdíjas
542 Bodó Sándor, 51 éves, nyugdíjas; Bodó Rozália, 45 éves, háztartásbeli; Bodó Rozália, 25 éves, munkanélküli; Bodó Annamária, 21 éves; Bodó Zsuzsanna, 19 éves
543. Bodó Sándor, 47 éves, autóvezető; Bodó Elíz, 39 éves, postás; Bodó Lehel, 19 éves, tanuló; Bodó Hunor, 16 éves, tanuló
544. Borbély Sándor, 42 éves, asztalos; Borbély Ildikó, 37 éves, háztartásbeli; Borbély Sándor, 13 éves, tanuló; Borbély Júlia, 11 éves, tanuló
545. Bodó József, 78 éves, nyugdíjas; Bodó Katalin, 68 éves, nyugdíjas
546. Bodó Árpád, 75 éves, nyugdíjas; Bodó Jolán, 65 éves, háztartásbeli; Bodó Árpád, 46 éves, kisiparos; Bodó Rozália, 45 éves, asszisztens; Bodó Árpád Zsolt, 20 éves, egyetemista; Bodó Őrs, 15 éves, tanuló; Bodó Előd, 12 éves, tanuló
547. Sikó Tibor, 26 éves, kazánfűtő; Sikó Anna, 24 éves, háztartásbeli; Sikó Tímea Izabella, 3 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

548. Bodó Eszter, 73 éves, nyugdíjas
549. Bodó Sándor, 46 éves, mezőgépész; Bodó Magdolna, 36 éves, háztartásbeli; Bodó Csaba, 20 éves, munkás
550. Tőkés Ernő, 58 éves, betegnyugdíjas; Tőkés Erzsébet, 54 éves, háztartásbeli
551. Máté János, 26 éves, esztergályos
554. Jánosi Gyula, 46 éves, nyugdíjas
555. Bodó József, 41 éves, munkás; Bodó Ibolya, 38 éves, háztartásbeli; Bodó József, 18 éves, tanuló; Bodó Annamária, 16 éves, tanuló; Bodó Márta, 67 éves, nyugdíjas
556. Bodó Huba, 53 éves, kapus; Bodó Irma, 50 éves, háztartásbeli; Bodó Sándor, 23 éves, mezőgépész; Bodó Tímea Izabella, 10 éves, tanuló
557. Mezei Borbála, 65 éves, nyugdíjas
558. Bartha Ida, 53 éves, háztartásbeli; Bartha Ibolya, 22 éves, elárusító
559. Bodó Dezső, 35 éves, lakatos; Bodó Piroska, 31 éves, vegyi operatőr; Bodó Madocsa, 9 éves, tanuló
560. Szabó József, 61 éves, munkás
561. Bartha Gergely, 60 éves, nyugdíjas; Bartha Jolán, 59 éves, nyugdíjas; Bartha Gergely, 38 éves, lakatos; Bartha Anna, 34 éves, varrónő; Bartha Zsuzsa, 14 éves, tanuló; Bartha Réka, 6 éves
562. Deák Ilona, 60 éves, nyugdíjas; Szabó Gergely, 26 éves, autóvezető; Szabó Irén, 29 éves, varrónő
563. Marton Gyula, 60 éves, nyugdíjas; Marton Anna, 55 éves, háztartásbeli
564. Bodó Polixénia, 81 éves, nyugdíjas; Bodó Sándor, 56 éves, munkás; Bodó Anna, 55 éves, háztartásbeli; Bodó Anna Edit, 27 éves, pincér; Bodó Sándor, 24 éves, asztalos; Bodó Emese, 18 éves, munkanélküli; Bodó Zsuzsa, 16 éves, tanuló; Bodó Anna, 14 éves, tanuló
565. Niomáti Sándor, mezőgépész; Niomáti Jolán, 40 éves, varrónő; Niomáti Angéla, 20 éves, elárusító; Niomáti Blanka, 18 éves, munkanélküli
566. Mátyás Árpád, 43 éves, mezőgépész; Mátyás Ilona, 37 éves, háztartásbeli; Mátyás Árpád, 15 éves, munkanélküli; Mátyás Anna Mária, 12 éves, tanuló
567. Mátyás Eszter, 69 éves, nyugdíjas
568. Szilágyi Albert, 45 éves, kovács; Szilágyi Judit, 43 éves, háztartásbeli; Szilágy Lehel, 17 éves, tanuló; Szilágyi Zsolt, 15 éves, tanuló
569. Szabó Gyula, 47 éves, munkás; Szabó Jolán, 46 éves, háztartásbeli; Szabó Gyula, 24 éves, mezőgépész
570. Mihanos Florian, 44 éves, mezőgépész; Mihanos Márta, 42 éves, háztartásbeli; Mihanos Romeo, 18 éves, munkanélküli; Mihanos Florin, 16 éves, munkanélküli; Mihanos László, 3 éves; Lutcsh Alfréd,

[Erdélyi Magyar Adatbank]

20 éves, munkás; Mihanos Júlia, 20 éves, háztartásbeli; Lutcsh Alfréd, csecsemő

571. Szakács Eszter, 74 éves, nyugdíjas; Szakács István, 50 éves, munkás; Szakács Rozália, 49 éves, háztartásbeli; Szakács Gyöngyi, 18 éves; Szakács János, 17 éves, munkás; Szakács Attila, 15 éves; Szakács József, 12 éves, tanuló
572. Máthé Anna, 84 éves, nyugdíjas; Margith Csaba, 54 éves, betegnyugdíjas; Margith Eszter, 50 éves, háztartásbeli; Margith Csaba, 28 éves, ács; Margith Levente, 25 éves, mezőgépész; Margith Sándor, 19 éves, munkás
573. Bodó János, 61 éves, nyugdíjas; Bodó Irma, 58 éves, háztartásbeli; Bereczki Szilárd, 18 éves, munkanélküli
574. Marton Irma, 52 éves, nyugdíjas
575. Nagy Rozália, 39 éves, háztartásbeli; Hadnagy Edina, 8 éves, tanuló
576. Kiss Katalin, 71 éves, nyugdíjas
577. Bodó Imre, 51 éves, csemperakó; Bodó Julianna, 49 éves, háztartásbeli
579. Bartha Zoltán, 85 éves, nyugdíjas; Bartha Imre, 52 éves, asztalos; Bartha Rozália, 46 éves, takarítónő; Bartha Imre Ervin, 16 éves
580. Bartha Zoltán, 56 éves, nyugdíjas; Bartha Rozália, 56 éves, háztartásbeli; Bartha Zoltán, 35 éves, munkás; Bartha János, 25 éves, elárusító
583. Bodó Huba, 28 éves, mezőgépész; Bodó Jolán, 27 éves, háztartásbeli; Bodó Alfréd Huba, 1 éves
587. Máthé Gergely, 25 éves, csemperakó; Máthé Anna, 23 éves, háztartásbeli; Máthé Gergely Levente, csecsemő
588. Bóta Dumitru, 41 éves, mezőgépész
589. Gál Gáspár, 24 éves, autóvezető; Gál Zsuzsanna, 24 éves, elárusító
590. Boanta Gheorghe, 36 éves, mezőgépész; Boanta Irén, 35 éves, háztartásbeli; Boanta Ramona Steluța, 16 éves, tanuló; Boanta Gheorghe Alex, 14 éves, tanuló; Boanta Violeta Anna, 11 éves, tanuló
591. Sikó József, 69 éves, nyugdíjas; Sikó Ilona, 67 éves, nyugdíjas; Sikó József, 42 éves, autószerelő; Sikó Erzsébet, 29 éves, háztartásbeli; Sikó József, 11 éves, tanuló; Sikó Enikő, 10 éves, tanuló
592. Deák Ernő, 40 éves, munkás; Deák Ibolya, 37 éves, háztartásbeli; Deák Szidónia, 10 éves, tanuló; Deák Noémi Csilla, 6 éves
593. Nagy Csaba, 28 éves, mezőgépész; Nagy Anna, 27 éves, háztartásbeli; Nagy Csilla, csecsemő
594. Burcus Lazar, 50 éves, munkás; Burcus Irina, 51 éves, háztartásbeli; Burcus Ileana, 19 éves, munkás
595. Ignat Gheorghe, 84 éves, nyugdíjas; Burcus Emil, 29 éves, munkás; Burcus Voichița, 24 éves, munkás

[Erdélyi Magyar Adatbank]

596. Szabó Sándor, 53 éves, betegnyugdíjas; Szabó Elvira, 46 éves, háztartásbeli; Szabó Sándor, 23 éves, munkanélküli
597. Barabási Rozália, 52 éves, háztartásbeli; Barabási Sándor, 39 éves, asztalos; Barabási Gizella, 24 éves, háztartásbeli; Barabási Szilárd, 3 éves
598. Szabó János, 52 éves, utász; Szabó Polixénia, 50 éves, háztartásbeli; Szabó Erzsébet, 27 éves, munkanélküli; Szabó Tünde, 30 éves, asztalos
599. Pete Balázs, 41 éves, vasbetonszerelő; Pete Julianna, 42 éves, háztartásbeli; Pete Julianna, 17 éves, tanuló; Pete Enikő, 16 éves, tanuló; Pete Olga, 2 éves
600. Gál Csaba, 21 éves, munkanélküli; Hodos Anna, 21 éves, háztartásbeli; Gál Andrea, csecsemő; Hodos Árpád, 44 éves, kőműves; Hodos Anna, 39 éves, háztartásbeli
601. Hodos Gergely, 56 éves, asztalos; Hodos Jolán, 57 éves, háztartásbeli
602. Mezei Béla, 28 éves, munkás; Mezei Judit, 24 éves, háztartásbeli; Bálint István Attila, 5 éves; Mezei Tímea Annamária, 3 éves; Mezei Csilla Noémi, 1 éves
603. Pete Szilágyi József, 58 éves, rakodómunkás; Pete Szilágyi Irén, 50 éves, háztartásbeli
604. Nagy Sándor, 35 éves, vízszerelő; Nagy Rozália, 24 éves, telefonista
605. Nagy János, 40 éves, asztalos; Nagy Ilona, 36 éves, tekercselő; Nagy János Richárd, 16 éves; Nagy Levente, 13 éves, tanuló
606. Nagy András, 38 éves, lakatos; Nagy Enikő, 26 éves, háztartásbeli; Nagy László, 5 éves; Nagy Levente, csecsemő
608. Bodó Endre, 54 éves, nyugdíjas; Bodó Irén, 45 éves, háztartásbeli; Bodó Endre, 23 éves, asztalos
609. Bodó Antal, 48 éves, mezőgépész; Bodó Eszter, 42 éves, háztartásbeli; Bodó Eszter, 21 éves, varrónő; Bodó Erika, 15 éves, tanuló; Bodó Róbert, 8 éves, tanuló
610. Jánosi Eszter, 41 éves, háztartásbeli; Jánosi István, 21 éves, munkás; Jánosi Tibor, 20 éves, munkás; Jánosi Lehel, 16 éves; Jánosi Csaba, 9 éves, tanuló
611. Nagy Sándor, 69 éves, földműves; Nagy Julianna, 68 éves, háztartásbeli
612. Mezei Sándor, 68 éves, földműves; Bodó Júlia, 56 éves, háztartásbeli; Bodó József, 26 éves, munkás; Bodó Margit, 19 éves, háztartásbeli
613. Farkas Sándor, 56 éves, kovács; Farkas Mária, 55 éves, háztartásbeli; Farkas Sándor, 25 éves, munkás
614. Bartha Márton, 60 éves, nyugdíjas; Bartha Márton, 37 éves, autószerelő; Bartha Irén, 28 éves, háztartásbeli; Bartha Szidónia, 10 éves, tanuló; Bartha Tünde, 7 éves; Bartha Szabolcs, 6 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

615. Marton József, 37 éves, mester-mezőgépész; Marton Rozália, 35 éves, pék; Marton József Attila, 12 éves, tanuló
616. Nagy Sándor, 90 éves, nyugdíjas; Nagy Árpád, 54 éves, földműves
617. Demeter Árpád, 57 éves, földműves
618. Borbély Domokos, 76 éves, nyugdíjas; Borbély Katalin; 75 éves, háztartásbeli
619. Marton Ilona, 75 éves, nyugdíjas; Marton Domokos, 41 éves, munkás; Marton Ilona Sára, 40 éves, háztartásbeli; Marton Erika, 16 éves, tanuló; Marton Attila, 13 éves, tanuló
620. Bartha Miklós, 43 éves, földműves; Bartha Hajnal, 30 éves, háztartásbeli; Bartha Ágnes, 10 éves, tanuló; Bartha Hajnal, 9 éves, tanuló; Bartha Tihamér, 2 éves
621. Czoppán Gyula, 66 éves, földműves; Czoppán Rozália, 60 éves, háztartásbeli; Czoppán Gizella, 73 éves, nyugdíjas
622. Barabási Gizella, 76 éves, nyugdíjas
623. Marton Ferenc, 74 éves, nyugdíjas
624. Bodó János, 65 éves, nyugdíjas; Bodó Gizella, 55 éves, háztartásbeli; Bodó Anna, 25 éves, munkanélküli; Bodó Mihály, 28 éves, munkás
626. Bartha Sándor, 41 éves, munkás; Bartha Anna, 38 éves, háztartásbeli; Bartha Ferenc József, 15 éves, tanuló; Bartha Sándor Attila, 10 éves, tanuló; Bartha Sándor, 69 éves, földműves; Bartha Ágnes, 73 éves, háztartásbeli
627. Nagy Sándor, 60 éves, nyugdíjas; Nagy Jolán, 53 éves, telefonista; Nagy Barna, 28 éves, autóvezető; Nagy Ibolya, 28 éves, telefonista; Nagy Barna Attila, 5 éves; Nagy Mercédesz, 2 éves
628. Bartha István, 47 éves, földműves; Bartha Ida, 45 éves, háztartásbeli; Bartha Ida 22 éves, varrónő; Bartha István, 17 éves, tanuló
629. Sikó Dezső, 63 éves, földműves; Sikó Ilona, 59 éves, háztartásbeli
630. Barabási Ágnes, 56 éves, háztartásbeli; Barabási Ágnes, 31 éves, elárusító
631. Barabási János, 66 éves, földműves; Barabási Regina, 65 éves, háztartásbeli
632. Barabási József, 46 éves, földműves; Barabási Gizella, 42 éves, háztartásbeli
633. Barabási Ilona, 73 éves, nyugdíjas
634. Bodó Anna, 80 éves, háztartásbeli; Bodó Péter Attila, 39 éves, asztalos; Bodó Ilona, 35 éves, asztalos; Bodó Emőke Emese, 14 éves, tanuló; Bodó Péter Attila, 13 éves, tanuló; Bodó Levente Csaba, 8 éves, tanuló
635. Juhász Sándor, 33 éves, asztalos; Juhász Gyöngyi, 27 éves, háztartásbeli; Juhász Levente Botond, 4 éves
637. Nagy János, 34 éves, villanyszerelő; Nagy Eszter, 26 éves, szövőnő; Nagy Alida, 4 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

638. Barabási László, 22 éves, munkás; Barabási Piroska, 18 éves, háztartásbeli
639. Bodó Ilona, 63 éves, háztartásbeli; Sikó Eszter, 61 éves, földműves
641. Bodó Ferenc Zoltán, 80 éves, nyugdíjas; Bodó Ilona, 82 éves, nyugdíjas
642. Csíszér Julianna, 49 éves, telefonista; Csíszér Károly, 26 éves, pincér; Csíszér Gabriella, 21 éves, postai tisztviselő; Csíszér Zsolt Levente, 17 éves, tanuló
645. Sikó Elemér, 48 éves, szabó; Sikó Ágnes, 47 éves, könyvelő; Sikó Elemér, 23 éves, munkanélküli; Sikó Szabolcs, 21 éves, munkanélküli
646. Csíszér János, 54 éves, autóvezető; Csíszér Julianna, 48 éves, háztartásbeli; Csíszér Júlia, 25 éves, fodrász; Csíszér János, 29 éves, autóvezető; Csíszér Julianna, 30 éves, háztartásbeli; Csíszér Előd János, 7 éves
647. Csíszér Julianna, 77 éves, nyugdíjas
648. Sikó Eszter, 73 éves, nyugdíjas
649. Bíró Lajos, 50 éves, autóvezető; Bíró Gizella, 46 éves, háztartásbeli; Bíró Lajos, 19 éves, munkás; Bíró Sándor, 16 éves, munkás; Bíró Melinda, 12 éves, tanuló; Bíró Gizella, 22 éves, munkanélküli; Bíró Anasztázia Éva, 1 éves
650. Nagy Albert, 60 éves, földműves; Nagy Eszter, 56 éves, háztartásbeli; Nagy Emese, 25 éves, pék
651. Barabási Antal, 65 éves, földműves; Barabási Gizella, 58 éves, háztartásbeli
652. Gál János Dezső, 59 éves, földműves; Gál Emma; 54 éves, háztartásbeli; Gál János Dezső, 33 éves, villanyszerelő; Gál Jolán, 30 éves, kémiai operatőr; Gál Hunor, 8 éves, tanuló; Gál Szilárd, 4 éves
653. Gál Sándor, 35 éves, földműves; Gál Ibolya, 26 éves, háztartásbeli; Gál Levente, 7 éves; Gál Zoltán, 5 éves
654. Barabási József, 62 éves, földműves; Barabási Ibolya, 55 éves, háztartásbeli; Barabási József Attila, 27 éves, raktáros
655. Nagy Dezső, 38 éves, lakatos; Nagy Anna, 38 éves, lakatos; Nagy Dezső, 14 éves, tanuló; Nagy Szabolcs, 10 éves, tanuló
656. Marton Ferenc, 31 éves, kőműves; Marton Irén, 25 éves, laboráns; Marton Orsolya Irén, 5 éves; Marton Ferenc, 3 éves
657. Pete Pál, 40 éves, technikus; Pete Ilona, 30 éves, munkás; Bartha Ildikó, 11 éves, tanuló; Pete Pál Előd, 5 éves
658. Bartha Mihály, 37 éves, állategészségügyi technikus, jelenleg polgármester; Bartha Edit, 33 éves, varrónő; Bartha Edit Izabella, 10 éves, tanuló; Bartha Mihály, 3 éves
659. Duca Maria, 60 éves, nyugdíjas; Duca Júlia, 68 éves, nyugdíjas
660. Borbély Albert, 64 éves, nyugdíjas; Borbély Ilona, 59 éves, nyugdíjas

[Erdélyi Magyar Adatbank]

661. Bartha Mihály, 59 éves, postás; Bartha Jolán, 55 éves, háztartásbeli; Bartha József, 29 éves, asztalos; Bartha Zoltán, 24 éves, egyetemista
662. Kovács Julianna, 82 éves, nyugdíjas
663. Szélyes Ráhel, 66 éves, nyugdíjas; Szélyes János, 41 éves, lakatos; Szélyes Anna, 34 éves, pék; Szélyes János, 12 éves, tanuló; Szélyes Erika, 7 éves
664. Szilágyi Rozália, 71 éves, nyugdíjas
666. Bartha Gergely, 37 éves, lakatos; Bartha Melinda, 36 éves, kémiai operatőr; Bartha Lóránd, 14 éves, tanuló
667. Török Sándor, 82 éves, nyugdíjas; Török Rozália, 76 éves, nyugdíjas
668. Nagy Ida, 53 éves, földműves
669. Marton Péter, 38 éves, lakatos; Marton Ilona, 31 éves, háztartásbeli; Marton Noémi, 7 éves; Marton Péter, 5 éves
671. Pitó Antal, 46 éves, lelkipásztor; Pitó Gyöngyike, 44 éves, háztartásbeli; Pitó Zsolt, 20 éves, egyetemista; Pitó Gyöngyi, 19 éves, tanuló; Pitó Noémi, 17 éves, tanuló; Pitó Csenge Ágnes, 15 éves, tanuló; Pitó Klára, 13 éves, tanuló; Pitó Orsolya Emőke, 11 éves, tanuló; Pitó Ede Antal, 4 éves
673. Csiszér Antal, 29 éves, mezőgépész; Csiszér Ildikó, 26 éves, háztartásbeli; Csiszér Antal Levente, 5 éves; Csiszér Kinga Orsolya, 2 éves; Csiszér Ilona, 83 éves, nyugdíjas; Csiszér Antal, 62 éves, nyugdíjas; Csiszér Piroska, 59 éves, háztartásbeli
674. Sikó Eszter, 72 éves, nyugdíjas
675. Nagy Elek, 64 éves, földműves; Nagy Jolán, 60 éves, háztartásbeli; Bartha Julianna, 84 éves, nyugdíjas; Nagy Elek, 30 éves, kazánfűtő; Nagy Ildikó, 25 éves, esztergályos, Nagy Réka, 3 éves
676. Zöld István, 63 éves, nyugdíjas; Zöld Magdolna, 62 éves, nyugdíjas
677. Barabási Endre, 50 éves, autószerelő; Barabási Ibolya, 48 éves, betegnyugdíjas; Barabási Endre, 23 éves, egyetemista, Barabási Ibolya, 17 éves, tanuló; Barabási Ilona, 76 éves, nyugdíjas; Barabási Győző, 55 éves, betegnyugdíjas
678. Barabási Béla, 56 éves, földműves; Barabási Anna, 47 éves, háztartásbeli; Barabási Attila, 22 éves, munkás
679. Bartha Lajos, 66 éves, nyugdíjas; Bartha Erzsébet, 64 éves, nyugdíjas; Bartha József Csaba, 31 éves, kereskedő; Bartha Jolán, 28 éves, kereskedő; Bartha Őrs Csaba, csecsemő
680. Bartha Lajos, 35 éves, lakatos; Bartha Ida Julianna, 32 éves, faipari mérnök; Bartha Izabella, 6 éves; Bartha Noémi Eszter, 3 éves
681. Bartha Gergely, 58 éves, betegnyugdíjas; Bartha Katalin, 51 éves, háztartásbeli
682. Bartha Tibor, 52 éves, nyugdíjas; Bartha Ibolya, 43 éves, háztartásbeli; Bartha Mária Emőke, 16 éves, tanuló; Selyem Levente Zoltán, 28

[Erdélyi Magyar Adatbank]

éves, autószerelő; Selyem Ibolya Csilla, 25 éves, varrónő; Selyem Edmond Hunor, csecsemő

683. Bartha Katalin, 71 éves, nyugdíjas

684. Jánosi Pál, 66 éves, nyugdíjas; Jánosi Borbála, 66 éves, nyugdíjas; Jánosi Sándor, 36 éves, szobafestő; Jánosi Julianna, 30 éves, háztartásbeli; Jánosi Zalán Levente, 6 éves

685. Nagy Sándor, 72 éves, nyugdíjas; Nagy Jolán, 66 éves, nyugdíjas

687. Nagy Ferenc, 68 éves, nyugdíjas; Nagy Polixénia, 62 éves, háztartásbeli; Nagy Ferenc, 40 éves, tv technikus; Nagy Julianna, 38 éves, betegnyugdíjas; Nagy Ferenc, 20 éves, egyetemista, Nagy Julianna, 19 éves, elárusító

688. Zajzon Csaba, 53 éves, lakatos; Zajzon Mária, 53 éves, kötőnő

689. Zajzon Lajos, 83 éves, nyugdíjas; Zajzon Pál, 54 éves, földműves

690. Sós József, 62 éves, nyugdíjas; Sós Rozália, 57 éves, háztartásbeli; Sós Irén, 27 éves, munkanélküli; Sós Benedek József, 24 éves, útjavító; Sós Rozália, 62 éves, nyugdíjas

691. Kovács János, 62 éves, nyugdíjas; Kovács Ilona, 60 éves, nyugdíjas

692. Szabó Dénes, 69 éves, nyugdíjas; Szabó Eszter, 61 éves, nyugdíjas; Gál Eszter, 88 éves, nyugdíjas

693. Barabási Rozália, 74 éves, nyugdíjas

694. Bartha Sámuel, 52 éves, földműves; Bartha Julianna, 42 éves, háztartásbeli; Bartha Dezső, 20 éves, földműves

697. Bartha István, 87 éves, nyugdíjas; Bartha Gizella, 85 éves, nyugdíjas; Bartha István, 60 éves, nyugdíjas; Bartha Ilona, 54 éves, háztartásbeli

698. Bodó József, 32 éves, betegnyugdíjas; Bodó Eszter, 31 éves, háztartásbeli; Bodó Roland, 2 éves

700. Nagy Ilona, 63 éves, nyugdíjas; Nagy Sándor, 38 éves, nehézgép-kezelő

701. Sikó Zoltán, 28 éves, kapus; Sikó Irma, 24 éves, kötőnő; Sikó Gellért, 2 éves

703. Bíró Imre, 54 éves, földműves; Bíró Ibolya, 27 éves, háztartásbeli

704. Nagy Sándor, 65 éves, földműves; Nagy Erzsébet, 56 éves, háztartásbeli; Nagy Erzsébet, 38 éves, varrónő; Máté Kálmán, 17 éves, munkanélküli

706. Varga Ferenc, 65 éves, nyugdíjas; Varga Rozália, 61 éves, nyugdíjas

707. Nagy Árpádné, 69 éves, nyugdíjas

708. Nagy György, 62 éves, nyugdíjas; Nagy Erzsébet, 61 éves, nyugdíjas; Nagy Emma Eszter, 26 éves, munkanélküli; Nagy Sándor, 25 éves, munkanélküli

709. Balázs Béla, 52 éves, autóvezető; Balázs Gizella, 47 éves, háztartásbeli; Balázs Béla, 27 éves, munkanélküli; Balázs Gizella, 23 éves, telefonista

[Erdélyi Magyar Adatbank]

710. Nagy Antalné, 81 éves, nyugdíjas; Nagy Antal, 62 éves, földműves; Nagy Sára, 58 éves, földműves; Nagy Antal, 37 éves, marós
711. Nagy Béla, 55 éves, földműves; Nagy Jolán, 51 éves, háztartásbeli; Nagy Béla, 30 éves, villanyszerelő; Nagy Blanka, 24 éves, elárusító
713. Bárdosi Petru, 41 éves, rendőr; Bárdosi Mária, 41 éves, háztartásbeli; Bárdosi Florin, 18 éves, autószerelő; Bárdosi Mária, 13 éves, tanuló
714. Daroczi János, 64 éves, nyugdíjas; Daroczi Barna, 28 éves, villanyszerelő; Daroczi Mónika, 17 éves, háztartásbeli
715. Bartha Dezső, 54 éves, nyugdíjas
716. Bartha József, 62 éves, nyugdíjas; Bartha Anna, 55 éves, nyugdíjas; Bartha József, 32 éves, víz-gázszerelő; Bartha Sándor, 30 éves, tűzoltó
717. Sikó Mihály, 67 éves, nyugdíjas; Sikó Zsuzsanna, 65 éves, nyugdíjas; Sikó Mihály, 28 éves, tímár
718. Barabási Antalné, 72 éves, háztartásbeli
719. Barabási Ilona, 85 éves, nyugdíjas; Barabási József, 56 éves, nyugdíjas; Barabási Julianna, 54 éves, földműves
720. Nagy Bíró Albert, 50 éves, nyugdíjas; Nagy Bíró Teréz, 47 éves, asszisztens; Nagy Bíró Levente, 24 éves, kántor; Nagy Bíró Ibolya, 14 éves, tanuló
722. Nagy Dezső, 50 éves, kazánfűtő; Nagy Anna, 43 éves, háztartásbeli; Nagy Dezső, 19 éves, autószerelő
723. Borbély Irén, 42 éves, munkanélküli; Borbély Irén, 20 éves, tanuló
724. Borbély Ernő, 35 éves, kazánfűtő; Borbély Ibolya, 30 éves, telefonista; Borbély Ibolya, 7 éves; Borbély Ernő, 6 éves; Borbély Gabriella, 4 éves
725. Gaál Jolán, 58 éves, nyugdíjas tanítónő; Gaál Sándor, 27 éves, állategészségügyi technikus; Gaál János Iván, 25 éves, elárusító, Gaál Jolán Adél, 25 éves, elárusító
726. Gál Anna, 65 éves, háztartásbeli
728. Sikó Ilona, 72 éves, nyugdíjas; Sikó Ilona, 56 éves, háztartásbeli; Sikó Gergely, 10 éves, tanuló
729. Sikó Endre, 65 éves, nyugdíjas; Sikó Piroska, 62 éves, nyugdíjas; Sikó Endre, 40 éves, villanyszerelő
730. Sikó József, 55 éves, munkanélküli; Sikó Irma, 47 éves, betegnyugdíjas; Sikó József, 23 éves, hegesztő; Sikó Irma, 19 éves, munkanélküli
731. Barabási Antal, 48 éves, mezőgépész; Barabási Ilona, 39 éves, háztartásbeli; Barabási Antal István, 20 éves, munkanélküli; Barabási Ilona, 19 éves, munkanélküli; Barabási Balázs, 17 éves, elektrotechnikus
732. Kovács Gyula, 72 éves, nyugdíjas

[Erdélyi Magyar Adatbank]

733. id. Kovács József, 66 éves, földműves; Kovács Jolán, 60 éves, földműves; ifj. Kovács József, 40 éves, marós; Kovács Jolán, 38 éves, háztartásbeli; Kovács József, 13 éves, tanuló; Kovács Mónika, 8 éves, tanuló
734. Jánosi György, 62 éves, földműves; Jánosi Erzsébet, 58 éves, földműves; Jánosi György, 30 éves, kapus
735. Sikó József, 41 éves, munkás; Sikó Eszter, 39 éves, munkás; Sikó Ildikó, 17 éves, tanuló; Sikó Eszter, 13 éves, tanuló
736. Ignat Ioan, 37 éves, géplakatos; Ignat Margareta, 29 éves, varrónő; Ignat Alina, 10 éves, tanuló; Ignat Margareta Ioana, 3 éves
737. Nagy Albert, 70 éves, nyugdíjas; Nagy Zsuzsanna, 66 éves, nyugdíjas; Nagy Balázs, 45 éves, asszisztens; Nagy Judit, 40 éves, asszisztens; Nagy Judit Tímea, 16 éves, tanuló; Nagy Csaba Balázs, 12 éves, tanuló
739a. Miklós Dénes, 38 éves, szabó; Nagy Ildikó, 43 éves, óvónő; Miklós Dénes Romeo, 19 éves, munkanélküli; Miklós Ildikó Noémi, 17 éves, tanuló; Miklós Barna, 17 éves, tanuló
739b. Barabási Emma, 48 éves, háztartásbeli; Marton István, 23 éves, asszisztens
739c. Nagy Béla, 34 éves, lakatos; Nagy Ősz Judit, 29 éves, tanár; Nagy Ősz Rita, 6 éves
739d. Molnár Károly, 33 éves, esztergályos; Molnár Anna, 29 éves, háztartásbeli; Molnár Károly, 10 éves, tanuló; Molnár István, 9 éves, tanuló; Molnár Ottó, 2 éves
739e. Bartha Endre, 32 éves, munkanélküli; Kovács Katalin, 30 éves, háztartásbeli; Derzsy Attila, 11 éves, tanuló; Bartha Levente, 8 éves
739f. Huza Constantin, 38 éves, rendőr; Degan Mariana, 37 éves, pincér
739g. Hodos Albert, 30 éves, asztalos; Hodos Emese, 25 éves, asztalos; Hodos Albert Zsolt, 3 éves
739h. Barabási József, 36 éves, mezőgépész; Barabási Irén, 30 éves, háztartásbeli; Barabási Enikő, 11 éves, tanuló; Barabási Csilla Emese, 8 éves, tanuló
740. Lovász József, 40 éves, géplakatos; Lovász Ella, 35 éves, lakatos; Lovász József, 8 éves, tanuló; Lovász Boglárka, 4 éves
741. Kovács Sándor, 47 éves, lakatos
742. Barabási János, 56 éves, nyugdíjas; Barabási Ibolya, 54 éves, földműves; Barabási Csaba, 28 éves, vasöntő; Barabási Mária, 15 éves, tanuló
743. Deák Gergely, 30 éves, mezőgépész; Deák gyöngyi, 28 éves, háztartásbeli; Deák Tünde, 8 éves, tanuló; Deák Gergely, 4 éves
745. id. Szabó Géza, 76 éves, nyugdíjas; ifj. Szabó Géza, 47 éves, molnár; Szabó Ilona, 42 éves, háztartásbeli; Szabó József, 23 éves, molnár;

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Szabó Endre, 21 éves, munkanélküli; Szabó Géza, 14 éves, tanuló; Szabó Ibolya, 10 éves, tanuló; Szabó Ilona, 7 éves

746. Székely Ferenc, 40 éves, asztalos; Székely Anna, 36 éves, fodrász; Székely Anna Tímea, 16 éves, tanuló; Székely Ferenc Csaba, 9 éves, tanuló; Nagy Istvánné, 83 éves, nyugdíjas; Székely Ilona, 85 éves, nyugdíjas

747. Ignat Sándor, 60 éves, nyugdíjas; Ignat Ilona, 60 éves, nyugdíjas; Ignat Sándor, 22 éves, mezőgépész

748. Szombat Zsigmond, 37 éves, öntő; Szombat Jolán, 28 éves, háztartásbeli; Szombat Edit Katalin, 10 éves, tanuló; Szombat Appolónia Zsuzsanna, 3 éves; Marton Jolán, 49 éves, takarítónő; Bartha Ágnes, 84 éves, nyugdíjas

749. Nagy Irma, 36 éves, betegnyugdíjas; Nagy Gergely, 15 éves, tanuló

750. Nagy Anna, 55 éves, háztartásbeli

751. Bartha Gergely, 66 éves, földműves; Bartha Jolán, 63 éves, háztartásbeli

753. Comis Ioan, 55 éves, betegnyugdíjas; Comis Ibolya, 57 éves, nyugdíjas

754. Farkas Mihály, 56 éves, földműves; Farkas Ida, 50 éves, háztartásbeli; Farkas Albert, 27 éves, asztalos

755. Jánosi Miklós, 35 éves, mezőgépész; Jánosi Ilona, 33 éves, háztartásbeli; Jánosi Enikő, 9 éves, tanuló; Jánosi Miklós Attila, 8 éves, tanuló

756. Ignat Ioan, 53 éves, víz-gázszerelő; Ignat Anna, 44 éves, betegnyugdíjas; Ignat Anna Márta, 17 éves, tanuló; Ignat János, 25 éves, kőműves; Ignat Imola, 26 éves, munkanélküli; Ignat Lóránd, 3 éves

759. Kelemen Jolán, 47 éves, háztartásbeli; Kelemen Jolán, 23 éves, munkanélküli; Kelemen Annamária, 22 éves, munkanélküli; Kelemen György, 20 éves, kőműves; Kelemen Miklós István, 19 éves, munkanélküli; Kelemen András, 15 éves, tanuló; Kelemen Ilona, 15 éves, tanuló; Kelemen Hajnal, 11 éves, tanuló

760. Gál Győző, 37 éves, lakatos; Gál Jolán, 30 éves, háztartásbeli; Gál Győző, 5 éves; Gál Júlia, 2 éves; Gál Jolán, 52 éves, háztartásbeli

762. Cozma Ioan, 53 éves, nyugdíjas; Cozma Ilona, 52 éves, munkanélküli; Cozma Cornel Adrian, 23 éves, lakatos; Cozma Ioan, 28 éves, festő; Cozma Margit, 25 éves, postafőnök; Cozma Alex Ioan, 1 éves

763. Adorjáni Ilona, 86 éves, nyugdíjas; Adorjáni Lajos, 48 éves, lakatos; Adorjáni Ida, 45 éves, háztartásbeli; Adorjáni Béla, 20 éves, lakatos

764. Adorján Béla, 56 éves, autószerelő; Adorján Eszter, 52 éves, háztartásbeli; Adorján Attila, 19 éves, festő

765. Gál Gáspár, 69 éves, nyugdíjas; Gál Ágnes, 71 éves, nyugdíjas; Gál Piroska, 41 éves, munkanélküli

[Erdélyi Magyar Adatbank]

766. Gál Gáspár, 48 éves, mezőgépész; Gál Ilona, 45 éves, háztartásbeli; Gál József, 23 éves, víz-gázszerelő
767. Bodó János, 48 éves, asztalos; Bodó Irén, 47 éves, háztartásbeli; Bodó Levente, 18 éves, mezőgépész; Bodó Szabolcs, 14 éves, tanuló; Sikó László, 77 éves, nyugdíjas; Sikó Magda, 74 éves, nyugdíjas
768. id. Gál János, 63 éves, nyugdíjas; Gál Eszter, 59 éves, nyugdíjas; ifj. Gál János, 36 éves, karbantartó; Gál Jolán, 34 éves, takarítónő; Gál Andrea, 15 éves, tanuló; Gál István, 13 éves, tanuló
769. Gál Sándor, 57 éves, földműves; Gál Ilona, 52 éves, földműves; Gál Márton, 23 éves, autóvezető
770. Hodos Géza, 60 éves, nyugdíjas; Hodos Irma, 61 éves, nyugdíjas; Hodos Géza, 35 éves, munkanélküli
771. Pete Balázs, 66 éves, asztalos; Pete Anna, 64 éves, háztartásbeli; Pete Csaba, 39 éves, munkanélküli; Pete Ibolya, 35 éves, pék; Pete Zsolt, 6 éves
773. Máté Gyula, 60 éves, nyugdíjas; Máté Jozefa, 53 éves, nyugdíjas; Máté Gyula, 28 éves, cipész
774. Nagy János, 66 éves, nyugdíjas; Nagy Márta, 61 éves, nyugdíjas; Nagy Dezső, 38 éves, munkanélküli; Nagy Mária, 34 éves, háztartásbeli; Nagy Csaba, 10 éves, tanuló; Nagy Márta Mária, 6 éves; Nagy Ibolya, 4 éves; Nagy Erika, 1 éves; Lakó Éva, 13 éves, tanuló
775. Deák László, 62 éves, nyugdíjas; Deák Jolán, 56 éves, tejbegyűjtő; Câmpean Ioan, 23 éves, kőműves; Câmpean Éva, 21 éves, tejbegyűjtő; Câmpean Éva, 1 éves
776. Margit Lajos, 69 éves, nyugdíjas; Margit Ilona, 69 éves, nyugdíjas
777. Bartha László, 35 éves, földműves; Bartha Eszter, 27 éves, földműves; Bartha Edit, 10 éves, tanuló
779. Bodó Mihály, 56 éves, betegnyugdíjas; Bodó Erzsébet, 46 éves, háztartásbeli; Bodó Mihály, 25 éves, gázszerelő; Bodó Erzsébet Ildikó, 21 éves, munkanélküli; Bodó Zoltán, 20 éves, munkanélküli
780. Bodó Gyula, 42 éves, karbantartó; Bodó Ilona, 40 éves, háztartásbeli; Bodó Enikő, 21 éves, könyvtáros; Bodó gyöngyi, 18 éves, elárusító
781. Bodó Lajos, 56 éves, földműves; Bodó Anna, 51 éves, háztartásbeli
782. Barabási József, 46 éves, asztalos; Barabási Éva, 40 éves, háztartásbeli; Barabási Tünde Ilona, 17 éves, varrónő; Barabási Éva Tímea, 16 éves, tanuló
784. Pálfi György, 59 éves, nyugdíjas; Pálfi Rozália, 54 éves, háztartásbeli; Pálfi György, 24 éves, autószerelő; Pálfi István, 22 éves, cipész
785. Farczádi István, 54 éves, tanár; Farczádi Irén, 47 éves, könyvelő; Farczádi Attila, 22 éves, kiskereskedő
786. Mezei Péter, 65 éves, földműves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

787. Rétesi János, 63 éves, nyugdíjas; Rétesi Irén, 58 éves, nyugdíjas; Rétesi István, 26 éves, cipész; Rétesi János, 42 éves, munkanélküli; Rétesi Emília Erzsébet, 35 éves, könyvelő; Rétesi Izabella Emília, 15 éves, tanuló

789. Jánosi Péter, 69 éves, nyugdíjas; Jánosi Jolán, 64 éves, rokkantnyugdíjas; Nagy Zsigmond, 26 éves, mezőgépész; Nagy Jolán, 21 éves, háztartásbeli; Nagy Edmond Arnold, 3 éves

790. Hodos Dezső, 57 éves, munkanélküli; Hodos Erzsébet, 56 éves, háztartásbeli; Hodos Harmat, 22 éves, kiskereskedő

[Erdélyi Magyar Adatbank]

XV. A felhasznált forrásmunkák, bibliográfiai anyagok

I. Gaál Márton: Mezőpanit története 1956
1. Orbán Balázs: A Székelyföld leírása
2. A marosvásárhelyi levéltárban található jegyzőkönyvek
3. A kolozsvári akadémiai könyvtárban található anyagok
4. Zsigmond Ferenc: Mezőpanit története. Kézirat
5. Nagy Ödön: Mezőpanit története. Kézirat
6. id. Máthé Gergely, id. Mezei N., id. Kozma János, id. Váradi Albert lelkész és Bodó Sándor tanár által szolgáltatott adatok
II. Jánosi Gizella: Monografia istorică a localității Pănet (Mezőpanit történelmi monográfiája) I. fokozati tud. metodikai dolgozat 1994
1. Coriolan Suciu: Dicționar istoric al localităților din Transilvania, Ed. Ac. 1967. v.II. p. 30
2. Benkő Samu, Demény I. és Vekov K. Székely felkelések 1595-1596, Ed. Ac. 1978
3. Szabó Károly: Székely Oklevéltár, Cluj 1890 v. I.
4. Györffy György: A székey társadalom. Tanulmányok a parasztság történetéhez a XIV. sz.-ban
5. Benkő Károly: Marosszék ismertetése (1860-1861), Kolozsvár 1868-1869
6. Állami Levéltár: Marosvásárhely. Marosszék összeírása. Kivonat a Bethlen Gábor áltak elrendelt Székely nemzet összeírásá-ból. (Az udvarhelyszéki levéltárból)
7. Állami Levéltár: Marosszék lustrája Rákóczi György idejéből 1638.
8. Állami Levéltár: Katonai összeérások
9. Állami Levéltár: Úrbéri összeírások Panit községről 1785.
10. Állami Levéltár: Adóösszeírások 1722.
11. Troksányi Zsolt: Az erdélyi parasztság története 1790-1848 között. Bp. 1956
12. Pallos Albert: Marostorda vármegye és Marosvásárhely Sz. K. V. népoktatási intézeteinek története. Marosvásárhely, 1896.
13. Sipos Gábor: Marosszéki népoktatás a XV. sz.-tól 1848-ig
14. Iosif Kovács: Desființarea relațiilor feudale în Transilvania (A feudális viszonyok felszámolása Erdélyben) Dacia Kiadó, 1973

[Erdélyi Magyar Adatbank]

15. Benkő Károly: Marosszék ismertetése, Kolozsvár 1868-1869
16. Magyar statisztikai közlemények, Bp., 1912
17. A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása, I. rész. A népesség általános leírása községenként, Bp., 1902
18. Traian Rus: Structura agrară la sf. sec. al XIX-lea în comitatul Mureş-Turda în Marisia V. 1975
19. Állami Levéltár Marosvásárhely: Colecţia de evidenţă cadastrală. Reforma agrară (Telekkönyvi nyilvántartások gyűjteménye. Agrárreform)
20. Románia lakosságának általános összeírása. Ed. ICS. Bukarest, 1930., II. kötet (Recensământul general al populaţiei României, 1930.)

III. Konrád Béla:
1. Mezőpanit és környékének jellegzetes flórája és vegetációja. I. fokozati dolgozat, 1980.
2. Mezőpanit monográfiája, 1982

IV. Farczádi István: Mezőpanit személynevei. Diplomadolgozat, 1974.
V. A község területén működő (vagy működött) gazdasági, szociális, kulturális egységek és intézmények által szolgáltatott statisztikai adatok
VI. Nagy Dénes, Pete János, Sikó Péter, Nagy Sándor, Nagy Teréz, id. Zajzon Jenő, Sikó Sándor Gy. paniti lakosok szóbeli közlései
VII. Nagy Albert és Borbély Gergely tanítók által közölt adatok
VIII. Berecki Ágnes (Tőkés): "Este a paniti fonóban" c. összeállítás a paniti farsangi szokásokról
IX. Szász Anna: Mondókák, névcsúfolók, kiszámolók, altatódalok – gyűjtés a paniti gyermekektől
X. Adorjáni Zoltán: Fotók
XI. Orbán János: Fénykép-reprodukciók
XII. *** A megindult falu. Kriterion könyvkiadó, Bukarest, 1970
XIII. ifj. Bartha Márton által rendelkezésre bocsátott gazdaköri jegyzőkönyvek, 1907-1949; az új Gazdakör adatai
XIV. Kovács János (Kicsi): A paniti lakodalmas szövegek
XV. Pitó Antal által rendelkezésre bocsátott paniti református egyház anyakönyvének adatai és fényképanyaga, valamint az 1848-as irat
XVI. Nagy Béla, Nagy Árpád, Farkas László az 1989-es és az azt követő eseményekről szolgáltatott információik
XVII. Adorjáni Zoltán, Adorjáni Beáta és Bodó Anna, Bodó Emőke, Bodó Péter, Fehér Rózsa, Kovács Csaba, Lakó Éva, Nagy Csongor, Sikó Eszter, Szabó Mónika, Újlaki Sándor VIII. oszt., Rétesi Izabella X. oszt. tanulók által összeállított falunévsor

[Erdélyi Magyar Adatbank]

I. XVI. Tartalomjegyzék

I. Előszó **5**
II. Mezőpanit és környéke természeti-földrajzi leírása **8**
1. A terület felszíni formái és geológiai felépítése 8
2. A terület éghajlata 11
a) A terület hőmérséklete *11*
b) A terület csapadékviszonyai *11*
c) Az uralkodó szelek *12*
d) A terület vízhálózata *12*
e) A község talajféleségei: tápanyagtartalma és vegyhatása *13*
f) A terület gazdasági felosztása és felhasználása *14*
g) Az éghajlati, geomorfológiai és biotikus tényezők közötti viszony, valamint a természetes növényzet elosztása a területen. *14*
h) Panit község területének természetes faunája *16*
III. A község története a legrégibb időktől 1945-ig **21**
1. A leletek alapján 21
2. Íratlan emlékek, amelyeket a szájhagyomány tart nyilván 23
3. A falu nevével kapcsolatos írásos emlékek 25
4. A falu népességének összetétele és létszámának alakulása a II. világháború végéig 26
5. Szomorú esztendők Panit történetében 41
IV. A község gazdasági élete a kezdetektől 1945-ig **44**
1. Történeti áttekintés 44
2. Gazdasági tulajdonformák 51
a) A földesúri birtok *51*
b) Az egyházi birtok *53*
c) A székely birtokosság *54*
d) A magángazdaságok *55*
3. A falu társadalmi rétegződése 57
4. Állattartás 60
5. Politikai és gazdasági élet 61
a) A Gazdakör *62*
b) Egyéb gazdasági jellemzők *71*
V. A politikai élet alakulása 1945-ig **77**
VI. Mezőpanit társadalmi-kulturális élete **83**

[Erdélyi Magyar Adatbank]

1. Társadalmi élet 83
2. A kulturális élet 94
a) Az iskola *94*
b) A vallás *100*
c) A közművelődés *106*
d) Sportélet *109*
e) A népművészet *113*
f) Népszokások *131*
VII. A község története 1945-től napjainkig **168**
1. A történelmi helyzet alakulása 1944. augusztus 23. után 168
2. A politikai élet alakulása 1944 után 171
3. A falu társadalmi helyzete és a népesség alakulása 1944 után 176
a) Az adminisztráció 1944 után *179*
4. A gazdasági élet alakulása 1945 után 182
5. A mezőgazdaság szocialista átalakítása és az azt követő gazdasági helyzet. A kollektív gazdaságok feloszlása 190
6. Gazdasági helyzet a '89-es események után 215
7. A község társadalmi-kulturális életének alakulása 1945-től napjainkig 218
8. Az iskola 218
9. Az egyház 236
10. Művelődési élet 240
11. Egészségügy 253
VIII. Utószó **258**
IX. Monografia comunei Pănet **260**
X. The village Pănet (monography) **261**
XI. Monographie der Gemeinde Pănet (Mezőpanit) **262**
XII. A kiadást nagyobb összegekkel támogatók névsora **264**
XIII. Az előfizetők névsora **265**
XIV. Mezőpanit lakossága 1996. július 1-én **270**
XV. A felhasznált forrásmunkák, bibliográfiai anyagok **306**
XVI. Tartalomjegyzék **308**

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Hibaigazítás

Old.	Bek.	Sor	Írva	Helyesen
7	8	2	kellő eredményekkel illusztrálta	kellő eredményekkel kellet volna illusztrálnia
10	1	1	transzregressziós	transzgressziós
11	5	1	évi csapadékmennyisége évi	évi csapadékmennyisége
17	3	9	gémszarvasok	gímszarvasok
18	térkép		Mezőkövesd	Székelykövesd
22	3	1	1954-ben	1994-ben
26	5	6	száldobosok jelzőtüzek	száldobosok, jelzőtüzek
28	1	2	Segesvár	Sebesvár
46	2	10	jogarak	jogosultak
46	3	1	örökadóval	ököradóval
46	alulról	3	34 dénár	24 dénár
50	2	5	szőlők: 645	szőlők: 45
68	1	2	átengedték.	átengedték, hogy bekebelezzék a Hoffer gyár részére az adósságok fedezetéül.
70	4	4	gazdamérnök	gazdamérnök a svéd szállítási rendszerről, Szegő Dénes doktor az állattenyésztéssel kapcsolatos kiválasztásról
79	2	12	Jánosi János	Jánosi Sándor
95	5	6	őrzésében	felügyeletében
98	2	2	ívelését	felfelé ívelését
99	2	1	Az iskolák államosítása éreztette hátrányos hatását a kötelező román nyelv tanítása miatt,	Az iskola államosítása most érezztette hátrányos hatását a kötelező román nyelvű oktatás miatt,
125	1	12	alól	elől
132	5	7	incidens nélkül	egyetértésben
143	2	11	köszönöm	köszöntöm
167	3	7	kerekesmester.	kerekesmester, a Lovász és Adorjáni család jó kovácsok voltak. Lovász József bácsi élete végéig, 81 éves koráig dolgozott, ma pedig fia, Ákos vette át a letett szerszámokat.
175	3	4	Gál Gusztáv	Gál Gáspár
176	2	8	1992	1990
180	5	7	Bodó Csaba, Bodó Sándor, majd ismét Bodó Csaba	Bodó Sándor, Farczádi István, majd Bodó Csaba
181	5	6	nem nyilatkozott: 1	nem nyilatkozott: 1 Szomorú, hogy az utóbbi években az egyház anyakönyvébe bejegyzett születések száma jó-

[Erdélyi Magyar Adatbank]

				val alacsonyabb az elhalálozásoknál. Ez az állapot már érezhető az iskola I.-IV. osztályaiban, ahol megszűntek a párhuzamos osztályok, s ez folytatódik az V.-VIII. osztályokban. Így haladva a falu lakossága is csökkenni fog, és az "elöregedés" lesz jellemző. Ezt csak az ifjú családok jobb családtervezésével és a több gyermek tudatos vállalásával lehet elkerülni.
184	7	3, 5	magántermők	direkt termő hibridek
187	4	1	Gazdakör	Gazdakör elszámolását, melyet az
188	2	6	f6bblet	többlet
190	2	8	1958059	1958-59
190	3	14	4 kg hússal	1 kg hússal
192	3	17	"beszélőre"	beszélgetésre-meggyőzésre
210	3	9	Elekes Viktor	Elekes Béla
211	kép alatt		Bontha József, Bontha Márton	Bartha József, Bartha Márton
212	2	3	kulturális otthont	művelődési otthont
214	névsor		Bodó Csaba, 1990-92	Cozma Ioan, 1990-92
217	1	3	magyar nyelven tartják	magyar nyelven is tartják, mivel Mezőpanit központtal létrejött a tanfolyamok magyar tagozata
220	4	1	telekvásárlás és a költségvetés	telek kisajátítása, a rajzok és költségvetés
229	6	7	elbocsátották	leváltották
230	3	7	dísztermében.	dísztermében – valamint Nagyenyeden a tanítóképző diákjainak és a város lakóinak.
236	a névsor		folytatásaként	Nagy Olga
239	3	4	a fiatalok	egyes fiatalok
244	4	2	, Deák Júlia és Deák János	, Borbély Gergely, Bereczki Ágnes, Konrád Béla és Balás Erzsébet, majd 1990 után Deák Júlia és János, valamint Keresztes Ida
251	2	15	Zágoni Edit	Pitó Gyöngyi
251	2	16	Sikó Barnabás	Sikó Domokos
253	3	2	1930	1830
260	6	5	a unei şcoli	sociale
289	448 h.sz.		Nagy Amália, 43 éves	Nagy Amália, 48 éves

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Lucrare finanţată de
FUNDAŢIA SOROS pentru o Societate Deschisă

Megjelenés éve: 1996
Felelős vezetők: Burus Endre és Hajdú Áron

ISBN 973 96720 6 X

